
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00674323 1

OBRES DE RAMON LULL

EDICIÓ ORIGINAL

FETA EN VISTA

DELS MILLORS I MÉS ANTICS MANUSCRITS

✱ Volum XII ✱

PUBLICACIONS LULLIANES

Obres de Ramon Lull: edició original il·lustrada amb variants i facsímils dels més antics m.ss., pròlecs, notes i glosaris, mostres d'escriptura, etc.—Volums en 8.u major, a l'entorn de 500 pàgines cadascún. Ademés dels tres pertanyents a l'edició Rosselló (1886-92), la COMISSIÓ EDITORA LULLIANA (1906-1917) publicà els sigüents volums:

—OBRES DOCTRINALS: **Doctrina Pueril. Libre del Orde de Cavallería. Libre de Clerecía. Art de Confessió:** amb 2 facsímils en fototipia i mostres de traduccions; pròlec general, variants i notes den *M. Obrador:* 1 vol. . . . . 10 ptes.

—**Libre de Contemplació;** set toms contenint 366 capítols, amb proemis, facsímils policromats, variants i notes. 77'50 pts.

—**Libre de Blanquerna,** contenint el **d'Amic e Amat,** amb proemi, dos facsímils, variants i mostres d'escriptura: 1 vol. 12'50 pts.

—**Libre de Sancta María,** seguit de les **Hores de Sancta María** i del **Libre de Benedicta tu in mulieribus,** amb un facsímil policromat, introducció, variants i mostres d'escriptura: 1 vol. 10 pts.

—**Arbre de Sciencia,** tom I (des de l'*Arbre elemental* al *imperial)*, amb facsímil d'una versió llatina de 1505, introducció, variants i notes. . . . . 10 pts.

I sots el patronat de la *Diputació Provincial* de Balears i de l'*Institut d'Estudis Catalans* de Barcelona, ara (1923) novament represa la publicació, acaba de sortir a llum:

—**Arbre de Sciencia,** tom II, *(Arbre apostolical* al *exemplifical)*, amb facsímil d'una versió castellana impresa a Brussel·les en 1664, variants i notes . . . . .15'50 ptes.

A PUNT DE SORTIR

—**Arbre de Sciencia,** tom III, *(Arbre questional)* amb un facsímil policromat i mostres d'escriptura.

OBRES ORIGINALS
DEL
ILLUMINAT DOCTOR MESTRE RAMON LULL

ARBRE DE SCIENCIA

escrit a la ciutat de Roma l'any M.CC.lxxxxv.

TRANSCRIPCIÓ DIRECTA

AMB FACSIMILS, INTRODUCCIÓ, VARIANTS I MOSTRES D'ESCRIPTURA DELS MÉS VELLS MANUSCRITS

PER

Moss. Salvador Galmés

Tom II

PALMA DE MALLORCA

PATRONS: DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BALEARS,
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS DE BARCELONA

• 1923 •

En l'Estampa de n'Amengual i Muntaner.— Conquistador, 30

Palma de Mallorca

ADVERTENCIA

DISSOLTA l'antiga *Comissió Editora Lulliana*, com a causa-havent d'ella me consider en obligació moral de prosseguir l'edició de les OBRES ORIGINALS DEL ILLUMINAT DOCTOR MESTRE RAMON LULL, que inicià aquell eminent patrici que fou D. Jeroni Rosselló, i seguí després dita *Comissió*, en la forma i criteri actuals, sots la mestrívola direcció de D. Mateu Obrador primerament, d'en Miquel Ferrà després, i finalment meva.

Vicissituts que no cal esmentar aturaren la publicació des de l'any 1917. Més ara, requeriments que no podía desatendre, el desig de termenar la tasca començada, la fretura llegítima dels amadors del benaventurat autor i de la literatura patria, i contrasts qui esperonen, me constrenyen a no esperar pus ni a reparar en sacrificis.

Aquesta publicació continua sots el patronat de la *Diputació Provincial* de Balears, i de l'*Institut d'Estudis Catalans* de Barcelona, qui ens presten llur cooperació moral i material ab tot desinterés i patriotisme. Grans mercès!

Ara ens cal només, dedicar una recordança enyorívola a la passada *Comissió Editora Lulliana*, tot reconeixent son treball benemèrit en la publicació dels onze volums sortits a llum abans d'aquest. Digne és de lloança i d'etern

agraiment, extensius al qui'n fou promotor: l'Excm. Senyor D. Jaume Garau.

***

La transcripció directa del present volum, la feu anys enrera Moss. Francesc Forteza, del ms. que signam amb la lletra B, (exceptant l'*Arbre exemplifical* qui ja fou transcrit del A); més, com notàrem en l'*Introducció* al tom I d'aquest ARBRE DE SCIENCIA, quant ens verem obligats a pendre per base de l'edició el ms. A, no ens quedà més remei que adaptar-hi la transcripció de Moss. Forteza.

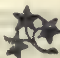
Va en aquest tom una reproducció del arbre simbòlic, de la versió castellana feta a Brusselles l'any 1664, i en el tom III, Deu volent, anirà una làmina en tricromia del ms. A, que tenim comenada a Milà. No esperàvem de poder-la obtenir, i per això prometérem només un gravat del ms. B, qui no se presta gens per no tenir-ne més que fotocopia.

A la pàg. XIX de l'*Introducció*, ometérem per descuit la versió llatina següent:

Ms. 10.498 de la Biblioteca Palatina de München.

Codi *in fol.* del XV.[e] segle, de 272 fols de paper i pergamí, qui conté «*R. Lulli Arbor Scientie cum picturis*». Al començament de cadascún dels setze arbres o parts, hi ha un dibuix policromat de no molt pulcra execució.

A 3 de juliol, festa del Bt. Ramon, de 1922.

Arbre de Sciencia

(Continuació)

Versió castellana de Don Alonso de Zepeda, impresa a Brussel·les l'any 1664.

Del[1] Arbre apostolical

Arbre apostolical es departit en .vij. parts, les quals son: rails tronc branques rams fulles flors e fruyt;[2] e es arbre general a causes e ordens esperituals en que sien les impremsions [3] de la Vicaría de sent Pere, lo sobject de la qual es pera blanca pura e nedea, escrita de santedat,[4] en la qual son empremsions de les letres del segell de Jesu Christ; les quals letres son les sues obres el seu bon eximpli que dona a les gents en amar e honrar Deu e son proísme. E car aquelles letres son empremtes[5] en pera, son pus forts que si fossen empremtes en la cera; e car la pera es blanca, son pus aparents que si fossen empremtes en pera arena; [6] e encara, que les letres son belles e nedees, car la pera es blanca.

---

1. A, manca *del.*— 2. B, reyals troncs branques rams fulles flors e fruyts.—3. A, imprencons *(passim)* o enprencons): B, empremcions.—4. B, e escrita de santitat.—5. A, empremptes *(passim).*—6. A, en pedra *(passim)* arena: B, en arena.

I

De les rayls del Arbre apostolical

Les rayls del Arbre apostolical son virtuts cardenals e teologicals,[1] segons que delles havem tractat en lArbre moral; e per açò apostoli deu esser just per justicia e savi per prudencia e forts per fortitudo e atemprat per temprança, e coltivador dels crestians per la fe e donar a ells esperança de laltra vida[2] per esperança e deu amar son poble per caritat; e si lapostoli fa daçò lo contrari, fa contra les rayls de sos començaments.

2. La justicia del papa deu esser bona per bontat e gran per granea e durable per duració e poderosa per poder e enluminada per saviea[3] e amada per amabilitat e virtuosa per virtut e vera per veritat, e deu esser repòs en qui hajen repòs les justicies particulars del seu poble; e açò metex se seguex[4] de prudencia e de les altres virtuts e rayls del arbre.

3. La justicia del papa cové que sia en differencia per differencia, enaxí que ell deu esser just segons les virtuts morals[5] per una manera e just segons les virtuts teologicals per altra. E en la justicia del papa deu esser concordança de una virtut e daltra per concordança, car justa cosa es que moltes virtuts hajen concordança a la fi per que son;[6] e la justicia del papa deu esser contra injuria per contrarietat de virtuts contraries a vicis.[7] E la justicia del

1. A, son uirtuts theologicals.—2. B, daltra uida.—3. B, e illuminada per sauiesa.—4. B, E asso meteys se segueys *(formes usuals)*.—5. B, cardenals.—6. A, manca *per que son*.—7. B, per contrarietats de uirtuts contraries a uiscis.

papa deu esser començament a les justicies de son poble per començament agent e formal; e la justicia del papa deu esser mijà enfre Deu e son poble per mijà general, lo qual poble ha Deus comenat[1] al papa enaxí com ovelles a pastor;[2] e la justicia del papa se deu haver a la fi del papa per compliment, car justa cosa es quel papa faça ço per que es establit[3] universal prelat e general a tots los altres prelats. E la justicia del papa deu esser major per majoritat doffici que neguna[4] altra justicia qui sia de son poble, car justa cosa es que ho sia,[5] pus que es prelat e vicari general; e la justicia del papa se deu haver a caritat per egualtat, car justa cosa es retre a cascú ço qui es seu; e la justicia del papa se deu enclinar a les menoritats de son poble per menoritat[6] daquells e per majoritat del papa, car justa cosa es quel senyor major se humili[7] e senclín a les ovelles menors, per ço que ab lo seu poder les guart dels lops.

4. Lo papa covè que haja aquella fe que hac sent Pere, pus que es son vicari. E aquella fe covè que la haja sots hàbit de bontat, enaxí quel papa sia bo, car[8] la fe es bona; el papa covè que haja gran fe, per ço car la fe de sent Pere fo gran, e covè que la fe del papa sia tan gran que respona a la fe de son poble; e la fe del papa covè que sia durable, pus que es general, car en la privació de la causa general son privades les duracions particulars; e la fe del papa covè que sia forts, per ço que la força daquella enfortesca la fe de cascún home; e per açò fo ordenament de Deu que fo donat al papa lemperi de Roma per ço que ab braç[9] seglar fos lo papa forts a contrastar als enemics de la fe. E encara, la fe del papa per saviea deu esser clara a les gents per bon exempli, car aquella claredat illumina a cascún home la sua fe, enaxí com lo sol

1. A, B, comanat.—2. B, al pastor.—3. A, co que es stablit.—4. B, neuguna.—5. B, que sia maior.—6. B, menoritats.—7. B, se humil.—8. B, per so car.—9. B, que am lo bras.

qui illumina moltes esteles, illuminant gran lum molts lums petits; e la fe del papa deu esser caritativa e amable, per ço que mova los seus sotsmeses a caritat e a calor damor per gran fervor; e la fe del papa deu esser virtuosa per ço que sia contra vicis.[1] E la fe del papa deu esser vera, per ço que sia contra falsetat e error, e per açò dix Jesu Christ a sent Pere que si lamava, que donàs a menjar a les sues ovelles; e açò li dix .iij. vegades, a significar que les ovelles son de Deu Pare, e de Deu Sant Esperit e de Deu Fill e home,[2] un Deus tots .iij., un Christ qui eleg un pastor a les sues ovelles, per ço quels donàs a menjar veritat de la fe, ab la qual veritat viuen; e en persona de sent Pere son comenades les ovelles a la fe de cascún papa: e per açò fa mal aquell papa qui no exampla la fe en moltes ovelles, per ço que sia molt general e que en ella viuen moltes ovelles, car assats es major gracia de vida esperitual que de corporal. E encara, la fe del papa deu esser repòs de la fe de cascún home, enaxí com los particulars bens qui en los generals han repòs; e encara, en la fe del papa no deu esser differencia della ni de la fe de son poble,[3] car una deu esser la fe en ell e en ses ovelles. E encara, lo papa ab la sua fe se deu concordar ab la fe de cascún home; e ab la sua fe lo papa deu esser contra les causes[4] qui son contra la fe, per raó de la qual contrarietat se deu esforçar de destrovir les errors qui son sembrades en los sarrasins tartres e juseus qui son contra la fe cristiana, e encara deu destrovir les cismes[5] sembrades en los crestians desviats a la fe crestiana. E encara, la fe del papa deu esser començament e lum per bon eximpli e anar davant a les ovelles, per ço que venguen en lo loc on[6] son les pastures e les aygues de vida eternal; e la fe del papa deu esser mijà en quis prenga lo lum de Deu e quel do a son po-

1. B, manca aquesta clàusula.—2. A, e de deu home *(calderó)*.—3. A, della ni de son poble.—4. B, coses.—5. B, destroyr les errors maiors.—6. B, en loc hon.

ble, enaxí com la luna qui pren la virtut del sol e la dona sajús a les plantes e a les substancies sensuades; e encara, la fe del papa se deu haver a la fi per que ell es papa, ço es saber, per ço que ab la sua fe illumín les carreres per les quals los sants van a santa vida e contemplativa[1] e a penitencia. E encara, la fe del papa deu esser enaxí major, com es lo pastor major que les ovelles; e encara, la fe del papa deu esser egual ab la fe de ses ovelles en creure[2] de Deu veres coses; e encara, per ço quel papa es pastor e es en una metexa fe ab les ovelles, se deu enclinar a les menoritats daquelles, per ço que les pug a ensús en reebre beneffici de la sua majoritat, axí com lo foc qui senclina al àer qui no es de tan gran virtut com ell, el puja a ensús[3] en quant lo majorifica en virtut; e açò metex fa lo sol qui puja a ensús lo foc en quant li multiplica sa calor.

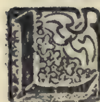
5. Enaxí com havem applicats[4] los començaments primers a justicia e a fe qui son rails del Arbre apostolical, poden esser applicats a les altres rayls del arbre de les quals es lo tronc, e enaxí com passen los començaments primers a les rayls,[5] passen al tronc, segons ques cové a la sua disposició, e passen a les branques; e enaxí a les altres parts del arbre.

1. A, e a contemplativa.—2. A, e creure.—3. A, ell puga ensus.—4. A, moltiplicats.—5. A, manca *passen los començaments primers a les rayls.*

II

Del tronc del Arbre apostolical

o tronc apostolical es persona general qui es apellada apostoli, e en aquest tronc posa lo tronc elemental les parts qui pertanyen al cors, el vegetal sensual ymaginal e humanal atretal; e larbre racional posa en aquella persona general les parts quis pertanyen a[1] lànima, e loffici apostolical posa la generalitat de la persona ab la primera part del Arbre moral. E per açò lo tronc[2] apostolical es major e pus ple de granea, de bontat e de les altres virtuts, que negún altre tronc; per que en ell estàn tots los altres troncs del seu poble ordonats e disposts a la fi per que son creats. Emperò sil papa es mal, no es negún tronc tan damnós ni en quis pervestesca tant de bé en mal[3] ni qui sia digne de major pena, enaxí com si es bo, es lo tronc[4] a quis covè més de gloria.

2. Lo sol es major que la luna; e per açò prèn la luna dell beneffici, e no sería covinent cosa quel sol prengués beneffici de la luna, per ço car està desús e es major. Emperò es una opinió natural que la lugor del sol es punt qui es centre de moltes linees qui son de la lugor de les esteles fixes en lo firmament[5] qui ajusten lur virtut en lo sol, per ço que en ell se faça la influencia sajús de les esteles desús en moltes parts, segons quels corses sajús son molts qui han indigencia de les influencies desús.[6] En semblant manera lo tronc apostolical es alt en virtut per la influen-

1. B, ab.—2. A, e per co quel tronch.—3. A, be e mal.—4. B, en axi que si es bo es aquell tronch.—5. A, de les steles steles lo firmament.—6. A, afig: *de Jhesuxrist.*

cia desús de Jesu Christ e dels sants, e es ajustament on se departeix e sescampa[1] la influencia del seu offici e de la sua virtut als troncs sajús, qui la han mester per ço que sien illuminats e adoctrinats per ell e disposts a pendre les influencies desús. Es, doncs, lo tronc papal semblança al sol en resplandor e en offici, e per açò los corses sajós qui son los seus troncs particulars a ell comenats,[2] deuen a ell fer reverencia e honor,[3] enaxí com moltes parts a lur tot: es, doncs, bell e noble aytal assituament de resplandor qui està en lo mig de les influencies desús e de les refluencies sajús; e quant sesdevé que neguna núu escura, qui es de la natura de la segona part del Arbre moral, està en lo tronc general papal, es la figura daquella molt intensa en ombra contra lugor e en mal contra bontat e en vici contra virtut; e per açò car està en loc alt,[4] es per molts homens vista, e car es gran ombra, empatxa molta claredat[5] qui no pot venir desús als troncs dejús; don se seguex molta privació de bé e tan gran com es la ombra, e moltiplica aytant de mal aquella ombra, com es la privació del bé. E en aquest pas pot hom conèxer que enaxí com lo tronc[6] apostolical es per virtut e per resplandor causa a gran bé, enaxí pot esser per vici e per tenebres causa a gran mal; e per açò es gran meravella[7] com los homens amen tant esser en lo offici apostolical, com sia tant perillós.

3. Lo tronc està en lo mig de les rayls e de les branques, car ell es per les rails e les branques son per lo tronc; e quant defallen les rayls defall lo tronc, e quant defall lo tronc defallen les branques, e en lo defalliment de les branques han defalliment los rams les fulles e les flors el fruyt. Es, doncs, molt necessari[8] quel tronc haja bones rayls, car si les ha males, ha les rayls contra sí metex e met males branques, e sequen en ell los rams les fulles

1. A, els escampa.—2. A, e comanaz.—3. A, manca *e honor*.—4. B, car esta alt.—5. B, clardat *(passim)*.—6. A, com en lo tronc.—7. B, es marauella.—8. A. necessari molt.

flors e fruyts. E daçò havem esperiencia en les plantes e en la desordenació del mon e en les breus ales de la Esgleya de sent Pere, dejós les quals deuríen estar tots los homens del mon, per ço que ab elles volassen a la sancta vida eternal.

4. Lesteniment[1] el moltiplicament de les ales està en la disposició del tronc, e la disposició del tronc està en la disposició del creximent e del multiplicament de les rayls; e aquesta disposició de creximent e moltiplicament està en la libertat del tronc,[2] qui es general potencia a moure a sí metex les rayls ab granea de bontat e * de les altres rayls, enaxí com la substancia qui atrau a sí les sues parts naturals, per ço que sia gran en bontat duració e poder.

III

De les branques del Arbre apostolical

Les branques del Arbre apostolical son cardenals patriarques arcevesques evesques[3] abats priors e ministres e les altres persones comunes; e aquestes branques son los seus officials, per ço que pusca regir[4] segons la natura de la fi per que es lo tronc persona general e segons les rails qui a aquell tronc se covenen, enaxí com moltes parts quis covenen a lur tot.

2. De bon tronc bona branca, e on pus bones e grans son les branques pus bon e pus gran es lo tronc; e açòs converteix, car en la bonea e granea del tronc està la bo-

1. A, lestament.—2. B, e de montiplicament esta en libertat del tronch.
* B, manquen dos fols.
3. A, manca aquest mot.—4. P, *ut suum populum regere possit.*

nea e granea de les branques. Cové esser, doncs, gran concordança enfre lo tronc e les branques e enfre una branca e altra, per ço que en lo tronc e en les branques sia granea de bontat e de les rayls[1] del tronc qui son generals rayls a les rayls de les branques; e quant sesdevé que ha contrarietat enfre lo tronc e les branques o enfre branca e branca, perverteixse granea de bontat en granea de mal[2] qui nafra lo tronc e les branques, en lo qual naframent son los rams malalts, e les fulles flors e fruyts[3] del arbre. Es, doncs, gran mal e[4] privació de gran bé la contrarietat qui està en l Arbre apostolical.[5]

3. Enaxí com lo tronc es un punt ajustat de molts termens qui son los termens de les sues rayls,[6] enaxí es un punt e un terme[7] al qual san moltes branques; e enaxí lo tronc es punt doble, car un punt es per la natura dejús e altre punt es per la natura desús, e si aquestes dues natures son en discreta quantitat e no en continua, son malaltes; per que la sanitat damdues les natures està en la continua quantitat, ço es a saber, que la una natura sia en l altra, per ço quel tronc sia ple en totes ses parts de amdues les natures, e les branques atretal, e que sia influencia e refluencia de discretes[8] quantitats en una quantitat continua. Per aytal influencia refluencia creix lo tronc per les rayls e crexen les branques per lo tronc, el tronc dona a les branques la sua semblança, la qual prèn dejús, e les branques donen al tronc lurs semblances, les quals prenen dell; e per açò quant es feta concordança de quantitats discretes en continua quantitat, son tals coses[9] possibles en granea de bontat en les branques, que son impossibles com les discretes quantitats no son en continua quantitat ajustades.

1. P, *et aliarum radicum.*—2. malea (?).—3. A, flors e flors.—4. A manca *e.*—5. P, *est ergo magna priuatio boni contrarietas si sit in arbore apostolicali.*—6. A, qui son los termens delles co es rayls.—7. P, *centrum.*—8. A, diuerses.—9. A, causes.

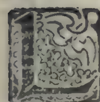
4. Segons que havem dit en lo tronc del Arbre elemental, lo tronc passa en terç nombre, en quant es un nombre fet de molts nombres. Enaxí en semblant manera lo tronc apostolical passa en terç nombre, per ço car es general a molts nombres particulars; per que en semblant manera les branques del tronc apostolical deuen passar en nombre de branca enaxí per la natura del tronc, com lo tronc elemental passa en terç nombre per la natura de les sues rails; e enaxí com lo tronc elemental reté la natura de les sues rails, jatsía que pas en terç nombre, en quant no es les rails, enaxí les branques del tronc apostolical deuen retenir la natura de que son del tronc,[1] jatsía ço que neguna no sia lo tronc; e enaxí com neguna rail del tronc elemental no ha appetit que ella sia lo tronc general,[2] com siaço que naturalment cascuna rail haja appetit a conservar[3] son nombre metex, e encara que part no ha appetit segons cors natural que ell sia lo tot, enaxí les branques del tronc[4] apostolical deuen conservar lur nombre, e no deu haver appetit neguna delles que ella sia lo tronc, nil tronc no deu haver appetit que la branca no sia branca, pus que ella conserva la natura del tronc. E en aquest pas ha molta de conexença per la qual se veu lestament del tronc e les branques.

1. P, *naturam trunci de quo sunt.*—2. P, manca aquest adjectiu.—3. A, conuertir.—4. P, *arboris.*

IV

Dels rams del Arbre apostolical

os rams del Arbre apostolical son .x. enfre los altres. Appellam los .vij. rams altres que havem posats en l Arbre emperial, los quals se covenen al apostolical offici; els .x. rams son los .x. manaments que Deus donà a Moysen, los quals son: Haver un Deu, colre lo disabte, no pendre lo nom de Deu en va, e honrar lo pare e la mare, e no fer fals testimoni, ni ladronici, ni homicidi, ni luxuria, ni envejar la muller de son veí,[1] ni ls bens daquell. Emperò molts foren los altres manaments, mas tots poden esser reduíts a aquests. E aquests .x. poden esser applicats e assumats en los .ij. manaments, los quals son: Ama Deu de tot ton cor e de tota ta pensa e de totes les forces de la tua ànima, e ama ton proísme axí com tu metex. E daquests .ij. manaments volem tractar, e primerament del primer.

De la divisió dels manaments[2] del Arbre apostolical.

Lo primer manament es departit en .iiij. parts. La una es en quant diu: Ama Deu de tot ton cor, e aquest es manament qui es fet a la voluntat per ço car lo cor es loc on la voluntat eleg l object que desira o aíra. E en quant diu: de tota ta pensa, es fet lo manament al enteniment e a la memoria qui estàn davant a la voluntat quant se fa la pensa

1. A, vehi.—2. A, del primer manament.

per ço que selega lobject; per que lo manament segón es doble: la un se fa al enteniment e laltre se fa a la memoria; e enaxí son tres manaments. E en quant diu: e ab totes les forces de la tua ànima, se moltipliquen los manaments en la multiplicació de les ànimes qui son potencies, ço es ànima vegetativa e sensitiva;[1] e encara podem entendre potencia ymaginativa e potencia elementativa, en quant lànima ha poder en les causes elementals.[2] Per que son los manaments .vj.; los .iij. son de part lànima racional, e los tres es la un de part[3] la vegetativa e laltre de part la sensitiva e laltre de part la ymaginativa; e enaxí los .iiij. manaments quis contenen en la primera part, se moltipliquen en .vj. parts.

¶ Lo segón manament es en quant diu: Ama ton proísme aytant quant tu meteix, se moltiplica en aquelles metexes .vj. parts, com siaçò que hom sia amable en quant sa voluntat son enteniment sa memoria e la potencia ymaginativa e la sensitiva e la vegetativa, e encara, en quant la elementativa qui es una part del home e amable per ell, enaxí com part qui es amable per son tot. E per açò volem menar lo procés daquests rams de dos moltiplicats en .vij., enaxí que la primera part es manament de voluntat, el segón del enteniment, el terç de la memoria, el .iiij. de la ymaginativa, el .v. de la sensitiva, el .vj. de la vegetativa, el .vij. de la elementativa.[4] Per que aquests manaments son fets al senyor papa e a tots sos sotsmeses, e aytant més a ell que als altres, com ell pot més servir Deu que altre; e axí dels cardenals e dels altres, segons que son més a ensús, aycí com lo foc, qui segons cors natural vol quel pebre qui es en quart grau de calor ús més de calor que la canyella qui es en terç grau de calor, e la canyella més quel fenoll qui no es mas en segón grau, el fenoll més que lanís qui mas[5] el primer grau de calor. E en aquest pas

1. A, afig: *e racionatiua.*—2. P, *in elementatis.*—3. A, es la un es de part.—4. A, de elementatiua.—5. qui no ha mas (?).

pot hom conèxer còm les persones comunes [1] en aytant com son en pus alt grau, son pus obligades als manaments de Deu, e son pus desobedientes si a ell no obeexen, que les persones qui no son comunes.

1. *Del primer manament del Arbre apostolical, qui es de caritat.*

AL sant pare apostoli es fet manament que am Deu de tot son cor; e car Deus es gran senyor, fa manament gran e fal a gran senyor, car apostoli es gran en quant es persona comuna; el manament es fet a la sua voluntat, sots la qual son moltes voluntats a obeir la voluntat desús, e car la voluntat es gran qui es desús e Deus diu que lam [2] de tota sí metexa, fa manament a tot lo poder de la voluntat e a tota la granea que la voluntat ha en amar; e açò meteix a tota la sua bontat duració virtut e veritat, concordança, començament mijà e fi, majoritat e egualtat; e per açò es fet lo manament de grans coses e de moltes, e es fet a amar grans coses, ço es, a amar la bontat de Deu e la sua granea, e enaxí de les sues altres formes essencials. E gran cosa es que la voluntat del apostoli, qui es tan alta persona car es general e està sobre tantes voluntat dona, am [3] de tota sí metexa, ço es saber, de tota sa bontat granea duració e poder e les altres. Deu, doncs, amar tot lo bé que pot amar, e deu amar aytant gran bé com son amar pot esser gran, e deu amar en aytant com son amar pot durar. E en aquest pas pot hom conèxer còm la voluntat del apostoli es obligada a amar aytant com pot amar la honor de Deu e la utilitat de son poble.

1. A, couinents. — 2. A, que am. — 3. P, *deum diliget.*

2. *Del segón manament del Arbre apostolical, qui es fet al enteniment.*

DEUS ha manat al enteniment del apostoli que lentena e quel faça entendre de tot son poder e de tota sa bontat granea duració virtut e veritat, e enaxí de les altres formes. E aquest[1] significa conversió de gents gitats de error e aportats ells a lum de entendre veritat de Deu e de les sues obres, per ço que ab aquell lum vagen reposar en la gloria de Deu. Es, doncs, lo manament gran, car es de gran senyor e es fet a gran senyor qui ha enteniment general a molts, e es fet de grans coses qui son bones e durables e qui poden esser grans, car Deus no fa negún manament de coses impossibles. Per que lapostoli pot obeir al manament que li es fet, e es obligat a obeir lo senyor desús en aytant com lo manament es gran e en aytant com les coses son possibles en esser enteses a la honor de Deu e de son poble.[2] E aquest manament li fa Deu en quant li diu que lam de tota sa pensa.

3. *Del terç manament del Arbre apostolical, qui es fet a la memoria.*

LA memoria del apostoli es creada a membrar Deu e a fer membrar; e es li fet manament que de tot son poder, lo qual ha en granea de bontat duració virtut e veritat, e enaxí de les altres formes, membre Deu e faça membrar a les ovelles qui li son comenades per membrar Deu e ses obres; e aquest manament li fa Deus en quant li diu quel am de tota sa pensa. Es, doncs, lo manament gran e es fet de grans coses e a gran senyor, sots lo qual estàn tants homens obligats a seguir la sua voluntat e ço quel seu enteniment entén e que la sua memoria pot membrar justament, segons que li es fet manament. Per que enaxí com

1. P, *et istud preceptum.*—2. P, *et utilitatem sui populi.*

lo manament es gran, cové que la obediencia sia gran; e si la obediencia no es gran, es gran la inobediencia, e enaxí la granea es pervertida[1] de obediencia en enobediencia, don se segueix gran mal e poder de gran mal durable fals e viciós, don se segueix molts de mals.[2] E en aquest pas pot hom conèxer en ço que Deus fa manament gran e a gran senyor e de grans coses, que Deus vol esser membrat ab granea de bontat[3] duració poder virtut e veritat, la qual granea es amable e intelligible e possible per poder, e bona per bontat e virtuosa per virtut e vera per veritat e durable per duració. E pot hom encara conèxer que Deu no vol esser membrat ab poquea de membrar, pus quel membrar pot esser en granea de bontat duració poder, e les altres.

4. *Del quart manament del Arbre apostolical, qui es fet a la ymaginació.*

En quant Deus mana que sia amat de totes les forces que hom ha, e hom ha força en ymaginar los bens que pot fer, es fet manament a hom que ha la ymaginació;[4] e aquest manament significa que Deus fa manament al apostoli que ell faça amar als agents de les arts mecàniques qui obren ab la ymaginació,[5] axí com los maestres de les sciencies e de arts liberals qui obren ab la pensa del enteniment, de la qual desús parlat havem. Es, doncs, fet manament al apostoli com a totes gens faça Deus amar, ço es a les gents de les arts mecàniques.[6] Es, doncs, aquest manament gran, car es de gran senyor e es fet a senyor qui ha gran poder a fer amar Deu en moltes coses e grans; e per açò es gran meravella còm negún papa pot molt viure ni dormir, ni

1. A, perduda.—2. P, *multa mala sequuntur.*—3. A, ab granea membrat de bontat.—4. P, *quod diligat deum cum imaginatione.*—5. A, quell faca amar a les (?) agents de les arts mecaniques qui obren la ymaginacio.—6. P, *videlicet homines qui sunt artium liberalium et homines qui fruuntur arte mechanica.*

còm pot esser en neguna cosa ociós, com sia tengut de tantes coses a Deu obeir.

5. *Del quint manament del Arbre apostolical, qui es fet al poder sensual.*

SENTIR es força dome, lo qual sentir es en .vj. maneres, segons que havem dit en les branques del Arbre sensual. Per que en quant Deus fa manament que hom lam de totes ses forces, fa manament a home que am Deu ab tots los .vj. senys[1] qui son estruments e poders ab los quals hom pot Deus amar honrar servir: car enaxí com lo ferrer pot amar los diners que ha del coltell, ab les tenalles e ab lo martell ab que fa lo coltell, enaxí home pot amar Deu ab veer oir odorar gustar tocar e parlar, tractant ab aquests poders[2] la honor de Deu. E car lapostoli es home e gran en poder de veer, e enaxí dels altres senys, car a la sua vista estàn enaxí moltes vistes dejús, com a la sua voluntat moltes voluntats e a la sua paraula moltes paraules, per açò es lo manament en ell gran. E en aquest pas pot hom conèxer còm Deus vol esser servit ab tots los .vj. senys del home, en quant fa manament que hom lam de totes ses forces, les quals forces ha hom en sentir e en tota la granea del sentir el bé daquell,[3] e enaxí de la sua duració poder e virtut, e enaxí de les altres formes sensibles e sensitives de les quals neix e ix sentir. E no es meravella si Deus vol esser amat ab totes aquestes coses, com siaçò que totes les haja creades a sí honrar e servir;[4] e aquell qui ab totes nol serveix pus quen ha poder, posa[5] les sues forces en ociositat e buydes de fi,[6] enaxí com lome ric avar qui posa los diners en les caxes, don nos segueix negún fruyt, los quals son riquees dels pobres qui[7] han fam e set

1. A, sens *(passim)*. — 2. A, tractan ab aquest poder poders. — 3. P, *et bonitate illius*. — 4. P, *ad se diligendum honorandum et serviendum*. — 5. A, passa. — 6. P, *et ipsas fine euacuat*. — 7. A, les quals son riquees dels pobres e qui: P, *qui siquidem denarii sunt pauperum qui*.

e fret per ço car aquells diners no poden haver. E per açò significà Deus que ell amà fam e set e fret de les coses quels homes negligents posen en ociositat, adoncs com dix:[1] Fam me vist soferir e nom donist a menjar. E aquest pas es excitació a moure la consciencia com moga[2] gran contrecció e satisfacció e temor; e aquells qui posen en ociositat los seus senys, en quant no son obedients de totes lurs forces als manaments de Deu...[3]

6. **Del sisé manament del Arbre apostolical, qui es fet al poder vegetal.*

En la potencia vegetativa han poder los homens, axí com en les plantes e en lo blat que tenen en los graners e en lo vi que han en les botes, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes; axí com en les branques del Arbre vegetal en qui han poder que les vesta[4] de les branques de la primera part del Arbre moral. E car Deus ha fet manament a home que lam de totes ses forces, e lapostoli es home, es a ell fet[5] manament que lam ab tot lArbre vegetal, pus que en ell ha força e gran força, car lo seu arbre es general a molts arbres. E en aquest pas pot hom conèxer que Deus vol que hom lo servesca ab tots los fruyts que la terra leva, e que hom faça almoyna als pobres, la qual almoyna lo papa procurar deu[6] a son poder, qui es general als poders dels homens qui cullen los bens que les terres leven.

---

1. A, de les causes... adonchs can dix.—2. P, *ut habeat.*—3. A, manca la segona part de la clàusula que par deu esser: *son desobedients als manaments de Deu,* omissió facilment explicable per l'identidad de les últimes paraules en amdós membres de la clàusula. Si bé el sentit podría esser:... com moga gran contrició e satisfacció e temor *en* aquells qui posen en ociositat... La versió P acaba afegint: *sunt inobedientes ipsius mandatis.*

* Reprén el m. s. B.

4. A, (manca *en)* qui han poder que les uesta: P, *in quibus potestatem habent quod ipsas induant.*—5. B, es feyt a ell—6. B, en que hom fassa almoyna. (manca fins al mot *almoyna* que segueix després) El papa deu procurar.

7. Del seté manament del Arbre apostolical, qui es fet per raó del poder elemental.

DINERS son composts dels .iiij. elements, e les vinyes castells viles ciutats, el cavall[1] e lespasa el coltell, e enaxí de totes les altres coses elementades, axí com lo fill[2] den Martí e la gallina el bou. E en totes aquestes coses han los homens poder; e per açò ha Deus fet manament a home quel servesca ab totes[3] les coses elementades. E car lo papa es home, es fet[4] a ell manament quel servesca ab totes les coses elementades, e requer dell lo servey[5] en aytant com lo pot servir ab elles; e car lo seu poder es gran, requer dell gran servey, al qual gran servey lo papa no poría complir sens gran caritat e amor e poder; e per açò Deus hal tant honrat, que sobre tots los homens lo ha posat[6] en granea de dignitat, per ço quel papa haja a Deu gran amor e caritat ab que mova son gran poder a la fi per que li es donat, ço es per honrar Deu e servir.

¶ Dit havem dels .vij. manaments ab los quals deu hom amar Deus e son proísme; e en ço que n avem dit, es significat com gran cosa e greu es peccat, ab lo qual es hom a Deu desobedient, en quant es privació de la fi per raó de la qual ha Deus fets los manaments, lo qual peccat dispòn molts greus turments en eviternitat durables e sustentats en homens a Deu desobedients e morts en mortals peccats que han fets.[7]

1. P, *acus.*—2. B, e en axi com lo fill: P, *sicut filum.*—3. B, ha deus feyt manament al home quel seruesca am *(passim)* totes.—4. A, e es fet.—5. B, fruyt (repeteix aquesta lliçó erronia en els dos mots de més avall).—6. B, deus al tant honorat que sobre tots los homens la posat. —7. A, que ha fets: P, *que contra deum commiserunt.*

V

De les fulles del Arbre apostolical

AQUESTES fulles volem tractar en dues maneres. La primera manera es segons los .vij. sagraments de sancta Esgleya per los quals es ornada e fortificada; e son: baptisme confirmació matremoni eucaristía orde penitencia e extrema unció. Laltra manera es dels accidents qui al Arbre apostolical se covenen,[1] axí com regles escrites en lo dret canònic, car aquelles son ornaments en[2] la Esgleya e fortificament daquella.

a) *De la primera part de les fulles del Arbre apostolical.*[3]

1. *De baptisme*[4]

BAPTISME es sagrament necessari per raó del peccat original, lo qual havem provat en lo *Coment de la Taula general;* e es baptisme semblança per figura de santedat, la qual sanctetat[5] es impremsió en lo sagrament qui a sí converteix la fi per la qual hom es creat, axí com l oliver empeltat en lullastre qui a sí converteix la materia e la influencia qui vé del ullastre; car la forma del sagrament posada en lo pacient qui reeb lo baptisme, porifica e munda e transmuda[6] inmundicia en puritat e tenebres en lum; e açò fa ab lo poder divinal donat a home, enaxí com estrument a usar dell en lo loc de Deu qui vol recobrar ço que ha perdut en lo seu subject: car enaxí com lo martell

1. B, del arbre apostolical qui a ell se couenen.—2. B, de.—3. A, B, P, manca aquesta rúbrica.—4. A, B, babtisme *(usual).*—5. A, manca *la qual santetat.*—6. A, manca *e transmuda:* B, e santifica e transmuda.

es estrument al ferrer que ab ell faça clau e coltell, enaxí lo divinal poder es estrument al prevere com ab ell santifique e munde[1] lo subject inmunde del peccat original. E açò es gran meravella que home pusca usar del poder de Deu enaxí com a Deu;[2] e aquesta meravella excita lenteniment del home a entendre lo gran poder de Deu, e la voluntat a amar aquell, e la memoria a membrar granea de fe desperança e de çaritat. E lArbre elemental posa en aquell sagrament laygua, el vegetal sensual ymagenal e moral, hi posa cascú[3] lurs proprietats e natures en quant son formes passives en lo subject del sagrament, en les quals formes es feta la impremsió per les formes desús del Arbre racional qui mouen lestrument ab orde de paraules qui son del Arbre sensual, en les quals lestrument fa les impremsions que les formes dejús reeben, per ço que sien santificades, e a la fi per que foren creades, retornades, e ab Deu participades, enaxí com les letres de la cera qui participen ab les letres del segell en semblança.

2. *De confirmació*

CONFIRMACIÓ es per ço que linfant cregut,[4] qui no era dispost a entendre quant fo batejat, reeba la impremsió del sagrament primer en son entendre; e açò meteix de la sua memoria e voluntat. E per açò aquest sagrament de confirmació es estrument del primer, qui en quant sí metex era dispost a fer la impremsió en les potencies de lànima del subject, mas no la[5] podía fer en los actus daquelles potencies, ço es saber, en membrar entendre e amar; mas que feu les impremsions en les potencies. E per sagrament de confirmació se fan los caràcters del sagrament en los actus de les potencies,[6] en quant lo batejat consent a esser mundat del original peccat en membrant entenent[7] e amant.

1. B, santiffic e emunde.—2. A, manca *en axi com a Deu.*—3. B, hi posen cascuns.—4. B, P, manca aquest mot.—5. A, les.—6. A, manca aquest membre.—7. B, entendre.

3. *De matrimoni*

Matremoni es sagrament qui ordena la còpula del home e de la fembra a la fi per que son la masculinitat e feminitat, ço es saber, a multiplicar la humana especie, per ço que Deus sia honrat e servit per molts homens. E aquest sagrament especifica aytal home e aytal fembra ab orde de paraules e orde de concepció dedins, qui mou les paraules daquell qui obra del sagrament[1] e daquells qui los caràcters del sagrament prenen dins e defora, e lagent liga e ells son ligats. El sagrament es sustentat enaxí en los ligats, com les letres del segell en la cera son sustentades, e aquest ligament del sagrament es per ço que sia enteneció de la còpula engenrar[2] prole per raó de les branques primeres del Arbre moral e no per raó del plaer sensual, car la fi del sensual[3] se cull en l Arbre racional.

4. *De eucaristía*

Eucaristía es lo sagrament del altar, lo qual sagrament es per açò que Deus pusca ab l ome molt participar en granea de bontat duració poder saviea voluntat, virtut veritat concordança, començament mijà e fi, majoritat e humilitat.

¶ Participa Deus ab home en granea de bontat per raó del sagrament, car molt es gran bé a home tractar e tenir lo cors de Christ qui es compliment de totes les coses corporals, e aquell cors tan bo, tocarlo ab les mans sues e metrelo en lo seu cors, per ço quel cors tocat munde de peccat lo cors quil toca, enaxí que en aquell tocar del tocant e l tocat, es la participació[4] damdues les bontats. E aquest bé tan gran posat en lo cors humà,[5] quil poría pensar còm es gran?

---

1. P, *qui agit sacramentum.*—2. B, per so que sia la entencio de la copula en engenrar.—3. A, manca *car la fi del sensual.*—4. A, del tocat es ell tocat la participació.—5. A, cor huma: B, cors humanal.

¶ En lo sagrament participen Deus e home en granea de duració; car molt es gran duració e conservació que Christ, qui es home Deu, romanga sens creximent e minvament de sí metex en lo sagrament, reebent hom aquell Christ qui no creix per la transmutació substancial de pa en la carn de Christ, ni de vi en la sanc de Christ; ni no minva en quant aquell quil reeb transmuda la materia del pa transmutada [1] en Christ, en la carn del reebent; e açò meteix del vi en la sanc. E açò es gran meravella e es figura e impremsió de gran duració, la qual figura es caràcter [2] del sagrament qui es estrument a significar la gran duració de Christ Deu home.

¶ En lo sagrament del altar participen [3] Deu e home en granea de poder; car gran es lo poder que Deus dona al prevere qui de pa fa carn, e de tant petit pa, tan gran carn com es la carn de Christ, qui es gran en quant es conjuncta ab la deitat; e açò metex del vi e de la sanc. E gran poder es aquell quel prevere ha en lo loc on fa el sagrament, car en aquell loc fa de pa la carn [4] de Christ qui es en lo cel, lo qual fa esser en aquell loc on fa el sagrament; [5] e açò fa lo prevere ab lo poder de Deu infinit quis dona a ell com estrument [6] mogut per lagent a la sua voluntat, enaxí com lo martell qui es estrument del ferrer que faça ab ell clauell a la sua voluntat. E aquesta participació de granea e poder es enaxí en lo sagrament, com es en la art de ferreria enfre lagent el martell; emperò es major la participació [7] en lo sagrament per raó del estrument qui es infinit, lo qual estrument es agent en quant fa lo sagrament, enaxí com lo martell qui es agent en quant fa lo clau; e enaxí com lo martell es pacient en quant es mogut per la mà del ferrer, enaxí es lo poder infinit estrument pa-

1. B, transmuta.—2. A, la qual figura caractera (caracter ha ?).—3. B, participe: P, *participat*.—4. B, fa de pa carn: P, *de vino facit sanguinem*.—5. B, lo segrament *(passim)*.—6. B, axí com a estrument.—7. B, la participacio es maior.

cient en quant se dona al prevere que ab ell faça lo sagrament.

¶ En granea de saviea participen Deus e home en lo sagrament; car en quant lo prevere creu fer de pa carn de Christ e de vi sanc de Christ, aquella sua creença excita e desperta lo seu enteniment a saber gran poder de Deu, gran bontat, gran duració, gran saviea, gran voluntat, e en axí de les altres formes divines. Per que la creença quel prevere ha, significa les formes que dites havem, les quals lenteniment ateny[1] en forma dentendre, e es captivat en quant creu[2] lo sagrament esser ver; e enaxí la creença es lum en lo qual lenteniment ateny[3] sciencia. E en aquest pas pot hom conèxer que creença causa la sciencia del prevere en lo sagrament, per raó de la participació qui es gran en lenteniment del prevere e en lenteniment de Christ, qui entén esser ver lo sagrament; e enaxí participen sciencia e sciencia, e sciencia e creença[4] en lo sagrament. E aquest pas es molt plaent a esser entès, e significa que argument[5] e creença poden estar en un temps en lo sagrament; e açò metex en los altres sagraments, e encara en los articles de la fe romana; e per açò dix Ysayas que no pot hom entendre si no creu. Es, doncs, creença lum denteniment,[6] enaxí que per la creença pren hom un object, axí com lo prevere qui pren lo sagrament esser ver, e per aquell object que creu entén molts altres objects esser vers, los quals son granea de poder, de bontat, duració, e los altres,[7] segons que damunt havem dit.

¶ En granea de voluntat participen Deu e home per lo sagrament; car gran granea es de la voluntat[8] de Deu qui vol esser en lo sagrament Christ, e gran granea es de la voluntat del prevere en quant es disposta[9] a amar molt

1. A, acciu (actiu ?).—2 B, E es captiuitat en quant creu.—3. A, aociu.—4. A, participen sciencia e sciencia e creenca.—5. A, e significa argument.—6. B, dentendre.—7. B, de duració e de les altres.—8. A, de uoluntat.—9. A, dispossita.

aquell sagrament, car segons que es gran en bontat e en les altres formes de Christ, es amable. E es per ço lo sagrament, que la participació de Deu e dome sia gran enfre voluntat e voluntat, e amar e amar, e no pogra esser tan gran si no fos lo sagrament. Ha Deus, doncs, ordenat que sia lo sagrament, per ço que la participació damor sia gran.

¶ Lo sagrament del altar es raó per la qual la virtut de Deu e dome sien en gran participació; car gran virtut es de Christ que ell sia en lo cel e en lo sagrament, e gran virtut han aquelles paraules del prevere qui fan esser un Christ e no molts, en molts locs, ço es en molts altars, en un temps meteix. E aquesta participació de granea de virtut enfre Christ el prevere, no poría esser sens lo sagrament, qui es subject a la participació de la granea de virtut. On, com virtut e vici sien contraris, mal fan aquells preveres qui estants en mortal peccat, fan lo sagrament; e açò meteix dels homens qui aquell sagrament reeben estants en mortal peccat.

¶ En granea de veritat participen Jesu Christ e home[1] en lo sagrament; car en aquell ha gran participació enfre veritat e veritat, en ço que la veritat desús moltiplica en sí la veritat dejús en granea de bontat, de poder, e les altres, en quant fa esser ver ço quel prevere diu en lo sagrament ladoncs[2] quant diu que aquell es lo seu cors. E açò es gran meravella de veritat que un sia lo cors de Christ e altre aquell del prevere, e que el cors del prevere e de Christ sien agents en un cors qui es lo sagrament. Açò esser no poría sens lo sagrament que fa lo prevere en figura de Christ, qui, en quant Christ, parla e fa lo sagrament; e enaxí es gran la participació enfre lo procurador el senyor e enfre la veritat de cascú. E a aquesta[3] veritat participada no abasta cors natural; mas que enaxí[4] com

1. A, participen deu jhesu xrist. e home.—2. B, adoncs.—3. A, B, e aquesta: P, *et huic*.—4. B, no pot abastar cors natural Mas enaxí.

loliver puja a sa especia la materia del ullastre en qui es empeltat, enaxí la veritat desús atrau a sa granea la veritat dejús pujada a la veritat[1] desús; e per açò diu hom que l sagrament es sobre cors natural, en lo qual sagrament se mostra la veritat desús enaxí gran, com fan[2] la bonea duració e poder, saviea e voluntat e virtut, qui son desús; en axí que la granea de la participació qui es enfre veritat e veritat, es mirall en qui apparen les granees desús; lo qual mirall esser no pogra si no fos lo sagrament en tant gran granea com es aquella que dita havem, qui[3] pot esser per lo sagrament.

¶ En granea de concordança participen Deus e home en lo sagrament; car Deus el prevere se concorden tant fortment per lo sagrament, que contrarietat no pot contradir naturalment per loc per temps per quantitat per color ni per sabor, ni per negún dels altres accidents, axí com per ponderositat e per figura. No pot contradir per loc, car Christ en un temps es en molt locs, ço es en molts altars: açò no pot esser naturalment que un home sia[4] en lo cel e en la terra e en molts locs, e açò en un temps meteix. Son, doncs, vençuts loc e temps segons cors natural per la concordança de Christ e del prevere; e açò meteix es del venciment[5] de les altres formes. E aquesta concordança tan gran, qui la poría aesmar? la qual es enfre Christ e làbit del sagrament del qual lo prevere es vestit. E per açò fa mal aquell prevere qui es luxuriós e avar e golós, com es contra tan bell vestiment; car pus bell ni pus noble vestiment haver no poría,[6] com es làbit del sagrament.

¶ Lo sagrament del altar es començament gran de compliment del efficient e de la forma e de la materia. Es gran compliment del prevere qui ab lo començament de-

1. B, e puia ab la veritat: P, *que ascendit ad veritatem.*—2. B, fa.—3. B, la qual.—4. B, asso esser no pot naturalment que .i. home sia naturalment.—5. B, uestiment.—6. A, hauer no poria hauer.

sús, començament de totes coses creades, complex[1] tots los seus començaments creats, ço es la sua bonea natural e granea duració e poder, saviea e voluntat, virtut e veritat; e daquest tan gran compliment es enformat e ha repòs la sua materia en les formes dels començaments; e per açò lo gran començament que ell comença adoncs quant del pa fan carn[2] e de vi sanc e de buyt ple, qui poria dir ni escriure la granea daquell començament sustentada en bontat duració e les altres formes?

¶ Lo sagrament del altar es estrument qui es mijà enfre Deu e home en quant conjún les formes desús e les dejús,[3] enaxí que forma es en forma, axí com làer qui es mijà en lo qual se conjunyen lo foc e laygua[4] estant la un en laltre. E en aquella conjuncció entren les formes dejús ab contrarietat natural, e les formes desús aquella contrarietat convertexen[5] en concordança sobre cors natural, lo qual es representat en la concordança que han lo foc e laygua en làer, com sia lo pebre per ço quel foc hic haja[6] gran calor e laygua gran passió; enaxí com en lo sagrament[7] en qui han les formes desús gran acció[8] e les formes dejús gran passió, e tan gran acció e passió, que no pot esser major enfre Christ el prevere. E aquesta tan gran acció e passió de Deu e de creatura, es plaent a entendre e a consirar.

¶ La fi per que el mon es creat es coneguda en lo sagrament de laltar; la qual fi per que el mon es creat, es que sia coneguda granea[9] de la divina bontat, e duració e poder, e les altres formes de Deu, e encara, la granea de la humana bontat duració e poder, saviea e voluntat, e les altres formes de la humanitat de Christ; e aquesta fi es coneguda en lo sagrament en qui es gran fi

1. A, de totes causes complex creades.—2. B, com de pa fa carn.—3. B, deius e les desus.—4. A, se conjuny lo foc en laygua.—5. B, conuerteys.—6. B, quel foch y aga.—7. P, *sic in sacramento*.—8. B, manca fins al mot *acció* de més avall.—9. B, es coneguda en [lo segrament del altar la qual fi es per so que sia coneguda] la granea.

de bontat desús e dejús, e enaxí de les altres[1] formes. E per açò es lo sagrament hàbit en qui es coneguda la fi de la creació del mon, e per açò aquell hàbit es lo pus bell mirall qui pot esser en esta vida enfre Deus e home, ço es a saber, veer en aquell mirall tan grans granees de fins e de compliments de formes desús qui complexen les formes sajús.[2]

¶ En lo sagrament del altar participen Deus e home ab majoritat; car Deus no pot pus influir de sa bontat granea duració poder saviea voluntat, e enaxí de les[3] altres formes; ni home en sa bontat granea duració[4] poder, e en axí de les altres formes, no pot més reebre de la influencia desús. Doncs, participen Deus e home ab majoritat de influiment e de recebiment; e aquesta participació de majoritat qui es enfre Deus e home, no pogra esser en esta vida sens lo sagrament. E per açò fan mal aquells homens qui son preveres, qui poríen fer lo sagrament sovín[5] e fan lo tart.

¶ En lo sagrament del altar participa Deus ab home[6] ab gran humilitat de sa bonea granea duració poder saviea veritat e voluntat; car gran cosa es que aquell[7] qui es Deus e home, vulla participar sajús e tant sí metex humiliar ab totes ses altees, qui son tan altes que no poden esser pus altes, se lex tractar e moure[8] dun loc en altre, e donar als homens. E per açò fan mal aquells preveres e aquells homens qui reeben lo sagrament com son ergullosos, com siaçò que humilitat e ergull sien contraris. E en aquest pas pot hom conèxer quels preveres deuríen[9] esser pus humils que altres homens en lur parlar vestir e menjar e cavalcar e habitar, e enaxí de les altres coses qui a gran humilitat se covenen, axí com Jesu Christ qui en aquest mon fon[10] humil en totes coses.

---

1. A, manca aquest mot.—2. B, deius.—3. A, ses.—4. B, duracio granea.—5. B, soueny.—6. B, e home.—7. A, car gran causa es aquell. —8. P, *quod dimittat se moueri.*—9. B, deuen.—10. B, qui en est mon fo.

5. *De orde*

ORDE es sagrament necessari als altres sagraments, car ell es estrument ab lo qual[1] son los altres; e lorde es tan gran, com se pertany a la granea dels altres sagraments, axí com lo martell,[2] la granea del qual deu esser proporcionada a la granea del clauell. On, com sia tan gran lo sagrament del altar e de penitencia, covè, doncs, que sia gran lorde que reeb lo prevere, per ço que sia poderós per aquell orde en fer lo sagrament del altar e en donar penitencia als homens e en sòlver[3] e en ligar aquells ab les claus de sent Pere, qui tanquen e obren als homens en lo cel e en la terra, al qual tancament e obriment respòn lorde del prevere appellat sagrament. E la granea daytal sagrament estesa[4] en bontat de justicia e de misericordia e de poder de jutjar e de perdonar, qui la poria escriure ni cogitar? E per açò fan mal aquells preveres qui han tan gran orde, com se enclinen[5] a peccat ni a neguna malvestat, com siaçò que orde e peccat sien contraris.

6. *De penitencia*

PENITENCIA es sagrament estès en la contricció dels homens quis peniden de peccat que han fet, lo qual[6] confessen, es sotsmeten al judici del prevere, com sia feta satisfacció ab virtut contra vici. E aquestes tres formes de confessió contricció e satisfacció,[7] son passives, on se prenen les semblances de les formes actives, les quals ha[8] lo prevere qui emprem les semblances daquelles formes activament en lo judici que dona e en ço que perdona ab les claus qui en aquelles formes passives tanquen e obren. E per aquest sagrament de penitencia son excitats los ho-

---

1. A, ab lo cal.—2. B, com martell.—3. B, solure.—4. A, sta: B, estea: P, *extensam*.—5. B, que senclinen.—6. B, quis peneden de peccat que an feyt e lo qual.—7. B, e aquestes .iii. formes. de contrictio. de confessio e satisfactio.—8. A, manca *ha*.

mens a temor per contricció e a esperança per perdó; e confessió e satisfacció mouen la contricció, e la contricció mou aquelles, enaxí com forma qui mou forma movent una forma altra forma a la sua fi, axí com lo foc qui mou en lo pebre, ab la forma de calor, la forma de humiditat fredor e secor, e la secor qui mou a la sua fi en lo pebre, la humiditat e fredor. E açò metex se seguex en les formes esperituals, axí com la voluntat qui mou lenteniment a entendre los bons objects amables per raó de la lur[1] bontat, e a entendre los mals objects qui son desamables per raó de la lur malicia; e açò metex fa lenteniment qui mou la voluntat a amar intelligibles bontats e a desamar intelligibles malvestats.

7. *De extrema uncció*

Extrema uncció es sagrament quis pertany per raó de la fi: car enaxí com baptisme es per raó del començament e confirmació per raó del mijà, enaxí extrema uncció[2] es per raó de la fi; en la qual extrema uncció confessa lo peccador sos peccats, e atorga les fins de les formes qui son a venir en la vida eviternal, e les fins de les formes qui priuen en aquesta vida; e enaxí la extrema uncció es un punt en lo qual confessa e atorga les lynees[3] qui defallen en esta present vida per mort qui es departiment de cors e de ànima, e les linees esdevenidores en la vida eviternal.[4] E aquesta confessió per extrema uncció està sagrament en lo pacient e en lagent; e si defall en lo pacient discreció per gran malaltía, restauras en lo agent qui fa lo sagrament, enaxí com naturalment si un hom pert la un ull,[5] restauras gran re de la virtut daquell orgue en lorgue de laltre ull. E en aquest pas pot hom conèxer còm se restaura confes-

1. B, de lur.—2. A, falta fins als mots *extrema uncció* de més avall.—3. B, en les fins de les formes qui prenen en aquesta uida. E enaxí extrema unctio es punt en lo qual confessa e atorga les linyes *(usual)*.—4. A, eternal.—5. B, E en axí com naturalment si un hom pert .i. ull.

sió e baptisme en temps de necessitat en absencia del prevere, en quant poden esser fets sagraments per altre home qui no sia prevere. E apar encara en aquest pas còm Deus ama quels sagraments sien grans.

¶ Dit havem dels sagraments de sancta Esgleya, los quals son ornaments daquella, enaxí com lo sol qui es ornament de la terra en quant li dona lugor; e açò meteix del lum qui remou tenebres de la cambra en la nit [1] e mostra les coses qui son en la cambra, enaxí com los sagraments qui ab lur resplandor e participació de les formes desús e dejús, mostren les noblees del creador e de les creatures.

b) *De la .ij.ª part [2] de les fulles del Arbre apostolical.*

Les fulles del Arbre apostolical son los canons, qui son accidents los quals lo papa ha mester a son regiment, los quals canons [3] son sembrats en les rúbriques de les decretals e decrets; e encara nestàn molts disposts a esser coneguts. E aquells qui son coneguts poríen esser applicats a cert nombre daltres coneguts més generals, enaxí que artificialment molts particulars poríen esser applicats a pocs universals. E donada es daquells pràtica, [4] segons la manera que havem donada en les fulles del Arbre emperial; e la qual manera volem replicar en aquest Arbre en una fulla tan solament, e aquella discórrer [5] per los generals accidents. E la manera que darem en aquell discorriment, es doctrina com hom sapia discórrer les altres fulles artificialment per los generals accidents; e per aquesta doctrina porá hom [6]

1. B, tinebres *(passim)* de la cambra En la nuyt.—2. A, de la vna part.—3. A, ha mester en son regiment los canons.—4. A, ab pochs vniversals e donats daquells pratica: B, pratiqua.—5. A, discorra: B, discorre.—6. A, poria hom.

aportar a sciencia necessaria e breu la longa retòrica positiva[1] appellada dret canònic.

De summa[2] Trinitat, e primerament

1. *De quantitat*

SUMMA Trinitat fermament creem e simplement confessam sens quantitat continua e discreta; car en quant creem un Pare un Fill un Sant Esperit, e tots tres un Deu e no tres deus, creem e confessam que en la Trinitat no y ha[3] quantitat, car noy pot esser, pus que tots tres romanen una essencia,[4] un Deu, una natura, una bontat, e enaxí de les altres formes essencials;[5] car quantitat discreta no pot esser sens diversitat[6] de essencies o sens diversitat de essencia e de suppòssit o de concret,[7] axí com en la bonea creada, en qui el bonificatiu bonificable bonificar son distincts[8] en quant la un no es laltre, e jatsia çò que sien duna essencia de bontat, no es negú dells[9] bontat; e per açò es atent cascú per quantitat, e en quantitat de bontat[10] es determenat. Açò no es en la Trinitat de Deu, car lo Pare es la essencia, e açò meteix del Fill e del Sant Esperit; e encara, quel Pare de sí metex prodúu[11] lo Fill, e de tot sí meteix; el Pare el Fill de tot sí meteixs prodúen lo Sant Esperit. E en quant lo Pare el Fill son infinits e prodúen de tot sí meteixs essencialment, lo product[12] no pot esser quant en extensitat ni en eternitat,[13] car product es de essencia infinida e eternal; per que en aquella pro-

1. B, la lenga rectorica possitiua.—2. A, de suma *(passim):* B, de sumpma.—3. B, no a.—4. B, en .i.ª essencia.—5. B, *afig:* so es assaber vna magnitudo. vna eternitas .i.ª potestas ec.ª—6. B, manca fins al mot *diversitat* qui ve.—7. A, e de concret: B, o concret: P, *aut concreti.* —8. A, en qui son destins.—9. B, no es negun deles.—10. B, es atent cascu per quantitat: e en quantitat. E en quantitat de bontat.—11. A, produ.—12. A, e produu de tot si meteix essencialment lo produu. —13. B, en cant lo pare ell fill son infinits. Produen de tot si meteys essencialment. lo product no pot esser tant en extencitat. ni en extremitat terminat.

ducció quantitat no ha loc per neguna manera. Creem, doncs, fermament e simplement, que en la Trinitat de Deu no ha quantitat.

2. *De qualitat*[1]

EN la summa Trinitat no ha qualitat qui sia accident; car la bontat del Pare del Fill e del Sant Esperit, es qualitat essencial e substancial, en quant lo Pare hi està qual, el Fill qual, el Sant Esperit qual, enaxí que per qualitat es cascú determenat per ço que sia conegut e ab la sua proprietat destinct e determenat del altre, axí com lo Pare per proprietat paternal, el Fill per proprietat filial, el Sant Esperit per proprietat espirable. E totes aquestes tres proprietats personals son una proprietat propria[2] divinal eternal e infinida en bonea e en les altres formes divines, qui per qualitat es cascuna qual e romàn cascuna laltra[3] per essencia. E romàn cascuna qual per la obra de la generació e espiració en qui està la distincció[4] de les persones, enaxí que lo Pare engenra per bontat bon Fill, e per granea gran, e per eternitat eternal, e enaxí està bonea qual e granea atretal e eternitat atretal en la generació, e açò meteix en la espiració;[5] e per açò son les raons reals formes en la producció e romanen una forma per essencia e natura, e deitat e unitat dun Deu. E aquest pas es molt plaent a consirar, e es començament a solvre moltes objeccions fetes contra la summa Trinitat, greus a entendre per aquells qui poc saben o qui[6] de Deu poc creen.

3. *De relació*[7]

EN la sancta Trinitat creem e confessam relació substancial, no accidental: substancial, en quant lo Pare prodúu

1. B, de qualitat en la sumpma trinitat.—2. B, son .i.ª propria proprietat.—3. A, a laltra.—4. B, en qui esta distinctio.—5. A, e eternitat atretal e la generacio e aco meteix en la spiracio: B, e eternitat eternal. (?) E la generacio es asso meteys en les piracio.—6. B, e qui.—7. B, de la rellacio *(usual)* en la summa trinitat.

Fill de sa essencial substancia,[1] e de tota e no de part, car part no pot esser en substancia infinida e eternal; e per açò es la relació realment substancial, sens negún accident: e açò meteix de la relació de activa espiració e de passiva. E la semblança daquesta relació substancial e divina, està enfrel pare[2] el fill qui son homens; mas aquella relació no es sentida per raó dels senys, car dedins està enaxí secreta, que negún seny no la pot atènyer, mas que lenteniment la ateny en la especia que moltiplica de relació[3] la qual relació es accidental consideració, enaxí que si no era pare, no sería fill; e açòs converteix. E que sia relació substancial creada necessaria, es per çò car en Martí[4] engenra son fill de la sua substancia e dels seus accidents, enaxí que aquella relació té la un peu en lo pare e laltre en lo fill; e açò es segons la manera que havem dita en les branques del Arbre elemental vegetal e sensual. E car en Martí engenra son fill de sos accidents, enaxí com lo ferrer qui dels accidents del ferre fa los accidents del clauell, per açò romàn la relació emfre en Martí e son fill accidentalment, e per açò es aquella relació triplicada: la una part es substancial e real, e laltra es accidental e real, e la terça[5] es entencional en lenteniment moltiplicada en quant la entén e son entendre vest de especia fantàstica[6] qui es en lo genre de relació.[7]

4. *De acció e passió*[8]

En la sancta Trinitat de Deu no creem ni affermam acció ni passió accidental, car accident no pot esser en producció qui sia eternal e infinida; emperò creem acció e passió en les divines persones substancials, en quant deim quel Pare es agent en quant prodúu, el Fill es pacient en quant

---

1. B, de sa essencia e substancia: P, *de sua essencia substantiali.* —2. A, enfre pare.—3. B, que montiplica *(passim)* de la rellacio.—4. B, en martin.—5. A, e laltra.—6. A, fantastiga *(usual).*—7. B, en lo gendre de la rellacio.—8. B, de accio e passio en la summa trinitat.

es product. Mas car lo Pare prodúu de sa substancia substanciat, el produent el product[1] romanen una substancia, cové que la acció e passió sien reals persones substancials, e acció e passió noy pot haver loc, car lo Fill es en lo Pare el Pare es en lo Fill en quant es una la substancia;[2] e açò meteix de temps qui noy pot haver començament ni moviment, car lo Pare es infinit en extensitat axí com per[3] la eternitat, e açò metex del Fill; e açò meteix de quantitat segons que dit havem que noy pot esser. Per que acció[4] e passió qui sien formes accidentals, no poden esser en subject on no sia temps loc quantitat e moviment, e que acció e passió sien una metexa substancia e una metexa essencia. E açò meteix se segueix del Sant Esperit, qui es passiva inspirabilitat[5] ixent e ixida de la activa, sens temps e sens les altres formes accidentals, pus que romàn una substancia ab la activa espirativitat, qui es lo Pare el Fill. E en est pas ha hom manera a sòlver les questions que fan los sarraíns contra Trinitat per raó dacció e passió, la qual neguen en la deitat, affirmants que en Deu no cau null accident.

5. *De hàbit*[6]

En la Trinitat de Deu no creem hàbit, com sia çò que hàbit sia accident, e Deus sia pur actu en estant e en obrant, axí com la sua granea de bonea qui[7] es estar eternal, e la granea de bontat qui es obra eternal; e açò meteix de les altres formes divines. E per açò lo Pare es la sua granea estar[8] Pare eternalment e infinida engenrant Fill eternalment e infinidament; e açò meteix del Sant Esperit qui eternalment e infinidament ix del Pare e del Fill. E per açò no pot esser hàbit en la Trinitat de Deu[9] ni en la sua es-

1. A, de substancia substanciat el produ en ell product.—2. B, es una substancia.—3. A, axi per.—4. B, car per accio.—5. B, e asso meteys del sant esperit. qui es passiua inseparabilitat.—6. B, de abit en la summa trinitat.—7. A, manca fins a laltre relatiu *qui* de més avall. —8. B, estant.—9. B, en la summa trinitat de deus.

sencia. Ni encara, per les creatures que ha creades, nos segueix que en ell fossen habituades ans que fossen creades, car ans que fossen creades eren idees en la saviea de Deu, qui no eren altra cosa mas [1] Deu. E eren idees moltes en quant les creatures convenía que fossen moltes, mas no eren mas una idea [2] en quant Deus es un, en axí com en lo mirall en qui ha virtut com reeba [3] moltes figures diverses, axí com figura dome de cavall e de castell, ella es [4] una en sí metexa e es part del mirall, enaxí Deus atenyía [5] ans que fossen las creatures ab sa saviea, [6] qui es forma divina e essencial e substancial, les coses [7] esdevenidores actualment e no habitualment. E en aquest pas erra Aristòtil e sos conseguents qui afermaren [8] quel mon es eternal, per ço que creació no fos en Deu en hàbit e que fos actualment e eternal [9] la obra de Deu en lo mon; car ço que ell creia hàbit sil mon no fos eternal, es lo pur actu de la saviea de Deu qui prevía [10] les coses esdevenidores, enaxí com sotsposat que la virtut del mirall receptiva passàs a pendre les formes enans que les formes fossen. Açò lo mirall fer no poría segons cors natural, mas la saviea de Deu pot açò fer per ço car la sua virtut el seu poder son [11] en un actu pur infinit en atènyer ço qui es de dins e defores.

6. *De situs* [12]

En la Trinitat de Deu no es situs, com siaçò que Deus no sia cors ni neguna natura de cors; car cosa infinida en extensitat no pot esser cors, com siaçò que cors no pusca [13] esser sens lonc ample e pregón, ni sens figura circular o quatrangular o triangular; e neguna daquestes natures no

1. A, mes.—2. B, en quant couendria que moltes fossen les creatures mas no eren sino .i.ª idea.—3. B, com lo miral en qui a uirtut com reseb.—4. P, *et est.*—5. A, B, atenya: P, *attinxit.*—6. B, ab la saviesa. —7. A, e essencial les causes.—8. B, afermen.—9. B, e eternalment.— 10. B, prenia: P, *accipiebat.*—11. A, fossen.—12. A, de situ *(passim)*: B, de situs en la summa trinitat.—13. B, poscha.

casen en infinitat. E per açò feren[1] mal aquells filosofs antics, e fan encara alguns filosofs sarrasins qui tenen encara lur[2] opinió, en quant negaren que Deus no sia fora el firmament essencialment ni dedins,[3] mas potencialment e virtuosament e bonament, e enaxí de les altres formes. E açò negauen per ço car temíen[4] afirmar que Deus fos cors si essencialment fos dins e defores, axí com lo foc qui es cors, sotsposat que sia dins la cambra e defores; per que enaxí com Deus es infinit per eternitat, en qui es lo temps del mon el moviment del firmament, e ella es defores en quant lo mon no es eternal e es començat,[5] e la eternitat es dedins en lo mon[6] car no es ens divisible, enaxí la extensitat de Deu infinida es dins lo mon e defores, jatsiaçò que[7] no sia cors. E aquesta extensitat divina e esperitual es la essencia qui es Pare qui de sí meteix prodúu lo Fill, e del Pare e del Fill ix lo Sant Esperit; per que situs qui es creatura, es mirall e semblança en qui lumàn enteniment pren lestament, segons lo qual les persones divines estàn en la essencia quaix[8] en semblança dassituament, axí com lo Pare qui està en la essencia com a engenrant[9] e espirant, el Fill com a engenrat e com a espirant, el Sant Esperit, com a espirat; e açò meteix de la essencia qui està per una manera Pare e per altra Fill e per altra Sant Esperit, sens que ella no es distincta en sí metexa, jatsiaçò que ho sien les persones. E aquest[10] mirall e figura de assituació es creatura enaxí disposta e ordenada, que lenteniment humà per ella pusca veer lestament de la essencia e de les persones divines; e açò meteix de les formes divines, axí com en la divina bonea en qui es lo Pare bonificant, el Fill bonificat e bonificable,[11] el Sant Esperit atretal; el bonificar està enfre lo Pare el Fill per manera de engenrar, e enfre lo Pare

1. B, feseren.—2. B, manca *lur*.—3. B, ni dins.—4. A, tenien. 5. A, comencament.—6. B, dedins lo mon.—7. B, dedins lo mon e defores. ja sia que.—8. A, car: B, quays.—9. A, com ha engenrat —10. A, a aquest.—11. A, el fill boniffìcat el fill boniffìcable: B, lo fill bonificat e bonificable.

el Fill el Sant Esperit per manera despirar. Açò lo humà enteniment[1] no pogra entendre sens que no fos situs, lo qual es necessari estrument enaxí a entendre lestament desús de les persones, com es necessari color a ymaginar colorat.

7. *De temps*

En la Trinitat de Deu no està temps, com siaçò que temps no pusca esser sens començament e moviment de coses mogudes e començades en qui temps[2] es sustentat; e encara, quel Pare engenra lo Fill de eternitat, en quant lengenra de sí metex qui es eternitat; e açò metex lo Pare el Fill qui espiren lo Sant Esperit de sí metexs qui son eternitat. Per que enaxí com lo ferrer, qui no pot fer lo clau que fa de ferre, de fust, pus quel fa de ferre, lo qual ferre no es fust, enaxí e molt mills encara product de eternitat essencialment e substancial, no pot esser de temps ni en temps ni en neguna[3] natura de temps, com sia lo product de eternitat e sia product en eternitat. E per açò fan mal los sarrasins els juseus qui neguen que en Deu no ha Trinitat;[4] car si afermaven Trinitat en Deu, creuríen affermar temps en Deu e negar eternitat. E en aquest pas pot hom conèxer com lumà enteniment dels cristians es pus alt que de les altres gents en entendre obra en Deu de product e de produent, sens temps e sens movement de la un e de laltre.

8. *De loc*[5]

En la Trinitat de Deu no ha loc, com siaçò quc loc no pusca esser sustentat sino en coses finides, axí com lampolla qui es loc del vi, e la cambra, del home qui en ella està, e enaxí de loc segons que navem parlat en lArbre

1. B, Asso huma enteniment.—2. A, deus.—3. B, no pot esser de temps ni de neuguna *(passim)*.—4. A, manca fins al mot *trinitat* qui vé. —5. B, de loc en la summa trinitat.

elemental. Per que loc no pot esser sustentat en subject infinit extens,[1] axí com lo Pare qui es infinit en extensitat sens lonc ample e pregón e sens tota natura de loc,[2] e de tot sí meteix prodúu lo Fill; per que ell no pot esser en un loc nil Fill en altre, car ja seríen suppòsits finits si l Pare era en un loc el Fill en altre, nil Fill no sería product de la essencia del Pare qui es ens infinit en extensitat, ni de tot lo Pare; e açò meteix del Sant Esperit qui infinidament e extensivament sens quantitat, sens la qual no pot esser loc, ix del Pare e del Fill, e ix en lo Pare e en lo Fill per ço que ixca[3] en infinitat, e ix en sí metex per ço que sia infinit; e enaxí en neguna manera en la divina Trinitat no pot esser loc. Per que fan mal los sarraíns els juseus qui han opinió que ls cristians creeguen que l Pare sia en un loc el Fill en altre el Sant Esperit en altre; car cuydense que totes coses distinctes la una de laltra, requiren distincts locs, axí com lome e larbre[4] en Martí e son fill. E en ço que deim quel Pare es en lo Fill el Fill en lo Pare,[5] e axí del Sant Esperit, nos seguex que digam que una part sia en laltra,[6] com siaçò que les persones divines no sien parts, car part no cau en infinitat, segons que dit havem; mas que lo Pare es en lo Fill, el Fill en[7] lo Pare enaxí essencialment e natural, que un son per essencia e per natura.

¶ Dit havem dels accidents, e donada havem doctrina com hom los sapia negar en la summa Trinitat, e escusar aquella dells, e a objections que hom fa della ab los accidents respondre. Per que semblant doctrina pot hom haver a usar[8] dels accidents affirmant o negant aquells en los altres canons, axí com destabliment e de rescripció e de constitució, e enaxí de les altres; car passats aquells e

---

1. A, stens: B, e.—2. B, natura tota de loch.—3. B, ischa.—4. B, e lalbre *(passim)*.—5. B, e lo fill es en lo pare.—6. B, en altra.—7. B, es en.—8. B, en vsar.

lurs subjects per los .ix. accidents generals, pot lo jutge haver conexença en jutjar, e ladvocat en advocar,[1] e lactor en posar, el reus en deffendre de les coses veres e de les falses. E per açò es donada doctrina, segons ço que havem dit, com hom sapia fer una sciencia de generals formes a les quals hom reduga los drets canònics, e dels qui son particulars en les universals formes, conexença haver. E aytal libre sería molt útil al regiment del senyor papa e dels seus officials.

VI

De les flors del Arbre apostolical

LES flors del Arbre apostolical son los .xiiij. articles, ço es a saber: un Deu, Pare, Fill, Sant Esperit, creador, reemedor, glorificador;[2] e aquests .vij. articles pertanyen a la deitat; e altres .vij. a la humanitat, los quals son: que Jesu Christ fon concebut de Sant Esperit, nat, crucificat, devallà, resoscitat, pujàsen al cel, jutjarà al dia del judici bons e mals. E appellam aquests .xiiij. articles flors, per ço car son les pus altes coses que hom pot creure de Deu, e la creença[3] que hom ha dells es flor don neix[4] lo fruyt qui es la sancta Esgleya, sustentada en les ànimes dels homens justs[5] sants e catòlics qui son ovelles del papa, vicari de sent Pere qui en Roma fon crocificat;[6] la qual Roma es seilla de la sua vicaría, e ella fon[7] appellada pera, les condicions de la qual son que sia forts viva e blanca. E per açò fan mal aquells qui no guar-

1. B, El auocat en auocar.—2. B, recreador e glorificador.—3. A, de la creenca.—4. ne ix (?): B, don ix.—5. A, just.—6. B, fo *(passim)* crucificat.—7. B. fou.

den la pena de mort de frevoltat e de inmundicia,[1] com a ells sia comanada segons les sues condicions, les quals requeren homens vius e forts e nedeus[2] de peccats.

¶ Ans que vengam a provar un Deu, volem provar Deus esser e aprés los articles,[3] e a cascún article volem adur .v. raons, e volem provar segons les formes primeres e lurs deffinicions, ço es a saber, bonea e granea e les altres. Emperò si en neguna res diem[4] contra la fe romana, no ho diem a scient, mas ignorantment; e per açò ço que deim[5] sotsmetem a correcció de la sancta Esgleya romana, car ço que ellan farà, nos ho creem.

1. *De Deu esser*[6]

Que Deus sia, per .v. raons ho volem provar, en esta manera:

¶[7] Si Deus es, lo seu esser es bo e gran e eternal, com sia çò que consirem Deu esser complit de bonea granea e duració; e si Deus no es, la sua privació es mal e granea eternal de mal, car anc Deus no fo ni serà. Per ques seguex que granea de mal es eternal si Deus no es; enaxí com se segueix per contrari, que si Deus es,[8] es granea de bé eternal. Cové, doncs, que Deus sia de necessitat, per ço que[9] granea ha major concordança ab bonea en duració que ab malea, per ço car duració e privació son contraris; e

---

1. A, e de inmundicia de freuoltat.—2. B, e nedous.—3. B, Ans que uingam a provar .i. deu concideram que significa lo nom de deu. So es assaber que deus sia bonea e bon. granea e gran. eternitat e eternal. poder e poderos. Sauiesa e saui. Amor e amoros. Virtut e uirtuos. ueritat e ueros. gloria e glorios e infinit e compliment sens negun deffalliment. E apres los articles: P, *Antequam veniamus ad probandum vnum deum primo probabimus eternitatem esse. postmodum infinitam bonitatem et infinitam magnitudinem et alias formas. cum natura dei per has formas significetur. et secundum earum naturam probationes ducere intendimus et conclusiones. Deinde probabimus deum esse. et postmodum articulos.* —4. B, deim.—5. A, e per aço que dehim: B, e per asso so que diem. —6. La versió P abans d'aquesta rúbrica en posa una altra *De formis siue rationibus dei*, i la desenrotlla en un article de 14 palagrafis. La suprimim per que manca en els m.ss. A i B.—7. A, manca el calderó.— 8. B, que si es *(corregit)* deus.—9. B, car.

duració e esser han concordança,[1] e granea e bontat han concordança ab esser; e poquea qui es contraria de granea, e mal qui es contrari de bonea, han concordança ab no esser. Es, doncs, provat Deus esser.

¶ Si Deus es, plus es de[2] possibilitat que de impossibilitat en eternitat de granea e de bontat; e si Deus no es, es lo contrari; car sotsposat que Deus no sia, cové de necessitat esser eternitat, car si eternitat no era, ço qui es sería per sí meteix començat; la qual cosa es imposible, que neguna substancia pusca començar sí metexa, car si sí metexa podía començar e produir, sería la sua potencia en algún subject qui ja sería denant, e enaxí sería contradicció[3] emplicada que fos e no fos alguna cosa; la qual contradicció es impossible. Es, doncs, eternitat de necessitat, en la qual eternitat està major possibilitat de granea de bontat si Deus es; car si Deus es, pot esser la eternitat infinida en granea de bontat, estant Deus aquella eternitat; e si Deus no es, no pot esser infinida en granea de bontat. E enaxí eternitat e granea han major concordança ab impossibilitat de bé, que ab possibilitat, estant aquella possibilitat en actu pur; la qual major concordança es impossible per ço que granea e eternitat no hajen concordança ab malea e impossibilitat, e que la hajen[4] ab bonea e ab bé pogut e possible, axí parle. Es, doncs, Deus de necessitat.

¶ Si Deus es, veritat està en major realitat de bonea granea e eternitat; e si Deus no es, està en menoritat, e falsetat està en majoritat de opinió e fantàstica especia en qui es considerat Deus esser, lo qual es infinida bontat granea e eternitat. E aquesta consideració es falsa e es major que la realitat de granea e bontat qui son finides[5] en eternitat; e enaxí eternitat ha major concordança ab

1. A, manca fins al mot *concordança* qui vé més avall.—2. A, plus de.—3. B, manca fins al mot *contradicció* de més avall: 4. P, *et sic multiplicaretur contradictio.*—4. A, aujen: B, agen.—5. P, *que sunt infinita.*

granea de bontat ab falsetat en la fantasía que lumà enteniment prèn e qui no es de la essencia de eternitat ni es cosa substancial, que ab granea de bontat real qui es veritat e substancia, e aytal concordança es impossible. Per la qual impossibilitat es provat Deus esser de necessitat.

¶ Si Deus es, lo seu esser es amable, e si no es, es airable,[1] e açò es per ço car amabilitat de granea de bontat e eternitat han concordança; e si no es Deus, lo seu esser no es amable pus que no es ni esser no pot, e es amable ço per que esser no pot, com sia ço que veritat sia amable naturalment. Segueixse, doncs, si Deus no es, que sia amable la sua privació, e que sia odible lo seu esser, e que lamar sia gran e bo, el desamar atretal. Don se segueix naturalment quels[2] petits bens son pus amables quels majors, e que bén es asirable[3] el mal amable, e quels majors mals son més amables quels menors; e açò es impossible, segons que navem esperiencia e que es raó natural.[4] Es, doncs, Deus de necessitat, car si nou era, seguirsenien los inconvenients damunt dits, los quals esser no poden.

¶ Si Deus no es, no es fi de neguna cosa en neguna substancia, e fi es tan solament en los accidents. Appellam fi compliment[5] sens defalliment. Car si Deus no es, està fi en los actus de les potencies e formes primeres, axí com la fi del foc en escalfar, e de la vegetativa en vegetar, e de la sensitiva en sensar, e de la ymaginativa en ymaginar, e de la racionativa en membrar entendre e amar, e del Arbre moral en vertuificar,[6] e del emperial Arbre en jutjar, e del apostolical atretal, e del sol en luir,[7] e del fermament en moure, e enaxí de totes coses en tant[8] que la obra es fi e no lobrar,[9] e està en lo començament el mijà de les coses buydes de coses substancials e plenes de coses acci-

1. B, azirable.—2. A, ques.—3. B, e que be es ayrable.—4. B, esperiencía que es natural.—5. A, manca aquest mot.—6. B, [e la fi del arbre moral en uirtuificar].—7. B, loyr.—8. B, en quant.—9. B, l obrat.

dentals, qui son la fi. E per açò digueren alguns filosofs[1] antics que covenen esser generació corrupció e privació, començaments eternals e generals, per ço que sia la obra de Deu; e per açò dien que les formes velles covenen esdevenir en privació e corrupció per ço que les formes novelles[2] pusquen venir en actu, e aprés en privació e corrupció; e açò eternalment engenrant e corrumpent.[3] Don se seguex que la fi[4] de les coses sien engenrar corrumpre e privar; e car estàn més en privació que en esser, es privació fi de les coses que son, e esser sa a aquella fi[5] qui es son contrari, e en ella ha repòs; e açò es impossible e contra cors natural, la qual impossibilitat sería possibilitat si Deus no es. Mas car Deus es, es lo contrari, ço es saber, que es la obra per ço que sia lobrat,[6] ço es saber, es lo accident per ço que sia la substancia, la qual es fi e compliment del accident qui en ella ha repòs, axí com les tenalles el martell qui han repòs en lo clau, e lo clau en les posts que conjuny,[7] e les posts en la nau; e açò meteix del foc en qui calor ha repòs en lescalfat, el vegetar en lo vegetat, el sentir en la substancia sensada, e lymaginar en substancia ymaginada, e lentendre membrar e amar en lo membrat entès e amat, el vertuificar[8] en lome virtuós, el jutjar en la justicia, e la justicia en la pau, e la pau en esser estrument als homens a conèxer membrar e entendre e amar Deu, e de anar[9] desta vida en laltra estar ab ell eternalment e reebre dell gloria,[10] estant Deus per home membrat entès e amat, qui son tres formes fins e compliments[11] de totes les coses creades. E enaxí segueixse si

---

1 B, dixeren alcuns philosops.—2. B, de deu [eternal]. E per asso dien [que coue] que alcunes formes uelles [uenguen en priuacio e corrupcio per so que les formes noues]. *Aquest afegit va al marge més avall del lloc que li pertoca.*—3. A, corrumpen: B, corrompen *(formes usuals).*—4. P, *quod fines.*—5. A, e esser sia aquella fi.—6. A, mas car deus es lo contrari co es saber que es per co que sia obrat.—7. B, coniun.—8. B, el uersificar.—9. B, e desanar.—10. A eternament reebre dell gloria: B, eternalment e reebre de la gloria.—11. B, qui son .iij. formes e complimens *(usual).*

Deus es, quels començaments els mijans de les coses san a la fi[1] e aquella fi atenyen e en ella han repòs; e si Deus no es, segueixensen los inconvenients que dits havem, los quals[2] esser no poden segons cors natural, ni encara sobre cors natural, com siaçò que si Deus no es, neguna cosa es sobre cors natural, car si ho era sería no esser causa de esser; e enaxí sería alcuna cosa e no sería, e açò es impossible.

2. *De la unitat de Deu* [3]

Enaxí com Deus es bo per bontat e gran per granea, eternal per eternitat, poderós per poder, e enaxí de les altres formes, enaxí cové que sia un per unitat; car si no era un per unitat, seríen les altres formes majors en Deu que unitat, e sería unitat en Deu en menoritat, qui es ens prop a no esser. E enaxí no seria deu la unitat de Deu ni la natura dell; e si ho era, sería Deus menor per unitat, la qual menoritat sería mal de la bontat e poquea de granea e privació de eternitat e frevoltat de poder, e enaxí de les altres; e açò es impossible, com sia impossible[4] cosa que en Deu sia contrarietat ni negún defalliment, com siaçò que ell sia concordança e compliment. Es, doncs, Deus un per unitat complidament en dues maneres: la una es que sia un, axí com en Martí qui es un, el cavall qui es un, ço es una substancia; laltra es que no sien molts deus, mas un tan solament, axí com un sol, una luna, un foc. E per aquestes dues maneres dunitat es Deus un complidament, sens les quals unitat no poría esser raó a Deu que fos un complidament.[5] Es, doncs, un Deus tant solament, e no molts.

1. A, quels comencaments els migans de les cosses *(formes usuals)* sien fi: B, quels comensamens de les coses els miians sa a la fi. —2. A, seguex sen...: B, segueyxen sen les enconueniens que dites auem les quals.—3. de unitat de deus.—4. B, impossibil... impossibol *(passim)*.—5. B, es deus .i. compliment. sens les quals no poria esser rao a Deu, que fos .i. compliment.

¶ En Deu poder saviea e volentat cové que sien una cosa metexa en nombre; car si nou eren covenría que en Deu fos accident, enaxí quel poder no sería per sí meteix savi ni amat, ni la saviea per sí metexa[1] poderosa ni amada, ni la voluntat per sí metexa poderosa ni savia; car lo poder sería per la saviea entès e per la voluntat amat, e la saviea poría entendre per lo poder e esser amada per la voluntat, e la voluntat poría amar per lo poder e esser entesa per la saviea, e sería enaxí com làer qui no pot esser calt[2] per sí meteix, mas per lo foc, el foc qui no pot esser sec per sí, mas per la terra. Cové, doncs, que en Deu lo seu poder saviea voluntat sien una cosa metexa[3] en nombre, per ço que noy sia accident ni poquea de granea ni de bontat ni de poder ni de saviea ni de voluntat. Es, doncs, un Deu e no molts, car pus que en Deu poder saviea e voluntat son un meteix nombre, pot ho esser per poder si ho vol son voler, e pot ho saber la sua[4] saviea per voler e deu ho voler la sua voluntat, pus ho pot esser; car granea es de son voler poder e saber e de sa bontat, si es un Deu e no molts; e si son molts e no un tan solament, es la voluntat contra granea de sa bonea e del poder e de la saviea. E açò meteix de la saviea qui sab contra granea de bonea de son poder de sí metexa e de sa voluntat, e açò meteix del poder qui pot contra granea de bonea de sí meteix e de saviea e de voluntat; e açò es impossible, que en Deu neguna forma sia contra sí metexa ni contra altra. Emperò no deim[5] que en Deu sien moltes formes, mas una; mas que enaxí parlam en quant[6] les raons qui son en Deu appellam formes. Es, doncs, un Deu provat esser,[7] e no molts.

¶ La bonea de Deu cové que sia gran, e tan gran que no pusca esser major; car si podía esser major, sería

1. A. saui ni amar en la sauiea per si metexa: B, manca fins al mots *sí metexa* de més avall.—2. A, caut.—3. B, sien .i.ª metexa cosa. —4. A, per la sua.—5. A, empero dehim.—6. A, B, en cant.—7. B, esser provat.

gran en potencia e poca[1] en actu, la qual poquea sería contra granea e contra la bonea e contra les altres formes, la qual contrarietat es impossible. Es, doncs, la bonea de Deu tan gran que no pot esser major, e la major bonea que pot esser es esser una qui sia Deu, enaxí que altre deu no haja altra bonea, per ço que la bonea sia infinida en granea, la infinitat de la qual es que sia una e no moltes. Emperò hom es bo el cavall es bo, e la bonea de cascú no es contra la granea de la bonea de Deu, pus que aquella es infinida e es Deu, e les bonees defores qui son creades, son finides. Es, doncs, un Deu tan solament e no molts, per ço que la granea de la sua bonea sia infinida; e açò meteix de la sua extensitat e eternitat e poder, qui no poríen esser infinides formes si eren molts deus.

¶ Si * eren molts deus, no poría bastar un per sí meteix a esser fi de les sues formes, axí com la bonea dun deu, qui no poría haver repòs en la sua granea, qui sería terminada e fenida en ço que sería altra granea qui sería deu altre; e açò meteix de la granea qui no poría haver repòs en bonea, pus que fos altra bonea qui fos deu, e axí negún deu no hauría la sua fi a sí meteix[2] ni en altre, car si lavía en altre no sería deus. Seríen, doncs, les formes de cascún deus buydes de fi, lo qual buydament es impossible. Es, doncs, un Deu e no molts, en lo qual cascuna de ses formes han repòs estant en ell cascuna de les sues formes infinida e ell infinit e complit sens defalliment.

¶ Si son molts deus, son moltes eternitats, e cascuna eternitat es deus; e enaxí com cascún deus es infinit per eternitat, cové que sia infinit per extensitat, com siaçò que en Deus extensitat e eternitat covenguen a esser eguals en sí metexes e en granea de bontat de poder, e les altres. Açò esser no poría si eren molts deus, car sería major la

1. A, e poquea: B, e poqua.
* A, manca un fol: transcripció del m.s. B.
2. P, *in seipso*.

eternitat que la extensa granea, la qual granea tocaría la granea del altre deus, e hauría cascún deus ses dreceres en qui les granees sencontraríen, axí com les dreceres dun cors qui sencontren ab les dreceres del altre cors; e enaxí cascún deu hauría substancia termenada tro a un loc e no sestendría a plus, o covenría que la un deu fos en laltre, enaxí com part en part, e que no sen seguís tot; la qual cosa es impossible e contra granea de bontat e eternitat e infinitat, e encara contra cors natural. Es, doncs, un Deus tant solament e no molts.

¶ Es, doncs, provat lo primer article, ço es a saber, que sia un Deu.

¶ El segón article es que sia Pare, el terç que sia Fill, el quart que sia el Sant Esperit. E aquests articles volem provar provant Trinitat, la qual volem provar en .iij. maneres, segons que la havem provada en lo *Libre dels .v. savis*. La primera[1] es que a provar Trinitat, cové primerament provar que en Deu sia pluralitat de moltes coses. Segona es que aquelles moltes coses sien persones qui sien proprietats, enaxí que la una sia paternal proprietat e laltra filial e laltra passiva espirabilitat. Terça manera es provar que en Deu sien .iij. persones, e no més ni menys.

3. *De pluralitat de Deu*

Deus es un e es bo gran poderós, e enaxí de les altres. On, enaxí com Deus sà a entendre per saviea e a amar per voluntat, enaxí sà a unir per unitat e a bonificar per bontat e a magnificar per granea e a eternificar[2] per eternitat e possificar per poder; e açò cové esser enaxí per ço que saviesa e voluntat no sajen més a la fi, que la unitat bonea granea eternitat e poder. Has, doncs, Deus a unir per unitat, enaxí que produga un qui sia en quant un que no sia

1. B, la primera [manera].—2. B, ternificar.

laltre,[1] per ço que la unitat sia enaxí raó a un que produga un, enaxí com la bontat a bo que produga bo e la voluntat a amant[2] que produga amat e la saviesa a entenent que produga entendre. Deus en quant es un no pot produir sí meteix, ço es sa unitat, car negún ens no prodúu sí meteix; e car covè que produga un per ço que la unitat sia raó a la fi de sí metexa, covè que sia un Deus qui produga un Deus, enaxí que un sia lo produent e altre sia lo product, e que sia de un e que en abdós sia unir,[3] enaxí que sots raó dunitat sien .iij. concrets de la sua essencia e natura, e tots .iij. una essencia e una natura, e no moltes essencies ni natures, per ço que la unitat sia gran; e aquests .iij. son unient unible e unir. Covè, doncs, de necessitat que sia en ells distincció en tant que la un no sia laltre, sens la qual distincció no poría la unitat esser raó a un que produga un, e sería ociosa e per ella nos seguiría res en la sua essencia ni de sa essencia e natura, e sería poca en sí metexa e gran en les creatures, en les quals es raó a una creatura que produga altra creatura per manera de generació e segons cors natural, axí com en Martí qui es un, al qual la unitat de Deu es raó que produga en Pere,[4] qui es un son fill. Covè, doncs, que la unitat de Deu, qui no pot esser major raó a altre que a sí[5] metexa, sia raó en sa essencia metexa a un Deus que produga un Deus. Es, doncs, provada en Deu pluralitat esser de necessitat, segons granea dunitat e de la sua bontat eternitat poder saviesa voluntat virtut gloria e veritat.

¶ Tota unitat es en major granea de bontat e de poder per estar e obrar, que per estar tant solament o per obrar tant solament, axí com lo foc qui es major per esser foc e per escalfar, que no sería per esser foc e que no escalfàs, o que escalfàs e que no fos ço que es. Es, doncs, la

1. P, *qui in tantum sit unus quod non sit alius.*—2. B, [es raó a] amant. —3. P, *et quod unus sit de uno et quod de ambobus sit unire.*—4. B, hen .P.—5. B, assi *(passim).*

unitat de Deu major en granea de bontat de eternitat e poder per estar e obrar, que no sería per la un tant solament; e car cové que en ella sia la major granea de bontat de eternitat de poder que pusca esser, cové que ella sia ço que es e que haja obra en sí de unitiu unible e unir, la qual obra haver no poría sens distincció de molts, com sia ço que obra dunitat no pusca esser sens unir enaxí que la un no sia laltre, axí com lo ferrer qui no pot obrar del ferre ni de la unitat daquell, sens unir, ço es a saber, que del ferre faça un clau e[1] un coltell o molts. Es, doncs, en la unitat de Deu pluralitat de molts uns que[2] la un no es laltre, per ço que la sua unitat pusca esser gran per estar e obrar.

¶ Deus es Deus per deytat, enaxí com es bo per bontat e un per unitat; e car ell ha en sí meteix obrar en quant entén sí meteix e ama sí meteix, cové que haja en sí meteix deitar, enaxí com ha en sí meteix entendre e amar; car si havía entendre e amar e no deytar, sería pus gran per saviesa e per voluntat en bontat poder eternitat e fi, que per deitar,[3] la qual cosa es impossible. Es, doncs, en la deitat deytar, lo qual no pot esser en ella sens distinccionar de deificant deificable deificar; e sí meteix ell no pot deificar car ja es Deus e es deitat, enaxí com no pot sí meteix eternar, car ja es eternal e es eternitat, mas que pot de sí meteix deytar deytat de deitant per deitar. Es, doncs, provat en Deu pluralitat sustentada en deitant deitable deitar ab distinccionar.

¶ Deus es Deus per son estar, enaxí com lo martell qui es martell per son estar, el pa qui es pa per ço car es de farina e dayga, e enaxí de les altres substancies. On, enaxí com lo martell es per ço que sia el clau, el pa per ço que viva lome dell, enaxí e molt mills[4] encara es Deus per ço que sia Deus; car si Deus no era Deus per raó de

1. P, *aut.* — 2. P, *ita quod.* — 3. P, *per deitatem.* — 4. B, molt [e] mills.

fi, mas per raó de existencia, sería en menor bontat de granea eternitat poder saviesa voluntat gloria virtut veritat, e sería lo martell el pa en major granea de bontat que Deus, en quant seríen per manera destar ço que son e car per lur existencia se seguisca alcún bé, e Deus no sería mas tant solament per son estar, e que en sí meteix nos seguira alcún bé per son estar, mas en les creatures sería dispost[1] a produir més poques coses que grans, en qui sería la fi de son estar, axí com la fi del martell qui està en la fi del clauell, e la fi del pa en la vida del home; e açò es impossible que neguna fi qui no sia de la essencia de Deu sia fi de la sua existencia, ni quel martell el pa sien en major granea de fi que Deus qui es causa primera. Es, doncs, en Deu existencia e agencia, e convé que sia Deu aytàn bo[2] e aytàn gran per la agencia com per la existencia, e per la existencia com per la agencia. Es, doncs, deus aytant per obrar com per estar. On, com sia deus per estar, convé que sia deus per obrar, ço es a saber, per deificar, enaxí que sia Deus de Deu, e quel deificant sia per ço que sia lo deificat e deificable el deificar; e el deificat e el deificable per ço que sia lo deificant el deificar; el deificar que sia per ço que sia lo deificant el deificable. Açò esser no poría sens pluralitat de molts. Es, doncs, en Deu pluralitat de necessitat.

¶ Deus es pur actu, e es actu pur infinidament. Convé, doncs, que en ell sia infinir; car si en la sua actualitat infinida no era infinir, seguirsia en ell contradicció, ço es a saber, que fos actu infinit e no infinit: sería actu infinit en quant per manera destar, enaxí que la sua existencia no hauría terme en extensitat, axí com en eternitat en qui no ha terme de començament mijà e fi; e sería la infinitat fenida en infinir en ço que no lauría, e enaxí sería infinida

1. P, *et quod per eorum existere sequeretur aliquod bonum. et deus non esset nisi tantummodo per suum existere et quod in se non sequeretur aliquod bonum per suum existere. sed in creaturis. et dispositus esset.*—2. B, aytambo.

e finida per ço que no poría esser son actu infinit. Cové, doncs,[1] que sia infinir de infinient infinible, dels quals no poría esser sens pluralitat de tots .iij.; e encara, que si en Deu no era infinir de bonea en bonificar de bonificant e bonificable, e en eternitar de eternificant e eternificable, e en poder de possificant e possificable, e en saviesa de entenent e intelligible, e en la voluntat de volent e volible, e enaxí de les altres formes, sería bontat ociosa en ço que no sería bontat a infinir bé de bé, la qual ociositat li sería mal; e açò meteix de eternitat qui sería ociosa a infinir de eternificant eternificable, la qual ociositat li sería privació de infinitat; e açò meteix al poder qui sería ociós en quant no sería raó a infinir, la qual ociositat li sería impossibilitat de possible e de pogut; e açò meteix en la saviesa e les altres formes. Cové, doncs, de necessitat que cascuna de les formes sagen a infinir, per ço que en ell sien enaxí actu pur, com son en infinitat; e açò meteix per ço que sien en infinient e en infinible enaxí actu pur, com son en infinitat. Açò esser no poría si en Deu no era pluralitat. Es, doncs, pluralitat en Deu de necessitat.

4. *De les divines proprietats*

Provat havem pluralitat esser en Deu: ara volem provar que aquesta pluralitat sia en proprietats personals, ço es a saber, en proprietat paternal, filial, esperitual espirable.[2]

¶ En la divina bontat ha bonificant e bonificable e bonificar; e en la sua granea, magnificant magnificable magnificar; e en la eternitat, eternificant eternificable eternificar; e en lo seu poder, possificant possificable possificar; e en la saviesa, entenent entelligible e entendre; e en la voluntat, amant amable e amar; e enaxí de les altres dignitats de Deu. E açò cové esser de necessitat, per ço que les dignitats no sien ocioses e que en sí meteix[3] hagen lur com-

1. B, donques.—2. P, *spirituali passibili.*—3. B, en si meteys: P, *in seipsis.*

pliment; axí com lentendre de Deu qui cové esser bo per bontat e de bontat, e de la granea per raó de la qual cové esser gran; e açò meteix de la eternitat, per raó de la qual cové esser eternal per eternitat e de eternitat; e açò meteix dentendre, qui cové esser per la saviesa e de la saviesa; e amar, per la voluntat e de la voluntat. E si açò no era enaxí, no sería lentendre de Deu gran en bonea ni de bonea, e enaxí de granea e de les altres; e car lentendre es gran, cové que sia gran lentenent e lentelligible, e cascún tan gran, que no pusca[1] esser pus gran ni pus bo ni pus eternal, e enaxí de les altres. Cové, doncs, que lentenent sia Pare e que lentelligible sia lo Fill, enaxí que Deus entenent sí meteix, produga aytant gran entendre com sí meteix, del qual se seguesca lentès qui sia de la essencia del entenent; e que lentenent e lentès sien lentendre essencialment, e la distincció romanga enfre lentenent e lentès; e que sia de Pare e de Fill, per ço car lentès cové esser del entenent per ço que lentendre sia major, car si no era de la essencia del entenent, sería menor, la qual menoritat no ha loc en la deitat. Per que enaxí com en Martí qui engenra fill de sí meteix, deu esser appellat pare per ço car lengenra de sí meteix, enaxí Deus entenent que de sí meteix prodúu lentès, deu esser appellat Pare, e per consequent * lentès deu esser appellat Fill; e cascún cové que sia suppòsit persona e substancia, per ço que la granea abast de sí metexa e[2] de bonea de eternitat de poder e de les altres dignitats, a tots tres. Es, doncs, provat que la pluralitat[3] es de paternitat e de filiació.

¶[4] La pluralitat de Deu cové que sia de amant amable e amar, e en amant amable e amar, e per amant amable e amar;[5] car si neguna destes tres formes ne fallia, sería

1. B, pusqua.
* Reprèn el m.s. A.
2. B, manca *e*.—3. B, afig al marge: [*de deu*].—4. A, No hi ha calderó.—5. A, e amar per amant amable e amar (calderó).

buyda de la una o de les dues o de totes tres. Es, doncs, la pluralitat de amar e en amar e per amar, de amant e amable, e en amant e amable, e per amant e amable; e en axí abasta granea de bonea e de les altres, a tots tres. Covê, doncs, que lamant sia Pare e lamat sia Fill,[1] com siaçò que enfre Pare e Fill pusca esser pus gran bonea e granea damor per ço car lo Fill es del Pare, que enfre neguns altres suppòsits qui no sien de la essencia damor ni qui no sien Pare ni Fill; e car lo Pare ama lo Fill e lo Fill ama lo Pare, e granea covê que abast aytant fortment de sí metexa e de bonea de eternitat de poder e de les altres, al amar qui es enfre lo Pare el Fill, covê que aquell amar sia aytàn gran en totes les dignitats per totes les dignitats e de totes les dignitats, com lo Pare el Fill. Covê, doncs, que lamar sia persona e proprietat espirable, per la qual covê esser appellat Sant Esperit, ixent e ixit[2] del Pare e del Fill, amant lo Pare el Fill el Fill lo Pare, e cascú amant laltre[3] aytant quant sí metex; e si aquell eximent qui ix de la amor del Pare e del Fill, la qual[4] san amdós, no era Sant Esperit, no abastaria granea de bonea, ni de sí metexa ni de les altres dignitats, a ell, e sería aquell eximent subject a menoritat e a poquea qui es contra granea, e no sería ço que es en neguna de les formes, la qual cosa es impossible. Es, doncs, aquell eximent Sant Esperit, ço es persona passiva espirable damor, qui es espirativitat activa e lo Pare el Fill qui samen[5] la un laltre.

¶ La divina pluralitat que provada havem, covê que sia en la major relació que esser pot de bonea granea eternitat e les altres, axí com en amor en qui amant e amable e amar qui son de la sua essencia, està major relació que enfre amant e amable e amar qui no son de la essencia damor, axí com en Martí qui ama diners e honrament o delit[6] carnal, e axí de les altres coses. Covê, doncs, pus que

1. A, lo fill.—2. A, hixen e hixit *(passim)*.—3. B, e cascun amant la .j. laltre.—4. B, la qual amor.—5. A. samenen.—6. B, e delit.

en la pluralitat de Deu sia en major relació[1] de amant amable e amar, que lamant sia Pare e lamable Fill e lamar Sant Esperit, e que tots tres sien amor e relació[2] del un e laltre, estants amor e relació sustentades enaxí com essencia en sos concrets qui son della essencialment. Es, doncs, lo sustentament de proprietats personals, les quals son paternitat filiació e espiració,[3] per ço que la relació sia gran en granea[4] de bontat e damor e les altres, enaxí com en amor en qui no pot esser amant sens amable, ni amant e amat[5] sens amar.

¶ Naturalment la major concordança de bonea granea eternitat poder saviea voluntat e les altres qui pot esser en pluralitat, ço es en proprietats distinctes e personals,[6] pot esser emfre Pare e Fill e Sant Esperit; car en ço que Pare de sí meteix e de tot ço que ha prodúu lo Fill, el Fill no es daltre, mas del Pare; axí com en Pere fill den Martí e de sa mare, qui no es tan solament den Martí, ans es de sa mare, ni no es de tot en Martí, car no es de la essencia de la sua ànima racional, ni no es en Martí, car en Martí es en un loc en Pere son fill es en altre. Mas en Deu no es enaxí, car lo Fill[7] es de tot lo Pare e en lo Pare, el Pare en lo Fill; el Pare de tota sa amor ama son Fill, el Fill de tot sí meteix ama son Pare; e lamar es de tots amdós e de una amativitat qui son amdós, e ell romàn una amabilitat; e per açò es la major concordança qui pot esser de tots tres en granea de bontat e les altres. Açò esser no poría en major concordança si la pluralitat no era de paternitat filiació e espiració.

¶ La divina pluralitat cové que sia en la major egualtat[8] qui pusca esser enfre un e altre, per ço que aquella major egualtat haja sufficiencia de granea bontat eternitat e

---

1. P, *sit maior relatio.*—2. A, manca fins al mot *relació* de més avall. —3. A, inspiració.—4. A, e granea.—5. B, e amable.—6. B, so es assaber en proprietats distinctes personals.—7. A, que fill.—8. B, egaltat. *(usual).*

les altres. Es, doncs, la major egualtat qui esser pot, enfre Pare e Fill e Sant Esperit, axí com lo Fill qui es de tota la bontat del Pare e de tota la granea daquell, e enaxí de la eternitat e de tot lo poder saviea e voluntat. E aquesta tan gran egualtat no poría essér sino enfre paternitat e filiació, engenrant lo Pare lo Fill de tot sí meteix e de tota sa bontat e les altres, e espirant ab lo Fill lo Sant Esperit, ixent e ixit de tota la bontat damdós e de tota lur granea e les altres, e estant mijà egual damdós en ço que damdós ix. Covê, doncs, que la pluralitat divina, qui requer segons sa bonea e natura major egualtat de suppòsits, sia en egualtat de paternitat filiació e passiva espiració.[1]

5. *De nombre ternal divinal*

PROVAT havem en Deu pluralitat de persones, ço es saber, de Pare e Fill e Sant Esperit. Ara volem provar que les persones no poden esser menys ni més de tres,[2] segons granea de bontat eternitat poder e les altres.

¶ Granea de bontat es que haja[3] en sí metexa e de sí metexa bonificatiu bonificable bonificar, e granea de eternitat es que haja en sí metexa e de sí metexa eternificatiu eternificable eternificar, e açò metex de les altres formes. E per açò es significat que les persones divines son tres, e no més ni menys; car si eren més covenría que en les formes fos lo més superflúu, axí com en bonea en qui covenría que hagués dos bonificatius o més, o dos bonificables o més, o dos bonificars o més, e no abastaría un bonificatiu un bonificable e un bonificar, e axí defalliría granea a cascú, lo qual defalliment sería mal e poquea de cascú. E si en bonea no havía mas un bonificatiu e que no y fos bonificable e bonificar qui sien de la lur essencia, no y poría esser relació en granea de bontat e defalliría a ella granea, lo qual defalliment sería mal e poquea. Son, doncs, en bo-

1. A, inspiracio.—2. B, Ara uolem parlar que les persones no poden esser mes ni meyns de .iij.—3. B, qui aia.

nea tres e no menys ni més;[1] e açò meteix en eternitat e en les altres formes. E es lo bonificatiu el magnificatiu el eternificatiu el possificatiu e lintellectiu[2] en amor lamatiu,[3] lo qual es lo Pare; el bonificable magnificable eternificable possificable intelligible en amor lamable,[4] qui es lo Fill; en la qual amor es lamar lo Sant Esperit qui es lo bonificar magnificar eternificar possificar entendre. E es la distincció enfre lo Pare el Fill el Sant Esperit, enaxí que en amor lo Pare el Fill son engenrar, el Pare el Fill el Sant Esperit son en amor espirar, estant lespirar distinct[5] en quant es lespiratiu lo Pare el Fill, e lespirable es lo Sant Esperit. Son, doncs, tres les persones, e no més ni menys.

¶ Si en divines persones es un Pare[6] e no molts, un Fill e no molts, un Sant Esperit e no molts, abasta granea a cascuna de les persones en singularitat de cascuna; e açò meteix de bonea qui abasta a la singularitat de cascuna, e açò meteix fa[7] eternitat poder saviea e voluntat; axí com en un regne en qui abasta un rey bo e gran savi e poderós e virtuós, e en lo cel en qui abasta un sol e una luna, e en les coses elementades un foc un aer una aygua una terra, e en lànima un enteniment una memoria una voluntat, e en largument dues màximes e una conclusió, e en lo cors un lonc un ample un pregón, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.[8] Cové, doncs, que en Deu abast un Pare un Fill un Sant Esperit, los quals son un Deu e no molts, enaxí com en lamor divina en qui lamant[9] amable e amar son una amor, un Deu; e lamable e lamat cové que sien una metexa cosa en nombre qui sia lo Fill, car si lamat

1. A, (calderó): B, e no mes ni meyns.—2. B, el eternificatiu. possificatiu e lentellectiu.—3. P, *et in amore amatiuus.*—4. P, *et in amore amabilis.*—5. A, en axi que en amar lo pare el fill son engenrar. El pare el fill el sant sperit son en amor spirar sant lespirar distint: B, en axí que en amor lo pare el fill san a engenrar. el pare el fill el sant esperit san en amor en espirar. e san en espirar distinct.—6. B, En diuinis es .j. pare: P, *si in diuinis sit unus pater.*—7. B, fan.—8. A, semblants aquestes; B, semblans an aquestes.—9. A, lamat.

era un e lamable era altre, lamat sería portat de potencia en actu, e lamable sería en potencia e en temps esdevenidor.[1] Açò meteix se cové en lo Pare qui es amant e es amat per lo Fill, e es en ell un meteix nombre amant e amat, e està la distincció en ço[2] que en quant es amant es Pare, e en quant es amat, es amat per lo Fill; e açò meteix del Fill qui en quant lo Pare lentén, es Fill, lo qual es amant en quant ama lo Pare; e açò meteix del Sant Esperit qui en quant es amant es Sant Esperit, e lamat son lo Pare el Fill amats per lo Sant Esperit, damdós espirat,[3] estants amdós un amant qui ama lo Sant Esperit produentlo. Es una altra manera damar, de la qual nos seguex producció, axí com lo Pare qui ama sí meteix, en lo qual amar son lamant e lamat e lamar una persona metexa en nombre; e açò meteix del Fill qui ama sí metex e es una la persona en amant sí meteixa;[4] e açò meteix del Sant Esperit. E lamar de cascú es una essencia, una amor, enaxí com una bontat de cascú, una granea una eternitat un poder una savіea una voluntat una deitat un Deu. E açò cové esser enaxí de necessitat per ço que granea de bonea e[5] de sí metexa e de eternitat e de les altres formes, abast a la proprietat de cascuna persona e a la comunitat de totes tres. E aquest pas es molt útil a saber a aquells qui de la sancta Trinitat desiren haver conexença.

¶ La major concordança qui sia en negún nombre, està en nombre ternal, axí com en bonea, concordança de bonificatiu bonificable bonificar, e en granea, concordança de magnificatiu magnificable magnificar; e enaxí de les altres. E car major concordança de nombre qui pusca esser, cové en Deu,[6] e no la menor, cové, doncs, que sia de tres e no de més ni de menys. De menys no pot esser, car sería concordança menor; car major concordança es de tres que de dos. De quatre no pot esser, car lo quart

1. B, e en esdeuenidor.—2. A, manca *en ço*.—3. A, spirar.—4. B, si meteys.—5. B, manca *e*.—6. B, que sia ne pusca esser coue esser en deu.

sería en la concordança superflúu, axí com sería en bonea en qui abasten concordança de tres, ço es a saber, concordança de bonificatiu bonificable bonificar. Es, doncs, la concordança major[1] de tres; e es per ço major de tres que daltre nombre, car la un neix del altre un e un de dos,[2] e tots tres romanen una essencia una natura un Deu en nombre, enaxí que no sen seguex quart nombre, lo qual se segueix[3] en les creatures, axí com home qui es de cors e dànima e de la conjuncció damdós, e ell passa en terç nombre qui no es neguna de ses parts, ni neguna de ses parts es home. Mas en Deu, lo Pare es Deu lo Fill es Deu el Sant Esperit es Deu, e tots tres son un Deu, e aquell Deu qui es lo Pare e qui es lo Fill e qui es lo Sant Esperit;[4] e enaxí romàn lo nombre en tres persones e en un Deu, e lun no es altra cosa mas les tres persones, ni les persones altra cosa mas aquell un. E açò[5] covè esser enaxí de necessitat per ço que en Deu no haja parts ni composició, e que granea de sí metexa, de bonea e de eternitat e de poder[6] e de les altres, abast al nombre ternal, lo qual dit havem.

¶ La major egualtat qui pusca esser enfre molts pot esser en nombre ternal, axí com un qui egualment pot estar enfre dos, e pus egualment que enfre tres o quatre o plus; car lo segón sería pus luny al quart que al primer ni al terç, el primer sería pus prop al segón que al terç e al quart, el terç pus prop al quart que al primer. E encara, si es egualtat feta[7] de .vj. enaxí que los dos sien en lo mig els dos sien primers els dos sien en la fi,[8] no pot esser tan gran egualtat de .vj. com de tres tan solament; car la un dels dos qui son en lo mig covè que sia pus prop als dos qui son en lo començament, que laltre son companyó qui

1. B, maior la concordansa.—2. B, e .i. ix de dos.—3. A, lo qual segueix.—4. B, e aquell deu qui es lo pare es lo fill e es lo sant esperit.—5. B, e .i. deus. El .i. no es altra cosa mas les .iii. persones. ni les .iii. persones altra cosa mas aquell .j. E per asso.—6. A, e bonea e de eternitat e poder.—7. B, si es feyta egaltat.—8. A, sien la fi.

està prés dels dos qui son en la fi. Covê, doncs, consirar[1] de necessitat que sia nombre ternal en Deu, per ço que pusca esser en lo nombre de les divines persones, la major egualtat e propinquitat qui pusca esser, axí com lo Sant Esperit qui es en lo mig del Pare e del Fill en quant ix damdós, axí com amar qui es en lo mig damant e amable en quant es damdós; e lo Fill[2] qui es en lo mig del Pare e del Sant Esperit en quant aytant ix lo Sant Esperit del Fill com fa del Pare; e lo Pare qui es en lo mig del Fill e del Sant Esperit, car en aytant espira lo Pare lo Sant Esperit com engenra lo Fill.

¶ Tota perfecció pot esser en començament mijà e fi, e fora aquests tres no pot esser[3] ni sens aquests tres no pot esser; e car lo nombre de les divines persones covê esser complit, compleixse en tres, ço es saber, que sia un començament qui no sia començat e que sia començant, e aquest es lo Pare; e covê que sia altre començant qui sia començat,[4] e aquest es lo Fill qui comença lo Sant Esperit e es començat per lo Pare; e es altre començament qui es començat, ço es lo Sant Esperit, e no comença altre començament per ço ques complesca lo nombre e la fi del començament e que l començar pusca esser[5] en lo mig. Car si lo Sant Esperit començava altre, e aquell començava altre, e axí a infinit,[6] no poría esser lo nombre complit, e tota hora romandría un en potencia començable, no començat. Per que començar no poría estar en lo mig de començant començable començat, e enaxí lo nombre no estaría de tres, mas de molts, en qui no sería repòs en la fi; car la fi no sería, e seríen lo començament el mijà buyts en quant no hauríen fi actual, mas potencial, a la qual se mouríen eternalment e aquella haver no poríen, e enaxí defalliría

1. A, cossirar; B, concirar.—2. B, es lo fill.—3. A, manca fins al mot *esser* de més avall.—4. B, que no sia comensat. E aquest es lo pare. E que sia comensant que sia comensat.—5. B, pusqua estar.—6. A, E axi ya en infinit.

granea de bonea e les altres, al començament[1] e al mijà e a la fi, lo qual defalliment es impossible. Per la qual impossibilitat es provat quel nombre de les persones[2] es tan solament en trinitat, la qual provada havem de necessitat ab ajuda del Senyor desús, a qui plau que hom della haja conexença per ço que per la conexença la pusca[3] hom més membrar e amar, e que della als infizels se pusca donar conexença per la qual a la sua gloria pusquen venir.

¶ Provada havem Trinitat, la qual los sarraíns els juseus ignoren, e creen que los cristians creeguen en altra trinitat qui sia de parts e don se seguesquen tres deus, car dien que los crestians creen[4] que adoncs, quant se feu la incarnació del Fill de Deu, la divina essencia e natura se departí en tres parts, e la una es lo Pare e laltra lo Fill e laltra lo Sant Esperit, e alguns dien que laltra part es sancta María, e enaxí argüexen quels crestians sien en error,[5] com siaçò que la essencia de Deu sia infinida e indivisible e inmutable; e encara,[6] que dien que lo Pare fo enans que lo Fill, el Pare el Fill enans quel Sant Esperit, e la una persona en un loc e laltra en altre; e molts daltres inconvenients aponen contra los crestians, les quals posicions no faríen si sabíen la Trinitat quels crestians creen. E per açò faríen bé lo senyor papa els senyors cardenals que feessen apendre aràbic[7] a homens sants e devots a morir per Jesu Christ a honrar, e que anassen preicar e disputar als sarraíns, e mostrar la sancta Trinitat quels crestians creen e negar aquella trinitat quels sarraíns se cuyden quels crestians creeguen. E per esta manera poría[8] el senyor papa e sos companyons exalçar la fe cristiana més que per espaa fust[9] ni coltell.

1. A, granea de bonea e al comencament.—2. B, de les .iii. persones.—3. B, lo pusqua.—4. B, car disen quels crestians cresen.—5. B, son en èrror.—6. B, e inmudabla. Encara.—7. A, abraic: B, arabich. —8. B, poyria *(passim)*.—9. B, escut.

6. *De creació*

Lo cinquè article es que Deus sia creador del mon, la qual creació havem provada en la *Taula general* per .xx. raons, e en aquest *Libre* la volem provar[1] per .v., de les quals es aquesta la primera:

¶ Si l mon es eternal son dues eternitats: la eternitat de Deu e la eternitat del mon, e seguex se[2] menoritat de granea de bonea[3] en la eternitat de Deu qui es pus noble e pus gran si es singular, que si son moltes eternitats, axí com un Deu qui es pus gran e pus noble si no son molts deus, mas ell tan solament, que si son molts deus. E açò meteix del sol, la singularitat del qual es raó a la granea de sa bontat e de son compliment; e açò meteix de la luna qui es singular, e del foc atretal, e enaxí de les altres coses, axí com la singularitat del rey en son regne, e del enteniment en l ànima, e de la visitivitat en lo cors den Martí e de son cavall e de son falcó. Es, doncs, la divina eternitat contra granea de sa bontat si son moltes eternitats, car priva singularitat de la sua eternitat, la qual privació es mal e poquea de granea. E car la contrarietat[4] es impossible per ço que Deus no sia contra sí meteix, covése de necessitat que Deus tan solament sia eternal. Es, doncs, lo mon començat per Deu qui l començà en temps e començà temps en ell; e negún altre no pot lo mon començar car començara sí meteix, la qual cosa es impossible que negún ens començ sí meteix. Es, doncs, Deus creador del mon.

¶ Si l mon fos eternal, fora la sua eternitat[5] fi e compliment de les sues parts, com siaçò que infinit sia fi e compliment de fenit. Es la eternitat del mon infinida en quant no es començada en temps ni ha començament mijà ni fi; e la sua bonea es finida en quant no s estén infinida-

1. B, lantenem a prouar.—2. B, E segueys sen.—3. A, de granea bonea.—4. B, la proprietat.—5. A, fora sua eternitat.

ment e en quant es subject lo mon a malicia qui es contra bontat. Açò meteix es de granea qui es finida en sí metexa en quant lo mon es finit circularment, com siaçò que tot cors covenga esser finit. Es encara lo poder del mon finit en quant no s estén en infinit qui sia de la sua essencia; e açò metex de les altres[1] formes e parts del mon, qui totes en sí metexes son finides e enaxí dins quantitat, com linea[2] dintre dos punts. Emperò en quant eternitat del mon es infinida, son totes les parts generals de la substancia del mon infinides en eternitat en quant duren sens començament mijà e fi, e enaxí segueixse que bonea es pus gran en altra que en sí metexa, e granea atretal, e açò meteix de poder e de les altres formes; la qual cosa es impossible segons cors natural, que negún ens sia major ni pus noble en altre que en sí meteix. Es, doncs, provat que enaxí com les formes del mon son termenades e dins quantitat compreses, que enaxí està[3] la duració del mon termenada en començament e en temps. Es, doncs, lo mon creat e no eternal; e appellam ell creat per ço car no es product daltre, mas de non re.

¶ Sil mon es eternal, granea ha major concordança ab malea que ab bonea, com siaçò que més sia de mal que de bé[4] e tots temps fo e serà, pus que no sia lo mon començat; car si es un home bo, .M. homens son mals; e si un home viu .C. anys, .M. milia e plus estarà[5] en privació; e si en esta vida ha un plaer e un bé, .C. pesars e mals hic sosté, e anc no fo primer home[6] ni derrer no serà. E enaxí esténse granea més en mal que en bé, e en possibilitat[7] de mal que de bé e de vici que de virtut e de falsetat que de veritat e de contrarietat que de bona concordança e de privació de fi que de esser; e enaxí la eternitat del mon

1. A, de les sues.—2. B, linya *(passim)*.—3. A, que sta.—4. A, que mes sia mal que be.—5. P, *erunt*.—6. B, e hanc no fo home primer.—7. A, estense granea mes en aquell que en be e impossibilitat; B, esten mes granea en mal que en be. e en possibilitat.

es més subjecta a mal que a bé, e a menor bé que a major,[1] e a major mal que a menor; e es la sua fi privació de les coses qui son engenrables e corrumpables, les quals san per la segona entenció a esser e principalment a no esser; e seguexse segons cors natural quels menors bens sien més amables quels majors, els majors mals menys temables[2] quels menors; e açò es inconvenient. Es, doncs, lo mon creat de non re per ço quels inconvenients damunt dits no sien, e que granea haja major concordança ab bonea que ab malea, en quant encara serà lo mon pus bo que mal segons la vida eviternal,[3] la qual provarem en son Arbre.

¶ Provada havem Trinitat en la qual lo Pare prodúu eternalment lo Fill, el Pare el Fill espiren eternalment lo Sant Esperit. E sil mon es eternal, es egual la producció de la divina eternitat ab la eternitat del mon segons duració, enaxí que en eternitat[4] son les dues produccions eguals, ço es la producció de divinis[5] e la producció del mon; e enaxí seguexse que la obra dedins no comprèn en totes maneres la obra defores, la qual obra defores es lo mon qui es egual a la obra dedins en duració; la qual egualtat es impossíbol enaxí en duració, com en bonea granea e les altres, per ço que la eternitat de Deu sia enaxí egualment denant al mon per temps creat, com es la bonea de Deu a la bonea del mon e a les sues[6] altres formes per quantitat, estant aquelles en quantitat e la bonea de Deu sens quantitat. Es, doncs, lo mon creat e nou.

¶ Sil mon es eternal en les sues parts, no ha començament general qui sia de la sua essencia, car la sua eternitat no es començada nil seu poder; ni negunes de les

1, A, es mes subgectada a mal e a menor be que a magor.—2. A, amables? (corregida la primera lletra): B, e maiors mals menys temibles.—3. A, eternal.—4. A, que eternitat.—5. A, diuines.—6. B, com es la bonea de deu e les sues.

altres formes generals qui son de la sua essencia no son començades, e per açò no poden esser en començament general a començaments particulars qui sien de la sua essencia; ni pot esser fi universal en lo mon, car fi universal no pot esser sens universal començament, estants lo començament e la fi de la essencia de la substancia; ni pot esser mijà general en la substancia[1] del mon, car mijà general no pot esser menys de començament general e de fi general.[2] No son, doncs, començament mijà ne fi formes generals qui sien de la essencia del mon; per ques segueix de necessitat que en lo mon no haja particulars formes estants dejús a començament mijà e fi generals,[3] la qual cosa es impossible e contra la esperiencia que sentim, axí com en Pere qui ha començament mijà e fi, el seu cavall el seu falcó atretal; e açò meteix del pomer e del peix[4] e de totes quantes coses estàn en generació e corrupció. Cové, doncs, que sien formes generals naturals dejús les quals estíen aquestes particulars dejús, qui sien de la essencia e natura de les desús, enaxí com parts dejús tot e regides per lur tot. Es, doncs, provat quel mon es creat per raó de la esperiencia que havem dels començaments mijans e fins particulars qui son de la essencia del mon e parts dell, les quals[5] esser no poríen si l mon era eternal.

¶ Provat havem quel mon es de nou[6] e que Deus es creador e l mon es creat. E per açò faríen bé lo Papa e ls cardenals si sesforçaven a destrovir la opinió que han los sarraíns els tartres e molts cismastics crestians en quant creen quel mon sia eternal,[7] en la qual opinió moren e van a penes infernals eternals les quals[8] no hauràn fí. E es fet prejudici a Deu e a la sua eternitat en la opinió daquells qui neguen que Deus no sia creador; e encara,

1. A, sustancia *(usual):* B, sustancia general.—2. B, sens comensament general e de fi general.—3. A, particulars.—4. B, peys *(usual)*.—5. A, e parts de les quals.—6. B, es de nou creat.—7. A, es eternals.—8. A, en quant.

en aquells qui la opinió porien destroir e son negligents ella a destrovir; e encara, que aquella opinió[1] es molt perillosa, car molt fortment moltiplica, car lo seu moltiplicament minva la fe e lesperança de laltra vida; car si el mon es eternal tot ço que creem del vell Testament e nou Testament, creem contra veritat.[2] Es doncs bona cosa provar quel mon sia creat.

6. *De Recreació*

Recreació es lo sisé article, e aquest departim en .iiij. parts: la primera part es quel primer home peccàs; la segona es quel peccat fos general sensualment; laltra es quel peccat fo general esperitualment; laltra es[3] que sia estada la recreació.

a) *Quel primer home haja peccat*

Deus ha creat lo mon segons que havem provat: home es part del mon: ha Deus, doncs, creat[4] home, e hal creat ab granea de bontat duració poder sauiea voluntat virtut veritat gloria concordança començament mijà e fi, com sia ço que totes aquestes formes sien en Deu e estades[5] en la creació del home. Cové, doncs, que home fos creat en granea de bontat duració e les altres, per ço que enfre les formes agents e les pacients sia estada concordança de granea e granea, de bonea e bonea, e enaxí de les altres, axí com lo sol qui es gran en quantitat e en lugor, en virtut e en movement: fo, doncs, creat ab gran bonea de bontat de duració de poder e les altres. En semblant manera home es gran e pus gran que lo sol en granea de bontat de poder e de virtut, segons cors natural; car naturalment més bonees participen ab lome que ab lo sol, car

1. B, a destroyr a ella. Encara aquella opinio.—2. B, del uell testament e nou creem contre veritat.—3. B, la .iij.ª es quel peccat fos general esperitualment, la .iiij.ª es.—4. A, Adoncs creat.—5. A, sien en deu stades.

lome[1] sent ymagina, e pot membrar e entendre e amar Deu, e açò no fa lo sol. E car home cant es nat comença enans a sentir mal que bé, e a fer vanetats e petites coses, e peccats enans[2] que virtuts, comença contra la fi per que es creat. Aytal començament no ha lo sol, car totaora està en lo estament per que es creat; e açò meteix fan los elements les plantes els animats bruts. Cové, doncs, que home haja hagut en lo començament pervertiment de bé en mal[3] e de granea en poquea e de duració en privació e de poder en debilitat[4] e de virtut en vici, en lo general home e primer creat, per lo qual es hom[5] caút en aytal pervertiment qui es per mortal peccat. Ha, doncs, lo primer home peccat.

¶ Loliver empeltat en lullastre atrau a sí la materia del ullastre e pren dell creximent, e fa lo fruyt en sa especia e no en aquella del ullastre; ni lullastre no ha en que faça fruyt en sa especia,[6] car loliver converteix la especia del ullastre en sí meteix. En semblant manera lArbre racional es empeltat en lo sensual, e segons natura de granea e bonea[7] e virtut, deuría atrer lo sensual a bé e no a mal, e a virtut e no a vici. E segons que hom comença en sa juventut,[8] es lo contrari; axí com si lullastre tirava a enjús la natura del oliver qui està desús, e que lullastre feés fruyt en sa especia, e loliver no, enaxí lo cors tira a enjús[9] lànima racional a amar vanitats e peccats més que virtuts e la fi per que hom es creat. Açò no pogra esser sens quel primer home no hagués peccat, car aquest general ús es en tots los homens en lo començament, com comencen a entrar[10] en lo mon; e no pot esser començat dome qui no sia general ni primer, axí com lo pebre ni lall qui no pogren esser de complecció calda e seca sil

1. B, ab home que ab lo sol. car home.—2. A, e peccat enans: B, e peccats enants.—3. A, e mal.—4. B, dibilitat.—5. A, lo qual hom.—6. B, *afig:* del ullastre.—7. B, de bonea e granea.—8. B, iouentut.—9. A, tira enios *(passim)*.—10. B, a intrar.

foc en lo començament no fos calt e sec, e un foc general calt e sec don devallassen totes coses caldes e seques, les quals no pogren devallar ni dirivar del foc qui ix[1] de la pera del ferre qui no es general a la generació del pebre ni del all.[2] Ha, doncs, peccat lo primer home, per raó del qual peccat enclina lo cors lànima pus leugerament a vicis, que lànima lo cors a virtuts.

¶ Segons que havem dit en lArbre elemental, bonea es raó a bé[3] que faça bé, e granea es ço per que bonea sia gran, e duració es ço per que dura bonea gran e per que dura granea bona, e axí[4] de les altres. Açò no es en lestament del home, car depuix quel mon fon creat tro ara,[5] es més de mal estat que de bé e pus gran mal que bé, e ha tota hora durat la granea del mal; e daçò havem esperiencia succesivament, ço es que un home là del altre. Nos segueix, doncs, que bonea sia raó a bo que faça gran bé, car defall granea a bonea e bonea a granea, e duració defall a amdós, e consent granea com malea[6] sia raó a mal com faça gran mal e consent duració a granea de mal e romàn bonea poca raó a bo que faça bé, e açò segons[7] lestament del mon. Açò esser no pogra sens quel primer home no haja peccat, car lo segón home ol terz ol quart, e enaxí de un en altre, no abastara a aquesta[8] generalitat pervertida de bé e mal,[9] e de gran bonea en gran malea, e de gran duració de bonea e granea en duració de malea e granea. Adoncs lo primer home ha peccat, per raó del qual peccat se segueix aquesta generalitat de granea de mal e qui tant ha durat e encara dura.

¶ Contrarietat es forma accidental, e concordança substancial per una manera e accidental per altra, segons que en lArbre elemental havem dit. Es, doncs, concordança

1. B, que ixs.—2. A, ni del ayll: B, e del ayll.—3. B, a bo.—4. A, e duracio es co per que dura bonea gran en axi.—5. B, car depuys quel mon fo creat estro ara.—6. B, e concent granea que malea.—7. B, E asso segueys.—8. B, no bastaria an aquesta.—9. P, *de bono in matum.*

pus prop a granea que contrarietat, e[1] per açò pot més concordança naturalment en bé que contrarietat en mal,[2] com sia açò quel poder qui es pus gran pusca pus quel poder qui es petit; axí col poder del pebre qui pot pus escalfar quel poder del anís, e una liura de gel[3] pus refredar que una onça. E car contrarietat ha desviat lo mon en home de la fi per que es creat[4] en major quantitat de desviament quel reteniment que la concordança[5] ha retenguda en home que lo mon romanga en la fi per que es creat, es en açò[6] significat quel primer home ha peccat, don se segueix que contrarietat, qui naturalment es forma menor que concordança, haja vençuda concordança; car sens quel primer home no hagués peccat, no pogra contrarietat tan generalment haver vençuda concordança; e encara, que concordança es bona segons cors natural e segons que es creatura, mas nos parlam de la contrarietat qui es privació de la concordança, enaxí com malea qui es peccat e privació de bonea.

¶ Esser e privació son contraris, e virtuts e vicis, e bé e mal, e granea e poquea, e veritat e falsetat, e enaxí de les altres contrarietats: e per açò mal qui es peccat nos cové ab esser, com sia açò que bé qui es virtut se convenga ab esser, axí com falsetat qui nos cové ab esser, pus que veritat ab esser ha[7] concordança; e açò meteix de granea de mal e de falsetat, qui nos concorda ab esser, pus que granea de bé e de veritat ha ab esser concordança. E açò es segons cors natural,[8] lo qual cors natural es pervertit en innatural: axí com la calor natural del home pervertida[9] en innatural per alguna occasió de trop menjar o de beure[10] o dalguna illisió de compleccions, axí com lome qui ha la febra per sobre colera o per corrupció dalguna

1. B, manca *e*.—2. A, pot mes concordanca a be que contrarietat e mal.—3. B, Axi com lo poder del pebre qui pot plus escalfar (A, escalfal) quel poder del anis e .i.ª libra de gel.—4. A, que es per creat.—5. B, que concordansa.—6. B, e asso es.—7. B, han.—8. A, manca fins al mot *innatural* qui vé primer.—9. A, per ueritat.—10. B, e beure.

humor o dolor[1] en lo cap com ha trop menjat e begut; car sens alguna occasió nos poría fer lo pervertiment de la calor natural en innatural, ni la sanitat en malaltía.[2] Cové, doncs, que aquesta enfermetat en que son los homens, en quant son més aparellats a fer mal que a fer bé, e a gran mal que a gran bé, e mes son los homens qui fan mal e están en falsetat sens fe que los homens qui fan bé e han fe, e més de mals son fets que bens, e mes homens son en error que en veritat,[3] sia en los homens per lo primer home qui haja peccat, del qual peccat sia la nostra enfermetat, qui no pogra esser general sens peccat del primer home general a tots homens, en quant dell tots som derivats. Adoncs aquell primer home ha peccat.[4]

¶ Havem, doncs, provat quel primer home ha peccat. Emperò poràn alguns homens dir que cascún home pecca adoncs quant pecca per sa libertat e actualitat, e no per lo primer home. E a ço nos no contrastam, en quant la manera del actual peccat particular, enaxí com en Pere qui es hom peccador e en Martí atretal, e pot esser que en Guillem e en Jacme sien homens justs; per que peccat actual no sestén a tots e es particular; e encara, que hom no pecca per la libertat que ha, axí com lo ferrer qui no pecca en fer lo coltell lo qual no fa bé per lo martell, mas car nol sab bé fer o nol vol fer bo.[5] E la raó que nos havem inducta[6] a provar quel primer home haja peccat es de generals començaments, ço es saber, del major aparellament que havem[7] en fer mal que en fer bé e pus volenters lo fem, e més fem de mal que de bé, e enans fem lo mal quel bé, e enans sentim mal de pena que bé de repòs. E per aquesta generalitat aytal qui no pot esser sens occasió, e la occasió no pot esser en home particular

1. B, e dolor.—2. B, nos poyria fer lo peruertiment de la color natural hen innatural ni la sanitat en malautia.—3. B, *afig al marge* [coue donchs que asso].—4. B, en quant tots dell som (A, son) deriuats. Ha doncs aquel primer home peccat.—5. B, nol sab ben fer o nol uol fer be.—6. A, amen (?) induta.—7. B, que nos auem.

començada, havem provat quel peccat es començat en lome general, Adam apellat, del qual som tuyt[1] exits.

b) *Quel peccat dAdam sia general sensualment*

PROVAT havem quel primer home ha peccat: ara volem provar que aquell peccat sia original e general a tots homens naturalment, segons lo cors de cascún home; enaxí, emperò, natural com naturalment una donzella fo[2] nodrida de verí qui naturalment auciu los homens, e axí deim quel peccat original es natural en quant es estès e sembrat en tots los homens contra el cors natural de virtuts, a les quals haver son creats tots homens: enaxí com si una donzella fos nodrida de triacla[3] ab la qual visqués naturalment contra verí.

¶ Deus es just e per ço tot ço que fa,[4] fa ab justicia, e es bo e per ço fa ab sa bonea tot ço que fa, e es vida e per ço crea home a viure: segueixse, doncs, que Deus haja creat home a viure e no a morir. On, com home sia mortal naturalment,[5] cové que aquella natura de mortalitat sia venguda per loriginal peccat enaxí general a mortalitat, com la mortalitat es general a tots homens, estants alguns homens justs e bons, e altres injusts e mals, e la mortalitat aytant en los bons e justs[6] com en los injusts e mals. Es, doncs, lo peccat original estès en la mortalitat corporal de tots homens; car si no fos general peccat, Deus fora injust e mal als homens bons e justs en quant los privara de la fi de vida e en mortalitat los posara, e molts treballs[7] corporals de fam e de set, de calt e de fret, de malaltia, los punira, e aytant com los homens injusts e mals. Açò esser no pot per ço car Deus es bo e just. Es, doncs, provat lo peccat original esser en tots homens, per raó del

1. B, tots.—2. B, fou.—3. A, ab triacla.—4. A, per co tot co que fa: B, e per so so que fa.—5. A, que deus haia home creat a viure e no a morir on com home sia natural (corregit posteriorment al marge en *mortal)* naturalment.—6. B, iusts e bons.—7. e *ab* molts treballs?: P, *et pluribus laboribus.*

qual son en mortalitat e en pena general corporalment e sensual.[1]

¶ Lànima racional es forma al cors ab qui es conjunta, al qual dona esser en quant lo sosté en esser vidal, en quant la ànima[2] de sa natura es que tota hora tingués lo cors viu ab lo qual es conjuncta e ab lo qual està part, com sia home della e del cors, al qual home han les parts apetit natural, axí com moltes parts a lur tot, qui es la fi de cascuna. E car lo cors senclina a corrupció contra la natura de la ànima e contra lestinct e appetit natural de moltes coses a un tot, cové que aquella enclinació a la qual sà lo cors contra son appetit e estinct natural qui està per la fi, sia per raó de peccat original qui ha desviat lo cors de la fi per que fon creat, com siaço que peccat e virtut sien contraris, e ab virtut lo cors sia estat creat e ab vici de la fi sia desviat. Açò esser no pogra començat en lo mijà, ço es saber, en cascún home, car començament no comença en lo mig, com siaço que denant lo mijà sia lo començament, enaxí com aprés lo mijà es la fi. Es, doncs, peccat original en tots homens pus que tots son mortals.

¶ Bonea es raó a bé[3] que faça bé, e car malea es contra bonea, no es raó a bo que faça mal; e açò meteix es de malea, qui es raó a mal que faça mal.[4] Per que enaxí com bonea es raó a producció desser, enaxí malea es raó a privació desser, ço es de bo esser, e a producció de mal esser. Es, doncs, malea raó a mortalitat per ço quels homens no hajen esser, e quels corses daquells en devenguen en terra e en pols e en privació de moviment de vèer e oir, e enaxí de les altres coses qui a cors viu se pertanyen les quals han per producció de bo esser,[5] a la qual bonea fo raó. Es, doncs, significat esser[6] original peccat en tots ho-

1. B, manca *e sensual.*—2. B, en quant que lanima.—3. B, a bo. —4. A, manca aquest mot.—5. B, En les quals han per produccio de ben esser.—6. A, manca *esser.*

mens, per raó del qual es la mortalitat daquells corporalment; car si ell no fos, no pogra esser malea general[1] contra la bonea general. Emperò poríen dir alguns quels animals bruts moren, jatsiaço que no sien en peccat original. E a ços pot respondre raonablement[2] quels animals bruts son creats per raó dels racionals; per que enaxí com en lo pebre lo foc es senyor els altres elements seguexen les sues condicions, e açò meteix en la batalla en qui lo rey es senyor els cavallers seguexen les condicions daquell, enaxí en lo cors natural elemental en qui lo cors del home es senyor, seguexen les condicions dels altres corses[3] animats les condicions del cors del home, lo qual requer lús daquells per ço que ab ells pusca viure, e dells, axí com lo lum en la lantea del oli, lo qual oli cové esser dispost en tal manera quel lum ne pusca viure.

¶ Lo cors del home es de bonea granea duració e de les altres formes substancials, e es encara de formes accidentals, ço es saber, de contrarietat quantitat qualitat e les altres; e per açò si peccat no fos original estès en lo cors dels homens, les formes substancials contrarietat no pogra destrovir, qui es una forma accidental, contra la qual son totes les formes substancials e accidentals naturals; emperò venç contrarietat, per raó de la qual vé[4] lo cors a corrupció e a mortalitat, e açò fa contrarietat ab ajuda de peccat original, sens lo qual no hagra tant de poder. Es, doncs, peccat original en lo cors de cascún home en quant cascún cors per raó dell es mortal. Emperò poríen dir alguns[5] homens quel cors mor per ço car es compost dels quatre elements qui son contraris, axí com lo foc e laygua contraris per calt e per fret, e làer e la terra per humit e per sec. Per que a açò se pot respondre raonablement[6] e segons veritat que en cascún cors ha major concordança

1. A, manca fins al mot *general* qui vé.—2. A, E acos pot espondre raonablement: B, E asos pot rependre rahonablament.—3. B, corssos *(passim)*.—4. B, uen.—5. B, als cuns *(passim)*.—6. B, racionalment.

que contrarietat, axí com en cascún triangle del cors en qui les dues linees son concordants e la terça contrariant,[1] axí com lo foc e làer quis concorden en calor, e lo foc e la terra en secor, e làer e la terra qui son contraris per humiditat e secor. Es, doncs, major la concordança que la contrarietat, la qual major concordança naturalment, si no fos peccat original, sostengra lo cors contra mortalitat ab ajuda de ço qui vé defores menjant e bevent, contra la contrarietat dedins qui ajuda a la major concordança. Mas car es peccat original, es perduda justicia en los homens naturalment qui no menuguen atempradament, la qual no hagren perduda si Adam e sos consegüents haguessen viscut justament. Emperò poríen dir alguns que enfrel foc e làer està contrarietat per ço car lo foc es sec e làer humit; per que cové esser la contrarietat major que la concordança. E a ços pot respondre verdaderament que major es la concordança enfre escalfant e escalfat, en quant la un no contrasta al altre, ans ha appetit la un al altre, que la contrarietat del foc e de làer, a la qual contrarietat contrasta la un al altre per manera de disjuncció, e la concordança està per manera de conjuncció. E encara, quel foc ha major poder ab propria qualitat en concordança que ab qualitat apropriada en contrarietat; e per açò està la raó encara vera,[2] que en lo cors ha pus de concordança que de contrarietat segons cors natural.

c) *Que sia peccat original en lànima*

SEGONS lo procés que havem tengut dels arbres naturals, havem mostrat com lArbre vegetal es empeltat en lArbre elemental, el sensual en lo vegetal, el racional en lo sensual; e apellam Arbre racional lànima del home empeltada en lo cors ab ell conjunt;[3] per que enaxí com lo foc empeltat en làer, en quant li està desús per acció, e làer

1. A, a la terca contrariant: B, e la tersa contrarietat.—2. A, sta encara uera.—3. P, *coniuncta cum illo.*

empeltat en laygua a la qual dona la calor qui li vé del foc, enaxí la potencia elemental devalla la potencia vegetal en la planta a elementar, e la vegetal en lo cavall atrau e tira a avall la sensitiva a vegetar, e en lome la sensitiva atrau e tira a avall lànima racional a sentir; e enaxí les formes desús obren de les dejús, e les dejús[1] per raó del apetit que han en sí metexes passivament, atraen les formes desús, axí com materia la forma. E per açò la vegetativa mou los elements en la planta, e la sensitiva mou la vegetativa en lo cavall, e la racionativa mou la sensitiva[2] en lome. E en aquest pas es significat quel peccat original sestén en lànima racional de cascún home segons lenclinament que dit havem, car lo cors del home enfect e corrumput, e axí corromput com es, mou[3] lànima racional a elementar vegetar e sentir, e mou sí metexa a les necessitats daquell, axí com a menjar e a beure, a habitar e a vestir, e enaxí[4] de les altres coses qui son defores, qui son creatures de Deu, del ús de les quals no es digne lo cors en quant en Adam es estat contra son Creador; e per esta manera lànima racional den Pere e den Martí es estrument a peccat per loriginal peccat, per la qual estrumentalitat ha colpa general.

¶ Dues maneres son de peccat: peccat original e peccat actual.[5] El peccat actual es departit en peccat mortal e venial, axí com lo sarraí o jueu o altre home qui no sia cristià en qui sestén lo peccat original corporalment, segons que havem provat; e açò meteix en los homens crestians, segons la natura de la mortalitat e de la pena, no emperò segons la redempció qui es feta per raó de la passió de Christ, per raó de la qual passió e recreació es mondada[6] de colpa lànima del crestià el cors, del peccat original, e

1. B, manca *e les dejús*.—2. A, e la sensitiua mou la racionatiua.—3. A, enfet (B, enfech?) e corrumput enaxi corrumput com es lo mou.—4. B, a meniar e beure e habitar e enaxi.—5. B, original actual.—6. B, passio de Xrist. e recreacio es mundada.

román lànima del sarraí infecta, jatsía que no sia de la essencia de lànima dAdam; e aquella infecció e colpa es a ella peccat venial, mas en quant per raó del cors, es a ella peccat mortal, axí com lo cristall qui es en sí blanc, e posat en subject negre pren color negra, en la qual color es intrat[1] accidentalment negra, axí com lome en injuria esser injuriós e en luxuria esser luxuriós. E en aquest pas pot hom conèxer[2] que lànima del sarrasí o del juseu qui cuyda esser en veritat e que no pec mortalment en peccat actual, no haurà pena esperitual, mas[3] haurà pena per lo cors en quant per ell ha perduda la gloria esperitual. Es, doncs, en lànima dels infizels peccat original, e es hi mortalment per lo cors per la semblança quen pren, axí com lome qui es injust e en injuria vestit del hàbit daquella.

¶ En Adam fo la especia humana tota exalçada sobre totes les altres especies corporals, les quals foren totes creades a servir home, e peccà Adam segons que havem provat; per que segons la justicia de Deu qui es gran, covè que enaxí com per gracia en Adam tota la especia humana fo exalçada en granea de bontat, que enaxí aprés lo peccat fos tota enderrocada en granea de malicia per raó de justicia, en tant que fos de pus àvol condició que neguna creatura per raó de peccat e de colpa subjugada a major pena.[4] Açò esser no pogra si lànima de cascún home no fos infecta per lo peccat original, e pogra més Deus per gracia donar a home sens negún mèrit daquell, que la justicia de Deu punir home per colpa; e car la gracia[5] de Deu e la sua justicia son una metexa bonea e granea en nombre, covè que aytant pusca Deus punir per colpa com[6] donar per gracia. Es, doncs, lespecia del home en pijor condició per lo peccat original que la especia del pomer[7] del cavall del peix e de la grua; car aquests individuus

1. B, iutiar: P, *indicatur.*—2. B, compendre.—3. B, enans.—4. A, per rao de peccat de colpa subgugada (B, sotsiugada) ha magor pena.—5. A, e car si la gracia: B, e car la granea.—6. B, quon.—7. A, poy?

aprés lur mort no han pena, e enaxí no son de tan vil condició com los homens qui moren en peccat original en quant han pena aprés lur mort, la qual pena no hagren si no fos peccat original; e fora injuriada la justicia de Deu, qui no pogra tant punir com la gracia de Deu donar.

¶ Si no fos peccat original del home no recreat, lo cors daquell aprés resurrecció no fora turmentat, car no hagra ab que sentís turment, o covengra que lànima daquell hagués gloria e que ell hagués pena, e fora lo cors en infern e lànima en paradís; e açò es impossible.[1] Cové, doncs, que lànima sia subjecta al peccat original per ço que sia estrument ab lo qual lo cors del infizel[2] mort en peccat original, aprés la resurrecció pusca esser turmentat e punit daquell peccat.

¶ Peccà Adam, segons que havem provat, e romàs lo peccat corporalment en tots los homens,[3] segons que havem provat, e la perseverança del peccat no pogra romanir general sens subject; e lo cors del home no recreat no pogra esser per sí meteix tan solament subject a la perseverança del peccat qui requer subject qui sia home, lo qual home no pot esser sens ànima e cors. Cové, doncs, que ànima entràs en la subjecció de la perseverança del peccat, per ço que home fos subject a aquella perseverança; e per açò indirectament e oblica cau[4] en lànima dels homens infiels lo peccat original, e dretament e sens mijà en lo cors daquells. Per que enaxí com un home es desamat per altre e no per sí meteix, enaxí lànima es infecta del peccat original e[5] no per si metexa, e açò es per raó de la gran conjuncció e participació qui es enfre ella el cors. E en aquest pas pot hom conèxer com gran cosa es santetat e gran cosa[6] es peccat.

1. B, e fora lo cors hen infern e delanima en paradis. E asso es impossibol.—2. B, instrument ab lo qual lo cors del infeel.—3. B, en tots homens.—4. A, subgects a aquella perseueranca E per aco jndirectament e oblica com.—5. B, manca *e*.—6. B, santitat es e greu cosa.

¶ La quarta manera de probació es de recreació, la probació de la qual no cau en aquest loc, pus que havem a provar quel Fill de Deu sia encarnat e en quant home crucificat; per que provat que ell sia encarnat e per recrear home crucificat, es aquest article de recreació provat en la probació daquells dos articles.[1]

7. *Que Jesu Crist resuscit los homens al dia del judici*[2]

AQUEST article qui es lo .vij. fa testimoni que Deus es glorificador, ço es saber, que dona gloria als sants de gloria. E la probació daquest article covè fer en tres maneres: en la una que covè[3] provar resurrecció per ço que glorific los corses dels homens justs; laltra es que covè provar que les ànimes dels homens sien inmortals, ço es incorrumpables naturalment, per ço que delles e del cors resuscitat sia un meteix home retornat en gloria glorietjat;[4] la terça manera es provar que sia la gloria donada per Deu.

a) *De Resurrecció*

DEUS creà home ab granea de bontat duració poder e les altres, e per açò naturalment ha en home gran bonea, e la sua bonea es pus gran per duració dànima e de cors que per la duració de la un tan solament;[5] e açò meteix de la granea del poder. Covè, doncs, que sia resurrecció,[6] pus que la creació es de granea de bontat per lagent en lo pacient, en lo qual pacient no pogra esser si no fos resurrecció en qui duràs la granea de bontat corporalment e esperitualment en eviternitat.

¶ Si es resurecció pot lo poder de Deu eviternalment en home, e si no es resurrecció no pot en home, mas en

1. B, prouar que ell sia encarnat per recrear home crucificat. es aquest article de recreacio probat en la reprobació daquells .ij. articles. El m.s. A afig: *que deus resuscit los homens al dia [del jubi].*—2. P, *quod deus sit glorificator.*—3. B, la .i.ª coue.—4. B, sia aquel meteys home retornat en gloria reglorieiat.—5. B, de .i. tant solament.—6. B, que la resurrectio sia (corregit).

quant en esta vida en que som. On, com home sia més que ànima, axí com tot qui es més que neguna de ses parts, es en esta vida major subject al poder de Deu que en laltre. E es aquesta millor e pus noble que laltra, com siaço que aquell subject es pus noble en qui pot lo poder de Deu possificar major granea de bontat; e car es impossible que aquesta vida sia pus noble que laltra, cové que sia resurrecció per ço quel poder de Deu pusca en home usar de granea de bontat de duració e les altres. Serà, doncs, resurrecció de necessitat, ço es segons la granea de la divina bontat, el gran ús que requer de son effectu, segons granea de bontat de justicia gracia e voluntat.

¶ Si no es resurrecció, en laltre segle es Deus membrat entès e amat per ànima e no per home, e per lànima injusta membrat entès e desamat e no per home; e enaxí la justicia de Deu hi defall, car en aquesta vida fo Deus per home[1] membrat entès e amat, e per home mal membrat entès e desamat; e enaxí la justicia guardona altre e no aquell qui ama, e punix altre e no aquell qui desama. Es, doncs, resurrecció, ço es a dir, serà per ço que la justicia de Deu guardó aquell qui Deus ama e punisca[2] aquell qui Deus desama.

¶ En aquest mon son molts homens justs qui treballen[3] molt per nostre Senyor corporalment e qui son morts per la sua amor; e si no era resurrecció no sería lo cors remunerat dels treballs que ha sostenguts en est mon per servir Deu: e açò meteix de molt home injust qui en est mon ha moltes de prosperitats e no es punit en est mon del mal[4] que fa en est mon contra Deu, e enaxí lo cors daquell no serà punit si no es resurrecció, e defalliría la justicia de Deu a jutjar;[5] lo qual defalliment es impossible

1. A, la iusticia de deu deffall car en aquesta vida fo deus per home [bo].—2. B, gardona altre e no daquell quil ama e poneys altre e no aquell quil desama. Es doncs resurrectio. So es a dir per so que la iusticia de deus gardon [aquell que deus ama e punescha].—3. B, qui treball.—4. B, de moltes mals.—5. A, e defalria la iusticia de deu amar.

e contra la granea de justicia. Serà, doncs, resurrecció per ço que aprés esta vida lo cors sia guardonat ab bé si ha fet bé e ab mal si ha fet mal.

¶ Totes les coses corporals son creades per lo cors del home a servir, e per açò lo cors del home es axí centre e fi a la qual san totes les altres creatures corporals, com san los .iiij. elements als elementats, e les branques del Arbre vegetal al vegetat, e les branques del Arbre sensual al sensat.[1] On, si tant sera que no fos resurrecció dels corses humans aprés la fi del mon,[2] totes les substancies corporals seríen buydes de fi, com sia ço que aprés la fi del mon no sia generació ni corrupció ni obra elemental natural; mas si es resurrecció, romanen plenes de la fi en la glorificació dels corses dels sants, ab la natura dels quals participen los corses elementats, e aquella participació serà eviternal; e açò meteix dels corses celestials. Serà, doncs, resurecció per ço que ls corses romanguen plens e hagen centre al qual s agen complidament. E en aquest pas pot hom conèxer com los homens peccadors qui moren en mortal peccat[3] fan gran injuria a les corporals creatures qui ls han servit en esta vida menjant e bevent, veent e oent, tocant parlant e illuminant, e en moltes de maneres qui seríen longues a recontar, lo qual servey se pert tot en l ome peccador, en lo qual les sues parts corporals son buydes de fi e buyden les fins de les altres parts defores; e per açò son los homens qui moren en mortal peccat dignes de gran pena.

b) *Que ànima racional sia immortal*

En home ha .v. potencies generals, ço es saber, potencia elementativa, vegetativa, sensitiva, ymaginativa, raciona-

1. A, a la qual son totes les altres creatures corporals com son los .iiij. elemens als elementats e les branques del arbre vegetal e les branques del arbre sensual al sensat.—2.—B, E si tant era que no fos resurreccio dels corsos humans apres de la fi del mon.—3. B, en peccat mortal.

tiva; e per les .iiij. primeres es lo cors, e per la racionativa es lànima la qual no es de la natura del cors, car si ho era sería elemental e de les condicions dels elements, e no sería contra sentir: axí com lome qui contradiu ab temprança contra trop menjar, e ab vergonya que no vol pixar davant la gent quant nà voluntat; e contradiu a la ymaginació ab la raó qui ateny veritat a ensús,[1] la qual la ymaginació no ateny, axí com a nos qui som en aquesta terra desús, que ymaginam quels antípoders cajen a enjús,[2] e ymaginam que la poma dolça sia amarga com ab gustar malalte es tocada; e lenteniment ateny quels antípoders no cajen a enjús, car mouríense a ensús, ni la poma dolça no es amara, mas quel gustar es malalt[3] qui en loc de dolçor ateny amaror. Es, doncs, lenteniment daltra natura e essencia de la qual no es lo cors; e per açò enaxí com qui metía una sageta en lo foc cremaría lo fust e nol ferre, enaxí mor lo cors e romàn lànima. Es, doncs, provat que lànima racional es inmortal segons cors natural, e mort lo cors, romàn la ànima.

¶ Cors humàn mor per dues maneres. La una es per raó del peccat original, segons que provat havem, per lo qual no mor lànima naturalment, com sia ço que aquell peccat sia a ella venial, segons que provat havem. Mor lo cors per ço car es compost dels .iiij. elements qui son contraris la un al altre, e car es engenrat de formes corrumpudes e vestit[4] de formes noves. Mas lànima no es elemental ni de natura corporal, ni es engenrada, mas simplement e sens succesió creada, e per açò no ha en sí metexa natura per raó de la qual sia mortal. Es, doncs, inmortal, axí com la flor blanca qui en quant es blanca no ha neguna natura[5] per que sia negra; car ànima racional enaxí es per vida contraria a mort, com flor blanca contra-

1. B, [mes] a ensus.—2. A, quels antipoders cagen a engus: B, quels antipodes cagen a enius.—3. B, mas el gustar es malaut.—4. A, uestits —5. B, neguna [natura no ha].

ria a negror per blancor, e substancia calda contraria per calor a substancia freda.

¶ Deus creà ànima a membrar entendre e amar sí meteix, e creàla aytambé[1] per raó que lànima membràs entenés e amàs aytant fortment Deus ab granea de duració, com[2] ab granea de bontat de poder saviea e voluntat, virtut e veritat, com siaço que Deus sia aytant membrable intelligible e amable per sa eternitat, com per granea de sa bontat poder e les altres. Es, doncs, lànima inmortal e eviternal, pus que Deus eviternalment es recolible[3] amable e intelligible; e encara, es inmortal per ço que granea de Deu satisfaça a la granea de la memorabilitat[4] intelligibilitat e amabilitat de Deu en eviternitat.

¶ Si ànima fos mortal, com siaço que no sia de la natura elemental ni corporal, segons que provat havem, aprés la sua mort no fora negún subject en qui fos sustentada; e açò metex de les sues parts, qui son les rayls del seu arbre, e no fora res, e enaxí fora Deus injust si no punís ànima mala e no guardonàs[5] ànima justa. E si la creàs altra vegada no la pogra recrear en aquell nombre meteix primer, car les sues parts foren noves e altres, com siaço que en dues creacions covê que sien dos nombres enaxí[6] distincts en pluralitat, com dues creacions. E aquest pas es subtil[7] a entendre. No es, doncs, ànima creada altra vegada: romàn, doncs, inmortal per ço quel seu nombre romanga sobject a la justicia de Deu e a gloria[8] si es bona e a pena si es mala.

¶ Anima justa no es en aquest mon reguardonada, car en aquest mon no ha repòs, car tot lo mon no la pot sadollar ni complir, ans com hom desija[9] haver una cosa, tantost ne desija haver altra; e car Deus es just, covê que ànima racional sia inmortal per ço que haja repòs en lo

1. B, atambe.—2. B, manca *com*.—3. B, recondible.—4. B, de memorabilitat.—5. B, gaardonas.—6. B, e en axi.—7. B, es molt sobtil.—8. A, e gloria: B, en gloria.—9. B, desira *(passim)*.

qual aconseguesca mèrit[1] dels bens que ha fets membrant entenent e amant Deu. Açò meteix es de lànima del home injust, qui en aquest mon no pot esser punida en aquells homens qui han prosperitats e petits treballs en lo mon. Cové, doncs, que sia punida en la altra[2] vida ab granea de justicia, ço es en eviternitat, la qual provar entenem.

c) *Que Deus don gloria als sants en Gloria*

DEUS ha[3] creat lo mon ab granea de bontat eternitat poder saviea voluntat gloria veritat; e per açò es enaxí la sua granea raó que Deus haja creat lo mon per raó de gloria, com per raó de bontat. Es, doncs, la fi del mon aytant gran per gloria com per bondat: abasta, doncs, veritat a esser home gloriejat en gloria per ço que granea pusca bastar aytant a fi de gloria com a fi[4] de bontat. Es, doncs, provat que Deus, qui ha creat lo mon, darà gloria als homens bons. E aquest pas es plaent a entendre, car lenteniment salegra a atènyer veritat de la gloria que espera, e encara que salegra en la novella manera que donam de probació segons la *Art general.*[5]

¶ En Deus es gloria e ell meteix es sa gloria, e si no donava gloria a aquells qui lamen, la sua gloria faría tort a la amabilitat de la sua gloria e a la amativitat daquells qui amen la sua gloria; e enaxí sería injust e avar a la sua amabilitat e a la amativitat dels homens, e açò metex se seguiría de la sua memorabilitat e intelligibilitat, e a la memorativitat e la intellectivitat[6] dels homens, la qual injuria es impossible. Darà, doncs, Deus gloria a tots aquells qui moren[7] en estament de bontat virtut e veritat amants Deu e esperants la sua gloria.

¶ Larticle diu que Deus es glorificador, e la granea de la gloria de Deu ho significa ab granea de bontat, de

1. B, merits.—2. B, en altra.—3. B, A Deus.—4. A, de gloriacio a fi.—5. P, *secundum tabulam generalem.*—6. B, de la sua memoribilitat e intelligibilitat. E la memoratiuitat e intelligibilitiuitat.—7. B, muyren.

duració poder saviea e voluntat,[1] virtut e veritat. La granea de la gloria ho significa ab granea de bontat,[2] en quant es gran bé donar gloria, e gran duració e gran poder e gran saviea e gran voluntat e gran virtut, en eviternitat; e si Deus no gloriejava[3] los homens sants, sería significat lo contrari, ço es saber, que la gloria no significaría ab granea de bontat donarse als homens, mas ab poquea de bontat; e enaxí sería contra la sua granea, la qual ha en bonea duració e les altres, la qual contrarietat es impossible. Cové, doncs, que sia veritat lo contrari de la contrarietat, ço es saber, la concordança de la granea de gloria, de bonea, de eternitat, e les altres.

¶ En quant larticle diu que Deus glorificarà, encercam si Deus glorificarà home o no. Si tenem[4] la negació e es vera, larticle es fals e defall gloria ab granea de bontat eternitat e les altres, a la sua amabilitat; e si tenem[4] la affermació, abasta gloria ab granea de la sua bontat eternitat e les altres, a la sua amabilitat: es, doncs, veritat complida de la sufficiencia que gloria ha en la sua amabilitat. Es, doncs, larticle ver e affermable e no negable. Emperò volem encercar si Deus gloriejarà los sants ab mijà o sens mijà. Si deym sens mijà, affermam que Deus sia visible als ulls corporals, e açò es impossible. Covè, doncs, que glorieg los corses dels homens ab gloria que sia mijà, lo qual[5] sia visible, e aquest es lo cors de Christ, lo qual entenem provar esser mijà. Encara, encercam si glorieja los angels e les ànimes dels sants ab especia multiplicada de la sua semblança o sens especia. Si entenem que ab especia, affermam que la gloria es en menoritat contra majoritat de gloria[6] e de granea de bontat duració poder saviea voluntat virtut e veritat, concordança començament mijà e fi e egualtat. Cové, doncs, tenir lo contrari, ço es saber, que Deus glorieg sens mijà e no ab mijà, axí com

1. B, uolantat.—2. A, ab bonea de bontat.—3. A, gloriega.—4. B, teniem.—5. A, la qual.—6. B, que la gloria es en minoritat de gloria.

lo foc qui sens mijà escalfa làer, e no axí com lo foc qui ab mijà escalfa laygua, el ferrer qui ab mijà fa lo clauell, escalfant lo foc làer e puyx laygua, e tocant lo ferrer lo clauell[1] ab lo martell mogut per la mà, lo qual clauell sería fet sens mijà sil ferrer volent fer lo clauell, era fet lo clauell sens que no fos tocat de martell. E en aquest pas pot hom conèxer com la divina voluntat en volent abasta al gloriejament de les ànimes e dels angels, lo qual han fixament en lobject qui es gloria de Deu. E aquesta gloria que han, qui la poría dir ni escriure?[2]

¶ Es Deus glorificador sens contrarietat e ab pura concordança que bonea eternitat poder saviea e voluntat gloria virtut e veritat, han en granea contra poquea; e açò meteix es de la concordança que han[3] granea eternitat poder saviea e voluntat gloria virtut e veritat, ab bontat contra malea; e açò meteix es ab concordança que bonea e granea poder saviea voluntat gloria virtut e veritat, han en eternitat contra privació; e açò metex es de fi e de les altres formes. E aquest pas es molt plaent a entendre e significa gran gloriejament per lo concordament de totes les formes divines, lo qual han a gloriejament[4] dels Sants.

¶ Dit havem del .vij. articles qui pertanyen a la Deytat. Ara cové dir dels .vij. articles quis pertanyen[5] a la Humanitat.

9. *Que Jesu Christ sia concebut de Sant Esperit*[6]

AQUEST article requer tres probacions: la primera es que sia la incarnació;[7] laltra es que sia concebut per Sant Esperit e no per home; la terça es que sia ja encarnat e no a encarnar.[8]

1. B, manca fins a *clauell* qui segueix.—2. A, en lobget (B, en lo sobiect) qui es gloria e deu e aquesta gloria que han qui la poria scriure. —3. B, per concordansa qui han.—4. A, lo qual han gloriegament.— 5. A, de .viij. articles qui pertanyen.—6. A, manca aquesta rúbrica.— 7. B, que sia encarnacio.—8. A, que sia ya concebut. e no a concebre.

a) *Que Deus sia encarnat*[1]

Com Deus creà lo mon, foren a la creació la sua bontat, la sua granea saviea e voluntat: la saviea entès la granea de la fi per raó de la qual creava lo mon, e entès aquella fi gran per raó de la granea de Deu qui era en la creació, e bona per raó de la bontat, e amable per raó de la voluntat. Fo, doncs, lo mon creat a gran fi, bona e intelligible e amable. Segueixse,[2] doncs, que si Deus es encarnat, que la fi per que lo mon es creat sia en tan gran bonificabilitat magnificabilitat intelligibilitat e amabilitat,[3] que no pusca esser major; car si podía esser major defalliríen a la majoritat de la fi, la divina bonificativitat magnificativitat intellectivitat amativitat, lo qual defalliment es impossible. Es, doncs, Deus encarnat, com sia la major fi[4] per que lo mon pusca esser creat, que en part del mon sia Deus encarnat, ço es en home en qui participen més les creatures que en altra creatura, lo qual home sia en Deu personat e ab ell ajustat, e de la natura divina e humana sia una persona, un suppòsit, un Deu, un home: no dos deus ni dos homens, mas un home deytat, el Fill Deu homenificat.[5]

¶ Volc Deus pendre carn per ço que enaxí com les sues dignitats han repòs en la obra dedins qui es tan gran que no pot esser major, que enaxí haguessen repòs en les obres defores, ço es en les creatures. Açò esser no pogra si ell no fos encarnat e no hagués creatura deificada; car enaxí com la sua bontat no pot esser major raó a bé que faça bé, com es que sia raó a bo Deu qui produga bon Deu, e açò meteix de granea e de les altres, enaxí la bonea[6] divina no pot esser major raó a bon creador qui produga bona creatura, com es que sia raó a ell que la produga a

1. A, Rubrica de la encarnacio del fill de deu (de lletra posterior i mal feta).—2. B, segueyse.—3. B, bonificabilitat. e amabilitat.—4. A, co es en la (esborrat) mayor fi.—5. B, hominificat *(passim)*.—6. B, E en axi de bonea.

Deu, de la qual Deu sia enaxí vestit, que sia aquella creatura, e que ell e la creatura sien una persona qui sia home Deu. E enaxí ha repòs bonea en la majoritat de la creatura, e sís fa saviea car no pot saber pus nobla creatura, el poder hi ha repòs car no la pot fer pus nobla, e la voluntat hi ha repòs car no la pot amar pus bona; e açò meteix de la granea[1] qui no la pot fer pus gran. Es, doncs, Deus encarnat per ço que les sues dignitats hagen repòs en les obres defora; e si no fos encarnat ni a encarnar, la bonea fora raó a bon creador que creàs gran bo ab la granea, e Deus nol creara[2] tan gran com la bonea e la granea foren raons a la creació, e açò sabría la saviea en quant sabría[3] major creabilitat de granea e bontat; e enaxí la bonea e granea de Deu no hagren repòs, ni la saviea[4] ni les altres formes, en la creació, e creara infinidament Deus creatures bones e grans, e null temps no vengren a compliment ni a fi,[5] la qual cosa es impossible.

¶ Enfre causa e son effectu ha concordança, per la qual concordança tot faedor ama sa obra naturalment. Es Deus causa primera el mon es son effectu, ço es sa obra: es, doncs, enfre Deu el mon[6] concordança, lo subject de la qual concordança es participació de Deu e de les creatures, la qual participació vol la voluntat que sia tan gran que no pusca esser major: major no pot esser si Deus es[7] encarnat, car en aquella encarnació participa ab totes creatures en quant home contén en sí de totes creatures; e si no es encarnat, la divina voluntat no ama gran participació ni concordança enfre Deu e creatura, mas que ha[8] concordança ab poquea contra granea e ab contrarietat[9] contra concordança, per la qual concordança que ha la voluntat[10] ab poquea e ab contrarietat, es contra la obra de

1. B, de granea.—2. B, crea.—3. A, e la creacio. e aço sabia la saujea en quant sabia.—4. A, en la sauiea.—5. B, no uengren (A, uengra) a fi ni acompliment.—6. B, enfre ell ell mon.—7. B, sino que deus sia (corregit).—8. B, mas a.—9. A, e contrarietat.—10. B, per la qual concordansa uoluntat.

granea de bonea de eternitat de poder,[1] e enaxí de les altres, la qual contrarietat es impossible. Es, doncs, Deus encarnat.

¶ Deus creà lo mon per raó de bontat, e per açò creàl bo; e creà lo mon per raó de granea, e per açò creàl gran.[2] Es Deus deitat, enaxí com es bontat e granea: cové, doncs, que creàs lo mon per raó de deitat. Cové, doncs, que lo mon[3] fos deificat pus que fo bonificat e magnificat, car si no fos deificat foren bonea e granea en la creació, e no deitat qui fora ociosa en la creació, la qual cosa es impossible, com siaço que ella e bonea e granea sien una metexa cosa en nombre, e ab Deu atretal, qui creà lo mon. Es, doncs, lo mon deificat en un home qui es Deu; car tot lo mon no pot esser deificat, en axí com no es tot bo en unitat de bonea, ni tot gran en unitat de granea,[4] les quals unitats son en lome deificat qui es part del mon, en lo qual deitat fo raó a Deu[5] que deificàs home en lo qual ell fos encarnat e homenificat.

¶ Car Deus es encarnat, pot esser fi e compliment a totes[6] coses corporals en eviternitat. Açò esser no pogra si Deus no fos encarnat; car si Deus no fos cors, neguna natura del Arbre elemental vegetal e sensual, nol pogra atènyer ni ab ell participar; e enaxí foren buydes de fi, a la qual fi sagren en eviternitat naturalment lo començament el mijà daquelles, e null temps no latenyeríen, la qual vacuitat fora mala contra bontat, e poca[7] contra granea. Fo, doncs, Deus encarnat per ço que fos visible aquell cors que ell près, e oíble la sua paraula; en lo qual cors son les natures del Arbre elemental vegetal e sensual, e en axí es ple lo començament el mijà de les creatures corporals, de aquell cors qui es fi de totes coses corporals, car

1. B, e poder.—2. A, e creal lo mon per rao de granea e per co crel gran.—3. B, couenc doncs quel mon.—4. B, com no es tot bo en unitat de granea, ni tot gran en unitat de bonea.—5. A, deifficat fo rao a deu: B, deytat fo raho deu.—6. B, de totes.—7. A, e poquea.

totes han en ell repòs, segons natura de corporalitat, al qual repòs no abastaría[1] neguna creatura qui no fos deificada.

b) *Que Jesu Christ sia concebut per Sant Esperit*[2]

POTENCIA e object han concordança en la obra, axí com visitiu e visible qui han concordança en vèer, e intellectiu e intelligible en entendre, e bonificatiu e bonificable[3] en bonificar, e enaxí de les altres; e la concordança es pus gran on pus lactu[4] es pus simple e pus prop a la potencia e al object. Cové, doncs, que Christ fos concebut per Sant Esperit en nostra Dona sancta María verge gloriosa,[5] car si fos concebut per home, no fora lactu tan pur ni tan simple enfre Deu e nostra Dona, e hagra Christ dos pares, la un fora Deu e laltre home; e nostra Dona no pogra haver tan pura concepció en concebre de Deu[6] com hac sens paría dome, e fora la concepció menor, e la obra de la potencia atretal; per raó de la qual menoritat no pogra esser la encarnació qui covenc esser en la major majoritat de concordança qui pusca esser enfre potencia e object. Fo, doncs, concebut Jesu Christ, sens paría dome, de Sant Esperit.

¶ Si Jesu Christ fos concebut per paría dome, lo Fill Deu[7] hagra dos pares e una mare, lo pare Deu el pare home, lo qual pare home fora enaxí son pare com nostra Dona sa mare. E açò nos covenc segons granea del Fill Deu, car pus que abasta un Deu pare, se descové que haja home pare; e encara, que es pus natural filiació de pare e mare,[8] que de dos pares e una mare; e car la major concordança de pare e de mare e de fill[9] covenc

1. B, Car tot es axi en ell repos. segons natura. de corporalitat. Al qual repos no abastara.—2. A, que ihesu xrist sia concebut (lletra posterior i mal feta).—3. A, e en intellectiu e intelligible entendre e boniffficable: B, e entellectiu e entelligible. e entendre. E bonificatiu e bonificable.—4. B, e la hon (corregit) concordansa es pus gran pus lactu.—5. A, uerge santa maria gloriossa.—6. P, *in concipiendo deum.* —7. B, de deu.—8. B, e de mare.—9. A, de pare e de fill.

esser en la encarnació, covencse de necessitat que fos per Sant Esperit e no per paría dome.

¶ [1] Si Christ fos concebut per paría dome, fora, en la concepció dome pare e de mare fembra, enaxí home com altre home, e no pogra esser la encarnació, la qual covenc esser per ço que home [2] fos homenificat en la deitat e no en sí meteix, per ço que una pogués esser la persona damdues les natures, ço es natura [3] divina e humana; la qual persona no pogra esser una si Christ, en quant home, fos en sí meteix home e no en la deitat homenificat, car ja fora home concebut de pare home e de fembra. Es, doncs, Christ per Sant Esperit home e no per home engenrat, mas de mare product [4] en deitat.

¶ Si Christ fos concebut per home, no pogra esser nostra Dona [5] verge en la concepció, e fora corrumpuda per home, per la qual corrupció fora la sua santedat [6] e entenció en menoritat de puritat, de bonea granea e voluntat e poder [7] en la encarnació, de virtut e fi, e enaxí de les altres: fora en menoritat contra granea e majoritat, e en axí no fora digna la concepció en ajustar natura divina e dome [8] en una persona e suppòsit Deu home. Cové, doncs, que nostra Dona fos verge per ço que en la concepció pujàs sa dignitat e poder a majoritat de granea e bontat virtut e les altres.

¶ Deus feu home de terra e fo fembra [9] de home, segons orde: cové, doncs, [10] que feés home de fembra; e si Christ fos fill dome e de fembra, defalliría la terça manera de produir home de fembra sens home, lo qual defalliment fora vacuitat dorde e de granea de bontat de duració poder e les altres; la qual vacuitat es impossible, pus que es contra granea de bontat e les altres.

1. B, manca el cálderó.—2. A, couenc (B, coue) esser que home.—3. B, so es la natura.—4. A, produt: B, produc *(formes usuals)*.—5. B, no pogra nostra dona esser.—6. B, sanctitat *(usual)*.—7. A, el poder.—8. B, e humana (corregit).—9. B, e feu fembra.—7. B, couenc doncs.

c) *Que Jesu Christ*[1] *sia ja encarnat*

La encarnació cové que sia ab granea de veritat, per ço que en ella pusca esser granea de bontat, la qual esser noy poría[2] si era ab poquea de veritat, a la qual poquea de veritat contrastaría granea de falsetat e de malicia, e enaxí no poría esser encarnació. E car havem provat encarnació esser, es, doncs, ab granea de veritat[3] si ja es encarnat; car si era a encarnar, tots los homens qui creen e han creegut que ell sia ja encarnat, son en falsetat[4] e contra veritat creents una metexa manera dencarnació, e enaxí son en malicia e en peccat e van a foc infernal; e segueixse[5] poquea de veritat e privació de granea de bontat en la divina voluntat poder e saviea, la qual cosa es impossible. Es, doncs, Deus ja encarnat per ço que restaure granea de bontat e de veritat en los homens qui han creegut e creen[6] e creuràn que ell es ja encarnat.

¶ Si Deus no fos encarnat fora a encarnar, e com fora[7] encarnat, en la sua encarnació no hagren los homens loc a creure encarnació, car fora lur opinió que fos falsetat aquella encarnació, enaxí[8] com fo en falsetat la creença que han haguda los homens de la encarnació passada; e enaxí no hagren libertat a creure e fora la creença impossible segons granea de bontat saviea e voluntat virtut e veritat, per raó de la qual impossibilitat fora la encarnació impossible. Es, doncs, ja Deus encarnat per ço que nos seguesca la impossibilitat damunt dita.

¶ Si Deus es ja encarnat, justa cosa es que sia feta reverencia e honor a Jesu Christ e als apostols e a lurs consegüents,[9] axí com martirs e confessors qui son autenticats e colts e tenguts per sants; e si Deus no es ja encarnat, fo Christ en Natzaret nat e en Jherusalem cruci-

1. B, que xrist.—2. B, no poyria.—3. B, de ueutat.—4. A, somjen falsetat.—5. B, e segueys sen.—6. B, e gren.—7. B, e fos a encarnar com fora (corregit).—8. B, Ayxi.—9. B, consequents *(passim)*.

ficat, home fals, e tots sos consegüents en ell falsificats. E enaxí Deus es contra justicia e contra la manera metexa dencarnació, e segueixse menoritat en Deu de misericordia e pietat, car tots los homens cristians jueus sarraíns e pagans van en infern sens que Deus no ha dels homens misericordia ni pietat. Es, doncs, ja encarnat per ço que Deus haja gran misericordia e pietat, e quels sants qui creen la encarnació sien remunerats dels treballs que han sostenguts per la fe cristiana.

¶ La encarnació covè que sia ab granea de fi en duració, enaxí com es ab granea de fi en bontat saviea poder e voluntat;[1] e si Deus no es ja encarnat, es la fi de la encarnació contra major granea de duració subjecta a granea de bontat poder saviea e voluntat, en quant lo temps es passat tro al temps que serà encarnat, no es estat subject a granea de bontat en duració de poder saviea e voluntat: defall, doncs, duració a les formes e elles a ella, lo qual defalliment es impossible. Es, doncs, Deus ja encarnat, lo qual Deus qui es home puscam[2] vèer en la sua gloria per sa gran pietat.

¶ Si Deus es encarnat, es orde posat enfre la primera entenció e la segona. Apellam primera entenció[3] lo Testament nou, e la segona lo Testament vell, lo qual ha concordança ab lo nou succesivament e en continua quantitat de temps. E si Deus no es ja encarnat segueixsen lo contrari, e es la concordança de quantitat continua en privació e està en quantitat discreta, e es lo mijà aquesta falsa creença quels crestians creen si Deus no es ja encarnat, la qual discreta quantitat edifica contrarietat enfre la primera entenció e segona contra major concordança qui està en continua quantitat e en discreta. Es, doncs, Deus ja encarnat per ço que sia major concordança de quantitat enfre la primera entenció e segona.[4]

1. B, manca *saviea poder e voluntat.*—2. A, lo qual deu qui es home pusca.—3. B, [...la primera entencio apellam].—4. B, e la segona.

10. *Que Jesu Christ sia nat*

PROVAT havem que Deus es encarnat, e la conseqüencia de la encarnació[1] segons mijà e fi segueix lo començament de la encarnació, la qual conseqüencia es que sia nat; car si nat no fos e fos encarnat, no seguiren[2] mijà e fi lo començament de la encarnació, e defalliría granea a veritat de encarnació e de humanitat, lo qual defalliment fora mal contra bontat e vici contra virtut, e enaxí de les altres. Es, doncs, Jesu Christ nat home Deu pus que home Deu fo encarnat.

¶ Nasc Jesu Christ naturalment per ço que fos manera la sua nativitat de cors natural quis pertany a nativitat dome,[3] ço es saber, que nasc per aquell loc on se cové lo neximent dome, e nasc en humana especia per ço que fos home; el Fill Deu[4] en quant fo home, nasc home e en especia dome, e lome deificat nasc Deu en deitat; e enaxí Deus nasc en humanitat e lome en deitat. E açò covenguéssen[5] enaxí per raó de la unitat personal damdues les natures, ço es saber, natura divina e natura humana.

¶ La nativitat de Jesu Christ enaxí covenc esser per loc natural quant a natura dome, com covenc[6] que fos sobre cors natural quant a natura divina, qui fo ajustada ab la natura dome sobre cors natural, e per açò nasc[7] Jesu Christ sobre cors natural, en quant nostra Dona romàs verge aprés la nativitat, enaxí com fon verge[8] en la concepció: car enaxí com la deitat no requés manera de cors natural en pendre la humanitat, ço es saber, que passàs per loc, enaxí no requés exir de cors verge corrumpent lo loc[9] el mijà del passament; e aytal passament sobre cors natural

1. B, manca fins a *encarnacio* qui vé primer.—2. B, nos seguirien.—3. B, P, manca tot l'incis que segueix fins al altre mot *dome*.—4. B, de deu.—5. B, couench esser.—6. A, quant ha natura dome couenc. 7. B, la qual fo aiustada ab la natura humana sobre cors natural e per so es nat (afegit al marge).—8. B, com fo uerges *(passim)*.—9. B, a exir de cors uerge. car rompen el loch.

hac semblança ab la concepció qui fo sobre cors natural en quant Jesu Christ no fo home homenificat en suppòsit humà, mas en suppòsit divinal, en lo qual la homenificació fo producta e sustentada.

¶ La nativitat de Jesu Christ covenc conservar a nostra Dona la sua entenció e la sua amativitat de verginitat per ço que la granea de bontat divinal abastàs a la granea de la voluntat de nostra Dona, qui hac entenció que fos verge en lo començament mijà e fi de la encarnació e de la nativitat; lo qual bastament de bontat no fora si Christ no nasqués de verge, de la qual verge nasc per ço que romasés[1] la granea de bontat en la entenció de verginitat.

¶ Si Jesu Christ nasc de verge e fo concebut de verge, la sua virginitat puritat e santedat foren en major concordança de bontat granea duració poder saviea voluntat gloria virtut e veritat; e si Jesu Christ no nasqués de verge, fora la concordança en[2] menoritat de granea de bontat e les altres, la qual concordança de menoritat es impossible. Es, doncs, Jesu Christ nat en major concordança de virginitat.

11. *Que Jesu Christ morís*

La deitat honrà aytant quant poc la humanitat de Jesu Christ, car més no la poc[3] honrar, mas que la creà en deitat en la qual fo ajustada ab lo Fill Deu. Covenc, doncs, que la humanitat honràs aytant quant pogués la deitat: ab prosperitats e ab delits temporals no la pogra honrar, car la deytat no requer honraments de prosperitats ni de delits, mas que hom sia per amor della pobre en aquest mon e sostenga treballs e mort per ella a honrar.[4] Covenc, doncs, que Christ en quant home morís per ço que la humanitat honràs la deytat e fos exempli della a honrar.

¶ Morí Jesu Christ per donar exempli que ell era home mortal per lo peccat original, no mortal[5] en quant

1. B, romangues,—2. B, ab.—3. B, pot.—4. B, e (borrat) onrar.—5. B, crea home mortal [per lo peccat original en pero era inmortal].

era sustentada sa humanitat en la deitat, mas mortal per ço que la mort general morís ab la sua mortalitat especial, la qual general mort morí[1] e fo vençuda, per ço car aquell per qui tot lo mon fo creat, soferí[2] passió per ço quel mon fos recreat, la qual especial passió abasta a la general colpa, enaxí com abasta la fi a la generalitat del mon, lo qual fo creat a la fi de Christ e per ell. E en aquest pas es provat quel mon es recreat per la mort de Christ, la qual covenc esser per ço quel mon fos recreat e a la fi per que fo creat fos retornat, car si estigués[3] en eviternitat lo mon desviat de la fi per raó de la qual fo creat, defalliren granea de bontat e les altres formes divines a la fi de creació, lo qual defalliment es impossible.

¶ Provat havem quel mon es estat desviat, per raó del original peccat, de la fi a la qual fo creat, lo qual peccat original havem provat. Volc, doncs,[4] Jesu Christ morir per ço que la sua mort fos raó al seu poble, per qui morí, com molt lamàs, la qual raó no pogra esser en tan gran granea damabilitat com fo per la mort; car pastor no pot[5] més amar ses ovelles com fa si mor per lo bé daquelles; e car Jesu Christ amà son poble ab granea damativitat, volc morir per raó de la granea damabilitat. E en aquest pas pot hom conèxer que Jesu Christ sosté en lo mon que sien sarraíns e pagans per ço quels[6] cristians hagen gran materia damabilitat e en ella usar de gran amativitat, sostenent los cristians treballs e morts per ço quels infizels a Deu pusquen convertir e la Terra sancta recobrar. E per açò fan mal lo papa els cardenals els altres prelats qui no nodrexen[7] crestians a morir per Jesu Christ a honrar e a usar de gran amativitat.

¶ Jesu Christ fo començat home per Deu a honrar amar e servir, e en lo mig estec honrant Deu e amant[8] en

1. A, moris.—2. B, soffri.—3. B, estes.—4. B, deus.—5. B, poc.—6. B, per quels.—7. A, qui nos [cuiden?] nodrir (corregit).—8. A, honran deu e aman *(passim)*: B, ondran deu e ama.

quant fo home e aytant com poc: covenc, doncs, que en la fi se complís lo gran honrament e la gran amativitat e amabilitat. Açò esser no pogra en la fi si Christ no morís per la deitat a honrar, car la fi no fora en lo començament e en lo mijà semblant ab granea de amativitat e amabilitat, la qual fi hi cové esser per ço que respona a la natura del començament e[1] del mijà segons continua quantitat de granea de humana amativitat e amabilitat.[2] Es, doncs, provat que Jesu Christ es estat mort e crucificat.[3]

¶ Morí Jesu Christ en quant home e no en quant Deu, axí com sent Pere qui fo mort en quant lo cors e no en quant lànima; e encara, lo cors de Christ estant en la creu[4] fo mort en quant lànima lo jaquí, e no mort en quant la deitat dell nos partí, ni la conjuncció de la divina natura e humana nos desligà nis departí: romàs, doncs, Jesu Christ e viu e mort, sens que no sen segueix contradicció; car mort fo segons mortalitat humana, viu fo segons que fo deificat en viva deitat,[5] de la qual vida nos pot partir. Açò meteix se segueix que en la creu morí Deu e no morí, sens que no sen segueix contradicció; morí en quant home[6] qui morí, no morí en quant home Deu, qui en quant Deu no morí. E per raó daçò fo la mort de Christ segons cors natural e romàs viu sobre cors natural. E enaxí responense los articles de la encarnació de la nativitat e de la passió, segons natura humana e sobre cors natural daquella. E aquesta consideració es plaent a considerar.

12. *Que la ànima de Jesu Christ devallà als inferns*[7]

Devallá lànima de Jesu Christ als inferns on estava Adam els[8] sants Pares passats desta vida, los quals per la sua

1. A, manca *e*.—2. B, amabilitat e amativitat.—3. B, manca *e crucificat:* P, *crucifixus fuit et mortuus*.—4. B, crou *(passim)*.—5. A, manca *en viva deitat*.—6. B, manca fins al mot *home* qui vé, i la omissió s'afegí al marge, esguerradament, així: en quant home deu qui [en quant home mori no mori en quant home deu qui] en quant deu no mori.—7. B, que deuallas als inferns.—8. A, als.

mort ha reemuts, e volc hi ell[1] devallar per ço quels donàs major gaug de la lur redempció, car major gaug es hagut[2] per lo senyor que per lo missatge; e car la redempció fo gran, covenc esser manifestada ab major alegria, e encara, ab major veritat; la qual major veritat fo molt mills manifestada per aquell qui feu la redempció que per altre.

¶ En ço que lànima de Christ devallà als inferns e aquella era unida ab la deitat, Adam els profetes vegren[3] e conegren Deu en lànima de Christ, lo qual no pogren conèxer ni vèer per altre ab qui la deitat no fos ajustada; e axí veeren part dome, ço es lànima, e veeren lo Fill Deu en ella, per la qual visió fo moltiplicada major fermetat de la lur redempció, per la qual major fermetat covenc que lànima de Christ devallàs[4] als inferns e daquells locs los sants gitàs.[5]

¶ Devallà lànima de Christ als inferns a significar e mostrar la victoria que havía haguda Christ en la creu, en qui lumàn linatge havía reemut, e significant[6] que en los inferns no havía aflicció de les penes qui en ell eren; e aytal significació fo senyal e manifestació als profetes e als sants[7] que consumada era la colpa del peccat original, pus que semblant ànima de la lur, en lo loc on ells eren no havía passió.

¶ Per ço quels damnats[8] haguessen major pena devallà lànima de Christ als inferns, car en ella fo manifestada la victoria que hac haguda en salvar aquells qui en Jesu Christ havíen creegut[9] e en romanint en infern perpetualment aquells quil seu aveniment havíen negat. Per que enaxí com als justs fo major gloria lo seu representament, covenc que als injusts[10] fos major pena.

---

1. B, hac resemuts e volch ell.—2. B, gog es haut *(passim)*.—3. B, ueeren.—4. A, la qual (manca *per)* maior fermetat couenc que lanima deuallas.—5. A, B, gitats.—6. B, luma linyatle *(passim)* auia reemut. E significa (P, *et significabat)*.—7. B, sants pares.—8. A, B, dampnats *(forma usual)*.—9. B, manca tot l'incís qui segueix fins al mot *negat*. —10. A, als jniust.

¶ Enaxí com Jesu Christ volc devallar de vida a mort en la creu, volc devallar, de la vida que hac guanyada[1] en la creu, a la mort dels sants, qui per lo peccat original estaven en tenebres;[2] e açò covenc esser enaxí per ço quel devallament fos en granea de bontat karitat e humilitat. Açò esser no pogra si Jesu Christ no fos als inferns devallat.

13. *Que Jesu Christ sia resuscitat*

Major fi de bontat de granea e les altres, està en home, que en neguna de ses parts tant solament; e per açò covenc[3] que Jesu Christ resuscitàs, per ço que la major fi vengués; car si no fos resuscitat covengra que en ell fos alguna culpa qui la major fi empatxàs, la qual colpa en Christ no pot esser, per ço car es ajustat e personat home en la deitat e en ella sustentat.

¶ Resuscità Jesu Christ per ço que fos home ajustat dànima e de cors, enaxí com era home ans que morís, e com[4] fo mort fo home en quant lo Fill de Deu era home, mas no era home en quant lànima no era en lo cors; e car lo Fill de Deu volía esser home ajustat dànima e de cors, fo resuscitat Jesu Christ per ço que seguís ço que volía la divina voluntat, lo qual conseguiment no fora si Jesu Christ no fos resuscitat.

¶ Per ço car Jesu Christ resuscità, fo significat que ell havía complida la victoria en la creu contra loriginal peccat; e si Jesu Christ no resuscitàs fora significat que la victoria no era complida. Per que covenc que Jesu Christ fos resuscitat, no emperò per altre,[5] mas per sí meteix: car enaxí com lo Fill per sí meteix fo encarnat, enaxí per sí meteix retornà lànima de Christ en lo cors.

¶ Resuscità Jesu Christ per ço que la sua resurrecció fos exempli e senyal de resurrecció general dels homens, qui es a venir, e per açò posà los homens en major espe-

1. B, gaanyada.—2. B, tinebres *(passim)*.—3. A, coue.—4. B, e quant.—5. B, manca *per altre*.

rança de resurrecció per la sua resurrecció, contra la qual major esperança fora, si no fos resuscitat: contra la major esperança Jesu Christ no pot esser, segons granea de bontat justicia e karitat.

¶ Si Jesu Christ no fos resuscitat, fora lo cors mort en terra e lànima en lo cel, e no hagra lo seu cors privilegi en granea de bontat gloria e voluntat, sobre los corses dels altres homens, lo qual privilegi es necessari que haja Jesu Christ per raó de la conjuncció de la natura divina e humana,[1] en la qual conjuncció es la natura humana de Jesu Christ exalçada en major granea de bontat de gloria e de fi e de voluntat, que negunes altres creatures. Es, doncs, Jesu Christ resuscitat.

14. *Que Jesu Christ pujàs al cel*[2]

En lo cel emperial son les ànimes dels sants, e en aquell veen e contemplen Deu fas a fas e ull esperitual a ull; e en aquests locs sajús neguna[3] ànima no pot vèer ni contemplar Deu sens mijà, ço es sens especia fantàstica:[4] es, doncs, pus noble aquell loc desús que aquest loc sajús.[5] Covenc, doncs, que Jesu Christ pujàs lo seu cors en aquelles altees en qui[6] loc es pus noble: açò esser no pogra si Jesu Christ no pujàs als cels.

¶ Pujà Jesu Christ als cels per donar gloria als sants, car per la sua visió[7] han major gloria, e si no pujàs als cels hagrenla menor; e enaxí Jesu Christ fora contra major gloria e hagra[8] concordança ab menor gloria, la qual cosa es impossible, com siaço que gloria e majoritat hagen concordança en granea de bontat e les altres; car per açò car Jesu Christ pujà als cels posà les ànimes dels sants en major

1. B, de la diuina natura e humana (manca fins al mot *humana* qui segueix.—2. A, manca aquesta rúbrica en el blanc corresponent, i va al marge de lletra posterior.—3. A, e huyll speritual a vull. (B, e ull esperital ha ull). E en aquest los sants neguna.—4. A, sots specia fantastiga.—5. B, aquell [loch] desus que aquest saius.—6. B, on qui (borrat). —7. A, uissio: B, uista.—8. A, e granea.

esperança de resurrecció, car en ço que veeren Jesu Christ resuscitat, fo a ells mills revelada[1] e significada la resurrecció general, per la qual major revelació e significació hagren los sants major gloria e major esperança de resurrecció.

¶ Recreà Jesu Christ lumàn linatge e trasc les ànimes dels sants de infern, les quals anaren en paraís,[2] com sia ço que paraís sia lo loc on sateny[3] la fi per que aquest mon fo creat, e per açò es aquesta vida en que som en lo començament e en lo mijà, e laltra vida es en la fi. On, si les ànimes dels sants anaren a paraís, bés covenc que lànima de Jesu Christ hi anàs el seu cors hi pujàs, com siaço que ell sia fi e compliment del restaurament[4] daquelles ànimes.

¶ Jesu Christ es pus noble per raó de la divina natura que per raó de la humana; e per açò si no pujàs als cels fora injuriada[5] la divina natura en la humana: e açò meteix de lànima e del cors, com siaço que lànima es pus noble quel cors; e foran axí com si loliver[6] empeltat en lullastre devallàs la sua natura a enjús, e la natura del ullastre pujàs a ensús, enaxí que feés[7] olives en la especia del oliver, les quals olives fossen de la especia del ullastre e no del oliver. Pujà, doncs, Jesu Christ als cels per ço quels inconvenients damunt dits[8] en ell no fossen.

¶ Deus es bo, e la sua bonea es a ell raó que faça bé, e Deus es gran: es, doncs, la sua bonea raó a Deu que faça gran bé: no es, doncs, a ell la sua bonea raó que faça poc bé e no gran, pus que ell es gran. No pogra bé fer la deitat a la humanitat que prés si la tengués en los locs on no satenyen grans bens, mas petits: pujà,[9] doncs, la humanitat en los locs on se atenyen grans bens.

---

1. B, fo ad ells reuelada (A, reuellada) mils.—2. B, lumanal linyatge e trasc les animes dinfern dels sants les quals anaran en peradis *(més avall* paradis, *formes usuals).*—3. A, sia lo loc on se tem: B, sia loch on sateny.—4. A, bes coue que lanima de jhesu xrist anas el seu cors e pugas com siaco que ell sia fi e compliment del (B, de) testament.—5. B, fora iniuria de.—6. B, E en axi (A, e foren axi) com loliuer.—7. A, fes.—8. A, damont dits.—9. B, puyia.

15. *Que Jesu Christ sia jutge al dia del judici*

Lo dia del judici cové esser de bons e de mals per ço que seguesca[1] la fi de les coses qui son creades; lo qual judici cové esser entès vist e oít, car sens entendre vèer e oír, no sería la fi en granea de bontat veritat e les altres. Cové, doncs, esser lo jutge[2] Deus e home: Deus, per ço que sia entès lo judici en granea de veritat; cové esser home per ço que sia vist[3] lo jutge e quel judici sia oít. E per açó covenen esser les gents[4] ajustades en un loc, per ço quel jutge pusquen vèer[5] e oír. Açò esser no pogra si Jesu Christ no fos jutge: jutjarà, doncs, Jesu Christ bons e mals al jorn del judici.

¶ Judici cové esser en continua quantitat del començament mijà e fi; e car la quantitat romàn en diverses quantitats discretes sustentada,[6] segons la diferencia qui està enfre començament mijà e fi, cové esser lo judici, segons ço ques pertany al començament al mijà e a la fi.[7] Per que si Jesu Christ es jutge, es lo seu judici de començaments,[8] ço es saber, de ço quis pertany a honrar la deitat e la humanitat ab ella conjuncta; e açò meteix del mijà, com sia ço que Jesu Christ en quant home es mijà enfre Deu el seu poble; e açò meteix de la fi, com siaço que totes coses sien creades a honrar Deu e la humanitat de Christ honrar e servir. Serà, doncs, Jesu Christ jutge al dia del judici.

¶ Serà Jesu Christ jutge per ço que sia major gloria dels bons e major pena dels mals; car gran gloria serà[9] dels bons que ells vejen que lur semblant home do judici els apell a gloria perdurable, e gran pena serà dels mals que veuràn tan gran poder a home quels jutjarà a pena sens fi. E car lo judici cové esser en granea de veritat, serà pus

1. B, ques seguesca.—2. B, dons que (corregit) lo iutie (afegit).—3. A, just.—4. B, couen esser les gens.—5. B, ueure.—6, A, sostentades.—7. B, Coue esser iudici. Segons so ques pertay al comensament miia effi.—8. B, comensament.—9. B, seria.

gran en quant darà major gloria als bons e major pena als mals. Cové, doncs, que Jesu Christ sia jutge.

¶ Una metexa calor es gran en un subject e poca en altre, axí com la calor del foc qui es gran en lo pebre e poca en lanís: gran es en lo pebre car pot reebre gran calor; poca es en lanís[1] car no son les sues condicions que pusca esser subject a gran calor. En semblant manera serà del major judici qui serà en la fi del mon, lo qual judici no pogra esser gran si no fos gran subject en qui fos sustentat: gran subject no pogra esser si aquell qui dona lo judici no fos lo primer jutge el major jutge qui pot[2] esser. On, com Deus no sia cors, si ell donàs lo judici per vou e dell no fos la vou e la vou no fos part dell, aquell qui parlara no fora lo jutge primer, ans fora mijà, e enaxí lo judici no pogra esser gran, car no hagra gran subject[3] en qui pogués esser gran. Cové, doncs,[4] quel jutge qui jutjarà bons e mals sia aquell meteix qui parla en quant dona[5] lo judici. Açò esser no pogra si Deus no fos home. Jutjarà, doncs, Jesu Christ, qui en quant home serà aquell meteix qui parla[6] e en quant Deu serà lo primer jutge, e enaxí lo judici serà gran.

¶ De granea de judici es que aquell qui jutja sia fi[7] del judici e aquell qui es jutjat sia[8] aquella fi segons granea de bontat e de concordança del jutge e del jutjat; e açò meteix se segueix segons granea de malea e de contrarietat daquells qui han forfeyt[9] al jutge. Cové, doncs, que Jesu Christ sia jutge com ell sia fi, en quant Deu e home, a totes coses creades, a la fi del qual san[10] los justs ab granea de bonea e de concordança, els mals qui lan offès, ab granea de malea e de contrarietat.

1. B, Car poth resebre gran calor poca nes en lanis.—2. B, que poch.—3. A, tan gran subget.—4. B, Couench doncs.—5. B, qui parlara (corregit) en quant donara (corregit).—6. B, parlara (corregit).—7. B, sia la fi.—8. P, *se babeat.*—9. A, daquells qui han soffert: B, daquell qui han for feyt.—10. B, E a totes coses creades a la fi del qual seran.

VII

Del fruyt del Arbre apostolical

o fruyt del Arbre apostolical es aquell en quis cullen tots los fruyts dels altres Arbres que dits havem; car totes quantes coses son en aquesta[1] present vida, segons la divina ordinacio que Deus ha posada en les creatures desta vida en que som, sendrecen axí a aquell fruyt apostolical e general, com moltes linees a un punt ajustat delles e centre en qui elles sencontren e han lur compliment, enaxí com moltes parts en lur tot.

2. Es lo fruyt apostolical salvació de gents e ordenat menisteri com Deus sia conegut membrat e amat, honrat[2] e servit més que neguna cosa. E aquest fruyt apostolical es tant noble e de tan altes condicions, que requer una persona comuna qui sia lo seu coltivador e haja senyoría sobre tots homens, enfre lo qual coltivador e fruyt cové enaxí esser gran concordança en granea de bontat santetat virtut e veritat, que no pusca esser major, per ço que majoritat[3] no defalla a la gran concordança e que la concordança no sia en menoritat de granea de bontat santedat virtut e veritat; car si ho era,[4] seríen injuriats tots los fruyts dels altres Arbres en la menor[5] concordança, la qual injuria sería contra granea de bontat e les altres.

3. Es lo fruyt del Arbre elemental cosa elementada, axí com pera poma cavall peix grua e home e aur[6] ferre e

1. B, en tota aquesta.—2. B, ondrat.—3. B, coue esser axi gran concordansa en granea de bontat santitat e ueritat e uirtut que no pusca esser maior. per so que maioritat (manca fins al mot *menoritat* de més avall).—4. A, car si no era.—5. B, maior.—6. A, e home cauall (repetit) e aurs.

sal, e enaxí dels altres metalls; e totes aquestes coses son sobjectes al fruyt apostolical, enaxí que tots los elements ordenen per dreta linia coses[1] elementades qui servesquen lapostoli com per elles[2] pusca tractar salvació de gents e esquivar aquelles de pena infernal, e a Deu fer honor. Per la pera entenem edificis de cambra torre castell e ciutat; per lo cavall, estrument com los cavallers sien braç de sancta Esgleya; per la grua, totes les volatilies a ús del papa sotsmeses; e açò meteix per lo peix, e encara, del aur e del ferre[3] per qui sentenen les arts mecàniques, e per la sal la sabor de les viandes. Açò meteix se entén en lo fruyt del Arbre vegetal e sensual,[4] axí com la poma necessaria a haver sabor, per ço que sia appetible a menjar,[5] del qual se pusca seguir vida; el sensat, qui es fruyt per lo qual pusquen esser sciencies mecàniques e liberals. E açò meteix del ymaginal e del humanal Arbre, e encara del moral, per ço que ab virtuts se culla lo fruyt[6] en lo fruyt apostolical; e encara, del emperial, per ço que lemperador pusca tenir pau en lo mon e destrovir los infizels rebels[7] al manament del sant Pare apostoli, per ço que cullal fruyt sots la sua administració; e encara, la quinta essencia es lo seu fruyt per ço que sia lo fruyt apostolical.[8] La noblea, doncs, del fruyt apostolical, qui la poría cogitar dir ni escriure? E per açò a tan noble fruyt se cové noble pastor. Per que los cardenals quant eligen[9] papa deuen proporcionar de lur poder lo coltivador al fruyt, el papa elet en aquella proporció sí meteix conservar.

1. B, causes.—2. A, elens.—3. B, de sancta mare glesa. Per la grua totes les uolateries aus del papa sots mesos. E asso meteys per lo peys. en cara del ferre e del aur.—4. B, Asso meteys en lo fruyt del arbre sensual e vegetal.—5. A, e mengar.—6. B, per so que ab uirtut se cuyla lo frut.—7. B, los infeels rebelles.—8. B, es lo seu fruyt apostolical.—9. B, can elegen.

Del Arbre celestial

QUEST Arbre celestial es departit en .vij. parts, ço es saber, en rayls, tronc, branques, rams, fulles, flors e fruyt.[1]

I

De les rayls del Arbre celestial

DONCS quant Deus creà lo mon, creà una bonea general de natura corporal; e açò meteix de una granea una duració un poder[2] un instinct natural e un appetit, e enaxí dels altres començaments primers e generals qui son de corporal natura. E departí cascún començament en dues parts: la una part es part de la quinta essencia; laltra, de les .iiij. substancies del mon, de les quals es l Arbre elemental; e enaxí una es la[3] bonea general departida en moltes bonees: la una bonea es de la quinta essencia, e laltra daquestes essencies sajús. E aquesta corporalitat aytal e enaxí general, fo[4] per ço que la bonea desús e la bonea dejús haguessen naturalment major çoncordança; e

1. B, troncs. branques. rams. fulles. flors e fruys.—2. B, de una duracio de .i. poder.—3. B, es .i.ª la.—4. A, E aquest cors aytal fo.

açò meteix de granea e granea e de les[1] altres formes primeres, exceptat de contrarietat; car la contrarietat general no fo posada en los començaments desús per ço que no fossen contraris los uns als altres, ni que en ells fos generació ni corrupció ni privació de formes antigues e renovació de formes noves. E per açò la contrarietat general es sustentada en aquestes .iiij. substancies del mon, qui son les branques del Arbre elemental, per raó de la qual los elements son contraris los uns als altres, per ço que sia generació e renovació de formes noves; e açò segons que en ell havem dit.

2. Son, doncs, les rayls del Arbre celestial bonea granea duració poder estinct natural e appetit virtut veritat, delectació, diferencia concordança, començament mijà e fi, majoritat egualtat e menoritat.

3. Per bontat es l Arbre celestial bo, e per bontat ha raó a bon moviment e a bona operació influyció[2] empremsió e restaurament; e per granea es gran en extensitat e corporalitat, e per duració es durable, e per poder poderós, e per saviea han estincts naturals les sues parts a la fi[3] per que son, e per lapetit desiren aquelles fins, e per la virtut les complexen e les atenyen ab ajuda del moviment qui es estrument a aquell atenyiment, e per la veritat son les sues influencies veres naturalment. E per la delectació se deliten[4] les formes desús a donar lurs semblances a aquestes formes dejús. E per la differencia son differents les rayls, e fan les unes rayls unes obres e unes influencies, e les altres rayls altres; e per la concordança es concordança de les unes rayls e de les altres. E per lo començament son les rayls primeres causes a aquestes sajús; e per lo mijà han mijà en sí metexes, axí com en la bonea del Sol en que es bonificar mijà enfre bonificatiu e bonificable, el Sol qui es en lo mig enfre en Saturnus e la Luna; e per la fi san al

1. B, e les.—2. A, influccio.—3. A, e la fi.—4. B, e per delectacio sadeliten.

object les coses desús, lo qual es segons corporalitat generació e corrupció daquestes coses sajús necessaries a vida dome, e la sciencia daquell, e conèxer Deu membrar honrar e servir. E per la majoritat son les unes rayls[1] majors començaments en unes regions que en altres,[2] e en uns elementats que en altres, enaxí com en Saturnus qui ha major virtut en autumne,[3] que en ver; e per la egualtat son los començaments desús eguals simplement en bontat duració poder e les altres; e per la menoritat es la influencia dalguns menor que en altre, axí com en Anglaterra[4] en qui lo Sol no ha tan gran virtut en la Luna com ha[5] en India. Es, doncs, cascuna de les formes desús raó, segons son propri esser, a les coses sajús; e segons que les coses sajús se mesclen, se mescla la influencia de les coses desús, e la virtut daquelles, en aquestes coses sajús mogudes.

4. Adoncs com los començaments generals en lo començament de la creaçió del mon foren departits, e les unes parts foren desús posades e les altres sajús, segons que havem dit, foren les parts desús denudades de moltes natures e proprietats que han aquestes parts sajús, axí com de la bonea del fermament qui fo depurada e denudada de ponderositat, e de calor humiditat fredor e secor, e de dur e de moll, e daspre e de lis, e de dolçor[6] e damaror, e dalteració generació e corrupció; e açò meteix de les altres parts del firmament.

1. B, es a coneyxer deu. membrar amar onrar e seruir. E per la majoritat son les rayls unes rayls.—2. B, manca fins al mot *altres* qui vé.—3 A, autumpne: B, obtumpne *(passim)*.—4. A, menor [en un obiet] (afegit al marge de lletra posterior) que en altre axi com en anglatererra: B, menor que de altres. Axi com en anglaterra: P, *minor quam alia alicuius quam alterius sicut in anglia*.—5. B, cum na.—6. B, e damargor e de dolsor.

II

Del tronc del Arbre celestial

o tronc del Arbre celestial es enaxí com pell estesa circularment, e es cors qui té de la esfera[1] del foc tro a la superficies qui es més a ensús que altra, dins la qual son contengudes totes coses corporals; la qual superficies es lo terme on lo tronc celestial es termenat, e es de les sues parts, ço es saber, de les sues rayls, e no participa desús ab altre cors.

2. Lo tronc es compost e comfús de les sues rayls,[2] e es enaxí animat dànima motiva, com lo tronc del Arbre elemental de elementativa, el vegetal de vegetativa, el sensual de sensitiva; e per açò la sua fi es movent[3] movable e mogut; per que lo seu moviment es raó a tots los corporals movements sajús, e les sues parts son totes obliques, ço es saber circulars,[4] axí com la sua bonea qui fa arc de bonificatiu bonificable bonificar, axí com lo Sol qui fa arc[5] en lo dia qui es sobre la terra del levant e ponent e mig jorn. Per que succesivament se fa moviment continuament, axí com la sua bonea en granea, e granea en bonea, e enaxí de les altres parts del tronc. E per açò la bonea qui es en drecera de levant ha apetit a la granea qui es a ponent, la qual es bonificable, es *(sic)* lo moviment en lo bonificar estès de levant a ponent; lo qual levant e ponent es jutjat segons la divisió del dia e de la nit, e en aytant com son les dreceres del tronc elemental, segons esguardament,[6]

---

1. A, spera; B, espera *(formes usuals)*.—2. A, e coniuns (?) de les rails sues.—3. A, mouiment: B, mouint.—4. A, circular.—5. B, art.—6. A, esguardaments.

son molts levants e ponents e migjorns,[1] axí com lo levant qui es un en quant se leva lo Sol en Jherusalem e es altre en quant se leva en Ytalia e es altre en quant se leva en Norouegua,[2] e enaxí de les altres parts del tronc elemental. Açò meteix se segueix del migjorn e del ponent. E en aquest pas pot hom conèxer que lo firmament ha repòs en moviment, enaxí com la pera en estació e en son centre: car en axí com la pera qui cau per làer se mou a estar[3] en loc on nos moua ni sia moguda, enaxí totes les parts del firmament se mouen a moure, per ço que sia movent movable e mogut, e per açò no cessa son movement.

3. Lo tronc celestial se mou enviró, el tronc elemental està en lo mig; e segons les dreceres del tronc elemental e del tronc celestial, se responen les parts damdós los troncs, enaxí com si lo tronc elemental ha indigencia en alguna de ses parts, lo tronc celestial en la contiguació[4] que ha ab lelemental influeix e compleix e satisfà al elemental, axí com bonea desús a bonea dejús e granea desús a granea dejús; e encara, sil tronc elemental ha indigencia de calor segons la regió de levant contra la fredor qui es en la regió de ponent,[5] lo Sol qui es estrument e branca moltiplica[6] ab sa resplendor enaxí la calor daquella regió, com lo foc ab sa calor la calor qui es en laygua adoncs com escalfa aquella en la olla o en lo ventre del cavall qui ha beguda laygua, o en la fulla de la carabaça qui ha reebut lo ros de la nit, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes; e açò fa lo Sol per raó de sa bontat granea e les altres.

4. Segons que havem donat exempli en les branques del Arbre sensual, còm les potencies san als objects per linia continua elementada, sens que la potencia non va al object ni lobject no vé a ella en quant son en discreta

1. A, mig gorns: B, migs iorns.—2. A, en oronegua (?): B, en europa: P, *in noruegia.*—3. B, com la pluia qui cau per laer se mou ad estar.—4. B, continuacio.—5. B, doccident (corregit).—6. B, montiplicada.

quantitat, e lactu se fa per la natura damdues les quantitats, ço es saber, per la continua e per la discreta, enaxí lo tronc celestial el tronc elemental se esguarden segons continua quantitat e discreta, sens quel tronc desús no entra en lo dejús nil dejús en lo desús, en quant han discreta quantitat la un del altre; mas, que la influencia desús vé sajús per raó de la continua quantitat general en qui estàn amdós los troncs, axí com en una bonea general corporal, e una granea general corporal, e enaxí de les altres; e en aquella linea de generalitat se fa la obra en impremsió, segons que exempli havem donat en les branques del Arbre sensual. E en aquest pas pot hom conèxer com la lum[1] del Sol no devalla sajús, mas que es presa la sua semblança en les superficies[2] del Arbre elemental, qui les representa sajús per continua quantitat de lugor. E açò meteix de la bontat den Thaurus e de la sua motivitat quis pren en la bontat del foc e en la motivitat daquell; e la sua semblança apar sajús en la bontat del pebre e en la motivitat de la flama, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E esta philosophía es molt plasent a entendre, e es vía a conèxer molts secrets naturals.

5. Lo tronc del Arbre celestial nos pot sentir, car es confús, e la sua color es sentida en les esteles fixes e errants, e la sua figura es circular e es causa[3] a totes les circulars figures corporals. Mas aquella figura nos pot vèer e es de parts triangulars estants en linia obliqua, segons que dit havem, e per açò es causa als triangles[4] sajús, axí com al triangle qui es del foc del àer e de la terra; e segons esguardament de les dreceres del tronc elemental, respòn a figura quadrangular,[5] axí com lo mig dia e la mija nit qui sesguarden per una linia corporal general, el levant el ponent atretal; e per açò fanse .iiij. emprensions de re-

1. B, la luu.—2. A, en la superficies: P, *in superficie.*—3. A, e errades e la sua figura es circular e es cossa *(passim).*—4. A, es cossa als triangulars.—5. A, triangular.

gions qui responen a .iiij. quadrats generals[1] don son causats los quadrangles sajús, e dells ixen los triangles, per ço car los quadrats generals en la assituació triangular son assituats.

6. Lo tronc celestial no es leuger ni fexuc, per ço com[2] es de linies obliques e redones, les quals simplement, segons sí metexes, no han desús ni dejús, axí com cercle qui no ha començament ni fi, segons assituació. Nil tronc celestial[3] no es corrumpable ni generable, emperò es causa a generació e a corrupció de les coses[4] sajús, per ço car ajuda més a les unes coses en un loc e més a altres en altre loc.[5] Ni encara, lo tronc celestial no crex ni minva en sí meteix, car no appeteix altre loc, mas aquell en qui es; e açò metex de les sues parts. E moltes daltres[6] proprietats poríem dir que ha lo tronc les quals no ha lo tronc sajús, enaxí com lo tronc sajús qui nà moltes les quals no ha lo tronc desús, ço es saber, calor ponderositat e les altres: mas, car esquivam[7] prolixitat, daquelles moltes proprietats del tronc desús no parlam, e passam a les branques daquell.

III

De les branques del Arbre celestial

Les branques del Arbre[8] celestial son los .xij. signes, les quals branques cové que responen a les branques del Arbre elemental, segons la ordinació dels corses sajús e dels corses desús. Emperò segons la posició posada dels philosophs, algunes contrarietats

1. B, manca *generals.*—2. B, car.—3. A, B, elemental.—4. B, causes. —5. B, en les unes coses en .i. loc e mes a altre (A, altre) en altro loch.— 6. B, De moltes altres.—7. A, mas esquiuam.—8. A, tronc.

veem[1] segons lorde necessari, axí com n Aries qui dien que es de la complecció del foc, en Thaurus de la terra, en Gemini del àer; car segons raó natural e la assituació[2] desús qui covè respondre a la assituació de les branques del Arbre elemental, tres signes deuríen esser de la complecció del àer en lo ver, e tres del foc en lestiu, e tres de la terra en autumne, e tres de laygua en hivern. Los .iij. del ver: n Aries en Thaurus en Gemini; els .iij. del estiu: en Cancer en Leo en Virgo; del autumne: en Libra n Escorpio en Sagitarius; del yvern: en Capricornus en Aquarius en Pisces.[3] Emperò enaxí com los .iiij. temps del any van entorn a la Terra, enaxí los signes qui van entorn a la Terra san a aquell assituament den ver, en estas, en autumne,[4] en yvern; e sils philosophs antics han errat aquest cors, no ses meravella si lurs consegüents fallexen en los espiraments els judicis[5] que donen en la art destronomía.

2. Si Aries es bo en Thaurus es bo en Geminis es bo, tot lo quadrat[6] den ver es bo; e enaxí com se concorden en bontat, se deuen concordar en mobilitat e en masculinitat; e per raó de lurs concordances se deuen concordar en Mars,[7] qui es donat per senyor a n Aries, en Venus qui es donat a n Thaurus, en Mercurius qui es donat a n Gemini. E açò contradex la femenetat[8] que han atribuída a n Thaurus e la mediocritat que han donada a n Gemini; e axí de les altres coses semblants a aquestes qui porten moltes inconveniencies, segons les posicions antigues, axí com en Saturnus a qui han donada la complecció de la terra, qui es lo pus baix element e ha lo pus tardíu movement el menor cercle, en Saturnus qui es pus alta planeta que les altres, qui fa major cors que les altres planetes. E per açò faría bé lo senyor papa e sos companyons, que

---

1. A, ueen.—2. B, el assituament.—3. B, en capricornu en aquarius (A, acarius, *passim)* en pisces.—4. A, en stant en autumpne: B, en estas en obtunen.—5. B, en los espiramens als iudicis: P, *in suis experimentis et iudicijs.*—6. B, cadrat.—7. B, ab en mars.—8. B, fememinitat.

segons necessari orde de les impremsions desús e de les dejús, feés ordenar la sciencia dastronomía en degudes assituacions en encercant[1] les esperiencies que daquell ordenament se seguiría:[2] e aquesta investigació poría esser feta segons lo procés daquest Libre ab ajuda del procés de la *Art enventiva* e de la *Taula general.*

3. Deuen respondre les branques del Arbre celestial a les branques del Arbre vegetal, axí com Aries en Thaurus en Gemini, qui deuen moure la appetitiva als objects de complecció humida e calda per raó den ver; en Cancer en Leo en Virgo, a[3] complecció calda e seca en estiu; en Libra en Escorpio en Sagitarius, a complecció seca e freda en autumne; en Capricornus en Aquarius en Pisces,[4] a complecció freda e humida en hivern. Emperò sin Leo mou la appetitiva en estiu a object fret e humit, fa ho per ço que haja plus de la materia a escalfar e a dessecar, e car la materia trop escalfada e dessecada ha appetit[5] a esser humefacta e refredada; e açò metex de les altres regions.

4. Les branques del Arbre celestial deuen respondre a les branques del Arbre sensual, axí com n Aries qui ha major concordança ab visus per humiditat e calor, quen Leo per calor e secor; en Leo a oír[6] per calt e per sec, quen Pisces per fret e per humit, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. Açò meteix se segueix en les branques esperituals, car n Aries deu haver concordança major per lo cor[7] ab la voluntat per humiditat e calor, que en Pisces per fredor e humiditat ni en Sagitarius per fredor e secor; en Leo deu haver major concordança per lo cervell davant en lo front ab l enteniment per calor e secor, quen Pisces per fredor e humiditat; en Escorpio deu haver major concordança per lo cervell el tos detràs ab

1. B, e ensercant.—2. P, *sequerentur.*—3. A, ha: B, han: P, *ad obiecta (et sic de ceteris).*—4. B, freda e secca en abtumpne. En capricornus en acarius (A, aries) en pissis.—5. B, trop escalfada ha apetit.—6. P, *cum auditu.*—7. B, per cor.

la memoria[1] per fredor e secor, que en Gemini per humiditat e calor. Açò meteix se segueix dels braces e de les cames e dels altres membres del home. E en aquest pas pot hom conèxer en quin temps del any ni en qual hora[2] del dia e de la nit deuen donar los metges medecines,[3] ni com les medecines facen per un signe a un membre donar sanitat[4] e per altre signe a altre membre.

5. Per ço car la Terra està en lo mig de la octava esfera, estàn tota hora .vj. signes sobre la superficies[5] de la Terra desús e altres .vj. dejús, axí com per linia dreta de levant a ponent e de migjorn[6] a tremuntana; e per açò cascún signe puja segons lesguardament de la drecera de la Terra, axí com posem que llevant sia **.a.**, ponent sia **.c.**, e mig jorn sia **.b.**, e tremuntana sia **.d.**: pujen, doncs, n Aries en Thaurus en Gemini de **.a.** tro a **.b.**, en Cancer en Leo en Virgo de **.b.** tro a **.c.**, en Libra en Escorpio en Sagitarius de **.c.** tro a **.d.**, en Capricornus en Aquarius en Pisces de **.d.** tro a **.a.**. E per açò ha hom esperiencia quel Sol es pus calt com devalla de **.b.** tro a **.c.** que quant puja de **.a.** tro a **.b.**, per ço car reeb[7] plus de virtut den Cancer en Leo en Virgo, que den Aries[8] en Thaurus en Gemini.

6. Pujant n Aries de **.a.** tro a **.b.**[9] es lo seu pujar lo cap, el seu devallament es de **.b.**[10] tro a **.c.**, lo qual es la sua coa, e la **.b.** es lo seu mijà; e per açò influeix per una manera a les branques del Arbre elemental segons lo cap, e per altre segons lo mijà, e per altre segons la coa:[11] e per açò lestronomía fa dell un judici en lo cap e altra en lo mijà e altra en la coa;[12] e açò meteix fa dels altres signes. E fa encara judici den Aries en Cancer en Libra en Capricor-

1. A, el tos (P, *in occipite*) detras e la memoria.—2. A, quala hora. —3. B, les medecines.—4. A, B, repeteixen *per un signe*.—5. B, les superficies.—6. A, o de mig yorn.—7. B, E per asso car resep (A, *deficit*). —8. B, den auries.—9. A, Puyant naries tro a.b.—10. A, es .b.—11. B, choha (i choa, *passim*).—12. A, manca fins al mot *signes;* però al final del palagrafi repeteix aquesta clàusula entera segons la lliçò que'n donam aquí.

nus qui son movables, que les coses quis fan sajús en lur dominació no duren, e duren les coses quis fan en la dominació den Thaurus Leo Escorpio Aquarius, qui no son movables; e duren e no duren molt, en Gemini en Virgo en Sagitarius qui son movables en part e no en tot.

7. Devalla nAries de .b. tro a .c. segons la assituació del cercle desús, qui es de .a. tro a .c., e devalla enans en Gemini que ell, e açò metex den Thaurus; e per açò lastronomía fa lo judici enans den Gemini en lo quadrangle de la .b. e de .c., que den Thaurus ni que den Aries,[1] e den Thaurus que den Aries; e enaxí dels altres signes. E per açò son fetes .xxiiij. hores en lo dia natural, per ço que lastronomía sapia jutjar lo signe segons sa hora. E açò meteix de .xij. meses e dels .iiij. temps del any, que dits havem.

8. Es donada a un signe masculinitat[2] per raó de la forma e a altre feminitat per raó de la materia, per ço que un signe se haja a acció e laltre a passió, e daquell qui sà a acció se seguesca mascle e dia, e daquell qui sà a passió se seguesca femella e nit. Emperò en una metexa regió e hora son engenrats mascles e femelles;[3] e açò es per raó de la recepció dels corses sajús qui reeben les impremsions desús, segons que son disposts a reebre, axí com lo foc qui ha natura, totes vegades e en tots temps, descalfar aquella substancia que toca, emperò no escalfa la pell de la salamandra qui està en ell; e açò es car[4] es nada e nodrida en lo foc e es més dell que daltre element. En semblant manera, jatsía que la un signe sia mascle, la sua masculinitat no ès raó que la sua regió produga mascle en aquella materia qui es pus disposta a feminí segons la disposició de les branques del Arbre elemental. E en aquest pas pot hom conèxer com greus son a entendre los judicis destronomía.

1. B, P, manca fins al mot *Aries* seguent.—2. B, a .i. masculinitat.—3. B, e fembres.—4. B, e aso es per so com.

9. Ço per que es atribuída a un signe mobilitat e a altre estació, es per ço car les coses productes per generació cové que sien productes per moviment, lo qual es aucmental e de coses alterables; del qual moviment se ujen los estruments, axí com lo cavall qui suja de córrer, el cor de cogitar e la boca de parlar e les mans dobrar. E per açò natura requer repòs, segons quen havem esperiencia en dormir, e en les plantes qui no leven fruit en hivern,[1] el cavall ujat de córrer qui no vol anar, e la ballesta ujada de trer qui no fa tan gran colp, com moltes vegades ha tret, com fa en la primera vegada. Diu hom,[2] doncs, per açò que aquell signe, que es estable, axí com en Leo qui dien que no es movable,[3] e aquells qui no son movables han offici don se seguex repòs de les substancies treballades; e aquells, que son movables,[4] axí com nAries qui ha offici com les substancies sien movables e movents e mogudes aprés lo repòs. E encara, dien que alguns signes no son movables mas mediocres, axí com en Virgo; e açò dien per tal que en ells sencontren la motivitat e mobilitat e estabilitat. E totes aquestes coses fan[5] segons les impremsions sajús, com siaço que los signes continuament estiguen[6] fixament en lo firmament, e parts dell; mas lo judici ques fa de la mobilitat en la un e de la immobilitat[7] en laltre e de la mediocritat en laltre, se fa per raó del esguardament sajús, axí com lo Sol qui ab una metexa virtut desseca la teula e fon la cera.

10. Per ço car bona cosa es esser e mala cosa es no esser, es dit que esser es bo e no esser es mal; e per açò dien que aquells signes qui son raons a esser son bons, e aquells qui son raons a no esser son mals: e axí[8] prenen lo judici los estronomians quen Aries es bo per ço car se

---

1. B, fruyt (A, frut) en lo iuern.—2. B, Diuse (corregit).—3. A, moable.—4. A, B, qui son moables *(passim)*.—5. B, e la mobilitat e estabilitat. E totes aquestes causes se fan.—6. A, stiguen: B, estien.—7. A, mobilitat.—8. B, e assi.

segueix dell bé, en Leo es mal per ço car se seguexen[1] dell guerres e batalles. E encara, dien que los bons signes fortunen los homens a bé de prosperitats e longa vida e savietat e plaers,[2] els mals fan lo contrari: e açò entenen a dir[3] segons les impremsions naturals, les quals la libertat de lànima totes vegades[4] no consent; e encara, que Deus segons la sua bontat o justicia usa de son effectu a sa voluntat en tots temps e en tots locs. E per açò fan mal los estrolomians com tant[5] se confizen en lo judici de les impremsions dels corses desús fetes sajús, qui enaxí poden esser destroídes sobre cors daquelles impremsions per Deu o per la voluntat franca del home, segons l Arbre moral, axí[6] com lome pot destrovir les letres impremtes en la cera per lo graffí o per lo segell.[7]

IV

Dels rams del Arbre celestial

Los rams del Arbre celestial son les .vij. planetes. E dien los antics philosophs quen Saturnus es desús e en Jupiter dejús, e enaxí per orde tro a la Luna: e dien quen Saturnus es mal e hal plom el dissapte, e es de la complecció de la terra: en Jupiter es bo e ha lestany el dijous, e es de la[8] complecció del àer: en Marts es mal e ha lo ferre el dimars,[9] e es de la complecció del foc: el Sol es bo e ha laur el digmenge, e es de la complecció del foc: en Venus es bo e hal coure el divendres, e es de la complecció de laygua: en Mercuri

1. A, se segueix.—2. A, fortunen los homens de prosperitats e longua vida e saujetat e plazers.—3. B, entenem a dir.—4. A, manca aquest mot.—5. B, comptant.—6. A, si.—7. B, e per lo sagell.—8. A, e ha la.—9. A, diuendres.

es neutre e ha largent viu el dimecres,[1] e es de la complecció de la terra, e dell deuría esser lo ferre per ço car es pus dur que altre metall: la Luna[2] es bona als bons e mala als mals, e ha largent el diluns, e es de la complecció de laygua.

2. Segons la assituació dels elements covê que sien assituades les planetes, per ço quels dos assituaments se responen ordenadament. Son les esferes[3] dels elements enaxí ordenades,[4] quel foc es desús e làer dejús per ço quel foc senclín al àer, e làer es sobre laygua per ço que senclín a ella, e laygua es sobre la terra per ço que senclín a ella; e enaxí per raó del enclinament ques fa desús a enjús, vé[5] la influencia a enjús. Mas açò no es ordenat segons los assituaments quels philosophs han ordenat en les planetes, car en Saturnus han posat[6] a ensús, qui es sec, e làer dejús, qui es humit; en Marts en Sol, qui son calts, han posat[7] dejús làer e la un participant ab laltre, don se segueix trop semblança de calor e destrou lorde de la assituació quis covê a aquella de les esferes dels elements.[8] Han, encara, posada la complecció de laygua dejús en Mercuri qui es sec;[9] e encara, molts daltres inconvenients ensenya nostra *Art* en lassituament de les planetes segons la opinió dels antics: emperò sosté que per contraria assituació fos en Saturnus desús per secor, en Jupiter aprés[10] per humiditat, per ço ques seguís una linea de contraris, enaxí de secor desús a humiditat a enjús, com fa en les esferes dels elements, on se segueix concordança de la calor desús a la humiditat dejús, ço es de la calor del foc a la humiditat del àer; encara sosté la *Art* que la calor del

1. A, e ha laur el dimenge *(usual)* e es del foc. En uer *(uenus* sobreposat) es bo e ha laram el (B, en) diuendres e es de la compleccio del aer. En marcuria largent uiu el dimecres: B, P, manca lo que segueix fins al mot *metall.*—2. B, e la luna.—3. A, speres: B, esperes.—4. A, ordeneades.—5. B, e (corregit).—6. B, han posat en saturnus.—7. B, posats.—8. B, quis coue an aquelles de les esperes (A, de la spera) dels helements: P, *que pertinet ad illam: que est in speris elementorum.*—9. A, manca *qui es sec.*—10. A, desus.

àer que ha en Jupiter devall a la calor del foc den Marts, e sosté encara la *Art* que la secor den Marts devall a la secor del Sol, e la humiditat den Venus devall a la secor den Mercuri, e la secor den Mercuri a la humiditat de la Luna. E açò sosté la *Art* per ço ques faça[1] lo mesclament de les influencies de les planetes e de les compleccions dels elements.

3. Les planetes se mouen de ponent a levant contra el moviment dels signes quis mouen de levant a ponent; e per açò fas lencontrament de les virtuts e influencies del fermament e de les planetes, en la fas, axí com la fas[2] den Aries ab la fas den Saturnus qui sencontren fas a fas, lo qual encontrament nos poría fer si en Saturnus se movía de levant a ponent; e per ço car lencontrament es fet fas a fas, es major la influencia qui vé daquell encontrament sajús: don se segueix[3] major mesclament e virtut sajús. E en aquest pas pot hom conèxer per[4] que les planetes son errants e han diverses ordenaments.

4. Lo Sol ha son movement complit en .CCC.lx.e .v. dies e .vj. hores don es compost lany, e lo moviment de la Luna es de un mes. E en aquest pas pot hom conèxer com lo Sol respòn a .xij. meses departits en .iiij. temps del any: ço es saber, axí com en ver e lestíu e lautumne el hivern; e cascún daquests requer .iij. meses, per ço car les dues linies son pus forts per concordança[5] que la una per contrarietat, axí com en lestíu en qui es pus forts concordança de calt e de sec, que la contrarietat de sec e humit,[6] don es fet triangle qui es de .iij. linies e de tres angles, e cascuna linia e angle ha mester un mes, e a cascún mes cové respondre la luna[7] per ço que haja concordança ab lo triangle den ver en estíu e optumne en hivern. E açò

1. B, que fassa.—2. A, manca *axi com la fas.*—3. B, don la influencia qui ue daquell encontrament se segueys.—4. A, manca *per.*—5. A, manca fins a *concordança* de mes avall.—6. B, de sech e de humit.—7. B, a (manca *e*) cascun mes coue respondre .i.ª linia.

cové esser enaxí per ço car en la esfera de la Luna se prenen les influencies es cullen per fredor e humiditat, com en estíu se cullen los fruyts e les plantes per calt e per sec. E en aquest pas pot hom conèxer per qual necessitat ha lany .CCC.lx.v. dies[1] e .vj. hores, les quals .vj. hores ha per tal que lany[2] pusca continuar ab altre e que sen seguesca lo baxest.

5. Covenen esser les planetes .vij. per ço que abasten a concordança de quatrangle e triangle, estants .iiij. per ço que sia quadrangle sajús, e triangle per[3] tres: e son mesclats los triangles els quadrangles per lo mesclament del esguardament de les planetes, estant una planeta en esguardament daltra en un temps e en altre temps en altre esguardament; e enaxí les linies daquells esguardaments mesclense e complexen virtut e influencia qui vé plena sajús moltiplicant[4] sajús sa semblança, enaxí com molts lums qui moltipliquen una general lugor, e molts moviments un general moviment, e moltes vous un general sò, e moltes gotes daygua la mar general, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

6. Es lo Sol en lo mig per ço que sia terme dels triangles e dels quadrangles, car en quant participa ab en Saturnus Jupiter en Marts,[5] se segueix de totes les .iiij. planetes quadrangle, axí com posem quen Saturnus sia **.a.**, en Jupiter **.b.**, en Marts **.c.**, el Sol **.d.**. Es, doncs, quadrangle de **.a.** a **.b.** e de **.b.** a **.c.** e de **.c.** a **.d.** e de **.d.** a **.a.**; en lo qual quadrangle ha .ij. generals triangles: la un es de **.a.** a **.c.** e laltre de **.b.** a **.d.**; e en cascún daquests nà .ij.: la un es de **.a.** e de **.b.** e del centre del quadrangle, laltre es de **.b.** e de **.c.** e del centre del quadrangle, laltre es de **.c.** e de **.d.** e del centre del quadrangle,[6] e laltre es de **.a.** e de **.d.** e del centre del quadrangle:[7] e açò meteix se segueix del

1. A, .c.c.c.lx.vj. dies.—2. B, per so que .i. any.—3. A, es per.—4. B, montiplican.—5. A, marcs: B, mars *(passim)*.—6. B, manca aquest membre.—7. A, manca aquest altre membre.

Sol tro a la Luna, e per raó daçò ha lo Sol major virtut sajús que neguna altra planeta. E en aquest pas pot hom conèxer per que[1] virtut es major en lo mig que en los estrems.

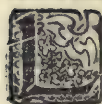
7. Los rams daquest Arbre responen als rams del Arbre elemental, vegetal, sensual, ymaginal e humanal: al Arbre elemental en quant per ells[2] son causats a esser composts e mesclats, car lo mesclament daquells es effectu e empremsió del mesclament que han les planetes en lur esguardament e en donant semblança la una planeta a laltra, segons que sesguarden; al vegetal, en quant se fa generació corrupció privació e renovació per la influencia desús quis dona en la esfera de la Luna a la superficies qui es contigua ab la superficies del foc, axí com lo pebre el cavall[3] qui no poríen esser engenrats sens lo Sol, en Saturnus qui es causa al plom en lo disapte, e enaxí de les altres; al sensual, axí com lo Sol qui es estrument an visus com pusca veer, en Saturnus a nauditus com pusca ausir,[4] e en axí de les altres; al ymaginal, en quant les planetes influexen lurs semblances sajús sens que no tollen de sí metexes[5] neguna part substancial ni accidental, ni posen sajús positivament res[6] de lur essencia, mas tant solament lurs semblances, axí com les letres del segell,[7] qui no lexen res de lur essencia en la cera, mas lur semblança tant solament: e per açò la ymaginativa per les imprempsions desús ha natura sajús que prena les semblances en les semblances de les substancies. Açò meteix se segueix en los rams del Arbre humanal, axí com en visitíu al qual lo Sol enflueix sa semblança, segons[8] que havem dit, en memoratiu qui[9] pren virtut en lo cervell per en Saturnus, e lamatíu en Jupiter, e nentelectíu per en Sol.[10]

1, B, per qui.—2. B, per ell.—3. P, *et alleum.*—4. B, oyr.—5. B, tollen (A, tolen) de se metexes.—6. B, possiciuament re.—7. A, axi com letres del sagell.—8. A, com (manca *axi)* uesitiu del sol segons.—9. B, car.—10. B, en en iupiter. En entellectiu per lo sol.

8. Segons ço que dit havem e segons moltes daltres raons que dir poríem,[1] es significat lassituament de les planetes e la manera que han en influir sajús lurs semblances, les quals han en bontat granea e les altres, e encara segons les .C. formes[2] primeres que en lArbre elemental posades havem; per raó del qual assituament hom pot haver art e manera si la teòrica[3] quels antics han posada en la art destrolomía contén veritat, nils judicis ques fan de la art; per que més vegades fallexen que avenen.

V

De les fulles del Arbre celestial

ES fulles del Arbre celestial comparam als accidents generals del Arbre, los quals son raó als[4] accidents sajús, ço es saber, que la quantitat de la regió den Aries den Thaurus e den Gemini es raó e causa a la quantitat de la regió qui es de levant tro a migjorn; e enaxí dels altres accidents, dels quals de cascú breument tractar volem.

1. *De la quantitat del Arbre celestial*

LA quantitat del Arbre celestial consideram en .ij. maneres: continua e discreta; e aquestes dues maneres consideram en .iij. figures, ço es saber, en figura circular quatrangular e triangular.

¶ Cantitat continua, axí com den Aries en Thaurus e dels altres, tro an Pisces, e den Saturnus en Jovis tro a la Luna;[5] e encara, den Aries e den Thaurus, e dels altres, e den Saturnus tro a la Luna. Aquesta quantitat continua es

1. A, podria.—2. B, segon ssent formes.—3. B, teoriocha.—4. B, dels.—5. A, manca fins a *Luna* de més avall.

estesa per tot lo firmament, e es una de moltes, ço es a saber, de les quantitats primeres de les rayls; e car les rayls son differents, es la continua quantitat de discretes, axí com la comuna quantitat de la substancia qui es de discretes quantitats, ço es saber, de la forma e de la materia, qui son quantes;[1] e aquesta discreta quantitat de les rails apar en les diversitats dels signes de les planetes.[2]

¶ Es una altra manera de quantitat continua, qui es den Aries tro an Libra, e den Cancer[3] tro an Escorpio, e den Saturnus tro a la Luna; e aquesta comprèn tots[4] los locs qui son dintre la .viij.ª esfera, e es sustentada en les formes primeres generals a la .v.ª essencia e les .iiij. substancies del mon; e la discreta quantitat està en la bonea, qui es una en la .v.ª essencia e es altra e en les .iiij. substancies, axí com lo ferre qui es sots una figura en lo coltell es sots altra figura en lo martell; e açò meteix de granea e[5] de les altres formes. Per que enaxí com en la carn del dit està una continua quantitat, enaxí tota la substancia universal del mon està estesa en una quantitat de bonea continua, e la quantitat continua ha enaxí parts discretes qui son de la sua natura, com ha la quantitat continua del dit, parts discretes qui son dels osses. E en aquest pas pot hom conèxer com se responen les discretes quantitats de la quinta essencia e de les .iiij. substancies, qui enaxí reeben influencia de la quantitat desús continua, com[6] la quantitat dels osses del dit, de la quantitat de la carn; e enaxí com la quantitat de la carn no posa[7] neguna re positiva qui sia de sa essencia, mas tan[8] solament de sa natura, en la quantitat discreta dels osses, enaxí la quantitat de la quinta essencia no posa neguna re de sí en les quantitats sajús en quant sa essencia, mas en quant sa natura, ab la qual[9]

1. A, cantes.—2. P, *et planetarum*.—3. A, thaurus.—4. B, de tots.—5. A, manca *e*.—6. A, qui en reeben influencia de la quantitat desus continua (B, continua desus) axi com.—7. A, com la quantitat no possa (B, passa).—8. B, mas coue.—9. B, ab qual.

participa, segons continuitat, ab les quantitats sajús. E en aquest pas pot hom conèxer com lo Sol moltiplica quantitat en lo creximent que fa la planta e en la calor del pebre, sens que no devalla la sua quantitat sajús ni dell nos parteix; jatsiaço que les quantitats sajús reeben della influencia e impremsions. E aquesta philosophía es plaent a entendre e es via a conèxer molts començaments e secrets naturals.

¶ Està la quantitat de la quinta essencia[1] en figura circular segons la assituació qui es den Aries tro an Pisces e den Saturnus tro a la Luna e den Aries tro a la Luna,[2] e està en figura quatrangular en quant es en .iiij. regions: la una es den Aries en Thaurus en Gemini, e laltra es den Cancer en Leo[3] en Virgo, e laltra den Libra en Escorpio en Sagitarius, e laltra es den Capricornus e den Aquarius e den Pisces. E la triangular figura està en les planetes; e açò meteix de la quatrangular, segons que fan triangle e quatrangle;[4] e daquesta materia ja parlat havem en los rams daquest Arbre. E en aquest pas pot hom conèxer com la quantitat desús es assituada e causa al assituament[5] de la quantitat sajús, segons cercle quatrangle e triangle.

2. *De la qualitat del Arbre celestial*

Lo Sol es qual[6] per differencia la qual ha ab les altres planetes; e es qual per ço car es bo e luent, e aquesta qualitat es propria a ell, jatsíaço que la Luna sia bona, axí com lo foc qui es bo el àer es bo. Mas per ço car lo foc el àer son distincts per calt e per humit, es la bontat del foc sots[7] una qualitat e la bontat del àer sots altra. Açò[8] metex es de la bontat del Sol e de la Luna, car sots una especia e proprietat es en lo Sol, e sots altra especia e proprietat es en la Luna.

1. A, de la quinta essencia la quantitat.—2. B, manca *e den Aries tro a la Luna.*—3. B, es cancer leo.—4. A, catrangle *(passim).*—5. B, e causa (A, cosa) assituament.—6. A, cal.—7. A, e sots.—8. B, Axi.

¶ Es una altra manera de qualitat qui es apropriada, axí com al Sol calor[1] e a la Luna fredor, e açò es per raó de la obra que fan diversa, car lo Sol es causa de moltiplicar la calor al foc per raó de la sua lugor quis concorda ab la lugor del foc qui es calt propriament; e açò metex de la Luna qui moltiplica en laygua fredor per raó de la sua umbrositat quis concorda ab la umbrositat de laygua, e de les dues umbres se segueix nit qui es la font de fredor e dombra; e açò meteix de la claredat[2] de la Luna, qui es qualitat apropriada per lo Sol; e açò meteix de les altres qualitats de les altres planetes, les quals impremem lurs semblances en les qualitats propries e apropriades sajús. E per açò diu hom quen Saturnus es mal e de la complecció de la terra, e enaxí de les altres, car es causa sajús a moltiplicar secor e fredor e la malencolía dels homens, per raó de la qual han moltes males cogitacions; e enaxí de les altres.

3. *De la relació del Arbre celestial*

Lo Sol es de bontat de granea e de les altres rayls del Arbre: e en bontat ha bonificatiu bonificable bonificar en qui està relació, la qual es part del Sol, e per la qual lo Sol ha[3] natura de bonificar en les relacions sajús qui estàn en especia de bontat. Per que enaxí com la lúu del Sol es raó a moltiplicar la calor del foc, per ço car ha ab ell[4] concordança en lugor, enaxí es raó la sua relació[5] a moltiplicar la relació del foc en escalfatiu[6] calefactible e escalfar, e en bonificatiu bonificable bonificar. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual los accidents desús empremen lurs semblances en los[7] accidents sajús, a la qual entenció es estrument lo moviment del firmament e de ses parts, qui es major làsus que sajús, per raó de la qual majoritat se fan les impremsions sajús per les desús.

1. B, qui de qualitat es apropriada. Axi com lo sol calor.—2. B, clartat.—3. B, [e per la qual ha lo sol].—4. B, com ab ell [a].—5. B, de la sua rellacio *(passim)*.—6. B, caleffactiu.—7. B, lurs.

4. *De la acció e passió del Arbre celestial*

Lo Sol es de bontat de granea e de les altres rayls, e la sua bontat no sería gran si no era raó a bo que feés gran bé. A bo no pot fer bé sens acció e passió: per açò lo Sol ha acció en quant es bonificatiu, el seu bonificable essencial està passíu, enaxí com materia dejús forma, el bonificar es damdós[1] e es de acció e passió en lo Sol sots[2] raó de bontat, el subject de la obra es la granea qui es bonificable, e la duració atretal, el poder, e les altres parts del Sol qui de la bonea sua prenen semblances en quant son bones parts e essencies sots raó de bontat. E daquesta acció e passió qui es dedins la substancia del Sol, se segueix una passió defores, axí com lo Sol qui ha acció sobre en Venus en quant li dona sa semblança, en Venus es passiu en quant la pren; en Venus qui es actiu[3] en quant ha acció sobre en Mercuri, en Mercuri passiu en quant la pren;[4] e açò meteix den Mercuri qui ha acció sobre la Luna, e la Luna qui es passiva en quant la pren. E per açò diu hom que la Luna ha més de materia que neguna de les altres planetes, per ço que la sua gran materia sia disposta a reebre moltes e grans passions qui venen desús de les altres planetes; e per açò la Luna significa tan fortment sajús les sues proprietats,[5] que neguna altra planeta. Per que los mariners guarden la Luna, els homens quant se volen sagnar, plantar e tallar los arbres, e les fembres quant volen concebre infants;[6] e enaxí de les altres coses semblants a aquestes, axí com la lagosta de la mar qui sots una lunaó[7] es pus plena que segons altra.[8] E en quest pas pot hom conèxer que les accions e passions desús son raons a les accions e passions sajús, segons cors natural. E dassen se pren[9] la opinió que

1. B, damdues.—2. A, sens.—3. B, actu.—4. B, *afig:* en uenus [qui es actiu].—5. B, tant fortmens (P, *fortius)* les sues proprietats saius.—6. B, infant.—7. P, *luna* (lunació?).—8. A, que altra segons altra: P, *quam sub alia.*—9. P, *et de hoc accipitur.*

han los homens en esser fortunats e asestrats,[1] los quals obliden e ignoren les libertats sajús qui son de les ànimes racionals, sobre les quals no han acció los corses desús, e les quals han major acció ab los corses ab qui son conjuntes,[2] que los corses desús. E aquells homens savis qui açò conexen, dien que astre e fortuna no es res, segons realitat de coses esperituals.

5. *Dels habits del Arbre celestial*

Lo Sol ha en hàbit de dessecar la teula e de mollificar la cera, e enaxí com lo foc ha en hàbit de dessecar[3] la teula per raó de la secor que pren de la Terra, enaxí lo Sol ha en hàbit de dessecar la teula per raó de la secor den Saturnus; e enaxí com lo foc per sa propria calor ha[4] en hàbit de mollificar la cera, enaxí lo Sol per sa propria lugor ha en hàbit a moure e a moltiplicar la lúu del foc ab quis concorda en especia, e ab la qual mou la calor del foc a mollificar la cera pus fortment, en quant li moltiplica calor; e enaxí indirectament ha[5] lo Sol en hàbit a mollificar la cera per raó de calor, la qual mou enaxí ab lo foc, com la mà mou la letra ab la ploma. E aquests habits desús son axí raons als habits sajús, com los habits figurals de les letres del segell als habits moguts e products en les letres de la cera. E en aquest pas pot hom conèxer com los uns habits son dels[6] altres en semblança e no materialment; e aquesta conexença es pas on lumà enteniment es exalçat[7] a entendre molts secrets[8] naturals.

6. *Del assituament del Arbre celestial*

LASSITUAMENT del Arbre celestial es significat, segons ço que dit havem, de la sua quantitat, e encara, segons les sues

1. B, manca aquest mot: P, *circa eufortunium et infortunium.*—2. B, les quals animes (corregit) han maior accio ab (P, *super)* los corssos ab qui son coniunts.—3. A, de secar.—4. A, manca *ha.*—5. B, ab.—6. A, dessus.—7. B, en huma enteniment e exalsat.—8. A, enteniments.

rayls tronc branques e rams e fulles e flors[1] e fruyts; e aquest assituament desús es causa a aquests sajús, axí com lo Sol qui es assituat en cercle movent e mogut: movent en quant per sí metex se mou de ponent tro a livant, mogut[2] en quant lo firmament lo mou de levant a ponent; e assò meteix del seu assituament qui està en lo mig den Saturnus e la Luna. E per açò està lo fetge en lo mig loc del cors, el fel en ell, en qui lo Sol ha major acció que neguna altra planeta. E en aquest pas pot hom conèxer quel situs desús imprem[3] la sua semblança en los assituaments sajús de les substancies elementades.

7. *Del temps del Arbre celestial*

LARBRE celestial es assituat en cercle, lo qual segons figura no ha començament ni fi. En semblant manera, lo moviment qui es en lo firmament den Aries tro an Thaurus, e en axí tro an Pisces, e encara del moviment den Saturnus tro a la Luna e den Saturnus tro an Aries e an Thaurus e an Pisces, no ha neguna ombra don se seguesca temps de dies e de nits sobre la superficies de la esfera del foc. No moltiplica, doncs, temps desús dia ni nit, mas sajús, per raó de la ombra de la Terra; car tot ço qui es desús, es illuminat per lo Sol[4] e per les esteles sens umbra de nit. Emperò es montiplicat[5] temps en altre e no en sí metex, axí com en Saturnus qui ha un moviment, en Jupiter qui nà altre, e enaxí tro a la Luna; per que en ells està temps en discretes quantitats, e en sí meteix està un, enaxí com un dia qui està en molts moments[6] sens umbra e moltiplicació de molts dies. E en aquest pas es temps revelat[7] al enteniment segons que es en sí e en altre. Està, doncs, temps enaxí en[8] sí meteix sens movement, com cercle sens començament e fi.

---

1. B, manquen les conjunctives.—2. B, de ponent a levant, e mogut. —3. B, quel centre desus inpren (A, imprens).—4. A, per sol.—5. A, moltiplicar.—6. B, mouiments.—7. B, temps es reuelat.—8. B, com.

¶ Enaxí com home peccador ha mester la misericordia de Deu, e home injuriat la sua justicia, enaxí les substancies sajús han necessitat que temps sia desvariat en les substancies desús: axí com en Saturnus qui en un temps es en un loc e en altre temps en altre, e en un temps es en drecera den Aries e en altre temps den Thaurus. E per açò requer lo temps sajús[1] segons son assituament, orde natural[2] e assituament de temps desús, per ço que sajús lo temps desús trameta la sua semblança al temps sajús, la qual semblança se pren en les substancies elementades qui en un temps son e en altre no, e qui en un temps son en un loc e en altre[3] temps en altre loc. E encara, que en un temps meteix una metexa substancia[4] obra diverses coses, axí com lo foc qui escalfa e illumina e desseca e mollifica; e enaxí de les altres coses semblants a aquestes les quals seríen longues per recontar.

8. *Del loc del Arbre celestial*

Loc es una part del Arbre celestial. Per que enaxí com lo fermament està en temps per sí meteix, enaxí està collogat en sí meteix; e dintre sí meteix conté totes les coses qui participen ab loc, e fora sí meteix segons cors natural loc no ha subject, car la octava esfera contén totes les coses conlogades. E per açò dien alguns que fora lo firmament naturalment no pot esser negún cors, per ço que no sia donat loc infinit ni natura de loc no sia infinida; e encara, que loc no haja appetit fora terme en que substancia corporal sia termenada e conlogada. Per que enaxí com a la pera sería pujar, sis movía de nos tro an Aries, lo qual moviment li sería innatural, enaxí an Saturnus sería appetit innatural si volía esser sobre nAries, en Aries sobre en Thaurus o en Thaurus[5] sobre nAries. Es, doncs, loc termenat segons cors natural dedins la octava esfera.

1. A, manca *sajus*.—2. B, natural orde.—3. A, e altre.—4. A, una sustancia.—5. B, e en taurus.

Emperò segons la fe tenem que es cel cristallí e imperial sobre la octava esfera, e del cel imperial entenem a parlar en lArbre eviternal.

VI

De les flors del Arbre celestial

Les flors del Arbre celestial son los actus estants emfre les potencies e ls objectes vestits[1] de moviment estès en elles e elles dell, axí com la flor den Aries qui es en Marts,[2] e den Thaurus en Venus, e den Gemini en Mercuri, e den Cancer en la Luna, e den Leo en lo Sol,[3] e den Virgo en Mercuri, e den Libra en Venus, e den Escorpio[4] en Marts, e den Sagitarius en Jupiter, e den Capricornus en Saturnus, e den Aquarius en Saturnus,[5] e den Pisces en Jupiter; e aquestes flors son enaxí considerades segons les opinions dels antics, lassituament de les quals no consent en tot nostra sciencia, car no segueix orde,[6] e es impossible cosa que esperiencia no sia segons orde natural.

2. Es encara elementar flor, axí com en lo foc qui en làer prodúu moviment descalfar don es vestit elementar; axí com en laur per lo Sol e en digmenge; e en vegetar, qui es flor del Arbre vegetal e den Jupiter en dijous; e den sentir, qui es flor del Arbre sensual, den Saturnus en disapte; en ymaginar qui es flor del Arbre ymagenal, e de la Luna en largent e en diluns. E daquestes flors desús prenen influencia les flors sajús, axí com lo leó qui prodúu flor de elementar en la leona, e lo pomer de vegetar en la

1. A, B, uestit.—2. A, en marcuri.—3. B, e de leo en sol.—4. B, escorpia.—5. B, saturno.—6. B, en totà manera (corregit) nostra sciencia car no seguexen orde.

poma, el gustus de sentir en menjar, e la ymaginativa de ymaginar en la fantasía; e enaxí de les altres flors, axí com de la rosa e del liri e del escriure. E daquestes flors desús no son les flors dejús per essencia ni materia, axí com la nota de la viúla qui no es de la essencia de la nota dedins quel juglar ha en la fantasía,[1] mas que les flors sajús son mogudes per los agents naturals dejús ab ajuda de les flors desús, movents los agents naturals ques mouen a produír les flors dejús, segons cors natural, de les essencies dels agents, axí com lo son de la viúla qui es moltiplicat de les essencies accidentals dels tocaments fets en les cordes, e lo leó qui prodúu de la sua substancia lelementar el vegetar el sentir el ymaginar, com engenra altre leó.

VII

Del fruyt del Arbre celestial

Lo fruyt del Arbre celestial es en .ij. maneres: la una es de sa natura e laltra es sobre la sua natura, lo qual se cull en lo cel imperial. Lo fruyt qui es de la natura del Arbre celestial es de coses[2] mogudes, a les quals se mouen les motives formes movent[3] les movables, per ço quen produguen substancies mogudes de potencia en actu, e accidents atretal, axí com laur e la poma el cavall, el cors den Martí el seu coltell el castell[4] el seu libre, e enaxí de les altres coses mogudes per los agents naturalment e artificial[5] ab ajuda de les formes desús.

2. Lo fruyt qui es més a ensús es per raó[6] de la fi, axí com home qui es fruyt en quis cullen los fruyts del

1. B, en la enfantesia.—2. A, cossa.—3. A, B, mouen: P, *in mouendo.*—4. B, el seu castell el coltell.—5. B, naturalment lartificial.—6. B, Lo frut qui es mes a ensus per raho.

Arbre elemental de les plantes e dels inracionals, si emperò aquell home serveix en aquesta vida Deu, e en aquest home se cullen los fruyts den Aries en Thaurus en Saturnus en Jupiter, e enaxí dels altres; e si l home es peccador perdense en ell, axí com laur quis pert en lo perdiment de la nau qui pereix en mar profunda. E per açò es peccat contra tots los fruyts corporals que Deus ha creats, e virtuts guanyades han ab tots aquells fruyts concordança. Es, doncs, lo fruyt desús home mogut en sa substancia, e sobre ell es altre fruyt més a ensús, al qual son tots los altres fruyts per raó de fi, ço es a saber, Deus membrar entendre e amar honrar e servir, lo qual fruyt a ell placia que l seu poble pusca collir.[1]

1. B, puscha culler.

Del Arbre angelical

ARBRE angelical es departit en .vij. parts, ço es a saber: rayls, tronc, branques, rams, fulles, flors, fruyts;[1] e es arbre esperitual qui nos pot vèer ni tocar, e qui no ha figura corporal, e qui no es product daltre, mas de non re. E moltes daltres condicions ha que no han los arbres qui son de natura corporal.

I

De les rayls del Arbre angelical

ONEA granea duració e les altres, exceptat[2] contrarietat, son les rayls del Arbre angelical, de les quals lArbre es enaxí com lome qui es dànima e de cors; e enaxí lArbre passa en terç nombre sobre les sues rails qui romanen ses parts, com fa lome en terç nombre, segons que havem dit.

2. La bonea del àngel[3] es producta de non re, e es producta en especialitat e no de generalitat, ço es, de ge-

1. B, e fruts.—2. B, enceptat.—3. B, angell *(passim)*.

neral bonea; e per açò es làngel sa especia metexa, com sia de una bonea la qual no es daltra bonea. E açò meteix de la sua granea e de les altres sues[1] parts, qui enaxí moltipliquen e constituexen una especia, com una substancia, una essencia, un suppòsit, qui es àngel; e per açò es àngel pus simple creatura que altra.

3. La bontat del àngel es producta en granea e per açò es gran, e en duració e per açò dura, e en poder e per açò ha poder, e en saviea e per açò es raó a saber que sia bo,[2] e en voluntat e per açò es amable, e en virtut e per açò es virtuosa, e en veritat e per açò es vera, e en gloria e per açò ha repòs àngel en bontat, e en concordança sens contrarietat e per açò es incorrumpable, e en començament e per açò es començada en temps, e en mijà e per açò lo seu bonificar està en lo mig qui es enfre bonificatiu e bonificable[3] qui son de la sua essencia; e car es producta en differencia romanen bonificatiu bonificable bonificar differents, e car bonea es producta[4] en fi es raó a bonificar, e car es producta en majoritat es producta substancialment, com siaço que substancia sia major e haja més dentitat que accident; e car es producta en egualtat son los seus concrets eguals per essencia, e car es producta en menoritat conté en sí accidents, qui son los seus estruments e vestiments. E açò meteix que havem dit de bonea se pot dir de granea de duració e de les altres.

4. Es làngel product daquestes rayls que dites havem, e elles son productes de non re, e car les unes son productes en les altres, es làngel delles ajustat; e per açò naturalment làngel es occasionat[5] que faça obres semblants a les sues rayls, ço es saber, obres bones per raó de bontat, grans per raó de granea, durables per raó de duració, e enaxí de les altres; e que les obres sien moltes per ço car làngel

1. B, e de les sues altres.—2. A, es rao que sia saui (corregit).—3. B, manca fins a *bonificable* de més avall.—4. B, manca fins al mot *producta* qui segueix primer.—5. B, langel es naturalment occasionat.

es ajustat de moltes coses, les quals li son raons a moltes obres, les quals fa[1] bon àngel. E mal àngel fa lo contrari, ço es a saber, que la sua bontat natural perverteix a esser raó accidentalment a mal, e la sua granea a gran mal, axí com lo rey injuriós e mal quil seu gran poder perverteix en fer grans mals, grans torts, grans vanitats[2] e molts daltres grans vicis. E aytal contrarietat de les formes dedins e les obres defores, es lo liam[3] ab que làngel mal es obstinat pres e ligat que no pot fer bé, e es licenciat a fer mal.

II

Del tronc del Arbre angelical

Substancia esperitual qui no ha enclinament a cors, es lo tronc del Arbre; e es dit tronc lajustament de les rayls que moltipliquen terç,[4] estant cascuna rail estesa en laltra, axí com bonea estesa en granea e en duració en quant granea es tota bona e duració atretal;[5] e açò meteix de granea estesa en bonea e en duració, en quant son per granea grans; e açò meteix de duració, en quant bonea e granea[6] son durables per duració. E per aquests esteniments e mesclaments es feta la moltiplicació qui es lo tronc, lo qual es bo per bontat, gran per granea, durable per duració; e enaxí de les altres.

2. Per ço car bonea vé al tronc bonificativa e bonificable, e granea qui vé magnificativa e magnificable, e enaxí de les altres rayls, es lo tronc substancia de formes[7] esperituals e de materies esperituals composta e sots una forma

1. A, fan.—2. B, rey iniurios quil seu gran poder peruerteys en fer grans mals he grans uanitats.—3. B, ligam.—4. A, tertz.—5. B, estant estesa cascuna rayl en laltra. Axi com bonea estesa en granea e en duracio atretal.—6. A, granea e bonea.—7. B, e de formes.

general e una materia general; car la forma general[1] es constituida de bonificativitat magnificativitat e les altres formes, e la materia general es constituida de bonificabilitat magnificabilitat e les altres, e la conjuncció de la forma general e de la materia general es constituida del real e essencial bonificar magnificar e los altres actus, qui son parts de la substancia.

3. Lo tronc es substancia per ço car està dejús a cascuna de ses parts qui en ell son sustentades, axí com lo cors den Martí qui es dita substancia per ço car està dejús[2] als accidents; e lo tronc del àngel segons que es tocat respòn ab les[3] sues parts qui a ell son raons segons la responsió, axí com si la voluntat ama alguna amabilitat, respòn la bontat ab bonificar per ço quel amar sia bo, e respòn la granea ab magnificar per ço que sia gran, e la duració ab durificar per ço que sia permanent lamar; e enaxí de les altres. Aquests tocaments aytals[4] toquen les divines dignitats per ço que làngel toc sí meteix e ses parts, e que respona al tocant[5] defores, segons granea de bontat duració e les altres, en amar les divines dignitats. E assò fa bon àngel, el mal àngel fa lo contrari.

4. Lo tronc del àngel no ha lonc ample ni pregón, car no es de natura corporal ni ha figura circular triangular ni quadrangular;[6] car enaxí es separat a superficies corporal, com es a lonc ample e pregón, e a[7] contrarietat natural, e a durea e mollea, e a color calor humiditat fredor e secor, e a ponderositat e a leugería, e a vegetar[8] sentir e ymaginar. E lesteniment de les sues parts sestenen enaxí sens loc realment les unes en les altres, com fantasticament sestén limaginar com ymagina una poca figura, en ymaginar altra gran; axí com en Martí qui ymagina cavall e puix ymagina una

1. A, [e sots] una forma car la forma general.—2. B, desus.—3. B, ales.—4. A, dels altres aquest tocament aytal.—5. A, tocament.—6. A, catrangular *(passim)*.—7. B, es separat de superficies corporal com es separat de (corregit) lonc ample e pregon. E de (i successivament *de* per *a)*.—8. B, E ponderositat e de leugeria, e de uegetar (A, e a uarietat).

gran muntanya. E açò meteix damar qui sestén esperitualment en amar més un home que altre o una sciencia que altra, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes.

III

De les branques del Arbre angelical

Memoria enteniment e voluntat son les branques del Arbre angelical e son de les rayls; axí com memoria qui es de bonea granea duració e virtut, e les altres, qui son les sues parts, axí com lo foc qui es de bonea granea e les altres[1] rayls del Arbre elemental. E en axí com lo foc passa en terç nombre en quant es[2] la substancia el tot sobre ses parts, enaxí la memoria trespassa e puja sobre ses parts, en quant es lo tot delles el centre e la fi daquelles, car totes san a constituir ella, axí com la forma e la materia qui san a la substancia qui delles sia constituida e edificada; e per ço puja la substancia sobre ses parts a esser en terç nombre, car es una e es de moltes coses. E car la memoria es de bonea granea e les altres, usa en son membrar[3] enaxí de bonea granea e les altres, com fa la sensitiva en sentir dels seus poders, los quals son los senys[4] particulars.

2. Lenteniment del àngel es de bonea granea duració poder virtut e les altres, e assò meteix es de la voluntat, e pujen enaxí en terç nombre, com fa la memoria. Per que la bontat qui es una, està segons una manera sots memoria e segons altra sots lenteniment e segons altra sots la voluntat; e açò meteix fan granea duració poder virtut veritat gloria differencia e les altres. E açò es per ço car Deus es

1. B, de bonea e de les altres.—2. A, passa (repeteix fins *en quant es* de més avall).—3. B, nombre.—4. B, seus.

recolible[1] intelligible e amable, no per creatura bonificable magnificable e les altres; car neguna daquestes formes realment no poden bonificar ni magnificar Deu. Per que bonea qui no pot bonificar Deu, està dejús la memoria e lenteniment e la voluntat de qui Deu pot esser object membrant entenent e amant, en lo qual membrar entendre e amar està lactu de bontat, ço es lo seu bonificar, del qual vest lo membrar entendre e amar, per ço que sien bons dignes com per ells sia Deus objectat, ço es saber, membrat entès e amat. E açò meteix que deim de bontat sentén de granea duració e les altres.

3. Enaxí com les divines persones estàn destinctament en una metexa bontat per proprietats personals, les quals son paternitat filiació e passiva inspiració, enaxí les branques del àngel estàn distinctament sots una metexa bontat e una essencia angelical, per raó de distinctes[2] proprietats potencials, ço es saber, memoria enteniment e voluntat; e la distincció se fa per differencia, qui es axí una part de la essencia del àngel, com es bontat; e la concordança que han les potencies a pendre lobject, està per concordança qui es una part de la substancia del àngel; el poder que han en pendre lobject es per lo poder qui es una part de la substancia; e en quant prenen lobject ab granea de membrar entendre e amar, prenenlo per granea qui es una part de la substancia; e en quant prenen lobject[3] ab majoritat o ab menoritat de membrar entendre e amar, prenenlo ab majoritat o ab menoritat qui son parts de la substancia del àngel;[4] e açò metex de les altres formes e parts de la substancia.[5] E en aquest pas pot hom conèxer com làngel pren los objects per una manera ab especies nonades e per altra ab especies nades.

1. B, recullible.—2. B, manca aquest mot.—3. A, prenen obget: B, pren lobiet.—4. A, qui son parts del angel.—5. A, Posa aquí la segona part del palagrafi 4: *E en aquest pas...* sense calderò entremig, fins a la primera mitat del 5: *les quals dites havem.* Seguim la lliçó concordant de B i P.

4. Com pren lobject ab especia nonada, adoncs pren aquell ab major granea de bontat duració poder e les altres, axí com la cera qui sens mijà pren la semblança de les letres del segell sens que no moltiplica[1] especia neguna que sia fora sa natura ni de part de qui la substancia de la cera no sia constituida.[2] E en aquest pas pot hom conèxer com los angels atenyen los objects fixament e les veritats daquells, axí com lo foc qui fixament e ab especia nonada ateny ab calor la substancia del ferre escalfat, e la vegetativa la substancia vegetada.

5. Per ço car àngel guanya bontat e santedat, adoncs com usa bé[3] de sos poders, ateny ab especies guanyades, les quals prodúu de potencia en actu, e les quals no son parts del[4] suppòsit; e aquestes son accidentals, e per menoritat menors que les especies nonades qui per majoritat son majors, les quals dites havem. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels guanyen mèrit en pendre los objects, e esdevenen justs karitatius sants e virtuoses: e los mals angels esdevenen en lo contrari, per ço car prenen los objects contra les natures de lurs primers començaments.

6. Làngel bo no ha enteniment investigatiu ab dubitació, mas ab afirmació o negació, axí com sant Miquel qui no dubta sin Martí es just o no just, car en les condicions den Martí ateny axí tost veritat de la sua bonea o malea, com fan les empremsions de la cera les semblances de les letres del segell. Açò no fan los demonis per ço car lenteniment daquells es malalt e desviat de la fi; e per açò comença enans a dubtar que a afermar[5] o a negar si en Martí es bo o mal.

1, A, e sens que no moltipliquen.—2. A, Posa la segona part del palagrafi 5: *E en aquest pas...* fins a *començaments.*—3. A, per co com àngel guanya bontat e sentedat adonchs usa be.—4. B, de.—5. A, que affermar: B, que afermar.

IV

Dels rams del Arbre angelical

EMORATIU memorable e membrar son un ram de memoria, entellectiu entelligible e entendre son altre ram qui es del enteniment, volitiu[1] volible e voler son altre ram qui es de la voluntat, e enaxí los rams son tres, com les potencies son tres; e enaxí com les branques se mesclen en pendre los objects, enaxí se mesclen los rams en aquelles objectacions, axí com la memoria lenteniment e la voluntat de sent Miquel quis mesclen prenent algún object membrat entès e amat, per raó del qual mesclament se mesclen en memoratiu en entellectiu en volitiu en recolible nentelligible en volible en membrar nentendre e namar.[2]

2. Enaxí com en memoratiu en memorable en membrar son un ram de la memoria, enaxí en bonificatiu en bonificable[3] en bonificar son altre ram de bontat contengut en lo ram de memoria; e açò metex den magnificatiu en magnificable en magnificar, qui son un ram de granea contengut en la memoria; e açò meteix del ram de duració de poder de virtut, e les altres. E encara, en bonificatiu en bonificable en bonificar son un ram de bontat en lenteniment, lo ram del qual contén en sí los rams de bontat per ço que sia bo lo seu ram; e aquell meteix ram de bontat està en lo ram de voluntat, enaxí que un es lo ram de bontat en sí meteix e es destinct en los rams destincts per proprietats, ço es saber, per[4] memoria enteniment e volun-

1. B, uoletiu.—2. B, en uolentiu en recolible entelligible en uolible en membrar entendre e amar.—3. A, en bonjtiu en bonible (corregit posteriorment en la lliçó del text).—4. B, manca *per*.

tat. E en aquest pas pot hom conèxer com un ram meteix es un per essencia e molts per obres, destinctes les unes obres de les altres.

3. Lo ram de memoria es de la essencia de memoria, el memorable qui es de la essencia del ram del enteniment, es different ab lo memorable qui es del ram de la memoria, e son differents amdoes[1] les memorabilitats en quant la differencia de les branques participen en unitat de essencia, en quant son duna metexa bontat, duna metexa granea; e açò meteix de la amabilitat del ram de voluntat e de la amabilitat del ram de memoria e del enteniment; e açò meteix de la intelligibilitat. E en aquest pas pot hom conèxer com làngel es creat a semblança de la sobirana trinitat e unitat de essencia.

4. Làngel bo entén sí meteix en la sua intelligibilitat, la qual es appellada enteniment possible,[2] e entén ab la sua intellectivitat la qual es appellada enteniment agent, e lentendre es damdós;[3] e en quant entén, la intelligibilitat e la intellectivitat e lentendre no moltiplica especia altra dentelligibilitat ni dentellictivitat ni dentendre, car si ho faia no entendria sí meteix ab granea de bontat duració poder saviea voluntat virtut veritat gloria fi e majoritat, ans entendría sí meteix ab lo contrari de granea de bonea e les altres. Entén, doncs, sí meteix ab sí meteix e ab les parts de les quals es constituít, axí com lo Sol qui illumina sí meteix ab la sua lúu[4] metexa, el foc qui escalfa sí meteix ab la sua metexa calor. E aquest pas es molt plaent a entendre, e ensenya que enaxí com entén sí meteix ab sí meteix,[5] que axí entén altre ab sí meteix, axí com lo coltell qui ab sí meteix talla la carn, el clau qui ab sí meteix forada la post,[6] el cavall qui ab los seus peus meteixs[7] corre.

1. B, e son differens ab dos.—2. B, passible.—3. A, e lenteniment es damdos: B, e lentendre es damdues.—4. A, luiy? lum? (inintelligible). —5. B, manca fins als mots *sí meteix* qui segueixen.—6. B, lo fust.— 7. A, meteix: B, meteys.

5. Per raó dels rams del àngel qui participen en una metexa bontat granea e les altres, e en aquella participació no ha contrarietat natural, se converteix tot làngel en son entendre membrar e amar, car no ha en ses parts neguna resistencia per qui sia contrarietat enfre un ram e altre. E en aquest pas pot hom conèxer la granea de simplicitat e de libertat qui es en los angels qui son bons, e la granea de simplicitat e dobstinació qui es en los angels mals, qui son enaxí pervertits[1] simplement a mal membrar entendre e amar, que no romàn en ells neguna potencia buyda de mal ni plena de bé en qui pusca haver deliberació que a bé pusca convertir son membrar entendre e amar.

6. En Martí veu lo cavall ab sos ulls: sent Miquel entén sent Gabriel[2] ab son enteniment; e car sent Gabriel es intelligible ab granea de bontat de virtut e de veritat poder e voluntat,[3] sent Miquel entén sent Gabriel segons granea de la sua intellectivitat e segons la granea de la intelligibilitat de sent Gabriel; e enaxí passa la granea de cascú en gran entendre. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels naturalment han privilegi en entendre[4] sobre los homens; car en Martí es compost dànima e de cors, el cors no es de la essencia del enteniment, ni lo cors e lànima no participen en una metexa bonea simple, car una es la bonea corporal e altra la esperitual;[5] mas en sent Miquel no es enaxí, car una metexa bonea es aquella qui es del seu enteniment[6] de la sua memoria e de la sua voluntat; e enaxí entén molt mills sí meteix ab son enteniment, que en Martí qui no pot tan bé entendre sí meteix com fa sent Miquel, qui no participa ab cors; e encara, que sent Miquel pot mills entendre sent Gabriel esser bo, que en Martí, com la bontat de sent Miquel sia esperitual, e de sent Gabriel atretal.

---

1. B, per uirtuts.—2. A, guabriel *(passim)*.—3. B, poder uolentat. —4. B, priuelegi en entedre.—5. B, car i.ª [es la] bonea (A, es bonea) corporal e altra [la] ęspiritual.—6. B, del enteniment.

7. En Martí veu lo cavall per color e ou lo cavall per vou, e sent Miquel entén bo sent Gabriel per bontat e gran per granea, e com la sua voluntat ha repòs en la fi per que entén sent Gabriel, entén que[1] sent Gabriel es bo e gran. E en aquest pas pot hom conèxer com les parts de la substancia del àngel son disposicions[2] a entendre membrar e amar enfre un àngel e altre. E si sent Miquel entén àngel mal, per ço com no respòn en bonea e malea en concordança de bonea e bonea, entén sent Miquel làngel mal segons contrarietat de bonea e malea, e enaxí de les altres formes. Açò metex es quant sent Miquel entén en Martí peccador o en Pere virtuós.

8. Sent Miquel no ha mester ulls a vèer color per ço que la entena; car la granea de son entendre abasta a entendre color per la qual entén colorat, enaxí, e molts mills, com en Martí entén cavall colorat per ço car ha vista color. Ni encara, sent Miquel no ha necessitat de ymaginar per ço que pusca entendre coses corporals; car[3] la granea de son enteniment compleix lactu dentendre coses corporals, sens que noy ha necessitat destrument qui sia de natura corporal, axí com Deus qui, enans[4] quel mon fos creat, lo seu enteniment entenía blanca color e negra sens ulls corporals e sens ymaginar, de qui lo seu entendre no havía necessitat, per ço car abasta a ell granea de poder saviea virtut e voluntat, gloria veritat e bontat.

¶ Dit havem de les natures e de les maneres dels rams del àngel e de la manera que ha en entendre[5] naturalment, la qual manera ha naturalment segons son amar e membrar. E en les flors entenem[6] parlar de la manera que han los angels en membrar[7] entendre e amar Deu segons manera natural e sobre natura.

1. B, manca *que.*—2. B, dispostes.—3. A, en.—4. B, denteniment que ha de natura corporal. Ayxi com deus que hans.—5. B, e del manera que ha entendre.—6. B, enten.—7. B, membrat.

V

De les fulles del Arbre angelical[1]

ER les fulles del Arbre angelical entenem los accidents quis pertanyen a substancia dàngel, e primerament direm

1. *De quantitat*[2]

QUANTITAT esperitual consideram en àngel en dues maneres, continua e discreta: continua, axí com una bontat en la qual estàn bones les branques[3] del Arbre; discreta, en quant les branques son differents en bontat, car una es la bontat de memoria, altra es la bontat del enteniment, e altra la bontat de la voluntat; e enaxí es la quantitat de la bontat una e continua en quant sí metexa, e es departida en moltes quantitats discretes, estants moltes parts del Arbre bones per bontat sots certes quantitats termenades. Açò meteix que havem dit de bontat se pot dir de granea duració e les altres.

¶ En les rayls ha[4] discretes quantitats, axí com una es la quantitat de bontat e altra es la quantitat de granea, e enaxí de les altres, e de totes es una quantitat continua estesa en lo tronc e en les branques e en los rams. E encara, cascuna rail ha ses quantitats discretes, axí com bonea[5] en qui bonificatiu ha sa propria quantitat, en bonificable atretal: e açò metex den bonificar, e enaxí de granea e les altres. E encara, es una la quantitat de bonea en granea, e altra aquella que ha en duració, e altra aquella

1. P, afig: *et primo de quantitate.*—2. A, B, posen seguit *direm de quantitat*, i després calderó.—3. A, manca fins al mot *branques* seguent. —4. A, [son].—5. A, en bonea.

que ha en poder, com sia ço que granea duració e poder e les altres, sien bones per bontat.

¶ Substancia dàngel es incorrumpable per duració, la qual duració es quanta en quant ha començament, mas no es quanta en quant durarà[1] eviternalment la substancia del àngel: està, doncs, la quantitat en lo començament, mesura de temps, car en temps fo començada, e en aquesta mesura[2] son mesurades les parts del àngel e la sua substancia sens subject[3] corporal e no estès en lonc ample e pregón, enaxí com la duració de la substancia qui no s estén[4] en eviternitat corporalment. E en aquest pas pot hom conèxer lesteniment esperitual de quantitat, axí com bonea qui s estén en granea eviternalment, enaxí com s estén en duració eviternal.[5]

¶ Segons quantitat numeral son los angels molts; e es significat que sien més que ls homens en quant son pus semblants a Deu lurs substancies, que les substancies dels homens, com sia Deus substancia esperitual e àngel atretal, e home sia compost de substancia corporal e esperitual. On, com en Deu sia granea, e en àngel e en home atretal, covê que la granea de Deu haja major concordança ab la granea del àngel que del home, com sia major concordança enfre una substancia esperitual e altra, que enfre substancia esperitual e corporal. Per que per raó de la major concordança que dita havem, es significat que ls àngels son en major nombre que ls homens, e encara, lo nombre daquells que sia impar per ço que mills sia semblant a la summa[6] Trinitat.

¶ La quantitat dels angels covê esser en tres nombres, ço es saber, en majoritat egualtat e menoritat, sens los quals[7] lur quantitat numeral no sería complida. Son,

1. A, dura.—2. B, manera.—3. B, obiect.—4. B, com duracio de la substancia que no sosten.—5. A, lesteniment corporal de quantitat axi com bonea (B, la bonea) qui sesten en axi en granea euiternalment en duracio euiternal.—6. B, sua.—7. B, sens lo qual.

doncs, alguns angels qui son majors en granea de bontat poder saviea e voluntat, que altres angels, e aquests estàn pus prop a Deu e no han altre offici mas contemplar Deu; e son altres angels qui son menors en granea de bontat poder saviea e voluntat, los quals han offici en aministrar los homens sajús, com los guarden dels dimonis els indúen[1] a virtuts els lunyen a vicis. Es una altra manera dordes dangels qui estàn[2] en lo mig, qui egualment han loffici en aministrar los angels dejús, per la influencia que prenen dels angels desús; e aquests son aquells qui fan les misatgeríes e les revelacions e les profecies. E daquestes tres gerarchies[3] dangels son moltiplicats .ix. ordens, a significança de les .vij. planetes e de la octava esfera e del tronc del Arbre elemental; car si Deus ha posades en orde les substancies corporals, bés cové que haja posades en orde les substancies esperituals, e en aquell nombre en que les substancies esperituals e corporals hajen major concordança; e encara, quels subjects dorde son .ix., ço es saber: Deu, angels, cel, ànima, ymaginació, sensitiva, vegetativa, elementativa e artificiativa[4] potencia.

2. *De les qualitats dels angels*[5]

Sent Miquel es bo per bontat e es gran per granea, e enaxí es qual per les sues formes especials, per raó de les quals es endividuat en sí metex e no daltra substancia, enaxí com lo coltell el clauell qui son individuats en sí meteix, mas emperò endividuats son daltre, ço es de la massa del ferre. Açò no es enaxí en los angels, car cascú es qual[6] per sa propria individuitat no individuada daltra substancia. E encara, ha .ij. qualitats de bontat; la una es no nada e altra nada: aquella qui no es nada es la sua part don es constituit; la nada es la sua bontat guanyada per raó de la qual ha mèrit; e aquesta es[7] qualitat apropriada

1. A, endiguen.—2. A, qui sta.—3. B, gerarcies.—4. A, artificatiua. —5. B, de qualitat del arbre uegetal.—6. B, cal.—7. B, manca *es*.

que Deus ha en ell confirmada per ço car là servit de grat.

¶ Lo foc ha la sua calor en diverses substancies, ço es saber, en la substancia[1] del pebre, del all, e del fenoll; e la calor es una qualitat en sí e es moltes qualitats en altres, axí com una es la qualitat del pebre, altra del all, altra del fenoll. Està, doncs, una metexa qualitat distincta per altra e no per sí metexa, ço es saber, per la distincció de les substancies qui son differents les unes a les altres. Segons esta manera no es destincta la qualitat de sent Miquel ni de negún altre àngel, mas[2] segons altra manera, ço es a saber, que sent Miquel es bo en quant ama Deu e en quant lentén e en quant lo membra, e açò meteix en quant membra entén e ama sent Gabriel o sí meteix,[3] e enaxí de les altres; e segons quel seu membrar entendre e amar han pus nobles objects, sestén la bontat enaxí en membrar entendre e amar, com fa la calor del foc qui sestén més en escalfar làer que laygua.

¶ Lo foc qui escalfa més lo pebre quel fenoll, en aquell major escalfar posa més de calor que en lo menor, per ço car més ne pot reebre lo pebre quel fenoll. Açò meteix es del amament membrament e enteniment[4] que han los angels en los objects que prenen, en los quals meten més o menys segons que son disposts a més esser membrats enteses e amats los uns quels altres. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels no usen de lurs qualitats segons que usen los homens en esta vida, axí com lome avar qui membra més e pus sovín granea de tresor,[5] que granea de bon entendre e de bon amar[6] e de bon membrar bonificats per karitat e justicia prudencia fortitudo e temprança, esperança e fe.

¶ Làngel sent Miquel no usa en va de neguna de ses qualitats, de les quals usen en va los homens en esta vida;

1. B, en substancia.—3. A, manca *mas*.—3. B, e si meteys.—4. B, manca *e enteniment*.—5. A, creor.—6. B, de bon amar e de bon entendre,

car sent Miquel entén que sent Gabriel es, e no diu que sent Raphael no es sent Gabriel, ni diu quel cavall den Martí no es den Pere, car no pren lobject mas segons ço que es. Mas pus entén que sent Gabriel es e sent Raphael atretal,[1] superfluitat sería si deia que sent Gabriel no es sent Raphael,[2] la qual superfluitat sería poquea contra granea de bontat enteniment memoria virtut veritat e voluntat. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels han repòs en les veritats que atenyen.

¶ Lo Sol no lúu més en un temps que en altre en sí meteix; mas la sua lugor moltiplica més la sua semblança en un temps que en altre, axí com lo dia qui es pus clar en la tercia que en lo matí, e en lo migjorn que en la tercia. En semblant manera làngel no es pus bo ni pus savi en un temps que en altre, mas lo seu saber e la sua bontat son en major granea de bontat prenent un object que altre; e açò esdevé per la majoritat de granea de bontat qui està[3] en los uns objects, e per menoritat de granea de bontat qui està en los altres objects. E en aquest pas pot hom conèxer com làngel ab una metexa qualitat pot esser major o menor en bontat per altre, romanent la sua bontat tota hora termenada sots certa quantitat. E aquest pas es carrera a conèxer molts secrets naturals de propries qualitats e de apropriades, qui en quant son propries qualitats no posen més ni menys de sí metexes en pendre los objects, mas en quant son qualitats apropriades; e per açò està differencia enfre les especies no nades e nades,[4] les quals nades son tretes dels objects e dells[5] moltiplicades.

3. *De la relació dels angels*

En los angels es relació dedins e defores, e de les coses dedins e defores. La relació qui es dedins es enaxí com

1. B, mes pus enten que es sent gabriel es e sent raphael atretant. —2. A, que sent raphael no es sent gabriel.—3. A, manca fins al mot *està* qui segueix.—4. A, o nades.—5. B, e deles.

en la bonea en qui son relativament bonificatiu bonificable bonificar, e en la sua granea magnificatiu magnificable magnificar, el magnificatiu magnifica son magnificable propri magnificant bonea qui es magnificable, enaxí[1] com granea qui es bonificable; e açò meteix de duració e les altres qui relativament se donen lurs semblances. Aquesta relació es dedins la substancia del àngel e es una de ses parts.

¶ Es altra relació qui es dedins e defores, segons la qual los angels atenyen los objects, axí com sent Miquel qui es entenent e sent Gabriel qui es intelligible; e per açò covè[2] que si es entenent, que sia intelligible e entendre: e açòs converteix. E aquesta relació es necessaria en los angels, per ço que sia en granea de bonea duració poder e les altres. E en aquest pas pot hom conèxer lo privilegi e la alta virtut e noblea quels angels han sobrels homens, car moltes coses son intelligibles an Martí quen Martí no entén; e encara, pot hom conèxer com los angels atenyen les veritats[3] de les substancies corporals sens que no han ulls ni negún dels altres senys, mas que aquelles atenyen per ço car son[4] intelligibles e car los angels son intellectius ab granea de bontat duració e les altres.

4. *De la acció e passió dels angels*

Acció e passió son en los angels en dues maneres: la una es dedins e la altra dedins e defores.[5] E aquella qui es de dins es per una manera substancial e per altra accidental: la substancial es de part la forma e la materia de la qual la substancia del àngel es composta, segons que en lo tronc havem dit; la accidental es en quant una forma dona sa semblança a altra[6] forma, axí com la bonea de sent Miquel qui la dona a la sua granea; e en quant la dona es forma activa, e en quant la granea la pren es forma passiva. La

1. B, E en axi.—2. B, se coue.—3. B, qualitats.—4. B. mals que aquells atenyen. Per so car son (manca fins a *son* qui segueix).—5. A, e laltra es (manca *dedins)* de fores.—6. B, al altra.

acció e passió qui es dedins e defores es en quant[1] sent Gabriel es entès per sent Miquel, amat e membrat, e en quant sent Miquel pren plaer en membrar entendre e amar sent Gabriel. E açò meteix se segueix en los angels malignes qui han acció en turmentar los homens e en temptar aquells segons quen son licenciats per la justicia de Deu, e han passió en turmentar e temptar[2] aquells.

5. *Dels habits dels angels*

EN cascún àngel son tres habits generals, los quals son les sues branques. Per que enaxí com si en Martí havía hàbit de gramàtica de lògica e de retòrica, enaxí cascún àngel ha hàbit de membrar entendre e amar. Emperò lángel ha pus nobles habits quen Martí, car continuament usa dels particulars qui estàn dejús los habits, en ço quels habits sien en granea de bontat duració poder e los altres; e en Martí si usa de gramàtica,[3] no usa de lògica ni retòrica; ni encara, en un temps no usa de tots los particulars qui estàn dejús làbit de gramàtica. E en aquest pas pot hom conèxer com los habits dels angels son grans e en un temps meteix se responen[4] cascún hàbit e ses parts. Pot hom, doncs, conèxer com gran gloria han los angels bons, e per consegüent la pena que han los angels mals, los habits dels quals se responen ab lurs particulars enaxí en contrarietat de natura, com fan los habits dels angels bons ab lurs particulars en concordança natural.

¶ Son encara altres habits guanyats meritoris, axí com hàbit de justicia en sent Miquel, e de karitat, la qual justicia es habituada de bontat en quant es bona e de karitat en quant es amable. E açò meteix dels habits dels mals angels, axí com Lucifer habituat de injuria e de crueltat, e la sua injuria, de malea, e enaxí dels altres habits esdevenguts per colpes e peccats.[5]

1. B, quantitat.—2. A, en turmentar e turmentar.—3. A, gramatiga *(passim)*.—4. A, si responen.—5. B, de peccats.

6. *De la assituació dels angels*

La substancia del àngel es assituada segons lassituament del seu Arbre, ço es saber: rayls, tronc, branques, rams, fulles, flors e fruyts; e les rayls son assituades les unes en les altres, axí com bonea vestida de granea, qui en quant es gran per granea està en granea: e açòs converteix en quant granea està en bonea e[1] per ço car es bona per bonea; e açò meteix del assituament del tronc qui es assituat en ses parts, e les branques atretal, e enaxí dels altres assituaments naturals del Arbre.

¶ En lo cel emperial son assituats los angels, segons ço que havem dit en lo capítol de quantitat; e encara, son assituats en semblant manera del[2] assituament object e actu, estant un àngel object a altre ab granea de bontat duració poder saviea e voluntat e les altres. E en aquest pas pot hom conèxer còm gran es la gloria dels bons angels, e la pena dels mals angels; la assituació dels quals mals angels en los inferns es en majoritat de granea de malea de ira de vicis e destincts naturals;[3] e açò meteix en egualtat e en menoritat.

7. *Del temps dels angels*

Angel es començat en quant es creat; e en quant es començat fora eternitat, es començat en temps, com sia ço que tot ço qui es covè que sia o en eternitat o en temps. El temps en que làngel es començat, lo qual temps requer moviment corporal, no es part del àngel qui es substancia esperitual, mas que en aquell temps es enaxí començat, com conlogat en algún loc sens occupament de loc. E per açò àngel no requer moviment en temps successivament, segons sa natura; mas que temps pren segons sa natura lo moviment del àngel mogut en diverses temps dun loc en

1. A, en.—2. B, de.—3. A, manca lo reste del palagrafi.

altre, axí com sent Gabriel mogut del cel emperial e vengut a nunciar nostra Dona a Natzaret. Açò temps no pot sostenir, que sent Gabriel en un temps meteix sia en diverses locs: està, doncs, sent Gabriel en temps[1] sobre natura de temps, enaxí en lo començament, com en eviternitat en qui temps no haurà estès moviment. E aquest pas es molt greu e subtil a entendre, e dona plaer al enteniment quil pot entendre, e mostra les altees e noblees que les substancies esperituals han sobre les substancies corporals.

8. *Del loc[2] dels angels*

En dues maneres pot hom consirar loc en los angels: la una es dedins e laltra es defores. Aquella qui es dedins es axí[3] com sent Miquel, qui està en sí meteix collogat esperitualment, axí com tot en ses parts e les parts en lur tot, e[4] una part en altra, axí com la bonea de sent Miquel en la sua granea e la granea en la bonea,[5] e les rayls en lo tronc el tronc en elles. E aquest collogament aytal qui es dedins, no requer defores superficies, qui es de les condicions de loc qui contén en sí substancies corporals; e per açò la substancia del àngel es en loc sobre natura de loc, en quant no ocupa aquell loc en que es, axí com la substancia del àngel moguda dun loc en altre, qui no lexa en lo moviment successió de primer e derrer, ni de temps futur e pretèrit destincts ab lo present; e per açò poden esser moltes substancies dangels en un loc meteix sens lo ocupament daquell, enaxí com poden esser en temps e en moviment sens successió de parts primeres e derreres, les quals son en lo moviment de la grua en qui lo seu cap es primer en lo moviment els seus peus son derrers. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels estàn en loc sobre la natura de loc, lo qual loc es defores la lur essencia qui no es part de la lur substancia.

1. B, Esta en temps.—2. A, dels ordens (*lochs* sobreposat posteriorment): P, *De locis.*—3. B, en axi.—4. B, en.—5. A, en bonea.

¶ Es altre loc dangels qui es defora, axí com lo cel emperial en qui los uns angels son en un loc els altres en altre, segons que son pus prop a Jesu Christ; e açò meteix en los inferns segons que los uns angels[1] malignes son en lo major abís que altres.

¶ Es encara altra manera de loc qui es de fores e dedins objectivament, axí com lobject que sent Miquel pren, en lo qual ha[2] son membrament enteniment e amament,[3] e aquell es defores en quant no es de la essencia de sent Miquel, mas de la essencia de sent Gabriel o daltre àngel, e la sua presencia ha sent Miquel en sí meteix. E en aquest pas pot hom conèxer que enaxí com en la potencia ni en lobject[4] no fa occupament de loc, que enaxí de substancies esperituals no occupen les unes les altres en estar en un loc meteix, ni en pendre un object meteix, ni en membrant[5] entenent e amant un object meteix.

VI

De les flors del Arbre angelical

Son les flors del Arbre angelical en dues maneres: les unes son particulars e les altres son[6] universals. Les particulars son los guanyaments e enadiments de les rayls, axí com guanyat[7] bonificar magnificar durar possificar entendre amar verificar glorificar differenciar concordar començar mijançar complir majorificar e egualar. Tots aquests infinitius son flors guanyades, axí com lome just qui guanya justicia e lome cast qui guanya castedat. Els sobjects[8] daquestes flors son los infinitius na-

1. B, los angels.—2. A, manca *ha.*—3. B, manca *e amament.*—4. B, ni el obiect.—5. A, ni membrant.—6. B, manca *son.*—7. B, ganyant.—8. B, el homo cast qui ganya castetat. el sobiech (A, el sobgets).

turals e essencials dels rams, ço es a saber, lo natural membrar entendre e amar, ornats e vestits daquelles flors qui son estruments a guanyar les flors generals, les quals son lo guanyat[1] e product membrar entendre e amar en bontat en granea duració poder e les altres: ço es a saber, quels infinitius dels rams son emplegats e vestits en les flors guanyades e productes, per ço que sien dignes los angels de membrar entendre e amar Deu e les sues obres, e dignes de esser membrats enteses[2] e amats per nostre Senyor e per ell glorificats. E en aquest pas pot hom conèxer com los angels fas a fas atenyen Deu, e fixament e sens mijà lo membren amen e conexen loen e beneexen, e dell gloria reeben.

2. Seraphin entén Deu e al seu entendre ajuden les flors; e en quant entén Deus bo, la flor[3] fa lo seu entendre bo; e en quant entén Deus gran, la flor de granea fa lentendre gran; e car lentendre dura, ajuda la flor de durar a la perseverança dentendre; e per ço que pusca entendre Deus sens mijà, ajuda poder donat a ajuda dentendre; e la voluntat ama aquella ajuda qui es feta al entendre de seraphin ab lo guanyat[4] bonificar e magnificar durar e possificar; e açò meteix de les altres flors. E per açò ha la voluntat repòs en lentendre; car[5] aytant com lentendre puja a ensús per lajudament de les flors, aytant puja lamar de la voluntat[6] e està fixament en lamat; e enaxí com lentendre es ajudat a pujar per les flors, enaxí lamar es ajudat a pujar per les flors, e en lo pujament del amar ha repòs lentendre, car egualment pujen al object e egualment vestits e ornats de les flors. Açò meteix se segueix del membrar[7] qui puja al membrat ab ajuda de les flors, en tant que Deus es membrat entès e amat ab totes les flors per les branques del àngel; e enaxí com lo Sol atrau a ensús la calor de

1. A, lo guanyar.—2. A, entees: B, entesos (terminació usual en aquest i semblants casos).—3. B, e la flor.—4 A, guanyar.—5. B, cor.—6. B, uolentat *(passim)*.—7. B, E asso meteys del membrar.

ros qui puja a ensús per la ajuda[1] del Sol, enaxí la bonea de Deu atrau e puja a ensús la bonea del membrar entendre e amar de seraphin; e açò metex de la granea de Deu e de les sues dignitats. E enaxí responense les dignitats desús e les[2] flors dejús en los pujaments dels actus de les branques. E aquest responiment e pujament es molt plaent a entendre, e si aquell qui bé lentén fa contra Deu null falliment, es digne de gran pena.

3. Entenent seraphin axí[3] altament Deu, son les dignitats de Deu exemplar al entendre, e açò meteix al membrar e amar de seraphin e de les sues flors, e enaxí ateny Deu en dues maneres: naturalment[4] e sobre natura. Naturalment segons sos començaments primers don es lo tronc e les sues branques els seus rams, axí com lo foc qui naturalment escalfa làer, el Sol qui naturalment illumina la Luna; e aquesta natura es licenciada per lo mèrit de les flors. E ateny sobre natura en quant Deus puja a ensús los actus de les branques e les flors: car enaxí com la voluntat de seraphin ama més Deu que sí metexa, axí lenteniment de seraphin entén més Deu[5] que sí meteix, e enaxí puja entendre sobre sí meteix e entén més que sa natura no basta a entendre; e daçò que pren sobre sa natura[6] revela sajús als angels qui no han tan alt entendre, segons que nes licenciat per lo[7] sobirà Senyor.

1. B, per la calor.—2. B, a les.—3. B, serubin (A, en seraphin) en axi.—4. A, manca fins al altre mot *naturalment*.—5. B, enten deus mes. —6. A, que pren sa natura.—7. B, que en ell es lecenciat per lo (A, co, *son* sobreposat).

VII

Del fruyt del Arbre angelical

o fruyt del Arbre angelical es natural e sobre natura: natural, en quant vé a compliment cascún actu de les branques, axí com sent Miquel qui entén entès e amat e membrat sots raó de bontat granea e les altres, lo qual membrat entès e amat son fruyts[1] naturals de les branques e dels rams, per ço que les rayls no sien ocioses ni buydes e que la fi sia lo centre de repòs.

2. Lo fruyt qui es sobre natura del Arbre, es la sobirana recolibilitat intelligibilitat e amabilitat de Deu, e quis son Deu e ell es aquelles. E aquestes tres objectabilitats sobiranes son los fruyts del Arbre angelical e centre e repòs daquell; e car los fruyts son a ensús el Arbre es dejús, no poden esser tots los fruyts compreses per les branques del Arbre, car si ho eren seríen aytàn altes les[2] branques com los fruyts; e açò meteix dels actus de les branques. Son, doncs, los fruyts més a ensús, axí com la amabilitat de Deu qui es major en granea de bontat eternitat poder, que làngel no pot amar; e açò meteix de la intelligibilitat e recolibilitat de Deus. Per que enaxí com un vas qui sia en la mar es ple per laygua de la mar, enaxí los actus de les branques son plens de fruyts[3] desús; e enaxí com tota la mar no pot caber en aquell petit vas, enaxí los fruyts desús no poden esser compreses per los actus de les branques, com siaço que los fruyts sien infinits, els actus de les branques finits.

3. La recolibilitat de Deu, e açò meteix de la sua intelligibilitat e amabilitat, es fruyt de la recolitivitat del

1. A, son per fruyts.—2. B, serien aytant les.—3. B, del fruyt.

àngel ab tota la essencia divina e ab les tres persones divines[1] e ab totes les dignitats divines; e açò meteix de tota la natura divina. Has, doncs,[2] lobject desús infinidament e en tota sa totalitat, a la potencia dejús, la qual potencia sà al object[3] ab tota sa totalitat essencia e natura e ab totes ses[4] flors, en tant que tota somple del object e totes les sues parts son daquell plenes, enaxí com la cambra qui es plena del àer, el sol del lugor; e encara, es pus plena la potencia del object, quel ferre en la fornal de calor, car en lo ferre es laygua qui contrasta a la calor ab la sua fredor, estant laygua una part del ferre compost e elementat: mas en la potencia del àngel no ha neguna contrarietat qui contrast a son compliment.[5] Es, doncs, la recolitivitat del àngel pus plena de recolibilitat de Deu, que neguna bota de vi, ni neguna cambra dàer, nil ferre calt de calor, nil sol de lugor; car la lugor del sol qui es accident, no pot tant complir la substancia del sol, qui es major que laccident, com fa la substancia de Deu qui es la recolibilitat en omplir[6] la recolitivitat del àngel. Es, doncs, aquest compliment tan gran, que la recolitivitat nos pot haver a oblidar la sobirana recolibilitat desús qui la ompleix, ni la voluntat del àngel nos vol[7] haver a desamar la recolibilitat, car plena es de la sobirana amabilitat, de la qual no sería plena si la memoria se podía haver a oblidar lo fruyt. E açò meteix es de la intellectivitat del àngel, qui es tan plena de la intelligibilitat desús, que nos pot haver a ignorar aquella; e tots aquests compliments veen los uns angels en les altres. La gloria, doncs,[8] daquells, qui es qui la pogués cogitar recontar ni escriure?

1. A, manca fins al mot *divines* qui segueix.—2. B, es doncs.—3. A, a obget.—4. B, les.—5. A, manca fins al mot *àngel* qui vé.—6. B, complir.—7. A, no uol.—8. B, Doncs la gloria.

Del Arbre eviternal[1]

ER laltre segle consideram lArbre eviternal, lo qual es departit en rayls,[2] tronc, branques rams, fulles, flors e fruyts.

I

De les rayls del Arbre eviternal

NTENEM[3] per les rayls los merits qui venen per les secundaries entencions, ço son per les obres artificials fetes sots raó dels començaments primers reals,[4] axí com los merits guanyats per bontat granea perseverança poder e les altres, e encara, per les branques del Arbre humanal e angelical e per lArbre moral; car de totes aquestes coses se covè donar raó e judici per ço que la fi pusca estar en los començaments primers.

2. En sent Pere qui es just, e açò meteix den seraphin, es bo per la sua justicia[5] qui es bona sots raó de bontat, e per açò covè que sia guardonat ab bé; e car la sua justicia es gran, covè que sia guardonat ab gran bé; e car la justi-

1. B, afig: *e primerament de les rayls.*—2. B, en .vij. parts. So es assaber en rayls.—3. A, B, E entenem (seguit, sense rúbrica ni calderó).—4. B, [que son les] rayls: P, *que sunt radices.*—5. B, per la iusticia sua.

cia sua es estada durable en aquest segle, cové que sia durable en laltre; e enaxí de les altres formes, ço es saber: que per poder bo li sia donat pogut bé;[1] e per bon entendre, bé entès; e per bon amar, bé amat; e per virtuós amar, virtuós amat; e per ver bé, ver amat; e per gloriós amar, gloriós amat: e açò metex de differencia concordança començament mijà e fi egualtat e majoritat. E aquestes formes guanyades son les rayls del Arbre, e son formes meritories, ço es mèrit de bé ab bé e mèrit de gran ab gran, e enaxí de les altres.

3. En Maphumet, e açò metex den Lucifer, fo injust e fals sarraí, e car la sua injusticia e luxuria e secta foren males, covéli guardó de mal per mal;[2] e car fo gran mal en ço que molts homens posà en error, cové guardó sia gran en mal; e car durava[3] lo mal daquells, cové quel guardó dur longament; e açò meteix de les altres formes: e aquestes colpes guanyades son les rayls e ls mals mèrits. Açò meteix se segueix en lo mecànic qui fa falsa obra ab que engana les gents; e açò meteix del mal jutge qui dona fals judici, e del home avar ric qui empatxa la fi de les sues riquees, les quals toll als pobres qui les han mester; e enaxí de les altres semblants a aquestes.

4. Enaxí com la substancia del pomer e del cavall, e açò metex de les altres substancies naturals, son plenes de formes reals, e natura no sosté que sien buydes, enaxí la justicia de Deu no sosté que negunes obres fetes per homens e per angels, en obrant en cogitant e en les altres[4] maneres en ques poden fer, sien oblidades al dia del judici, per ço car la justicia de Deu es gran; per raó de la qual granea es necessari quel subject de jutjar sia gran. E en aquest pas pot hom conèxer com los homens peccadors qui longament han viscut en peccat, dels quals peccats se son seguits molts de mals en lurs consegüents, hauràn a

1. B, que per poder li sia donat pogut [be].—2. B, per mals.—3. A, sia mal en gran e car duraua (B, dura).—4. B, e cogitant. e les altres.

retre raó de moltes coses al judici. E aquest pas a consirar es molt terrible a gran peccador.

II

Del tronc del Arbre eviternal

Per tronc eviternal entenem la duració dels bons merits e dels mals, e dels grans e dels pocs, e daquells qui son haúts per gran poder de bontat o de mal, de gran entendre o de petit, de gran amativitat o de poca, e de gran airativitat o de poca, e de gran virtut o de poca, e de gran vici o de poc, e enaxí de les altres. Per que totes les formes del tronc, qui son les sues rayls, establiràn una duració de merits e de colpes[1] qui no haurà fi, la qual duració appellam lo tronc eviternal, qui tots temps durarà[2] per ço que la justicia de Deu haja en qui pusca jutjar.

2. En esta vida son les obres dels homens primers[3] en lo començament e aprés en lo mijà e depuix en la fi adoncs quant moren; e derrere la fi[4] no poden esser, car la fi no'sería ço que es, axí com en Martí qui no sería ço que es sens cap: romanen, doncs, les obres en la fi eviternades, enaxí que no son derrere a fi. E en aquest punt de fi, ço es la derrera fi qui es a la mort, esdevenen les coses eviternades, enaxí com los fruyts dels arbres qui esdevenen madurs en lestiu. E en aquesta eviternitat duren los merits e les colpes, car en aquella fi son collides totes les obres quels homens han fetes en esta vida, e son posades en una linia eviternal qui ha començament en la fi[5] de la mort, e no pot haver fi de privació per ço car està en la fi del

1. A, o de colpes.—2. B, dura.—3. B, B, primeres: P, *primo*.—4. B, en la fi [quant son morts e apres la fi].—5. A, e la fi.

judici. E aquest pas es plaent a consirar[1] als justs e horrible als peccadors.

3. Segons que havem dit en lArbre angelical, enaxí com les branques son de les rayls, enaxí lo tronc eviternal sots forma de duració es dels merits e de les colpes, ço es saber, que les colpes els merits son sustentats en duració,[2] per ço quel judici pusca durar, e que la fi dels merits sia repòs eviternalment e la fi de les colpes treball, la qual fi es buydament de virtuts e de les primeres formes reals, qui eviternalment sauràn a lur centre[3] e null temps aquell no atenyaràn ni hauràn.

III

De les branques del Arbre eviternal

En dues maneres consideram les branques del Arbre eviternal: per la una entenem paraís,[4] e per laltra entenem infern. E entenem paraís en lo cel emperial qui es sobre lo firmament e es ple de lum, de la qual lum seràn vestits los corses glorificats qui luiràn mes que aquella lum, aytant e mes encara[5] com la lum del Sol qui lúu més en lo Sol que en la Luna, enaxí serà lúu de lúu; e aquesta lúu durarà eviternalment e serà major en los uns corses que en los altres, segons quels merits seràn majors o menors en los homens justs. Per que enaxí com eviternalment[6] serà lúu de lúu, enaxí serà paraís eviternalment de sants segons lurs merits, e[7] serà en gloriejar Deu membrant entenent e amant e loant, e ell donant sí meteix objectivament a eviternal gloriejament, per bontat bona-

1. A, E aquest es plaent a considerar.—2. B, de les colpes els merits son sustentats de duracio.—3. B, entendre.—4. B, paradis (*usual*).—5. B, o mes.—6. A, eniternal.—7. A, manca e.

ment,[1] e per granea magnificadament, e per duració eviternalment, e per poder poderosament, e per entendre intelligiblement, e per amar amablement, e per virtut virtuosament, e per veritat vertaderament, e per gloria gloriosament, e per fi complidament.

2. Infern[2] serà la segona branca del Arbre eviternal, e serà en labís de la terra e en lo major contrari de lugor e de bontat e de veritat e de fi, de gloria e damabilitat; e segons les colpes seràn[3] majors, seràn les penes majors, malament, magnificadament, eviternalment, pogudament, entellectivament,[4] airadament, e desesperadament, e en buydament de tot compliment.[5] E serà en infern aytant eviternal, com la branca de paraís en lo cel emperial.

IV

Dels rams del Arbre[6] eviternal

os son los rams del Arbre eviternal: la un es de la branca de paraís, e laltre es de la branca dinfern. Lo ram de paraís es moltiplicat en tres rams: la un ram es de justicia e laltre es de gracia e laltre es de passions. Lo ram qui es de justicia es aquell qui ret bé per bé, e gran per gran, e durable per durable, e en axí dels altres. El ram qui es per gracia es aquell qui dona plus de bé quel mèrit haút per bé, e més de gran bé, e dona per duració eviternal durament, e enaxí de les altres formes qui moltipliquen dons sens los quals los sants[7] no poríen guanyar eviternal gloriejament. Lo terç ram es de

1. B, euiternal (manca *a)* glorieiament per poder poderosament.— 2. A, Iffern.—3. B, que seran les colpes.—4. B, entellectualment. —5. A, complidament.—6. B, albre.—7. B, qui moltipliquen .ij. sens los quals [neguns].

passions, ço es saber, dels reebements dels[1] guardonaments reebuts en gloriejament per justicia justament e per gracia eviternalment, los quals reebiments reeben los sants del sobiràn jutge[2] liberal, fi de tots compliments.

2. Lo ram infernal es moltiplicat en dos rams: la un es de justicia e laltre es de passions. Lo ram de justicia dona mal per mal, e gran mal de pena per gran mal de colpa, e dona mal eviternal per ço que eviternalment pusca punir los peccadors qui han errat contra eternitat,[3] qui es infinida en duració e qui prodúu sa semblança en eviternitat ab granea de bontat en los bons[4] e ab granea de mal en los mals, e ab granea de duració en los bons[5] e ab granea de duració en los mals, la qual granea de duració es eviternitat, qui es alcuna semblança, en duració, de eternitat en quant es sens fi; la qual eviternitat cové esser de necessitat, per ço que eternitat pusca en aytant produír sa semblança, com la divina bonea en bontat e la divina granea en granea, e enaxí de les altres.

V

De les fulles del Arbre eviternal

1. *De quantitat*[6]

EVITERNITAT està enaxí en quantitat, com linia qui estigués en començament termenada e no en la fi, axí com en la forma del foc qui ha virtut moltiplicativa segons que la materia combustible[7] e calefactible pot abastar, car lo foc tota hora crexería e duraría en cremar si

1. A, e delles (corregit).—2. B, del sobira pare iutie.—3. A, qui errat han contra euiternitat.—4. B, bens.—5. A, manca aquest membre. —6. A, B, manca aquesta rúbrica.—7. B, combustiua.

la lenya tota hora era [1] moltiplicada. Es, doncs, la quantitat de eviternitat en temps començada per raó dels merits e de les colpes qui en temps han hagut començament, e no està termenada en fi per ço car dura la guardonabilitat dels justs e la punibilitat dels injusts e la virtut de la justificativitat del jutge desús. Aquesta virtut no ha lo foc, car no pot fer durar la lenya en la sua virtut, per ço car es contra la lenya que crema; mas la justificativitat desús fa durar en la sua virtut la justificabilitat dels justs en continua quantitat eviternal, per ço car ab ells ha [2] concordança en granea de bontat e eternitat, e fa durar la punibilitat dels injusts per ço car lo seu jutjar ha concordança ab granea de bontat de eternitat e les altres.

¶ Enaxí com continua quantitat de bontat es sustentada en quantitats discretes qui son de la essencia de la continua, ço es saber, la quantitat del bonificatiu e del bonificable e del bonificar qui son de la essencia de bontat, enaxí la continua quantitat de eviternitat ha discretes quantitats en qui es sustentada, ço es a saber, les quantitats dels homens e dels angels en les [3] quals es sustentada la eviternal quantitat continua de gloriejabilitat en los gloriosos e de turmentabilitat en los dampnats; per raó de la qual sustentació covenen esser les quantitats discretes eviternables, [4] per ço que la continua quantitat eviternal pusca haver eviternals sobjects en qui pusca esser sustentada, axí com la granea de bontat, qui la sua gran quantitat continua ha necessitat de discretes [5] quantitats en qui pusca esser sustentada, per ço que la essencia de bontat sia durable.

2. *De les qualitats del Arbre eviternal*

Les qualitats del Arbre eviternal son les semblances guanyades, e semblances de les formes reals en los bons e dessemblances de les [6] formes reals en los mals, axí com

1. B, tota era.—2. B, car ells han.—3. B, los.—4. B, euiternals.—5. B, [qui aia discretes].—6. B, en les bens e de semblances en les.

sent Pere qui es bo per bonea de justicia, e Judes qui es mal per malea de tració. La bonea de sent Pere es qualitat apropriada per justicia, e la malea de Judes es qualitat contra bonea apropriada per tració, la qual fo adoncs quant traí Jesu Christ. E aquestes qualitats apropriades covenen eviternalment esser apropriades: car en axí com al foc es apropriada secor per ço que ab ella mortific làer el constrenga a reebre la sua calor, sens la qual secor lo foc no poría escalfar làer, car la sua gran simplicitat esquivaría la composició[1] dell e del foc, enaxí a sent Pere cové esser apropriada qualitat de bontat en eviternitat, per ço que pusca durar la guardonabilitat que sent Pere ha guanyada ab justificativitat,[2] a la qual cové que respona la justificativitat desús qui causa la sua semblança en eviternitat, la qual causar no poría si la qualitat guanyada per sent Pere no era apropriada en eviternitat, e sería major la causabilitat dejús[3] que la causativitat desús: la qual majoritat es impossible. Cové, doncs, que la bonificativitat de sent Pere sia qualitat eviternal; e assò metex de la qualitat de Judes, la qual guanyà per tració e qui es malefactibilitat, per ço que la desús punitivitat[4] haja subject eviternal, lo[5] qual no hauría si la malefactibilitat esdevenía en privació, e sería major en disposició e orde la punibilitat, que la justificativitat desús: la qual majoritat es impossible.

¶ Deus creà sent Miquel e creàl en temps, car sens temps[6] no pot esser neguna creatura creada, car si era creada sens temps, no sería començada, e sens començament no poría esser creatura,[7] com siaço que creatura sia cosa producta de non re; e car sent Miquel fo creat en temps e en aquell temps se convertí tot francament a membrar entendre e amar Deu ab tota la granea de sa bontat dura-

1. B, complectio. —2. B, manca fins al altre mot *justificativitat*.—3. B, desus.—4. B, qui es malefactabilitat. per so que la desus punicitat.—5. B, la.—6. B, manca fins al mot *temps* qui segueix.—7. B, creada.

ció poder, membrar entendre e amar, virtut e veritat, foren a ell apropriades qualitats en eviternitat per raó de la totalitat de la conversió; e si li fossen apropriades fora eviternitat, no fora tota la conversió[1] en actu, car alguna cosa romanguera della en potencia,[2] per raó de la qual pogra haver deliberació a desamar Deu, ignorar e oblidar. Per que enaxí com lo Sol qui tantost com Deus lac creat, se convertí tot en moviment circular e de lúu estec tot illuminat sens neguna escuretat, enaxí sent Miquel, e molt mills, per ço car es substancia esperitual, se convertí tot a membrar entendre e amar Deu, e en ell no romàs neguna possibilitat per raó de la qual pogués Deus oblidar[3] ignorar ni desamar; e per açò covenc que guanyàs bontat meritoria en eviternitat; e açò metex de granea duració e les altres. Es, doncs, sent Miquel qualificat e vestit de qualitats eviternals, ab ajuda emperò de la gracia desús: e açò meteix se segueix den Lucifer, per lo contrari, qui tot se convertí en males qualitats contra bones, en tant que en ell no romàs neguna possibilitat com a bé se pogués convertir. Per que enaxí com la pera qui cau a enjús per làer, qui per raó de la sua ponderositat[4] no ha neguna possibilitat de pujar a ensús, enaxí en Lucifer tot convertit en malicia, no ha neguna possibilitat, per raó de malicia, com se pusca convertir en bona qualitat; e per açò cové que la sua mala qualitat sia en eviternitat.

3. *De relació eviternal*

Segons cors natural, durant la substancia, tota hora dura la relació de la forma e de la materia, estant la forma agent e la materia pacient. En semblant manera es de les relacions eviternals: car durant[5] sent Pere bo per justicia, duren remuneratiu e remunerable en bonificar,[6] en lo qual san relativament per raó del sobject bo qui es sent Pere;

1. B, conuersacio.—2. A, de la inpotencia.—3. B, pogues desoblidar.—4. A, ponderossibilitat.—5. A, duren.—6. A, en boniffican.

e si fallía la relació, sería injuriat lo subject e duraría en ell la relació de contraris,[1] ço es injuriatiu, e per bontat remunerable e bonificable e gloriejable, la qual duració es impossible que sia en eviternitat ni fora eviternitat, com sia lo justificatiu desús en granea de bontat eternitat e les altres. Es, doncs, la relació desús eviternal enfre justificatiu e justificable, e en bé remuneratiu e remunerable.

¶ En Judes Escariot fo mal per malea, en la qual malea començà la relació de maleficatiu e malificable e malificar, qui fo lo peccar[2] den Judes e sobject a la relació; per que mort en Judes en malea, romàs lo sobject de la relació, ço es lo peccar,[3] convertit en malificar. Covenc, doncs, que romangués aprés la mort den Judes en eviternitat,[4] subject a relació de punificatiu e punificar sustentada en punir.

¶ Tot ço que Deus ha creat està creat per la sobirana fi, per ço que sia creat ab granea de bontat eternitat poder saviea voluntat virtut e veritat gloria e fi: es, doncs, creat tot lo mon per raó de la sobirana recolibilitat intelligibilitat e amabilitat. Covto,[5] doncs, quels creats qui son en memoratiu en entellectiu en amatiu,[6] responen en eviternitat a les sobiranes objectabilitats, enaxí que sajen relativament en membrar entendre e amar sustentats en eviternar, sens lo qual defalliren les objectabilitats desús a granea de bontat a les creades objectativitats,[7] a les quals bastara la granea de fi per raó de la qual son creades, e enaxí fora contrarietat en la relació de les formes actives e passives; la qual contrarietat es impossible. Covè, doncs, que la concordança sia en eviternitat de les relacions damunt dites; e açò meteix se segueix de les relacions contraries, axí com en Lucifer, contrari a les objectabilitats sobiranes[8] ab en mal recolitiu entellectiu e amatiu.

---

1. A, de en contraris.—2. B, maleficable e maleficar qui fo lo peccat. —3. A, peccador.—4. B, euiternal.—5. B, couenc.—6. A, en memoratiu entellectiu en amatiu: B, en menoratiu en intellectiu e amatiu.— 7. A, a les obgectiuats (B, obiectabilitats): P, *creatarum obiectatiuitatum*. —8. B, manca aquest mot.

4. *De les accions e passions del Arbre eviternal*

En lo cors de sent Pere glorificat estaràn accions e passions en concordança sens contrarietat, axí com lo foc qui escalfarà làer e laygua e la terra enaxí en natural concordança, com de forma e de materia qui san a constituír la substancia en la qual han repòs; e per açò la acció e passió qui serà en lo cors de sent Pere, serà sens corrupció e sens generació, e serà enaxí eviternal, com cercle qui es sens discreta quantitat. Açò meteix serà de les accions e passions esperituals en los justs, axí com la voluntat de sent Pere, qui eviternalment serà guardonada en la sua amativitat e amabilitat, ab granea de bontat e damar.

¶ Lo cors den Judes Escariot serà eviternalment infernat[1] e subject a accions e passions ab contrarietat de les qualitats sens neguna concordança, axí com lo foc qui escalfarà làer, del qual escalfar haurà làer passió, car moguda serà la concordança que haver solíen en esta present vida; e escalfarà lo foc laygua e laygua refredarà lo foc ab contrarietat damdós, durant la calor en lo foc e en laygua, e durant la fredor en laygua e en lo foc, per raó del judici e del seu sobject. E açò metex de la contrarietat dels altres elements; e enaxí no porà en ells durar concordança per ço quel puniment sia simple, e durarà la contrarietat en eviternitat per ço quel judici haja subject en qui pusca[2] durar. E aquest subject ha[3] eviternals accions e passions, no serà engenrable ni corrumpable: car enaxí com la pera contra sa ponderositat puja a ensús artifficialment, enaxí sobre cors natural duraràn en los corses dels dampnats eviternals contrarietats daccions e passions. E açò metex se seguirà de les esperituals accions e passions, axí com la voluntat den Judes Escariot qui haurà passió en amar e en desamar per raó de la acció quel seu enteniment haurà

---

1. B, eniuriat o infernat.—2. B, sobiec qui pusca.—3. P, *qui habet*.

a entendre que la voluntat null temps no haurà ço que desirarà[1] e eviternalment haurà ço que no volrà; e açò meteix se segueix de la passió que lenteniment haurà en ço que la voluntat volrà e asirarà, del qual enteniment repòs no volrà[2] e la privació de la fi daquell eviternalment amarà. E aquestes accions e passions[3] son tan greus, que hom no les poría cogitar recontar ni escriure.

5. *Dels habits eviternals*

Son los habits eviternals dos, segons les branques del Arbre, ço es a saber, quels uns son dels sants de gloria, els altres dels dampnats dinfern. Han los sants de gloria habits de leticia els dampnats de tristicia, axí com sent Pere qui ha enaxí en hàbit leticia,[4] com justicia e sanctetat; en Judes qui ha enaxí eviternalment en hàbit tristicia, com injuria e pena.

¶ Lentendre de sent Pere es habituat en eviternitat, la qual enaxí entén, com entén la sua intellectivitat qui entén la intelligibilitat de la eviternitat, e entén aquella sots hàbit de bontat gloria e caritat. E açò meteix es del entendre den Judes, qui en lo contrari es habituat en eviternitat, entenent la sua entellectivitat la entelligibilitat de eviternitat, sots raó de malicia de pena e de odibilitat; e açò metex se segueix del hàbit de memoria.[5] E aquests habits son estruments per que los sants han gloria eviternalment, els dampnats pena.

¶ En Judes ha hàbit de consciencia e de desesperança ab hàbit de tristicia e ab hàbit de intelligencia eviternal, e de memoria atretal, en tant que tots los habits seràn enaxí apropriats a eviternitat, com la lúu al Sol sens corrupció de la lúu e de la substancia. E aquest pas es molt horrible a consirar e temable als peccadors, e per lo con-

1. B, desira.—2. B, e ayrara del qual enteniment repos no aura.—3. A, passions e accions.—4. B, qui a en si en axi en abit liticia (A, de leticia).—5. B, de menoritat.

trari, molt agradable als sants sots raó de sancta consideració habituada de karitat [1] e de gloria justicia e bontat.

6. *Dels assituaments eviternals*

En lo cel emperial estaràn los angels denant Jesu Christ en rencs ordenats, assituats segons granea de bontat justicia e karitat, e açò metex dels sants homens; e aquest assituament aytal serà eviternal. E en infern estaràn assituats los demonis eviternalment, e assò metex del assituament dels homens dampnats, los quals estaràn enaxí assituats en foc [2] los uns sobre los altres, com en les altes muntanyes les unes pedres sobre les altres estàn assituades dins aquelles muntanyes; e açò metex serà daquells qui estaràn enaxí assituats en aygua bullent, com los peixs [3] en la mar. E aquest assituament serà real en quant les substancies a ell subjectes, qui serà entès [4] eviternalment aytan necessariament, com serà lo real assituament. E aquesta consideració es pas de gran espavent, [5] la qual los homens sovín deuríen consirar per ço que haguessen paor de peccar.

7. *Del temps eviternal*

Quant Deus creà lo mon, creà aquell ab granea de bontat de saviea de voluntat; e la sua saviea comprès nombre de certs homens creable, [6] e la voluntat amà aquell compreniment de nombre, e la bontat lo bonificà: foren, doncs, los homens creats sots cert nombre previst ans que fossen creats per la saviea de Deu. Covè, doncs, quel moviment [7] del fermament mogut per ço que sia generació e corrupció sajús a engenrar e produir los corses dels homens, haja fi e estació, oltra la qual fi no sia moviment dels elements ni del firmament: serà, doncs, complit lo produiment del nombre dels homens, en tant que no serà negún natural movi-

1. B, bontat.—2. B, en loc.—3. A, peix: B, peyxes.—4. B, e les quals (corregit) sera entes (A, ences).—5. B, assituacio es pas de gran espauentiment.—6. B, creables: P, *creabilium.*—7. A, mojment.

ment corporal en lo firmament ni en los elements; e per açò temps no haurà subject on pusca esser moltiplicament danys de meses de dies dores e de moments. No estarà, doncs, temps en successió de substancies mogudes de un temps en altre: serà, doncs, lo temps eviternal sens moviment.

¶ Lo peix mogut en laygua es mogut dun loc en altre, mas no de una aygua en altra, com laygua sia una en sí metexa per essencia, sens quel peix no fa de la essencia de laygua differencia. En semblant manera los corses glorificats en gloria seràn moguts en temps de un loc en altre, movent se cascún a la sua voluntat sots raó de bontat e plaer, sens que en temps no serà differencia en sí per neguna successió del moviment, car no si moltiplicarà hora ni moment de un temps e daltre. Serà, doncs, lo moviment daquells en temps eviternal sens successió de temps, jatsia ço que[1] la successió sia segons moviment de loc, moventse[2] lo cors del sant de levant a ponent o de levant al cel emperial, e enaxí als altres locs.

¶ En axí com lo moviment del cors glorificat no moltiplicarà hora ni moment dia ni any en temps, enaxí lobjectament de les potencies, qui sauràn a gloriejament en membrant entenent e amant oent e veent, no moltiplicaràn hora ni moment dia ni any en temps, e la successió serà de un object en altre, segons granea de bontat gloria e veritat, com serà la successió del moviment, lo qual dit havem. E aquest pas es molt plaent a considerar, e en ell es la divina gloria[3] significada esser eviternal.

8. *Del loc eviternal*

Los sants de gloria se mouràn a plaer dun loc en altre, e en qual que loc sien hauràn gloria per ço que la differencia dun loc e daltre[4] no consum gloria eviternal, la qual serà en lo cel emperial, e encara, dins lo firmament, segons

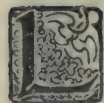
1. A, jatsia que: B, jassia asso que.—2. B, mouentsi.—3. B, es plaent a conciderar en ell e es la diuinal gloria.—4. B, en altre.

quels sants hauràn plaer en lur moviment. Per que enaxí com moviment de cors glorificat no posa[1] neguna realitat successiva en temps eviternal, enaxí lo moviment del cors glorificat no posa neguna realitat successiva de gloriejament destinct per lo mudament de un loc en altre, per ço que la differencia dels locs qui està per ço que pusca esser lo moviment dels corses glorificats, no consum eviternal gloriejament. E aquest pas es sobtil a entendre.

¶ Lo loc dels dampnats es infern qui es evitern, e mogut un cors dampnat de un loc en altre, en qual que loc sia mogut, haurà pena; axí com lo peix en la mar qui, mogut de un loc en altre, tota hora participa ab aygua sens que la mutació de un loc en altre no parteix lo peix a laygua ni laygua al peix; e per açò serà lo loc[2] dinfern subject a eviternal turment, sí quel cors del dampnat estarà enaxí fixament en foc,[3] com pera en anell o en Aries en lo firmament, o sia quel cors sia mogut per la flama del foc o per laygua, dun loc en altre.

VI

De les flors del Arbre eviternal

Les flors del Arbre eviternal son eviternals gloriejaments, axí com gloriejament de bonificar magnificar durar possificar entendre amar virtuificar[4] verificar, e tots aquests ornats e vestits de gloriejar.

1. *De gloriejament de bonificar*

Gloriejament de bonificar en eviternar serà en los sants sots raó de bontat, estant bontat raó a bonificar e gloria a

1. B, lo mouiment de cors glorificat no passa.—2. B. foc.—3. A, el foc.—4. A, B, uiuificar.

gloriejar aquell bonificar[1] en eviternar, ço es saber, quel bonificatiu el bonificable el bonificar seràn tots plens de gloriar,[2] e la essencia de bontat atretal, com sia lo seu compliment bonificatiu bonificable e bonificar, lo qual compliment haurà en eviternar.

¶ Al gloriejar de bonificar ajudarà magnificar per ço que sia gran, lo qual magnificar serà estès per tot lo bonificatiu bonificable e bonificar; lo qual magnificar noy[3] poría esser estès sens esteniment de gloriar e eviternar, car sin fallía eviternar gloriar, seríay menorificar[4] e noy poría estar magnificar qui ab majorificar ha concordança.

¶ Al gloriejar de bonificar ajuda durar, lo qual sestén en lo bonificatiu bonificable bonificar ab gloriar per ço que estíen en eviternar, car en quant lo bonificatiu dura, cové que duren lo bonificable el bonificar: e açòs convertex; e per aquest durament dura lo gloriar, car gran gloria es del bonificatiu que en eviternar e gloriar pusca haver son bonificable e bonificar; e açò metex es de la granea de gloria en bonificable e bonificar.

¶ Al gloriejar de bonificar ajuda possificar en quant lo bonificatiu pot esser bonificant el bonificable pot esser en eviternar,[5] e damdós los poders pot esser en eviternar bonificar, e del bonificar e possificar qui estàn en eviternar, se segueix eviternal gloriejar;[6] e per açò romàn en eviternitat product bonificat[7] bonificable gloriejat gloriejable. E aquest pas es molt plaent a considerar.

¶ Entendre ajuda al gloriejar de bonificar, car lenteniment del sant entendrà en sa bontat eviternalment gloriejat bonificant e bonificable e bonificar, del qual entendre se seguirà[8] gloriejar en son entendre. E daquest gloriejar qui serà en lentendre en eviternar, serà pres lo lum[9] de

1. B, a glorificar aquell glorificar.—2. B, glorieiar (*passim* per *gloriar* en el m.s. A).—3. A, no.—4. B, menorificat.—5. B, pot esser euiternar.—6. B, se sigueys euiternar e glorieiar.—7. A, bonificar.—8. B, se siguiria.—9. B, sera pres la luu.

bonificar entès en gloriejar e eviternar. E aquest pas es subtil a entendre.

¶ Amar ajudarà al gloriejar de bonificar, car la voluntat del sant volrà que en sa bontat[1] sien eviternalment bonificant bonificable e bonificar, e serà enaxí com ho volrà. E car se seguirà en bontat ço que volrà la voluntat, seguir sà en son amar gloriejar, del qual gloriejar serà entès[2] lum en lo bonificar: e enaxí seràn dos lums en gloriejar eviternalment, la un lum pres del altre. E aquest pas es molt plaent a desiderar.

¶ Vertuificar ajudarà al gloriejar de bonificar, car la virtut de bontat estarà eviternalment estesa en los essencials concrets de bontat, del qual esteniment se seguirà en lo bonificar eviternal gloriejar; car gran gloria serà de bontat que eviternalment haja en sí metexa virtuós bonificant bonificable e bonificar.

¶ Al gloriejar de bonificar ajudarà verificar, car la veritat de Deu posarà en ver eviternalment[3] lo bonificant el bonificable el bonificar de bontat, e daquell posament ixirà gloriejar en bonificar; car gran gloria serà de bontat que eviternalment e vertaderament sien sos concrets en verificar de bonificant bonificable bonificar.

¶ Segons que havem mostrat com a la flor de bontat ajuden les altres flors, havem dada doctrina com una flor ajuda a altra en haver gloriejar en eviternar, axí com al gloriejar de magnificar a qui ajuda la flor de bontat en quant lo fa bo, e de duració en quant lo fa durar, e de poder en quant pot esser en eviternar, e enaxí de les altres, segons que de bontat havem donat exempli.

¶ En lArbre eviternal son flors qui son en contraria manera daquelles que dites havem, les quals son eviternals turments sustentats en los dampnats, axí com turmentar real bontat[4] granea poder enteniment voluntat virtut e veritat,

1. A, en bontat.—2. A, seguir car en son amar glorieyar sera enses.—3. B, car la uoluntat de deu posara en uer euiternal.—4. P, *bonitatis* etc.

qui son reals parts e naturals de la substancia del dampnat. E aquestes flors ajuden a turmentar les unes les altres, per ço quel turment sia gran.

2. *Del turment damar*

Al turment damar ajudarà malificar, per ço que lamar sia mal en tant que malea sestendrà en lamatiu e lamable e lamar de la voluntat, per ço que lamatiu e lamable e lamar sien mals: mal serà lamatiu en quant amarà mal, e amarà ço que haver no porà e desamarà ço que eviternalment haurà; el seu amable serà mal, car lamable que amarà serà de sa natura airable. E per açò serà mal lamar product[1] del amant e lamable en eviternar e turmentar, car[2] gran turment serà del amar e del amant e lamable estants eviternalment en malificar.

¶ Granea ajudarà al turmentar damar, car lamatiu serà gran en amar injurioses coses e grans, e en desamar grans coses dignes de esser molt amades. E per açò serà gran lo turment damar en eviternar, en lo qual desamarà Deu qui es lo major object amable el pus gran en amabilitat de bonea eternitat e infinitat, poder saviea e voluntat, gloria e veritat.

¶ Al turment damar ajudarà durar en quant lo farà estar en eviternar contra lamatiu e lamable, qui daquell amar hauràn turmentar estès[3] en eviternar damdós. E aquest pas es greu a cogitar; emperò poden naver esperitual sanitat[4] los peccadors si bé lo volen considerar.

¶ Poder ajudarà al turmentar damar en quant porà estar en eviternar contra lamatiu e lamable el desamable, e lamatiu e lamable el desamable poràn estar contra lamar, e lamatiu contra lamable e lamable contra ell; e açò meteix del desamable. E aquesta contrarietat porà estar per poder, per ço que lamar pusca estar en gran turmentar.

1. B, produyt,—2. B, com.—3. A, ences (*stes* al marge): B, entes. P, *extensum*.—4. B, sanitat esperitual.

¶ L enteniment del dampnat ajudarà al turmentar damar, car lenteniment entendrà que la voluntat eviternalment[1] volrà ço que no haurà e haurà ço que airarà, lo qual entendre que lenteniment haurà eviternalment, la voluntat eviternalment[2] airarà e blastomarà. Serà, doncs, turmentat lamar de la voluntat per ço que lenteniment entendrà; car si lenteniment no entenía eviternalment lo turment de la voluntat, poría haver la voluntat en son amar algún repòs e alguna esperança de ço que desira; mas lo repòs ni la esperança no pot haver, pus que lenteniment entén vertaderament e eviternalment[3] lo turment del amar, del qual es turmentada la voluntat tan fortment, que no es home en esta vida quil pogués[4] cogitar recontar ni escriure; ni encara, tots los homens qui viven, enfre tots nol poríen cogitar si de tots se moltiplicava un[5] cogitament quil turment cogitàs, car lo lur cogitar en esta vida no poría estar en eviternar, en lo qual està lo turment del amar del home peccador dampnat. E aquest pas aporta tristicia en los homens peccadors, si bél[6] volen cogitar.

¶ Al turmentar[7] damar ajudarà la virtut en quant serà raó a vici[8] qui es son contrari, axí com lo gustar del home malalt qui la sua sabor real, qui es part del gustar segons que es significat en l Arbre vegetal e sensual, es contra la sabor de la poma que menuga lo malalt, en la qual troba amaror contra dolça sabor qui es en la poma. Serà, doncs, virtut real occasió de vici moral, la qual occasió turmentarà lamar eviternalment, estant la virtut occasió a vici en lamant e lamable e lamar, per la qual occasió la justicia de Deu turmentarà la voluntat del peccador qui contra virtut haurà son amar e amant e amable.[9]

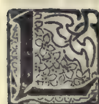
¶ La real veritat del peccador ajudarà a turmentar lamar eviternalment, car vertaderament mostrarà al enteni-

1. B, euiternal.—2. B, e euiternalment.—3. B, e en euiternalment.—4. B, que pogues.—5. A, manca *un*.—6. A, si bels: B, si be.—7. A, turment, —8. B, a uisci *(passim)* rao.—9. B, e son amant amable.

ment lo falliment de la voluntat, don nexerà consciencia[1] de la qual serà entès desamar, car la voluntat desamarà aquella consciencia que mostrarà veritat al enteniment que la desamarà per ço car li darà turment, e haurà appetit a ignorar aquella consciencia e a entendre lo contrari de ço que veritat li mostrarà, lo qual ignorament haver no porà, e per açò serà turmentat en eviternitat; e si ignorar pogués, la consciencia pogra haver algún refrigeri en son entendre, en lo qual lagra lamar de la voluntat, lo qual serà en turment per ço car lenteniment no porà ignorar la manifestació que darà la voluntat, de la consciencia. Serà, doncs, turmentat lamar en lo verificar e lentendre, lo qual verificar e entendre desamarà la voluntat, per lo qual desamament enclinarà la real veritat a haver appetit a falsificar contra son verificar, axí com lenteniment qui haurà appetit a ignorar contra son entendre. E en aquest pas pot hom conèxer com les unes formes turmentaràn les altres ab lurs actus appellats flors de eviternals turments,[2] los quals los homens peccadors molt tembríen si los consideraven segons la doctrina quen havem donada en aquest Arbre.

VII

Dels fruyts[3] del Arbre eviternal

Los fruyts del Arbre eviternal son los compliments de les fins de les parts reals, de les quals son les substancies dels sants, axí com lo fruyt de bontat, el fruyt de granea, de duració poder saviea voluntat gloria veritat. Els fruyts dels dampnats son les privacions dels

1. B, consequencia (i lo meteix en els casos segŭents).—2. A, com les unes formes primeres turmentaran les altres ab lurs actus appellara flors de euiternal turmens.—3. B, del fruyt.

fruyts dels salvats, axí com la privació de la fi de bontat e de la fi de granea e de la fi de duració, e enaxí de les altres privacions. E tots aquests fruyts els fruyts dels salvats son eviternats e enaxí en eviternitat establits, com los fruyts dels arbres en estiu cullits; e aquests fruyts eviternats[1] son enaxí en esta vida sembrats, com los fruyts de les plantes qui en yvern son sembrats per ço que en estiu dells sien altres fruyts cullits e moltiplicats, lo qual culliment[2] e multiplicament significa multiplicació e culliment de fruyts eviternalment.

1. *Del fruyt de bontat*

Lo fruyt de bontat està en lo compliment de bonificatiu bonificable bonificar, lo qual compliment esser no poría sens eviternitat; car si esdevenía en privació lactu de bontat, no poría esser lo compliment del bonificatiu el bonificable el bonificar. Es, doncs, cullit lo fruyt en eviternitat en qui no sia ociositat ni cessament[3] de bonificatiu bonificable bonificar.

¶ Lo fruyt de granea es lo compliment de magnificatiu magnificable magnificar, ço es saber, quel magnificatiu tots temps sia gran en magnificant grans coses; e açò metex del magnificable magnificat[4] en gran magnificar, lo qual magnificar sia tan gran que en sí no contenga neguna ombra de poquea, car si ho faia no poría eser lo compliment de magnificatiu e magnificable en magnificar.[5] Cové, doncs, que sia lur compliment en eviternitat e en ella cullit, en tant que null temps en lo magnificar no sia ombra de menorificar ni de poquea.

¶ Lo fruyt de duració no pot esser cullit en privació de sí metexa ni de son durificatiu durificable durificar: cové, doncs, que sia cullit en la fi de tots tres los seus

1. A, finits euiternitats.—2. B, altros fruyts cullitz e montiplicats. lo qual compliment.—3. B, cessament ni ociositat.—4. B, magnificar.—5. B, de magnificar en magnificable e magnificar.

concrets e de sí metexa. Aquest culliment no pot esser de duració parcial de substancia parciada[1] de substancia gloriada, sino en eviternitat, en la qual la fi de la substancia gloriada es cullida e sustentada, enaxí com color en substancia[2] e calor en foc e lugor en lo sol.[3]

¶ Lo fruyt de poder es que eviternalment pusca haver en sí metex reals concrets, e que ell sia raó com bontat pusca esser, e granea[4] atretal, e enaxí de les altres parts de la substancia gloriejada; e encara, que per ell cascuna de les parts primeres pusquen haver en sí metexes essencials concrets, axí com bonea qui per raó de poder pot haver en sí metexa essencial bonificatiu bonificable bonificar. Cull se, doncs, lo fruyt de poder en eviternitat, fora la qual nos poría[5] collir, car fora eviternitat neguna fi creada no pot haver compliment, com siaço que tota fi creada qui no sia cullida en eviternitat, esdevenga en defalliment, enaxí com la fi del cavall de la grua e del peix, del pomer,[6] del aur, qui en eviternitat no han passament, com siaço que totes aquestes substancies esdevenguen en corrumpiment e no en resuscitament.

¶ La fi de saviea se cull en eviternitat en la qual[7] està cullit e eviternalment se cullirà, axí com lo fruyt de saviea qui està en entendre e entès e entelligible, en quant es entès es cullit.[8] E en quant es la intelligibilitat de Deu en eviternitat se cullirà lo fruyt en la eviternitat, en la qual lentellectiu creat eviternalment entendrà Deu fas a fas, segons que ja havem dit en lArbre dels angels; e aquell qui cullirà el fruyt serà lentellectiu e collir là en son propri entendre, e enaxí serà lo fruyt collit en tots tres e romandrà a collir en lobject; e enaxí serà lo compliment en lentenniment sens negún defalliment sens ociositat e cessament.

1. B, P, manca *de substancia parciada.*—2. A, e substancia.—3. B, cel.—4. B, en granea.—5. A, no poria.—6. B, e de la grua e del peys e del pomer.—7. B, lo fruyt de la sauiesa se cull en euiternitat lo qual.—8. P, *in quantum intelligitur et colligitur.*

¶ Lo fruyt de la voluntat serà cullit en eviternitat, en la qual eviternalment se collirà; e per açò lo seu collir requer dues[1] condicions: la una es que sia collit complidament sens negún defalliment, e quel[2] culla lamatiu en sí metex e en son propri amable e amar; laltra[3] condició es quel fruyt estía eviternalment en collir, per ço que lamatiu no ces de collir, car[4] si cessava de collir cessaría damar, el fruyt sería collit e no a collir e sería posseít en ociositat sens amar, e enaxí no sería collit en majoritat de fi ni damatiu damable e damar: cové, doncs, que romanga a collir. E aquestes dues condicions que dites havem significanen les condicions de eviternitat e la gloria dels sants, la qual han en collir lobject, en amar[5] aquell, lo qual es Deus qui romàn amable al amatiu creat en eviternitat, enaxí complidament com romàn en ella amat. E la noblea que ha aquest fruyt enaxí collit e a collir, qui la poría cogitar parlar ni escriure?

¶ Lo fruyt de la virtut serà collit en lo seu mèrit e ab ell se collirà en eviternitat, axí com lamatiu qui eviternalment serà virtuós en amant virtuós amat e amable, don ixirà virtuós amar en eviternar sens cessar. Aytal fruyt enaxí collit e a collir fa bo desirar e tots los fruyts corporals desta vida poc prear,[6] los quals no pot collir ab trop beure e menjar, ni ab viure per sojonar e honrar.[7]

¶ La veritat collirà son fruyt en la sua fi ab eviternar, atenyent la veritat creada la increada en lengenrar e espirar que havem dit en lArbre apostolical e que direm en lArbre divinal; e enaxí collir sà lo fruyt[8] de verificar en verificar e de veritat en veritat, e collir là verificatiu de verificant e verificable de verificable. Per quel fruyt serà collit en tan gran veritat[9] e de tan gran veritat, que a aquell

1. A, dos.—2. B, e quell.—3. B, lautra.—4, B, per so car.—5. P, *in amando.*—6. A, poc prea.—7. B, lo qual nos pot recullir am trop beure e meniar ni ab uiure per seiornar onrar.—8. B, culler sa bon fruyt.—9. B, e cullir la uerificat a de uerificant sera cullit en tan gran ueritat (A, manca fins al mot *veritat* qui segueix).

colliment serà necessaria eviternitat sens la qual[1] no poría esser lo gran colliment é madurament del fruyt e separament de falsetat.

¶ Materialment en la flama del foc un lum es collit daltre lum, axí com un ciri encès daltre ciri encès, e es collit en lugor en calor e en les condicions del lum del qual es collit e encès. E aquest colliment material es figura e significació al colliment del fruyt gloriós qui en eviternitat serà collit, axí com lum de lum, e encara, en pus noble condició, e en aytant pus noble, com lo fruyt esperitual es pus noble quel lum material. Serà, donces, la fi del gloriós sant collida de gloria en gloria eviternalment e gloriosament e sens negún turment e ab condicions quis[2] pertanyen a molt complit gloriejament.

¶ Segons la manera que havem dita dels fruyts quels benauyrats[3] colliràn eviternalment, pot hom conèxer la manera com los dampnats[4] colliràn eviternalment. Emperò per ço car bona cosa es considerar sovín les penes[5] infernals eviternals, volem breument significar los colliments dels eviternals turments.

2. *Del fruyt de malea*

Lo fruyt de malea es privació de bonea, axí com en la voluntat del dampnat en qui bonea real natural es una de les sues parts, per raó de la qual naturalment lamatiu e lamable e lamar concrets de la voluntat e essencials, se requeren esser bons, car a bona fi foren creats, e per açò[6] han en natura segons creació com sien bons. Mas car bonea ha perduda[7] la sua fi, romanen buyts los concrets de la voluntat de bontat artificial, a la qual san eviternalment e null temps no la atenyen;[8] car a aquella san ab malicia artificial,

---

1. B, que aquell culliment sera necessari a euiternitat sens lo qual.—2. A, quils: B, que.—3. B, benehirats.—4. A, quels dampnats: B, com los maluats (afegit al marge).—5. B, concirar souiny les coses e penes.—6. A, manca *açò*.—7. A, perduyda.—8. A, ateny.

e açò enaxí simplement, que en la malicia artificial no ha gens[1] de bonea artificial, ans son enaxí contraris, e molt més encara, de[2] bonea natural e la malicia artificial, com calor e fredor, blancor e negror; e per açò serà la bontat[3] natural tota plena de malicia artificial en pena eviternal, la qual pena eviternal culliràn lamatiu el amant e lamable[4] concrets de la voluntat; e car seràn collits en eviternitat, los turments de cascú romandràn a collir en eviternar[5] ab amar e desamar.

¶ Segons lo turment del colliment del fruyt esperitual es significat lo colliment del fruyt corporal en eviternal turment, axí com lo cors del dampnat en foc turmentat, enaxí que foc turmentarà foc, e aygua aygua, e àer àer, e terra terra,[6] e foc turmentarà àer aygua e terra; e açò s convertirà, enaxí que null temps en turment no haurà fi mijà ni començament, per ço car serà lo turment eviternalment. Serà lo foc parcial qui serà part del cors turmentat[7] per lo foc defores, axí com lo foc parcial[8] del ferre en la fornal, qui per lo foc de la fornal es moltiplicat en calor: serà, doncs, lo foc dedins lo dampnat parcial, turmentat per lo general defores; e açò metex de les altres parts parcials[9] qui totes estaràn en contrarietat e buydes de concordança e de la fi daquelles; e açò serà gran meravella que foc sia contra foc, ni universal contra son particular. Daquesta pena tan gran me vull[10] lexar a recontar, car poc es ço quen puc dir segons que la pena es gran en eviternar collida en lo cors materialment[11] e en lànima esperitualment, e collida en la ànima per lo cors en quant lo cors qui venc plen de fins a la ànima per raó de gloriejaments, ven a la ànima buyt de fins ab turments. E en aquest pas pot hom conèxer lo foc material per lo qual lànima ha turment en lo cors ab ella conjunt.

1. B, no agues.—2. la?: P, *quam*—3. A, beutat.—4. B, el amable el amar.—5. A, a collir euiternal.—6. A, en axi que foc turmentara foc e aygua e aer e terra.—7. A, *afig:* eujternalment turmentat.—8. B, particular.—9. B, particulars.—10. A, ne vull.—11. B, material.

[illegible]

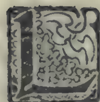
[illegible]

Del Arbre maternal

QUEST Arbre atribuím a nostra Dona sancta María, mare de justs e de peccadors; e per açò appellamlo Arbre maternal, e departim ell en .vij. parts, enaxí com los altres Arbres.

I

De les rayls del Arbre maternal

ES rayls del Arbre maternal son[1] moltes, enfre les quals son les fins dels homens recreats qui eren perdudes per raó del peccat original, les quals foren restaurades per la mort de Jesu Christ, per la qual lo peccat original fo consumat, segons que provat havem en lArbre apostolical.

2. Adam e sos consegüents foren creats a gloria, e per lo peccat original daquella gloria foren desviats; mas plac al Fill de Deu pendre carn humana, e fo Fill Deu e home[2] de nostra Dona, per ço que retornàs Adam e sos consegüents a la fi segons la qual los havía creats; e per

1. A, manca fins al altre mot *son*.—2. A, deu hom.

açò nostra Dona es mare de la fi daquells: mare en quant materia, car[1] della près materia humana lo Fill de Deu, per ço que retornàs les fins dels homens en lo primer estament; e per açò nostra Dona es mare de la fi de Adam Noè Abram e Ysach e Yacob, Moyses, sent Pere e sent Pau,[2] e de tots aquells mundats del peccat original per nostre Senyor Jesu Christ, Fill de nostra Dona.

3. La fi de home es membrar entendre e amar Deu, honrar e servir loar e beneir, e en ell haver gloria eviternal. Es, doncs, la fi del home molt gran en bonea granea e en les altres formes primeres; e car molts son los homens recreats, es nostra Dona mare de moltes fins rayls[3] de la sua maternitat: e en cascuna rayl dome es nostra Dona mare de moltes fins, axí com es Adam en qui ha moltes fins parcials,[4] axí com la fi de la sua bonea e la fi de la sua granea, e enaxí de les altres fins corporals e esperituals. Es, doncs, gran la maternitat de nostra Dona, com les fins sien tantes e tants sien los homens; per que aytal mare tan noble e tan gran, es digna que sia molt amada membrada loada servida entesa e honrada.

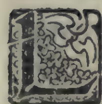
4. Segons que havem dit en molts locs, home es fi de totes coses corporals, la fi de les quals fo perduda per lo peccat original, e fo lo seu perdiment en lo desviament de la fi dels homens. E car la fi dels homens retornà al primer[5] estament per lo recreament fet per lo Fill de nostra Dona, retornaren les fins dels corses[6] celestials e de tots los elements e de tots los elementats,[7] per aquell recreament, a la fi[8] per que foren creats. Es, doncs, nostra Dona mare de totes aquelles fins; car si ella no fos, neguna delles[9] no retornara al primer estament, el Sol e la Luna e les esteles,[10] el foc els altres elements, el pomer e les altres plantes,

1. A, e car.—2. B, de adam. nohe. abraam. ysach. e iacob. moyses. sent .P. e sent paul.—3. B, reyals.—4. B, particulars.—5. A, a primer. —6. A, de les cosses.—7. A, manca aquest membre: B, manca el membre anterior.—8. B, manca *a la fi*.—9. A, de ella.—10. A, e les altres steles.

el ferre e los altres metalls, el cavall e los altres animals, serviren a home debades, en quant home fora peccador e desobedient a son creador; e per açò foren les fins daquells perdudes, qui son per ço que servesquen[1] a home just e amic e servidor de Deu. Mas car nostra Dona es mare de recreació materialment, es mare de totes aquelles fins qui son per servir home. Es, doncs, nostra Dona gran en maternitat,[2] segons que les fins son moltes e de gran necessitat utilitat e virtut.

II

Del tronc del Arbre maternal

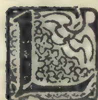
o tronc del Arbre maternal es la maternitat de les rayls que dites havem, e es tronc[3] ajustat de totes en quant es hàbit general per raó del qual totes les fins corporals poden esser retornades al primer estament; e per açò quant nostra Dona es tocada ab alguna fi particular, lo tronc qui es universal respòn a aquell tocament particular, enaxí com tot qui respòn a ses parts. Es, doncs, lo tronc hàbit de molts tocaments e responiments, los quals responiments son naturals, segons la natura dels tocaments, axí com en Martí qui com toca nostra Dona[4] com a fill desperança, respònli nostra Dona com a mare desperança, e si la toca ab pietat, respònli nostra Dona com a mare de pietat, e enaxí de les altres formes. Per que per raó de la natura dels tocaments els responiments, atroben los peccadors en nostra Dona en les cuytes, ajudes e restauraments.

1. A, foren les fins daquells qui son per [que] seruesquen.—2. B, mare de gran maternitat.—3. B, el tronc,—4. A, e axi com en marti qui com toca nostra dona axi.

2. Aytal tronc tant general a tants tocaments e qui[1] encontinent respòn a tots ab compliment, deu esser molt car tengut, molt amat e honrat e servit. E es encara pus general en granea de bontat poder e virtut, que la resplendor del Sol ni la calor del foc; car lo Sol nil foc no responen a tocament desperança, de pietat caritat misericordia e perdó, a que respòn la maternitat[2] de nostra Dona. E per açò fan mal los cristians qui la noblea de aytal tronc no mostren e no loen als infidels[3] qui en nostra Dona no han esperança ni de la sua bontat conexença, ans neguen e menyspreen e descreen la alta virtut[4] e noblea en que Deus la ha posada, axí com a mare de totes corporals creatures, en quant lo seu Fill[5] ab ella les ha recreades, segons que dit havem.

III

De les branques del Arbre maternal

LES branques del Arbre maternal son .ij., ço es la natura divinal de Jesu Christ e la natura humana; e es nostra Dona mare daquelles branques, en quant son exides en filiació ajustada damdues les natures, ço es saber, Fill Deu home: Fill Deu per deitat, fill home per humanitat,[6] e Fill Deu esser fill home per humanitat, e fill home esser Fill Deu per deitat; e car abdues les filiacions son ajustades en esser un Fill, la maternitat de nostra Dona ateny[7] abdues les branques nades e exides della, en quant un Fill Deu home della es nat e exit.[8]

---

1. A, Atal tronc tan general a tots tocaments aqui.—2. A, e poder e que respon maternitat.—3. A, infels.—4. A, e meynspreen alta uirtut.—5. A, lo fill.—6. A, manca fins al altre mot *humanitat*.—7. A, atench.—8. A, nat della (manca *es)* e exit.

2. Exí de nostra Dona la branca humana ab la branca divina que la engenrà de la carn e la sanc de nostra Dona, e engenràla ab la concepció de nostra Dona[1] qui consentí a la generació. E per açò es nostra Dona mare en la encarnació materialment, quant al cors de Jesu Christ, la qual materia fo corporal, e formalment fo mare en quant amà e creec lo concebiment, e en axí fo mare corporalment e esperitualment e materialment e formalment; e encara, fo mare per la forma desús divinal, qui moc la sua concepció esperitual e la materia corporal a filiació. Exiren, doncs, les branques de nostra Dona en gran filiació de gran maternitat, e de tan gran en granea de bontat duració poder saviea voluntat gloria virtut e veritat, que no poc esser major de deitat en humanitat, ni de humanitat en deitat, ni de creador en creatura; e per açò la granea de les branques responen a la granea de la maternitat e la granea de la maternitat a elles, en tant quel responiment no pot esser major.

3. Los grans arbres han grans branques, e segons que les branques son grans, les ombres que fan son grans,[2] a les quals ombres saombren los homens quant fa gran calor.[3] Aombrense, doncs,[4] los homens tots quants son nats e nexeràn qui sien en estament de salvació, sots les branques de maternitat, en quant son deffeses de la pena caúda en la humana especia per raó del original peccat. Sia, doncs, lo tronc loat e beneit, pus que dell ixen tan grans branques, a la ombra[5] de les quals tants homens han repòs.

1. A, manca fins al altre mot *dona.*—2. A, manca *son grans.*—3. B, com fa gran calors.—4. A, donques.—5. B, a les ombres.

IV

Dels rams del Arbre maternal

ISERICORDIA esperança pietat avocació humilitat[1] e verginitat son los rams del Arbre maternal.

2. Misericordia es ram del Arbre maternal, en quant los peccadors atroben misericordia per nostra Dona en son Fill qui perdona los peccats per ço car nostra Dona es mare de misericordia, en quant son Fill Deu home es misericordia. Per que en quant es gran la misericordia del Fill e la maternitat de la misericordia, satisfà misericordia a granea de perdó de gracia e de do, a aquells qui demanen misericordia.

3. Nostra Dona es refugi dels peccadors e daquells qui han necessitat de virtuts e dels bens temporals e qui son en tribulació e en perills, e es refugi daquells en quant han en nostra Dona esperança que ajut a lurs necessitats, axí com home peccador qui es en peccat de luxuria o de avaricia o en altre peccat, qui ha esperança en nostra Dona que li ajut a haver castedat o karitat o altra virtut que desira. E per açò la esperança que nostra Dona ha en son Fill que li don ço quels peccadors li demanen, respòn a la esperança dels peccadors; e enaxí responense amdues les esperances ab concordança de granea de bontat virtut e karitat, per raó del qual responiment[2] null hom nos fadiga en nostra Dona, pus que en ella ha esperança; car si en ella se fadigava, fadigarsia nostra Dona en son Fill ab granea desperança, la qual fadiga es impossibol. Açò meteix es daquells qui son pobres dels bens terrenals, qui han

---

1. A, humilitat auocacio.—2. B, dels quals responiments.

esperança en nostra Dona quels ajut a viure, per ço que pusquen servir son Fill; e la[1] bona fembra qui ha son fill malalt ha esperança[2] en nostra Dona quel guaresca; e encara, lo mariner qui es en la mar en perill de mort, qui ha esperança en nostra Dona com[3] pusca venir a bon port.

4. La pietat que nostra Dona ha dels peccadors es un ram del Arbre, e es gran ram: gran ram[4] es en quant ha gran pietat, com siaço que totes les obres de nostra Dona sien grans en granea de bontat saviea e voluntat veritat e virtut; es encara gran lo ram per la gran necessitat dels homens dels quals nostra Dona ha pietat, els quals a nostra Dona demanen ajuda per pietat, e qui per amor[5] della han pietat los uns dels altres. E enaxí responen se amdues les pietats, la pietat de nostra Dona e la pietat dels homens; per raó del qual responiment atenyen los peccadors per nostra Dona ço que desiren, els angels compten les làgremes quels homens ploren adoncs com preguen nostra Dona que dells haja pietat.

5. Avocació es ram daquest Arbre, ço es saber, la avocació que nostra Dona fa per los peccadors adoncs com los vol ponir la justicia de son Fill; e avoca nostra Dona ab misericordia e ab esperança e ab pietat e ab la amor que ha en son[6] Fill e als peccadors, e ab lamor que aquells han a ella e a son Fill. E encara, ab la contricció que han de lurs peccats e ab la confessió quen fan e ab la satisfacció que prometen e ab moltes daltres formes, forma[7] nostra Dona la sua avocació el libell qui es enfre ella e son Fill en lo pleyt;[8] e la justicia del Fill se deffén acusant los peccadors dels grans falliments que han fets contra la deitat quils ha creats e la humanitat quils ha recreats, e encara, segons natura de justicia e de jutjament; car enaxí

1. A, a la.—2. B, malalte. E ha esperansa.—3. B, que.—4. A, manca *gran ram.*—5. A, amar.—6. B, ason.—7. B, quen prometen e ab moltes daltres formes: En forma.—8. A, el libell qui es en lobget della e de son fill: P, *et libellum: quem dat filio suo pro peccatoribus.*

es natural cosa a justicia jutjar, com al enteniment[1] entendre e al foc escalfar e al Sol loir; mas car lo Fill home e nostra Dona estàn a la una part de la avocació, la justicia del Fill Deu als precs del Fill home e de la Mare nos pot deffendre. Es, doncs, bona aytal avocada e qui diu[2] que enaxí es natural cosa a misericordia perdonar, com a justicia jutjar e punir; e encara més a ensús, en quant per la misericordia se seguex granea de bontat en gloriar los penidents salvats, e per justicia en punir se seguex granea de pena en los dampnats; e encara, que nostra Dona diu e allega que la justicia no pot contradir contra la sua semblança, qui es lo penediment just quels peccadors han ab contrició confessió satisfacció e ab esperança de la avocació de nostra Dona.

6. Humilitat e verginitat son rams del Arbre, ço es saber, la[3] humilitat e virginitat de nostra Dona. Es ram la humilitat de nostra Dona en quant es exempli a moltes humilitats, e es ram la sua virginitat en quant es exempli a moltes virginitats; car[4] molts homens e moltes fembres, per ço car nostra Dona fo humil e verge volen haver humilitat e verginitat, axí com los homens e les fembres qui amen religió per ço que pusquen haver hàbit de humilitat en lurs paraules e en lurs vestiments lits e edificaments e viandes; e açò meteix de la verginitat, làbit de la qual en religió conserva.

1. B, del enteniment.—2. B, auocacio e que diu.—3. A, son ram del arbre (B, albre) co es saber de la.—4. B, contre.

V

De les fulles del Arbre maternal

1. De quantitat[1]

Les fulles del Arbre maternal appellam los .ix. accidents generals. E primerament de quantitat direm: la qual quantitat respòn a la granea de bontat del Arbre maternal, car la granea de bontat del Arbre maternal es estesa ab quantitat, en aytant com[2] es la bontat del Arbre, qui es quanta per quantitat. On, com la granea s estena tant en bontat, que la maternitat del Arbre es pus bona que neguna altra maternitat, ni encara[3] que totes les altres maternitats, es, doncs, gran la quantitat de la maternitat en bontat sobre totes les quantitats de les altres maternitats, car neguna altra maternitat no ha filiació de la qual sia fill Deu e home, mas solament la maternitat de nostra Dona. E encara, es la quantitat de la maternitat[4] pus gran en bontat que totes les quantitats de les altres maternitats, com sia ço que tots los homens recreats e salvats sien fills per recreació de nostra Dona, per raó de la qual filiació e maternitat sien eviternalment gloriejats, la qual gloria es en tant[5] gran quantitat de duració, que no ha fi; e per açò la quantitat continua e discreta qui es daquest Arbre maternal, no es qui la pogués[6] dir ni escriure la granea de la sua bontat.

2. De les qualitats del Arbre maternal

Bontat guanyada e donada es qualitat de la maternitat; e açò meteix es de la granea de bontat e de la bontat de

1. A, B, P, manca aquesta rúbrica.—2. B, quant.—3. B, e encara.—4. B, afig: *de nostra dona.*—5. A, glorieyats (B, gloriosats) la qual gloria en tan.—6. B, qui pogues.

granea; e enaxí de les altres qualitats del Arbre, axí com la virtut de la maternitat qui es aytan gran com la bontat del Arbre e qui es estesa per totes les qualitats del Arbre; e cascuna daquestes qualitats del Arbre ha Deus[1] apropriades a la maternitat ab tan gran granea de virtut e de bontat, que les fa mares per[2] recreació a totes les bonees[3] e virtuoses qualitats dels homens recreats e salvats, axí com la bontat de sent Pere e la sua virtut, qui son qualitats guanyades e per gracia de Deu donades, qui son filles per recreació de les qualitats guanyades e donades del Arbre maternal. E per açò responense les qualitats del Arbre maternal ab les qualitats dels homens salvats, enaxí com[4] qualitats generals ab especials; axí com la bontat de nostra Dona qui es general a les bontats dels homens salvats. E en aquest pas pot hom conèxer còm nostra Dona es digna de gran laor e que molt sia loada e servida per son poble, com sia ço que ella sia tan bona tan gran e tan complida de tots compliments, quel seu compliment ateny a complir tots los compliments que requeren les qualitats dels homens salvats recreats.

3. *De les relacions del Arbre maternal*

MARE e fill san relativament en les creatures, car si es mare cové que sia fill, e si es fill creat cové que sia mare; mas fora les creatures pot esser fill sens que no sia mare, axí com lo Fill de Deu qui no ha mare en quant es Deu, e posas en relació ab mare en quant es fill home, la qual filiació e maternitat se responen[5] enaxí bonament magnificadament virtuosament, com se responen relativament. Es, doncs, la responsió de la relació en tant alt grau, que negún altre grau de relació no pot esser tan gran en bontat poder gloria virtut amor e veritat, estant lo grau de relació creada e increada, la qual dita havem.

1. B, dels arbres e cascuna daquestes qualitats a deus.—2. B, de.—3. A, bones.—4. A, com a.—5. A, manca fins a *responen* qui segueix.

¶ Es encara un altre grau de relació, qui es enfre creatura e creatura en major granea de bontat que negún altre grau creat, axí com la relació qui es de nostra Dona e de son Fill home, lo qual home es major e pus gran en bontat que totes les creatures, car totes son creades per ell e ell es fi e compliment de totes. Es, doncs, la relació dell e de nostra Dona desús a totes les relacions creades, axí com fill millor que altre fill creat, e encara, que tots los fills creats: don se segueix que la mare sia major, pus que ha major fill que totes les altres mares; e encara, que en axí com son fill es fi e compliment de tots los fills creats, que la mare sia fi e compliment de totes mares.[1]

4. *De la acció[2] e passió del Arbre maternal*

Nostra Dona ha acció sobre los demonis, car negú no pot noure[3] als fills de nostra Dona, fills della per esperança la qual en ella han, e encara fills della per karitat en quant la amen,[4] e encara fills della per custodia, car ella los guarda els deffén, enaxí com bon pastor e fort qui guarda e deffén ses ovelles. On, com lo poder del demoni sia gran, lo qual ha[5] en fer mal, es, doncs, gran la acció que nostra Dona ha en los demonis sobre la passió que aquells han, en quant no poden fer neguna res contra lo poder e la voluntat de nostra Dona.

¶ Es[6] encara una altra acció que nostra Dona ha, qui es més a ensús e en major granea de bontat; car ella ha acció en la voluntat de son Fill qui es Deu e home, lo qual es pus forts que tots los angels e que tots los homens. Per que enaxí com es gran en bontat la passió, cové que sia gran en bontat la acció, la qual ha nostra Dona en la voluntat de son Fill qui vol tot ço que vol nostra Dona; car si nostra Dona vol salvació de negún home o sanitat o virtut, lo seu Fill ho vol[7] e enaxí es fet com nostra Dona

1. B, les mares.—2. B, de accio.—3. B, nolre: P, *nocere.*—4. B, manca aquest membre.—5. A, han.—6. B, manca *Es.*—7. B, son fill o vol.

ho demana; car son Fill en totes coses la obeeix e fa a sa voluntat, per ço que respona ab ella a la natural amor quis pertany enfre fill e mare e majorment enfre major fill[1] e major mare.

5. *Dels habits del Arbre maternal*

NOSTRA Dona ha memoria enteniment e voluntat. Per la memoria ha en hàbit membrar e per lenteniment entendre e per la voluntat amar.

¶ Ha en hàbit membrar, per ço que membre los peccadors qui la remembren en lurs cuytes e necessitats tribulacions e paors,[2] els quals criden a nostra Dona quels ajut, car si ella no ajuda ells son morts e perduts e en moltes vergonyes esdevenguts. Per que enaxí com lo Sol ha en hàbit a illuminar la Terra a la qual va entorn, segons la disposició del seu moviment, enaxí, e molts mills encara,[3] com siaço que nostra Dona sia major en bontat quel Sol e haja més de virtut, ha en hàbit membrar,[4] adoncs com es tocada ab membrament del home peccador qui la remembra en ses necessitats e qui ajuda li demana, enaxí com lo foc qui ha en hàbit escalfar lome qui a ell sacosta per ço car ha fret. E sil foc qui no ha tan gran hàbit en escalfar com nostra Dona ha en membrar, com siaço que memoria es pus alt hàbit e pus noble que calor, escalfa[5] tan fortment tot elementat qui a ell sacosta, còm més, doncs, nostra Dona ha gran remembrament del peccador qui a ella sacosta ab penediment esperança e remembrament! E açò meteix que dit havem del hàbit de memoria se pot dir del enteniment e de la voluntat.

6. *Del assituament del Arbre maternal*

ES nostra Dona estant en lo cel emperial davant son Fill Jesu Christ, e pus pres dell que neguna altra creatura, e

1. B, enfre fill e mare e major fill.—2. B, a tribulations e sacors.—3. A, encara e molt mjlls.—4. B, a remembrar.—5. B, qui axi escalfa.

dejús ella estàn los angels els homens rengats, los quals en cantant la loen e la beneexen e li fan reverencia e honor; el seu cors[1] està assituat en major molt resplendor quel Sol, el seu cap coronat de virginitat e de major sanctetat que negún altre cap, exceptat lo cap de son Fill. Es, doncs lassituament del cors de nostra Dona molt bell a veer e molt amable a esser vist.

¶ Es encara un altre assituament de nostra Dona, qui es esperitual, axí com la sua memoria assituada en bon remembrament, el seu enteniment en bon entendre, e la sua voluntat en bon amar; e segons quels[2] objects que nostra Dona pren membrant entenent e amant son en granea de bontat assituats, lo seu membrar entendre e amar[3] son en granea de bontat assituats. Es, doncs, gran lassituament que nostra Dona ha en membrar son fill Deu home e los peccadors qui la reclamen e qui posen la sua bontat noblea e karitat en lur membrar entendre e amar.

7. *Del temps del Arbre maternal*

Del començament quel mon fo creat tro quel Fill de Deu fo encarnat e crucificat, no fo null hom qui entràs en paraís. E esperaven, doncs, los prophetes els sants qui eren en lo lim dinfern, lo temps en lo qual nasqués nostra Dona el temps en lo qual son Fill fos encarnat, per ço ques cullissen los fruyts dels benauyrats en aquell temps, enaxí com se cullen los fruyts de les plantes en lestiu. Per que aquell temps fo molt noble, e enaxí centre e fi de tots los altres, com punt en lo mig loc del cercle al qual san en unió e ajustament moltes linies. E encara, que a aquell temps savíen tots los altres temps dels corses celestials e dels terrenals e tots lurs moviments per ço que fos la[4] recreació, car tots servíen a homens desobedients a Deu, en lo qual serviment no atenyíen[5] la fi del serviment ni la fi per

1. B, e honor e li seruexen. El seu cor.—2. A, los.—3. A, manca fins al punt qui segueix.—4. A, de.—5. A, ateny: P, *attinxerunt*.

raó de la qual eren creats, la qual fi perduda havíen per l original peccat. Estec, doncs, lo temps en que nasc nostra Dona en molt gran exalsament e granea de bontat, e en gran desiderabilitat de sants e utilitat daquells, e encara en gran abilitat[1] dels corses celestials e terrenals.

8. *Del loc del Arbre maternal*

ESTÁ nostra Dona en paraís e mare en fill Deu home, en la qual Deu home està fill, enaxí que la mare està mare per lo fill, e el fill està fill per la mare; e açò metex dels peccadors qui en nostra Dona han esperança, qui estàn fills desperança en quant son fills de nostra Dona en esperança, en la qual estàn: e açò es gran meravella que sien fills desperança e que estiguen en esperança, e que per esperança sien fills de nostra Dona, en la qual estíen ab esperança. Emperò segons la gran localitat[2] de maternitat no es meravella: car enaxí com lo firmament contén[3] moltes coses en sí per raó de sa gran quantitat e localitat,[4] enaxí nostra Dona contén en sí moltes esperançes de peccadors, ab les quals[5] los peccadors estàn en ella collogats e aombrats, en axí com los polls dejús les ales de la gallina mare daquells escalfats en la sua calor, significants l escalfament que ls peccadors han en amar nostra Dona, escalfats per la sua amor quils vest desperança els appella al loc benauyrat on ella està, en lo qual eviternalment sien collogats.

1. P, *amabilitate.*—2. A, loqualitat (forma repetida més avall): B, qualitat.—3. A, enten (mot repetit més avall per *contén).*—B, laqualitat. —5. A, los quals.

VI

De les flors del Arbre maternal

Son les flors del Arbre maternal los actus de les dignitats de nostra Dona ab les[1] quals cull los fruyts, axí com bonificar qui es actu de la bontat de nostra Dona, en magnificar[2] qui es actu de la sua granea, el perseverar del bonificar el magnificar qui es actu de la sua duració, en quant fa durar son bon e gran membrar entendre e amar[3] e bonificar e magnificar; e açò metex del actu de poder qui es possificar, ab lo qual es possificat lo bo e gran membrar entendre e amar; e açò metex del actu de virtut per raó del qual lo membrar entendre e amar de nostra Dona son virtuoses; e açò meteix del actu de veritat qui es verificar, per lo qual estàn en veritat les altres flors; e açò meteix del actu de gloria, per lo qual estàn los altres actus en gloriejar.

2. Enaxí com moltes veus, segons lart de música, ols sons de la melodía dels corses celestials moltipliquen un terz sòn comú plasent a oir, enaxí los actus de bonea granea duració poder virtut veritat e gloria moltipliquen tres flors qui son generals, les quals son lo membrar entendre e amar de nostra Dona, per ço que ab elles[4] grans fruyts e molt excellents en bontat duració poder[5] gloria virtut e veritat, pusca[6] collir, sens la qual excellencia e granea de les flors nos poríen los altres fruyts excellents collir.

3. Estàn[7] lo membrar entendre e amar de nostra Dona altes flors, enaxí, e molts mills encara, com la flor del

1. B, los.—2. A, manca fins al altre mot *magnificar*.—3. B, manca fins al mot *amar* de més avall.—4. A, ells.—5. A, manca aquest mot.—6. B, pusquen.—7. A, Estant: P, *sunt*.

liri està alta en blancor e odor, e la flor de la sarment qui puja a estar a ensús sobre la flor de tot altre arbre ab qui particip, e la flor del oliver qui està més a ensús en utilitat que la flor del pomer; e tant estàn altes[1] les flors de nostra Dona, que totes les flors dels peccadors qui en ella han esperança, estàn aombrades dejús les ombres[2] de les flors desús qui delles prenen sabor utilitat color e odor;[3] a la qual ombra nos puscam venir per la sua amor.

VII

Del fruyt[4] del Arbre maternal

Jesu Christ es fruyt de nostra Dona; e enaxí com la poma es fruyt quis cull en lo temps de calor, cull nostra Dona lo seu fruyt ab amor, e cull aquell en lo temps de misericordia, adoncs com Jesu Christ perdona al peccador per amor de nostra Dona; e enaxí com la poma es collida per donar sabor e odor, e la rosa per veer sa plasent color, enaxí nostra Dona cull lo seu fruyt ab plaer de membrar dentendre e amar, lo qual ha en lo seu Fill e en les sues obres.

2. Es collit lo fruyt de nostra Dona per donar vida als homens qui eren morts per peccat original, e en ell qui es fruyt ajustat de natura divina e humana, cull nostra Dona los fruyts dels peccadors qui en ella han esperança, los quals fruyts son les fins de les quals havem parlat en les rayls daquest Arbre; els peccadors cullen esperances contriccions làgremes sospirs e plors e amors e membrances, per ço quel fruyt de nostra Dona puguen collir e a la sua gloria venir.

1. A, mes a ensus que en utilitat que la flor del pomer e tan altes.—2. B, los arbres.—3. B, prenen sabor e odor.—4. A, dels fruyts.

3. Cullí nostra Dona lo seu fruyt en la nativitat ab virginitat, car verge lo concebé, e collílo ab paupertat, car ab humilitat lo concebé,[1] e collílo sens neguna passió, per ço car lo concebé sens neguna corrupció; e collí en son fill home lo Fill Deu, qui es son pare e son fill: son pare per creació, son fill per encarnació. Aytal fill enaxí collit collí nostra Dona ab gracia de Sant Esperit, e ab lo bonificar magnificar possificar gloriar e verificar del seu membrar dentendre *(sic)* e amar.

1. B, lo concep e cullilo ab pobretat. car ab humilitat lo concep.

Del Arbre de Jesu Christ

QUEST Arbre es departit en .vij. parts, les quals son: rayls, tronc, branques, rams, fulles, flors e fruyts; e es arbre doble: la una part es de creatura e laltra de creador; e es arbre en qui participa lo creador ab totes creatures, en quant son ajustades amdues les natures en unitat de persona.

I

De les rayls del Arbre de Jesu Christ

UES natures son de rayls en aquest Arbre. Les unes rayls son de part la natura humana[1] e les altres de part la natura divina: de part la natura humana, axí com la humana bontat real[2] elemental vegetal sensual ymaginal e racional, segons que dit havem en los Arbres naturals e primers; e aquesta humana bontat de Jesu Christ es ajustada ab la sua divina bontat, en tant que Jesu Christ es bo per amdues les bontats: es bon[3] home per la bontat humanal e es bo Deu per la bontat divinal,

1. B, manca fins al altre mot *humana*.—2. B, la bontat humana reyal. —3. B, e es bo.

e lome es bo Deu per la bontat divinal, el bon Deu es bon home per la bontat humanal, en tant que dues son les bontats, ço es saber, bontat humana e bontat divina, e abdues les natures, ço es saber, natura divina e humana, son bones per cascuna de les bontats. E car la una bontat passa en laltra, es feta participació damdues les bontats, axí, e molts mills, com lo vi amerat qui participa en lanap ab laygua estant en ella, e laygua ab[1] lo vi estant en ell.

2. La humana bontat vé a la divina ab les .v. natures dels .v. primers Arbres, e la divina bontat vé a la humana bontat en propria persona filial, estant comuna la[2] divina bontat enaxí al Pare e al Fill[3] e al Sant Esperit, e molt mills, com la comuna bontat de Jesu Christ està comuna a les .v. natures dels Arbres; e enaxí com la comuna bontat dels .v. Arbres vé específica[4] en home especial qui es Jesu Christ, enaxí la divina bontat personal, qui es Deu Fill, vé propriament a la humana bontat de Jesu Christ qui es especial, e enaxí participen amdues les bontats en un individuu qui es Jesu Christ; e car la humana natura especial en Jesu Christ partiçipa ab la comuna, e la filial bontat divinal es comuna en natura ab la bontat paternal e esperitual, participa la divina natura ab la humana de Jesu Christ e per ella ab tota real natura creada. E enaxí com navem donat exempli de la humana bontat e de la divina, ne pot esser donat exempli de la humana granea e divina, e enaxí de les altres rayls del Arbre. E en aquest pas pot hom conèxer la manera de la encarnació del Fill de Deu e la participació que Deus fa ab totes creatures per encarnació, la qual desús provada[5] havem en lArbre apostolical, e provarem encara[6] en aquest Arbre, en lo qual tractam la manera de la encarnació per ço que hom pusca haver della[7] conexença.

---

1. A, en.—2. A, a la.—3. B, com al fill.—4. B, uen e (corregit) espacifica.—5. B, la qual ia prouada.—6. A, perque no la cal prouar.—7. B, que della hom pusca auer.

3. La humana bontat de Jesu Christ vé a la divina en quant la divina latrau a sí metexa e a sa natura, axí, e molt mills, com loliver empeltat en lullastre, lo qual atrau a sa natura la natura del ullastre qui vé; e la bontat divina vé a la humana ab sa propria natura, la qual es sobre cors[1] natural de la humana bontat, en axí, e molt mills, com la natura del oliver qui es sobre la natura del ullastre; e en axí com loliver fa estar la natura del ullastre en sí meteix, enaxí, e molt mills, la divina bontat fa estar en sí metexa sustentada la humana bontat. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual la humana natura de Jesu Christ es sustentada en la divina, e amdues les natures romanen distinctes en una persona qui es Jesu Christ.

II

Del tronc del Arbre de Jesu Christ

Lo tronc del Arbre de Jesu Christ es doble en quant son dues les natures, e es un en quant les natures son ajustades; axí, e molts mills, com lo diner daur e dargent qui es de dos metalls e es una substancia ajustada damdues. Emperò lexempli no abasta, car lo diner es en terç nombre, el tronc no passa en terç nombre, car la natura divina romàn tota hora sens negún mudament creximent e mirmament; mas en aytant abasta lexempli, que enaxí com lo diner es un e es de moltes natures, enaxí Jesu Christ es una substancia e es de moltes natures. E encara, no abasta lexempli, car en lo diner laur e largent entren en composició; mas la natura divina no entra en composició ab la humana, car tant es gran la sua

1. B, lo qual es sobrel cors.

simplicitat, que en composició entrar no pot; car si entrava en composició, no sería la sua simplicitat gran e passaría en terç nombre compost de dues natures.

2. A compondre lo diner venen naturalment les parts les unes en les altres, axí com laur fus e largent fus artificialment qui entra naturalment[1] la una part en laltra e fan una substancia, qui es un diner fet artificialment per raó del artificial foniment. Es, doncs, lo diner per artifici e per natura; mas Jesu Christ es un de dues natures[2] per altra manera: es un de dues natures, en quant es de natura divina e de natura humana, e la natura divina e humana romanen distinctes,[3] e lome es fet artificialment de nostra Dona e dànima racional en la natura divina; e car es fet de natura corporal e dànima racional, es naturalment home,[4] e car es fet home en la natura divina qui ha presa aquella natura humana de la qual ses vestida, es fet home artificialment lo Fill de nostra Dona[5] e es fet sobre cors de natura,[6] el Fill de Deu es fet home sobre cors de natura; e enaxí Jesu Christ es una persona de dues natures, e es naturalment una persona pus que es de dues natures, e es una persona artificialment pus que la encarnació es feta artificialment e sobre cors de natura.

3. Lo tronc es de humana bontat granea duració e de les altres rayls humanals, e es de la divina bontat granea eternitat e de les altres divinals dignitats; e car les rayls del home e les dignitats de Deu participen en un tronc qui es Deu home appellat Jesu Christ, com es tocat lo tronc ab les semblances de les sues natures,[7] respòn a aquell tocament segons les sues natures, com siaço que enfre semblança e semblança sia natural concordança. E per açò si en Martí es bo e prodúu bon amar ab lo qual ama Jesu

1. B, que naturalment entra.— 2. A, manca fins al altre mot *natures.* —3. B, .i. es de dos natures en quant es de natura diuina e humana. Romanen distinctes.—4. B, manca tot aquest membre.—5. A, de nostra dona lo fill.—6. B, manca fins al altre mot *natura* i en son lloc afig al marge *lo fill de deu home.*—7. A, de les natures.

Christ, responen les bontats de Jesu Christ, ço es a saber, la divina bontat e la humana, a la bontat den Martí e de son amar; e açò metex fan les dues voluntats, ço es a saber, la divina e la humana, qui amen en Martí el seu amar e la sua bontat e la bontat de son amar; e açò metex es de les altres[1] natures e parts del tronc, axí com si en Martí toca Jesu Christ ab son membrar e entendre e amar[2] poder virtut e les altres. Per que enaxí, e molts mills, com si hom toca un tempe[3] en un loc, responen totes les parts daquell, enaxí responen les natures e les parts de Jesu Christ al tocament que los homens li fan en pregant e en contemplant e en honrant e loant e obedientment e administradament. Es, doncs, bo[4] aytal tocament e es gran, pus que tan gran es lo responiment.

4. Si en Martí toca lo tronc ab poc amar e toca aquell per ço que guaresca son fill malalt, al qual porta gran amor, respòn lo tronc segons que es tocat, car la gran amor de Jesu Christ no respòn ab gran amar al poc amar[5] den Martí, pus que es tocada ab poc amar, ni no respòn al gran amar que en Martí ha a son fill, car injuriosament es tocada en quant en Martí toca *ab menor amar major bontat e ab major amar menor bontat. E en aquest pas pot hom conèxer la manera per raó de la qual los homens qui preguen Jesu Christ desordenadament,[6] no son exauzits e son ponits en lurs demandes, en les quals covè que sien axí ponits per justicia, com exoïts si havíen bona manera en pregar Jesu Christ.

5. En la poma son los quatre elements per una manera segons concordança e per altra segons contrarietat: segons concordança, axí com lo foc e làer[7] qui concorden en calor e en quant lo foc dona sa semblança al àer e làer

1. A, sues.—2. A, ab son membrar e entendre: B, ab son amar entendre.—3. A, temps.—4. B, e contemplan e honran e loant e obedient ment e aministradament. es bon doncs.—5. A, no respon al poc amar.
* B, manquen dos fols, els 126 i 127.
6. A, desaordenament.—7. A, en laer.

ha appetit a pendre aquella semblança, ço es la calor del foc; segons contrarietat, axí com lo foc e laygua qui son contraris per calor e fredor, e encara, que laygua no vol pendre la semblança del foc, ans contrasta a pendre aquella ab la sua fredor. Aquesta manera aytal de contrarietat qui es en la poma, no es en lo tronc; car la divina natura e la humana han concordança, donant la natura divina sí metexa a la humana, per ço que Deu sia fet home e home sia fet Deu, prenent la divina natura la humana e romanent la divina natura sí metexa sens negún mudament. E en aquest pas pot hom conèxer com la divina natura no pren negún baxament ni minvament[1] en lajustament que fa ab la humana, axí com lo foc qui no pren negún minvament en lajustament que fa ab làer per calor, e exalça làer a noble estament en quant lo vest de sa calor ab concordança, en axí com la natura humana qui pren exalçament en quant es vestida de la divina natura ab concordança. E per açò fan mal los sarraíns els jueus qui neguen la encarnació del Fill de Deu, dient que Deu pendría minvament en lajustatament que faría ab home, on ha molts de falliments[2] naturals, lo qual home Deus vol esser per ço que sia conegut que la sua bontat e compliment no pot pendre negún baxament per negún ajustament que faça ab home, car la sua eternitat lo fa estar inmutable e sens negún creximent e minvament.

6. En lo tronc la divina natura es començament e la humana es començada, car Deus començà lome de nostra Dona e comenceclo en sí meteix, ço es en sa deitat; e per açò lome no pot començar neguna res en Deu, pus que tot es començat de material començament e formal. Per que home per sa natura, ni per neguna cosa a ell pertanyent substancialment ni accidentalment, no pot avilar ni menorificar ni majorificar la natura divina, en la qual

1. P, *alterationem vel mutationem sui ipsius.*—2. A, molt defalliments.

neguna cosa no pot començar moltiplicar ni alterar, jatsía ço que ab ellas[1] sia ajustada. E en aquest pas pot hom conèxer que com Deus creà lo mon, no près en sí negún mudament, car tot lo començà: per que lo mon estec tot començat de non re; e fo començat de non re per ço que tot fos començat, car si fos eternal no fora començat; e car lo mon tot fo començat, no poc en Deu re començar, car si en ell pogués començar neguna res, no fora tot començat ni Deus no fora tot començament formal, e en alguna part fora començament material; la qual cosa es impossible.

III

De les branques del Arbre de Jesu Christ

Dues son les branques del Arbre, ço es saber, la divina natura e humana. E la branca humana es elemental vegetal sensual ymaginal racional, com siaço que sia[2] daquestes .v. natures e elles contenga en sí metexa; e per aquestes natures qui son les sues parts, sentía Jesu Christ en aquesta present vida los objects sensibles: sentía per la natura elemental calor e fredor, e per la vegetal havía appetit a menjar e a beure, e per la sensual atenyía[3] color vou sabor e odor, e per la ymaginal moltiplicà les especies ymaginant les figures de les substancies corporals, e per la racional membrava entenía e amava e usava de raó; e per açò era ver home e usava de les condicions naturals naturalment e virtuosa.

2. La branca divina es filial eternal infinida, e es bontat poder saviea voluntat virtut gloria veritat; e per açò

1. A, ab elles.—2. P, *quod ipse sit.*—3. A, atenya *(usual).*

en esta present vida en la qual era Jesu Christ, usava la branca divina de miracles sobre cors naturals, e no havía fam ni set, calt ni fret, e atenyía los objects corporals sens moltiplicament de especia e sens potencies sensuals. En quant la una branca era en laltra, atenyía la una branca los objects segons la natura daquella, axí com la branca divina qui per raó de la conjuncció humana atenyía fam e set e calt e fret, e veía ab ulls color e moltiplicava ab la ymaginació les especies e semblances de les substancies corporals, e membrava entenía amava enaxí com home; e açò faía per ço car la branca divina era e es per la humana home, axí com substancia blanca, qui es blanca per color, e substancia qui es cors per lonc ample e pregón; e la branca humanal per raó de la conjuncció que havía e ha ab la divinal, atenyía sens especies moltiplicades los objetcs corporals realment, sens que noy havía mester mijà ni semblances, ni havía fam ni set, calt ni fret, ni ignorancia de neguna re, e era e es inmortal. E en aquest pas pot hom conèxer la manera que Jesu Christ havía en esta vida en sos capteniments, segons les natures de les branques e la conjuncció daquelles.

3. Les branques daquest Arbre son grans en bontat duració poder saviea voluntat gloria virtut e veritat. Gran es cascuna branca per sí metexa, e la branca humana es pus gran en la divina que en sí metexa, e la branca divina es pus gran en la humana per la humana que totes les branques creades, com siaço que la branca humana sia pus gran per la divina que totes les altres branques creades: grans son, doncs, amdues les branques. On, com les branques sien tan grans, qui poría cogitar parlar e escriure la granea del tronc del qual son les dues branques?

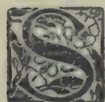
4. Enfre amdues les branques està differencia, car una es la natura divina e altra la natura humana; e aytan grans com son les branques, aytan gran es la differencia; e aytant quant es gran la differencia, es gran lur concordan-

ça, la qual han amdues les branques en esser una persona, un tronc, un Jesu Christ. Son, doncs, les branques grans en differencia e en concordança, e tan grans, que enaxí com es la concordança major que altra concordança que sia enfre creador e creatura, cové que sia la differencia major enfre branca e branca, que neguna differencia que sia enfre creador e creatura, la qual major differencia significa la major distincció qui es enfre una persona divina e altra, e açò metex de la concordança. E per açò fan mal aquells qui dien que enfre lo Pare el Fill el Sant Esperit no ha tan gran distincció com enfre Deu e cavall, com siaço que enfre les divines persones sia major concordança que enfre Deu e cavall, la qual major concordança no poría esser sens major distincció de persones.

5. Son amdues les branques grans en fi ab majoritat: en fi ab majoritat son grans, car la fi de la branca divina, axí parla, no pot esser major, com siaço que ella sia infinida e eternal e fi e compliment de totes creatures; e la fi de la branca humana es tan gran que no por esser major creatura, car totes les altres creatures son creades per ella e ella es ajustada ab la fi de la branca divina.

IV

Dels rams del Arbre de Jesu Christ

Son los rams del Arbre de Jesu Christ los esguardaments que san abdues les natures, axí com la voluntat divina e la voluntat humana qui sesguarden en amar, e lenteniment divinal e humanal qui sesguarden en entendre, e la eternitat de Deu e la memoria de Jesu Christ qui sesguarden en un membrar. On, com abdues les natures sien tan grans, qui poría cogitar dir ni escriure la

granea dels rams? Car la voluntat humana tant ama la voluntat divina, que si totes les voluntats creades eren ajustades en una voluntat, no poría aquella voluntat tant amar com fa la voluntat de Jesu Christ la divina, la qual voluntat divina ama la humana tant que no la pot més amar. Es, doncs, tan gran aquell amar que ha la divina voluntat a la humana, quel poder divinal qui es infinit està en ell termenat en quant no pot moltiplicar major amar enfre Deu e creatura, en lo qual terme ha repòs, enaxí com la voluntat de cascuna natura qui ha repòs en aquell major amar; e aquest repòs meteix està en lentendre el membrar damdues les natures. E per açò fan mal los sarraíns els jueus qui neguen lo major repòs qui pot esser enfre Deu e creatura per membrar entendre e amar.[1]

2. Esguardant la natura humana la divina membrant entenent e amant, graeix a la divina lexcellent grau en que là posada, e daquell excellent e alt gran, enaxí[2] com home qui de molt alta montanya guarda en los plans, esguarda Jesu Christ en quant home sajús als peccadors, pregant al Pare son creador Fill Deu home que haja pietat dels peccadors; e aquests precs son fets en una metexa persona qui es Jesu Christ: cové, doncs, que sien exoíts[3] per raó de la gran unió damdues les natures. E aquest pas es plaent de considerar als homens peccadors qui esguarden les altees de Jesu Christ dels locs baxos en los quals son caûts per peccat e dels quals se leven esguardant les altees de Jesu Christ e dels rams, membrants entenents e amants los peccadors aquells rams, e amar e membrar e entendre més aquells[4] que negunes altres coses.

3. En lesguardament damar entendre e membrar està tan gran concordança, que neguna contrarietat noy pot estar, la qual contrarietat estaría en aquell esguardament si la natura divina no exoía la humana dels precs que li fa

1. A, amar e entendre.—2. P, *ita et multo melius*.—3. A, obeits.—4. P, *ipsos ramos recolendo intelligendo et amando plus.*

per los peccadors quels perdó els do salvació; mas car abdues les natures son en una persona, es un lo judici, lo qual judici es amat per la natura humana, la qual ama tot ço que ama la divina. E encara, la voluntat humana ama més la voluntat divina que sí metexa ni que la salvació dels peccadors; e per açò fa los precs ab justicia ab la qual se segueix la misericordia de la natura divina qui es germana de la justicia, la qual justicia a la sua germana no pot fallir. E aquest pas es object de temor e desperança als homens peccadors.

V

De les fulles del Arbre de Jesu Christ

1. *De quantitat*[1]

Esu Christ en quant home es ornat e vestit daccidents sens los quals no poría esser home, axí com de quantitat la qual ha segons l Arbre elemental vegetal sensual ymaginal e racional; e car la divina natura ha presa la humana, pren en aquella la quantitat continua e discreta, e romàn en sí metexa sens quantitat, axí com laygua qui pren en lo vi amerat color e sabor, e laygua en lo foc calor, e lome virtut en justicia prudencia, e enaxí de les altres coses semblants a aquestes. E enaxí participen infinitat e quantitat: infinitat en quant la natura divina qui es infinida, e en ço que un es lo suppòsit qui es lo tronc, ha la infinitat quantitat en la natura humana continuament per tots los Arbres qui son de les condicions de la natura humana; e car son distincts, es aquella quantitat continua susten-

1. A, manca aquesta rúbrica.

tada en les quantitats discretes; e enaxí com la infinitat ha quantitat en altra natura e no en sí metexa, enaxí la quantitat es infinida en altra natura, e en sí metexa romàn termenada. Açò esser no pogra sens ajustament damdues les natures en unitat de persona.

2. *De les qualitats de Jesu Christ*[1]

DUES maneres son de qualitats: qualitats propries e apropriades; propries, axí com en Martí qui es bo naturalment en quant creatura; apropriades, axí com en Martí qui es bo per ço car es just e savi e karitatiu e atemprat, e enaxí dels altres habits de virtuts guanyades. Aquestes qualitats apropriades aproprià la natura divina a sí metexa en quant près la natura humana, axí com lo foc qui apropría a sí meteix la secor de la terra en quant se vest de la terra, la qual terra apropría al foc la sua secor, axí com la natura humana qui apropría a la divina les condicions qui son de natura humana; e açòs fa per ço car les qualitats substancials e divines sencontren e sajusten ab les substancials e accidentals del home en la unitat del tronc. E en aquest pas pot hom conèxer ço per que Jesu Christ amà en aquest mon virtuts guanyades, per ço que les hagués en la natura humana la natura divina.

3. *De les relacions de Jesu Christ*

LA natura divina e la natura humana de Jesu Christ son per essencia realment distinctes; e car amdues les natures son ajustades e distinctes en un tronc, seguexsen[2] relació, axí com si es Deus home, cové que home sia Deu, e si home es Deu, cové que Deus sia home. E en aquest pas poden conèxer[3] los sarraíns els jueus, qui descreen la encarnació, lur error, per ço[4] car se cuyden quels crestians creeguen que Deus enaxí haja presa natura humana, que no sia romàs

1. A, del arbre de Jhesu xrist.—2. A, segueixen.—3. A, pot hom conexer.—4. A, es per co.

Deus, axí com la materia del pa que hom menuga, qui com es transubstanciada en especia de carn, lexa[1] la forma del pa e la materia daquell, e està vestida de forma de carn e es materia de aquella forma en quis pert relació de forma de materia de pan;[2] e açò metex dien quels crestians creen en la passió de Jesu Christ, que la natura divina morí e no romàs Deu, e morí home e no romàs home; mas en quant los cristians creen en la relació damunt dita, morí Deu en quant home e romàs en son propi esser en quant Deu, e morí home segons mort humana[3] e romàs home Deu en quant Deu romàs home. E per açò fan mal los cristians qui no dien als sarraíns la relació de la encarnació e la manera segons la qual creen en ella; car sils sarraíns savis sabíen la manera de la encarnació e de la relació havíen conexença, supposaríen possible cosa esser la encarnació, la qual sotsposen esser impossíbol per ço car no han della conexença, e sotsposada la impossibilitat ab les condicions que hom les poría donar de la encarnació, segons lo procés daquest * LIBRE, molts sarraíns se convertiríen a la fe crestiana, com siaço que molts savis[4] sarraíns sien qui no creen en Mafumet, per ço car han esperiencia, segons la sua vida, que ell no fo propheta ni home virtuós ni verdader.

4. *De les accions e passions[5] de Jesu Christ*

En Jesu Christ es la natura divina activa e la humana passiva, en quant la divina près la humana e aquella sustenta en sí metexa e en sí metexa fo fet home de natura humana; la qual natura humana ha les accions e passions qui son de les sues condicions, axí com la acció de lànima e la passió del cors natural, e les accions daquell segons les natures[6] dels Arbres, e la passió daquell la qual hac en

1. A, qui lexa.—2. P, *forme et materie panis.*—3. P, *secundum naturam humanam.*

* Reprèn el m.s. B.

4. B, sauins.—5. B, afig *del arbre* en aquesta i en les seguents rúbriques.—6. B, del cors naturals e les accions daquell segons la natura.

creu, e la acció daquell la qual hac en la creu adoncs com vencé lo peccat original.

¶ Los sarraíns dien quels crestians creen que Deus hac passió en la natura humana per fam e per set, per calt[1] e per fret, e en la creu per mort; e per açò no volen creure los savis sarraíns que Deus sia home. E per açò fan mal los crestians car no dien als sarraíns savis lur creença, en la qual neguen aquelles passions en quant la natura divina, e aquelles passions affermen tan solament en quant la natura humana, axí com laygua qui ha passió per la calor del foc en lo pebre, e no ha passió per fredor en la carabaça.

5. *Dels habits de Jesu Christ*

PRENENT la natura divina la humana, près les condicions dome, e per açò près los habits, enaxí que membrà com a home sots làbit de memoria, e entès sots làbit del enteniment e amà sots làbit de la voluntat,[2] e enaxí dels habits dels altres Arbres qui son de condició humana. E en aquest pas pot hom conèxer còm grans son los habits de Jesu Christ els actus daquells, car Deus qui comprèn totes creatures sots hàbit dome, volc totes aquelles compendre membrant entenent e amant; e encara pot hom conèxer[3] còm gran es lamor que Jesu Christ ha al seu poble e gran fo la passió que per ell sostenc en la creu. Per que enaxí com lo lògic guanya lo hàbit de lògica[4] per sciencia, enaxí Jesu Christ home ha en memoria totes coses en quant la deitat sots hàbit de memoria creada, vol membrar totes coses, les quals membra en quant es home, e encara en quant es Deu,[5] e enaxí ateny e comprèn[6] Jesu Christ totes creatures en quant es Deu e en quant es creatura.

1. B, per fam. per set. e per calt.—2. B, E per asso pres sos abits. En axi que membra com a home sots abit de memoria. E enten sots abit del enteniment. E ama sots labit de uoluntat. — 3. B, (calderó) Encara pot hom conexer en aquest pas.—4. B, gaanya labit de la logica. —5. B, manca aquest incís.—6. A, manca *e compren*.

6. *Del assituament de Jesu Christ*

La natura divina es assituada en la humana, enaxí com lo ferre del coltell en la figura daquell, qui no es de la sua essencia, mas que es figura accidental assituada en la forma e en la materia del coltell. Es, doncs, la deitat en la humanitat assituada en quant daquella[1] es vestida, e no que la natura divina sia segons ses condicions assituada en neguna figura; car essencia infinida, segons sa natura, no pot haver figura circular quatrangular ni triangular, com siaço que tota figura covenga esser finida e en substancía corporal sustentada, qui daquella figura es vestida e en ella està termenada. E car los sarraíns ignoren la manera de la encarnació per raó de la assituació, la qual cuyden que los crestians creeguen en la encarnació, sotsposen esser impossíbol la encarnació, dients que si Deus era encarnat covendría[2] que la infinitat divina presés figura finida de la qual fos tota vestida e en ella termenada circularment e quatrangular o triangularment,[3] e enaxí impleguen contradicció esser en la encarnació, ço es saber, que Deus sia infinit e no infinit. E per açò fan mal los crestians qui no ensenyen als sarraíns la manera segons la qual creen en la encarnació e en lassituament daquella, ço es saber, que la deitat, qui es Fill Deu, es assituada en la humanitat, no en quant es infinida, mas en quant es lo Fill Deu home[4] termenat e finit e assituat sots certa figura, de la qual es enaxí vestit, com la poma de color el gustar de sabor com hom menuga[5] la poma, no que la substancia de la poma sia de la essencia de la color,[6] nil gustar de la sabor, nil ferre de la figura del coltell; car sil ferre era de la figura del coltell no poría esser fet daquell ferre clauell.

---

1. B, en quant aquella.—2. A, sotspossen (sovint *ss* per *s)* esser impossibla encarnacio dients que si deus era encarnat couenria.—3. B, e quadrangular o triangular.—4. B, lo fill deu es home.—5. B, menia *(usual)*.—6. B, della collor.

7. *Del temps de Jesu Christ*

En Jesu Christ participen eternitat e temps, car en ço quel Fill Deu es eternitat e en temps es fet home, participen eternitat e temps; no que eternitat segons sa natura[1] sia en temps, car si era en temps no sería ço que es, com sia ço que eternitat sia ens sens començament e fi e sens negún moviment; mas en quant Deus es home, es eternitat en temps, axí com Deus qui es home en home, e axí[2] com laygua qui es calda en la calor del foc e no per sa natura; car si laygua escalfada en la olla era calda per sa natura sens que no fos fet foc en la olla, estaría tota hora calda. E aquesta manera segons la qual eternitat participa ab temps en Jesu Christ, no saben los sarraíns e no es qui a ells la diga,[3] e dien que si Deus es encarnat, que la sua eternitat es pervertida en temporalitat, axí com aygua freda qui lexàs sa fredor natural e presés hàbit de calor.[4]

8. *Del loc de Jesu Christ*

Jesu Christ en quant es Deu es en tot loc, e en quant es home es en lo cel emperial, segons que havem provat en lArbre apostolical; e en quant Deu es home, es Deus en un loc per home e no en altre loc on no sia aquell home; e en quant home es Deus, es aquell home en tot loc per Deu. E açò es segons la relació que dita havem en aquest Arbre, la qual volría que los sarraíns sabessen; car si la sabíen no diríen quels cristians creeguen[5] que la deitat se partís del cel e que no fos en altre loc, mas tan solament en sancta María adoncs com sencarnà; ni encara no diríen que los crestians creeguen que la humanitat de Christ[6] sia en tot loc en quant home si es Deu,[7] com sia ço que Deus sia en tot loc. E aquesta cosa es leugera a saber, segons que leu-

1. B, segons natura.—2. A, en axi.—3. A, los sarrains qui a ells (B, an aquells) la digua.—4. B, color.—5. B, creeguessen.—6. B, creeguessen que la humanitat de ihesu xrist.—7. A, si no es deu.

gera cosa es a saber la relació que dita havem; e per açò fan mal los cristians car[1] no dien als sarraíns la relació que leugerament poden entendre.

VI

De les flors del Arbre de Jesu Christ

PPELLAM les[2] flors de Jesu Christ los actus de les rails, ço es saber, lo bonificar de bontat, el magnificar de granea, e enaxí dels altres actus, segons ques covenen a les condicions de Jesu Christ; los quals actus son flors dobles, car un es lo bonificar de la divina bontat e altre es lo bonificar de la humana bontat, e enaxí de les altres. E car les rayls segons lurs diffinicions e natures han flors en los rams, volem[3] mesclar les rayls les unes ab les altres, segons les natures de lurs diffinicions, per ço quen façam màximes[4] e condicions ab que entenam les flors, e les probacions mostrem de la encarnació del Fill de Deu; e encara, que darem art e manera segons la qual hom porà applicar les rayls a provar les coses demanades.

2. Lo procés que preposam tenir, es que façam una cambra de bonea e granea, e altra de bonea e de eternitat, e enaxí per orde tro a la cambra de egualtat e menoritat; ajudant, emperò, a la cambra ab aquelles rayls ab les quals puscam fer màxima de la cambra per la qual es ja significada[5] la encarnació del Fill de Deu.

1. *De bonea granea e incarnació*

Bonea es raó a bo que faça bé; e si bonea e granea son una cosa metexa en nombre, es bonea raó a bo que faça gran

1. A, qui.—2. B, manca aquest mot.—3. B, axi meteys uolem.—4. B, matximes.—5. B, per la qual sia significada.

bé. Son en Deus bonea e granea una cosa metexa en nombre: es, doncs, bonea raó a Deu que produga gran creatura que sia bona. E per açò es significada la encarnació del Fill de Deu qui prodúu bona e gran creatura, segons que bonea es gran raó daquella producció. E si es feta questió que Deus sia encarnat ab moltes creatures,[1] per ço car bonea es raó a bo que[2] produga gran bé, esperam la responsió donar[3] en lArbre questional.

2. *De bonea eternitat e incarnació*

Es bonea raó a bo[4] eternal, ab qui es una cosa metexa en nombre, que produga bon eternal, e eternitat es raó a bonea com romanga un lo[5] produent e altre lo product. E assí es significada la trinitat e encara la encarnació: la trinitat, segons que direm en les flors del Arbre divinal; la encarnació, en quant bonea es raó a eternal que produga creatura enaxí eternada e bonificada, que leternal sia creatura, la qual sia enaxí condicionada de les condicions del eternal, com leternal de les condicions de la creatura. E en aquest pas es mester que hom haja conexença de la relació que dita havem en aquest Arbre.

3. *De bonea poder e incarnació*

Bonea es raó a poderós,[6] ab qui es una cosa metexa en nombre, que produga pogut bo;[7] e açò meteix es de la bonea del foc qui es raó al poder del foc que produga bon pogut[8] escalfat e elementat, jatsía ço que la bonea no sia una cosa metexa en nombre ab lo poder del foc; emperò lo foc sots la raó[9] de bontat usa del poder e prodúu ço que la raó li mana segons estinct e appetit natural, en tant que prodúu bon elementat pogut, axí com lo pebre e les altres substancies elementades. On, si lo foc prodúu sots raó de bon-

1. P, *in pluribus hominibus*.—2. A, es rao que bo.—3. B, esperan la responcio a donar.—4. A, ab bo.—5. B, bo.—6. B, al poderos.—7. B, produc bo.—8. B, product.—9. B, sots rao.

tat, jatsíaço que en ell bontat e poder no sia una cosa metexa en nombre, quant més la divina bontat es raó al poder divinal, ab qui es una cosa metexa en nombre, com produga bo e gran e poderós pogut creat eternat e deificat, en lo qual lo Fill de Deu[1] sia humanat!

4. *De bonea saviea e[2] incarnació*

La bonea de Deu es raó a la saviea, ab qui es una metexa cosa en nombre, que entena bon creat gran durable pogut, lo qual la saviea entén per ço que la sua raó e la raó de bontat granea[3] eternitat e poder hajen concordança. E per açò es significada la encarnació, sens la qual la raó de saviea no respondría a la raó de bontat de granea eternitat e poder, la qual no responsió[4] sería mal.

5. *De bonea voluntat e incarnació*

La bonea de Deu e la voluntat son una cosa metexa en nombre, e es raó a la voluntat que am product creat amat, en aytant com ella pot esser raó a bo que produga gran bé e tan gran com lo pot produir e com la saviea lo pot entendre gran e bo. E per açò es significada la encarnació, per ço que la voluntat respona a la raó de bontat amant aquella gran[5] producció bona e aytan gran com la saviea la pot entendre.

6. *De bonea virtut e incarnació*

Ab virtut es bontat raó a bo virtuós que produga bon virtuós creat, e es li raó ab granea poder saviea voluntat; e si lo bo virtuós no produía lo product bo virtuós creat segons aquelles raons que li n dona bontat, faría mal e sería viciós. E per açò es la encarnació significada esser[6] vera.

1. A, en lo qual fill deu.—2. A, manca la conjuncció *e* en aquesta rúbrica i en les següents (totes del fol lxxxvij recto) fins a la rúbrica 14, *De bonea fi e incarnacio,* (primera del meteix fol verso): B, omet la conjuncció en quasi tota aquesta serie de rúbriques.—3. A, de granea bontat.—4. B, la qual responsio.—5. A, manca aquest mot.—6. A, e esser.

7. *De bonea veritat e incarnació*

BONEA es raó a ver bo ab gran duració[1] poder saviea voluntat virtut, que produga verificat bo en tan gran[2] raó de veritat, com bonea es raó a veritat, com sia ço que la divina veritat haja aytan gran concordança com bontat ab granea duració poder saviea voluntat e virtut. E per açò es significada la encarnació en la responsió[3] que fa veritat segons sa raó a la divina bontat.

8. *De bonea gloria e incarnació*

GLORIA es a bontat que ella sia raó a bo gloriós que produga bon gloriós, e bé es de la gloria en produir aquell. E en aquest pas es significada producció de bon gloriós, axí com cosa[4] qui ha plaer en produir bon effectu gloriós, segons que ho requeren granea duració poder saviea voluntat veritat e virtut a les dues raons[5] les quals son de gloria e de bontat.

9. *De bonea differencia e incarnació*

ENFRE creador e creatura es differencia, e aquella differencia es bona; e enaxí com la differencia requer[6] que sia bona, requer que sia gran durable poderosa e de gran saviea e voluntat gloria veritat e virtut. E per açò es significada en aquella raó la encarnació, per ço que sia la responsió de les raons que dites havem.

10. *De bonea concordança e incarnació*

ENFRE Deu e creatura està concordança, la qual es bona; e enaxí com la concordança requer que sia bona, requer que sia gran durable poderosa e de saviea e de voluntat gloria virtut e veritat e differencia; car si elles no havíen

1. B, am granea duracio: P, *cum magnitudine durationis* etc.—2. B, en gran.—3. B, e responsio.—4. P, *causa.*—5. A, e uoluntat e uirtut ha les dues raons (P, *duabus rationibus).*—6. A, manca fins al altre mot *requer.*

tan gran loc en concordança com bontat, seguirsenia mal e poquea contra granea, e enaxí de les altres. Es, doncs, encarnació significada per les responsions de les raons eguals en concordança.

11. *De bonea contrarietat e incarnació*

Neguna contrarietat no pot contradir a les raons de la divina bontat,[1] com siaço que ella sia rahó a bo com produga bon creat, al qual es rahó ab gran concordança de granea duració poder saviea e voluntat virtut gloria e veritat e differencia. No pot, doncs, contrarietat contradir a la rahó de encarnació: covè, doncs, que la rahó dencarnació romanga en la rahó de bontat, en la qual rahó es significada la sua probabilitat.

12. *De bonea[2] començament e incarnació*

Bontat es rahó a bo que començ bon, e car es rahó a ell ab granea, es rahó al bo[3] que comens gran be; e açò metex de duració poder saviea voluntat virtut veritat gloria differencia e concordança. Es, doncs, significada la encarnació esser començada, segons que bonea es rahó ab les altres raons a bon començament.

13. *De bonea mijà e incarnació*

Bon qui es creador, es mijà a raons actives per ço que produga raons passives creades, la producció de les quals es bona, el produent estant en aytant produent per rahó de granea gran product, com bon product; e açò meteix de duració poder saviea voluntat virtut veritat e gloria differencia començament e concordança. Açò esser no poría sens que Deus no fos encarnat, ajudant, emperò, major fi de rahó enfre bontat el produent el product creat.

---

1. A, [bonea].—2. A, bòntat.—3. B, a bon.

14. *De bonea fi e incarnació*

Bontat es raó a bo que produga bon creat per raó de fi, la qual fi sia bona e aytan gran com bona; e açò meteix de duració poder saviea e voluntat virtut gloria e veritat differencia mijà començament e concordança. Es, doncs, significada la encarnació en la gran raó de bontat[1] e de fi.

15. *De bonea majoritat e incarnació*

Bonea ha major concordança ab granea que ab poquea. Es, doncs, bonea raó a bo que produga bon creat en major bontat creada; e aquella concordança metexa han[2] duració poder saviea voluntat virtut e veritat gloria differencia fi mijà e començament: per raó de la qual concordança es significada la probabilitat de la encarnació.

16. *De bonea egualtat e incarnació*

Bonea es egualment raó a bo que produga bon creat ab granea duració poder saviea e voluntat virtut veritat gloria differencia concordança començament mijà fi e majoritat. Covè, doncs, que sia product gran egual a bon, e durable egual a bon, e poderós egual a bon product, aquell bo egual al gran[3] durable poderós, e enaxí dels altres actus; e açò en la major egualtat que pusca esser[4] de raons creades, e en la major concordança que pot esser enfre raons increades e raons creades. Açò esser no pogra si Deus no fos encarnat.[5]

17. *De bonea menoritat e incarnació*

La divina bontat es pus gran raó ab majoritat a bo que produga bon creat, que ab menoritat, e açò es per ço car granea ha major concordança ab majoritat de bontat que ab menoritat; e açò metex ab majoritat de granea que ab

1. A, en (B, e) la gran rao bontat.—2. B, ab.—3. B, ab gran.—4. A, es en la mayor egualtat que pusca es.—5. A, encarnacio.

menoritat, com siaço que poquea[1] e menoritat hajen concordança; e açò metex ab majoritat de duració de poder[2] saviea e voluntat virtut veritat gloria differencia e concordança començament mijà fi e egualtat. Es, doncs, la encarnació significada e per la major concordança provada. E si algú fa questió quel mon cové esser eternal, segons la consequencia de la probació, es feta la responsió que la major duració de la creatura està per deificació, e encara, que es provat en lArbre apostolical quel mon no es eternal.

18. *De granea duració e incarnació*

GRANEA es de duració que la natura divina e humana romanguen ço que son e cascuna ab ses condicions, e que ensems sien un suppòsit, un Jesu Christ. Es, doncs, encarnació per ço que granea sia raó a duració e duració a granea, segons relació de creador[3] e creatura.

19. *De granea poder e incarnació*

PODER es raó a granea com pusca esser e haver grans obres, e granea es raó a poder com pusca esser gran per existencia e agencia. E aquestes raons quis convertexen, son mills significades en la relació de la conversió e de creació,[4] si es encarnació; e si no es encarnació es la significació de la conversió menys significada, e defall la una raó a laltra en la creació e relació, lo qual defalliment es impossible: per la qual impossibilitat està la probabilitat de la encarnació.

20. *De granea saviea e incarnació*

GRANEA es raó a la saviea com sapia gran creació, e tan gran que no la pusca saber major; car si major la podia saber, hauría poder major concordança ab saviea que granea, la qual granea hauría concordança ab poquea de saber e ab

1. B, que per poquea.—2. A, ab (P, *de*) mayoritat de poder.—3. B, creator (*passim*).—4. B, en relacio de la conuersio de la creacio.

granea de poder, la qual concordança es impossible. Es, doncs, granea raó a saviea divina que sapia la major creatura quis pot saber: per raó de la qual major creatura, qui cové esser sabuda,[1] cové que sia encarnació, per raó de la qual sia la major[2] creatura; car si no era encarnació, debades sabría[3] la saviea la possibilitat de major creatura.

21. *De granea voluntat e incarnació*

DIVINA granea es raó a la divina voluntat que am gran creatura, e tan gran que no pusca amar major creatura; car si major la podía amar e no la amava, no sería granea raó a la voluntat que amàs major creatura, e sería a ella raó de poquea, la qual raó no es amable per la voluntat ni possible per lo poder. Es, doncs, encarnació, per raó de la qual la voluntat ama tan gran creatura, que major no pot amar.

22. *De granea virtut e incarnació*

GRANEA es raó a virtut com sia gran, e virtut a granea com sia virtuosa. Es, doncs, granea de virtut enfre Deu e creatura si tota creatura es per ço que sia encarnació; e si no es encarnació, no es granea raó a virtut com sia gran raó a virtut de creatura. Es, doncs, encarnació per ço que sia la responsió[4] enfre virtut e granea e creador e creatura.

23. *De granea veritat e incarnació*

SI es encarnació segueixse gran veritat de creador en creatura e de creatura en creador, e tan gran que no pot major; e si no es encarnació es la granea de veritat en privació e defallen granea e veritat[5] a granea e a veritat de creació, lo qual defalliment es impossible. Per raó de la qual impossibilitat es provada encarnació; com siaço que gran veritat sia esser creador creatura, e creatura creador

1. A, saubuda.— 2. B, sia mayor.—3. B, saubria.—4. B, que sia responsio.—5. A, granea eujternitat: B, manca fins al altre mot *veritat*.

sens contradicció e segons la relació que dita havem en les fulles daquest Arbre.

24. *De granea gloria*[1] *e incarnació*

Si es encarnació es gran gloria de creatura; car gran gloria es a creatura esser unida ab lo creador en unitat de persona qui sia creador e creatura, e gran gloria es als sants qui son creatures e de les natures daquella tan gran creatura ajustada ab lo creador. E si no es encarnació es la granea de gloria en privació e es en esser poquea de gloria, e segueix se que granea e gloria[2] hajen concordança ab privació, e poquea e gloria ab esser, la qual concordança es impossible: per raó de la qual impossibilitat es encarnació provada.

25. *De granea differencia e incarnació*

Enfre creador e creatura es differencia. E si es encarnació es gran differencia de Deu e de creatura; car gran differencia es que dues natures sien differents e que una sia la persona damdues les natures, e encara, que aquella differencia es pus gran en bonea duració poder saviea e voluntat gloria virtut e veritat concordança començament mijà e fi e majoritat, que neguna altra differencia qui sia enfre Deu e creatura. E si no es encarnació, es la possibilitat de la gran differencia en privació, la qual privació es impossible, per ço que la divina granea no defalla a la pus gran[3] e a la pus noble differencia qui pot esser enfre creador e creatura.

26. *De granea concordança e incarnació*

Si es encarnació es gran concordança enfre creador e creatura, e tan gran que no pot esser major enfre causa e causat; car gran concordança es enfre ells en quant son

1. B, de gloria granea.—2. A, de gloria.—3. A, al pus gran.

una persona e romanen destinctes[1] e concordants amdues les natures. E si no es encarnació, es en privació[2] gran concordança de creador e creatura, e en tan gran privació que no pot esser major; don se segueix que granea es rebella a concordança de creador e creatura[3] e no a contrarietat, la qual rebellitat es impossible. Es, doncs, encarnació.

27. *De granea començament e incarnació*

GRANEA de començament es que sia començat per començament no començat en temps ni en quantitat, e que l començament començat sia un suppòsit ab lo començament no començat en temps ni en quantitat, e que ab ell sia començament a tot altre ens creat segons raó de fi. E aquest tan gran començament començat es en la deitat començat per encarnació, si encarnació es; e si no es, defall granea a gran començament començat e al major començament qui en temps e en quantitat pot esser començat, lo qual defalliment es impossible e contra la granea del major començament el major[4] començable creat. Es, doncs, encarnació.

28. *De granea mijà e incarnació*

SI es encarnació, es gran conjuncció de començament e de fi; car gran conjuncció es en mijà en quis conjunyen creador e creatura qui es damdues les natures, lo qual mijà està enfrel començament e la fi en quis fa la influencia del creador a la creatura e la[5] refluencia de la creatura al creador, estant lo mijà subject e una persona. E per ço que granea pusca bastar a tan gran mijà e haver tan gran subject, cové esser encarnació.

29. *De granea fi e incarnació*

ES encarnació per ço que sia gran fi de creatura; car si es encarnació, es una creatura qui es posada en tan gran gra-

1. B, distincts.—2. B, es priuacio.—3. B, de creatura e creator.—4. B, de maior comensament e maior.—5. A, e de la.

nea de fi que no pot esser major, estant aquella creatura conjuncta ab natura divina, e ab ella, en unitat de persona, esser fi [1] e compliment a totes les altres creatures, la qual fi e compliment no poría esser neguna creatura sens que no fos unida ab divina natura e ab ella una persona. Es, doncs, encarnació per ço que sia major granea de fi en creatura. E per aquest pas pot hom respondre a les objeccions qui poden esser fetes contra la encarnació singular de una persona e un tronc de divina natura e humana, qui no poría esser si Deus prenía moltes encarnacions.

30. *De granea majoritat e incarnació*

LA major granea de creatura es que sia ajustada e unida ab creador. Es, doncs, la encarnació per ço que sia la major granea de creatura, e major concordança de granea e de majoritat en un suppòssit qui sia creador e creatura; e si no es la encarnació, es major granea de creatura disposta a esser e no es qui la produga en actu, e defall granea a majoritat de creatura e comunicas a menoritat [2] de creatura, la qual menoritat ha concordança ab poquea de creatura, la qual comunicació es impossible: es, doncs, encarnació. E si es feta questió que Deus prodúu [3] poques creatures, en quant prodúu la poma el cavall e la grua el peix, es feta la responsió que Deus prodúu aquelles poques creatures a servii [4] e ús de les grans, e les grans, qui son homens, a servii de la major creatura e pus gran, la qual es lo tronc daquest Arbre.

31. *De granea egualtat e incarnació*

SI es encarnació, es granea de egualtat enfre bonea creada e granea creada, e enaxí de les altres formes, de les quals es la [5] humana natura que Deus ha presa; e aquella granea de egualtat es magnificada en la gran egualtat qui es enfre

1. P, *finis est*.—2. A, e comoniques a mayoritat.—3 B, produga.—4. A, serujr (forma repetida mes avall).—5. B, esta.

la divina bontat e[1] la divina granea; e açò metex de eternitat e de les altres dignitats divines. Es, doncs, la encarnació per ço que sia la magnificació de la creada egualtat en actu causat[2] per lo Fill increat subject a egualtat de bonea divina granea e les altres. E si no es encarnació, es granea rebella a la sua semblança de egualtat, la qual rebellitat es impossible.

32. *De granea menoritat e incarnació*

Menoritat, segons comparació de majoritat, es prop a no esser, e poquea, segons comparació de granea, atretal;[3] e per açò la granea divinal, la qual es infinida e eternal, ha major concordança ab majoritat[4] de bonea creada e de granea creada, e açò metex de la duració creada e les altres, que ab menoritat daquelles. Es, doncs, la encarnació per ço ques seguesca la major concordança, sens la qual encarnació se seguiría la menor[5] concordança contra granea de bontat e les altres.

33. *De eternitat poder e incarnació*

Poder més pot de creatura en eternitat que fora eternitat: pot, doncs, Deus més en sí meteix de creatura, que fora sí metex, com siaço que ell sia eternitat. Pot, doncs, Deus pendre[6] natura humana, la qual ha presa per ço que ús més de son poder en creatura e de creatura en sí meteix.

34. *De eternitat saviea e incarnació*

Eternalment entès Deus que més pot de creatura en sí meteix, que fora sí meteix: cové, doncs, que ço que entén sa saviea de son poder de sa eternitat e de sa creatura se complesca, car si no u fasía, debades entendría lo seu saber

1. A, manca aquesta conjuncció.—2. B, en (A, manca *en*) actu tan gran (corregit); P, *in actu creato*.—3. B, atrestal.—4. B, ab moritat.—5. A, mayor.—6. B, pendre deus.

lo major poder que Deus ha de creatura[1] en sí meteix que fora sí metex. Es, doncs, encarnació, en la qual se complex ço que més entén la sua saviea de son poder e de creatura en sa eternitat, que fora sa eternitat.

35. *De eternitat voluntat e incarnació*

Aytant fecundosament fa durar eternitat lamar de la voluntat, com lentendre de la saviea; e car la voluntat ama aytant fecundosament creatura com la entén[2] la saviea, e la saviea la entén mills en granea de bontat si la entén unida ab eternitat[3] que si no la entén unida ab eternitat, vol, doncs, la voluntat ques complesca ço que la saviea entén més de creatura en granea de bontat. Cové, doncs, que sia encarnació, per ço ques complesca ço que ama la divina voluntat.

36. *De eternitat virtut e incarnació*

Eternitat més pot lunyar virtut de creatura a vici en sí metexa, que fora sí metexa;[4] e car la virtut de Deu aytant fecundosament sà a la virtut de creatura, com la eternitat compleix ço en que més pot[5] lunyar creatura a vici, es, doncs, encarnació, sens la qual la divina virtut no pogra tant lunyar creatura a vici, com lon pot lunyar la divina eternitat.

37. *De eternitat veritat e incarnació*

Més pot veritat verificar creatura en eternitat que fora eternitat, ço es a saber, en ajustarla[6] ab eternitat, e eternitat més pot durifficar aquell verificar en sí metexa, que fora sí metexa. Es, doncs, encarnació per ço quel poder divinal se pusca estendre[7] al major verificar e durar de creatura.

1. B, en creatura.—2. A, manca fins al altre mot *entén* qui vé primer. —3. A, manca fins altre mot *eternitat*.—4. B, metex.—5. B, en (A, afegit) que pot mes.—6. P, *ipsam uniendo*.—7. B, entendre.

38. *De eternitat gloria e incarnació*

CREATURA més pot esser gloriada en eternar, qui es filiar en engenrar[1] divinal, lo qual provat havem en l Arbre apostolical, que fora eternar. Es, doncs, encarnació per ço car la divina gloria saja[2] aytant fecundosament a gloriejar creatura, com lo poder la pot[3] gloriejar en eternar.

39. *De eternitat differencia e incarnació*

SI es encarnació, son natura divina e humana una persona,[4] qui es de dues natures differents per essencia, e una es la substancia en la qual eternitat fa durar amdues les natures en differencia, sens multiplicació e diminuació[5] damdues les natures; e aquesta duració es lo major actu que la divina eternitat pusca haver en distincció de Deu e de creatura. Es, doncs, encarnació per ço que eternitat haja lo major actu que dit havem.

40. *De eternitat concordança e incarnació*

ETERNITAT e concordança divina san egualment e fecundosament[6] a creatura, si es encarnació; car la concordança concorda[7] en unitat de persona divina unió de deitat e humanitat, e la eternitat fa durar aquell concordar e unir. Es, doncs, encarnació per ço que eternitat e concordança se pusquen haver egualment e fecundosament[8] a creatura.

41. *De eternitat començament e incarnació*

ENAXÍ com agent natural pot començar en especia humana pus noble substancia que en especia de cavall, enaxí lo poder divinal pot començar pus noble començament en eternitat divinal que en especia dome ni daltra creatura; e

---

6. B, en eternitat qui es [eternar] filiar en engenrar (A, filiar engenrar).—2. B, que la diuinal gloria sia (A, sa).—3. B, se pot.—4. A, vna per co.—5. B, diuinuacio (?).—6. B, e fecondosa.—7. A, manca aquest mot.—8. B, en fecundositat.

car lo poder divinal es començament de creatura segons que es començament, sà al major començat creat, per ço que saja a sa major semblança: has, doncs, a començat[1] creat ab divina eternitat ajustat. Açò esser no pogra[2] si Deus no fos encarnat.

42. *De eternitat mijà e incarnació*

CREATURA enaxí com es pus durable en eternitat que fora eternitat, enaxí es pus amable en eternitat que fora eternitat: son, doncs, la major durabilitat e la major amabilitat mijans per los quals covenen esser conjuncts creador e creatura en eternitat divina, en tant que damdues[3] sia una persona, per ço ques seguesca la major durabilitat e amabilitat de creatura. Es, doncs, encarnació, sens la qual sería major disposició de durabilitat e amabilitat en creatura, que de durativitat[4] e amativitat en creador.

43. *De eternitat fi e incarnació*

FI de creatura es eternitat, la qual mills es[5] aconseguida si es encarnació. Es, doncs, encarnació per ço que la fi sia mills aconseguida; e si no es encarnació no es aconseguida la fi de creatura en lo major actu que eternitat[6] pot haver en creatura, mas en lo menor, lo qual aconseguiment es contra lo major actu de la divina voluntat qui ama la major fi de creatura, al qual major amar defall lo major actu de eternitat; lo qual defalliment es impossible.

44. *De eternitat majoritat e incarnació*

ETERNITAT mills pot mostrar sa semblança ab majoritat que ab menoritat, com sia ço que eternitat sia major que creatura. Es, doncs, encarnació per ço que sia creatura en majoritat sobre la qual no pusca esser major; e si no es encarnació demostra eternitat sa semblança ab menoritat

1. B, comensar.—2. B, no pogra esser.—3. B, damdos.—4. B, que duratiuitat.—5. B, es mills.—6. A, que en eternitat.

de creatura contra la sua majoritat, la qual contrarietat es impossible: per la qual impossibilitat està la probabilitat de la encarnació.

45. *De eternitat egualtat e incarnació*

CREATURA aytant com es amable per la divina voluntat en granea de bontat, aytant es eternable per la eternitat en granea de bontat; e açò es per ço car la eternitat e la divina voluntat san egualment a creatura. Es, doncs, encarnació, per la qual creatura es eternada en quant ab eternitat es ajustada en unitat de persona.

46. *De eternitat minoritat e incarnació*

CREATURA es producta de non re;[1] e car menoritat es prop a non re, segons comparació de majoritat qui es luny a non re, cové que sia encarnació per ço que eternitat luny creatura de menoritat e la pos en la major majoritat en que pusca esser posada:[2] lo qual major posament està per encarnació, sens la qual eternitat no pogra neguna creatura lunyar tan fortment a menoritat, ni per consegüent[3] a non re.

47. *De poder saviea e incarnació*

LO poder de Deu aytant pot en creatura per possificar, com la divina saviea per saber, com siaço que la divina saviea pusca haver son saber per poder; e car la saviea sab més de poder de creador en creatura si es encarnació que si no es, cové quel poder sestena en tant a possificar creatura com sestén lo saber. Es, doncs, encarnació per ço que egualment sestenen los dos actus damdues les raons, e lurs facunditats atretal.[4]

---

1. B, de non res *(passim)*.—2. A, luny a creatura de menoritat e la pos en la mayor menoritat en qui pusca esser possada.—3. B, nulla creatura luynar tant forment a menoritat ni per consequent *(forma usual)*.—4. P, *Est ergo incarnatio: vt equaliter potestas et sapientia ad actus suos se extendant*.

48. *De poder voluntat e incarnació*

La divina voluntat[1] pot amar encarnació, pus que no sen seguesca[2] negún inconvenient; e pus que la voluntat la pot amar, lo poder la pot possificar; e si possificar no la podía, porías més estendre[3] lamar en la amabilitat de creatura, quel poder en la possibilitat de creatura, e enaxí seguirsia quel divinal poder sagués més a creatura per la voluntat, que per sí meteix, la qual cosa es impossible. Es, doncs, encarnació per ço quel poder se pusca aytant haver a possificar creatura com la voluntat a amar creatura;[4] e si la voluntat podía amar encarnació e no la amava, porías més lo poder haver[5] a possificar creatura que la voluntat a amar, la qual cosa es impossible. E en aquest pas argüiràn alguns[6] e diràn que moltes coses pot lo poder de Deu, de creatura, que no les ama la voluntat; e a açò pot respondre hom[7] quel poder no pot possificar aquelles coses si la voluntat les desama, ni pot esser ociós en elles si la voluntat les ama; e per tot açò lo poder no es constret per la voluntat, com siaço que una metexa cosa sien en nombre, e que la voluntat no am nulla cosa sens granea de bontat. E per aquest pas pot hom respondre a les objeccions que alguns poden fer segons consequencia de nostres probacions, ço es saber, que la voluntat no ama moltes encarnacions, car no poría esser unitat de persona si eren moltes encarnacions de natura divina e natures humanes; ni la divina voluntat no ama quel poder pusca moltiplicar los graus de les creatures contra lorde e la proporció en que covê[8] estar ordenats dejús la fi qui es desús, la qual es lo tronc daquest Arbre, axí com Deus qui no poría posar en orde que bontat hagués pus noble fi[9] en especia de cavall que dome, ni color que substancia. E aquesta responsió abasta a les objeccions

1. B, bontat.—2. B, seguexen.—3. A, nol podia poria mes entendra. —4. A, per creatura.—5. B, porias lo poder mes auer.—6. B, alscuns *(passim)*.—7. B, pot hom respondre.—8. B, couenen.—9. A, manca *fi*.

qui poden esser fetes contra moltes consequencies de nostres conclusions; emperò pus largament nentenem parlar[1] en l Arbre questional, daquesta materia.

49. *De poder virtut e incarnació*

Lo poder de Deu aytant pot de virtut sensitiva com de entellectiva; mas car la entellectiva es pus noble que la sensitiva, nos pot tant comunicar per la sensitiva com per la entellectiva, car per la sensitiva nos pot fer sentir, com sia ço que ell no sia substancia[2] corporal, e potse fer entendre a la virtut entellectiva, com siaço que ell sia substancia[3] esperitual entelligible: has, doncs, poder divinal, segons la virtut creada, més a possificar virtut intellectual que sensual, e açò segons cors natural. Mas car lo poder de Deu puja sobre lo cors natural, vol que sia encarnació, per ço que aytant se comunic a humana sensitiva com a humana entellectiva, en[4] deificant cascuna daquelles potencies segons manera dencarnació, estant en aytant conjuncta la sensitiva ab la deitat, com la intellectiva, per ço quel poder aytant se pusca estendre en donar virtut a la sensitiva de la deitat, com a la entellectiva; e açò meteix de la virtut ymaginativa vegetativa e elementativa.

50. *De poder veritat e incarnació*

Lo poder divinal plus pot de veritat creada en divina veritat, que de veritat creada en altra veritat creada; e açò es per ço car la veritat increada pot pus reebre de possificar e verificar, que la veritat creada, e car la veritat increada sà aytant noblement e fecundosament a la veritat creada, com lo poder divinal verifica de la veritat creada en sí metexa e de sí metexa en ella aytant com ne pot possificar lo poder. Açò esser no poría sens que encarnació no fos,[5] sens la qual poría més lo poder de veritat increada verificar en veritat

1. B, a parlar.—2. B, nos substancia (A, substancial).—3. A, com sia que (?) ell substancia.—4. A, e en.—5. B, manca *no fos*.

creada e de veritat creada en increada per ver encarnar, que la veritat increada possificar de poder increat en poder creat e de poder creat en poder no creat per possificar[1] encarnar, la qual cosa es impossible: per la qual impossibilitat està la probabilitat[2] de la encarnació.

51. *De poder gloria e incarnació*

Lo poder de Deu major gloria pot donar a creatura per encarnació que sens encarnació, com siaço que la major gloria que creatura pusca haver ni donar a altra creatura, pusca esser per encarnació, la qual cové esser per ço quel poder respona a la major gloriabilitat[3] creada e gloriativitat increada; sens la qual responsió lo poder increat no poría haver repòs en gloriejar creatura, e si li havía, hauría repòs ab menor gloriejar contra major; la qual cosa es impossible.

52. *De poder differencia e incarnació*

Aquell poder qui pus pot differenciejar, pot pus concordar, e lo major differenciejar e concordar qui pusca esser enfre[4] Deu e creatura es si es encarnació; car gran differencia es que sien dues les natures, la una infinida e laltra finida, e que delles sia una persona, e gran concordança[5] es daquelles en unitat de persona. Es, doncs, encarnació per ço que sestena lo poder en la major differencia e concordança qui pot esser enfre Deu e creatura.

53. *De poder concordança e incarnació*

En concordança de natura infinida e finida quis concorden en unitat de persona, ha major possitivitat[6] possibilitat e possificar, que en concordança de natura infinida e finida qui nos concorden en unitat de persona ni en concordança

1. A, que la ueritat increada possificar de poder creat ni (?) per possificar.—2. B, possibilitat.—3. B, gloriosabilitat.—4. A, emfre *(passim)*. —5. A, concordancia.—6. B, possifficatiuitat.

de natura finida e infinida. Es, doncs, encarnació per ço que la major concordança qui pot esser per encarnació, sia subject a la major possificabilitat e possificativitat e al major possificar qui pot esser enfre Deu e creatura; e si encarnació no es, defall lo poder divinal a la major possificabilitat e possificativitat e possificar que dit havem, e per consegüent, a la major concordativitat[1] e concordabilitat e concordar que dit havem, e a ell[2] defallen granea de bontat virtut saviea e voluntat, lo qual defalliment es impossible: per la qual impossibilitat està d encarnació la sua probabilitat.

54. *De poder començament e incarnació*

Lo divinal poder més pot començar de creatura granea de bontat en sí metex e de sí metex, que fora sí metex. Es, doncs, encarnació per ço que ella sia object[3] al major començament de creatura en granea de bontat; e si no es encarnació defall poder a la major començabilitat de creatura e a la major granea de bontat, lo qual defalliment es impossible, com siaço que la divina saviea sabia aquella major començabilitat e la sua granea[4] de bontat, e la divina voluntat am aquella[5] començabilitat e granea de bontat, en aytant com la sab la saviea.

55. *De poder mijà e incarnació*

POSSIFICAR es mijà qui està enfre possificativitat e possificabilitat; e aytant com es major lo mijà en granea de bontat,[6] s estén en granea de bontat la possificativitat e possificabilitat. Es, doncs, encarnació per ço que possificativitat divinal e possificabilitat creada pusquen haver gran estensió[7] e intensitat en granea de bontat.

---

1. A, concordanca e concordatiuitat. — 2. B, ad *(passim)* ell. — 3. B, que ell sia sobiect. — 4. B, sapia quella maior comensabilitat en la sua granea. — 5, A, B, ab aquella. — 6. A, manca fins al altre mot *bontat.* — 7. A, entencio.

56. *De poder fi e incarnació*

Lo poder divinal més pot exalçar fi de creatura en saybilitat[1] e amabilitat en produír aquella fi de sí meteix e de creatura en unitat de persona, que en produír aquella fi sens unitat de persona qui sia de natura divina e humana.[2] Es, doncs, encarnació per ço quel poder satisfaça a la saytivitat e a la amativitat[3] divinal, e a la major saybilitat e amabilitat de fi creada.

57. *De poder majoritat e incarnació*

Lo poder divinal més pot de creatura ab majoritat que ab menoritat, ço es saber, ab majoritat[4] e menoritat creada, axí com lo foc qui pot més escalfar ab major calor que ab menor, e més comunicar sa calor en major calefactibilitat que en menor. Es, doncs, encarnació per ço quel divinal poder pusca de creatura ab majoritat de bontat creada e pusca en major bonificabilitat creada, en qui pot ab encarnació, per la qual exalça creatura en la major granea de bontat que pot esser exalçada.

58. *De poder egualtat e incarnació*

Les formes divinals egualment se han a les formes creades, com sia ço que les formes creades egualment sien creades per les formes divinals, ço es per la universal substancia qui es Deu bo gran eternal e les altres, e egualment Deu per les sues dignitats: cové, doncs, que lo divinal poder egualment respona al major bé creat sayble e amable per la divinal saviea e voluntat. Es, doncs, encarnació en la qual se fa la egual responsió de divinal possificativitat saytivitat e amativitat qui atenyen[5] per encarnació lo major bé creat.

---

1. P, *in scibilitate.*—2. A, de natura e humana.—3. B, a la saytiuitat (A, saytat) e amatiuitat.—4. B, ab maioritat [creada]: P, *cum maioritate creata.*—5. A, possitiuitat seytiujtat e amatiujtat qui ateny.

59. *De poder minoritat e incarnació*

MENOR poder es creat en planta que en animal, e en cavall[1] que en home: pot, doncs, lo poder de Deu més en cavall que en planta e en home que en cavall; e açò es per raó de les potencies passives, qui segons que son majors en possibilitat, poden estar en major passió dejús la possitivitat[2] divina. Es, doncs, segons açò significada encarnació, per ço que sia una major passiva possibilitat creada pus luny a menoritat en major majoritat activa, la qual major longitat esser no poría sens encarnació.

60. *De saviea voluntat e incarnació*

TOT ço que sab la saviea[3] de Deu es amat per la divina voluntat en la saybilitat e saytivitat de la saviea; no, emperò, segons les condicions dels objects mals per peccat, axí com Deus qui sab peccat, lo qual per la sua voluntat no es amat. E car bé es contra peccat, cové que la voluntat am tot lo bé que la saviea sab, car si no amava[4] tot aquell bé, poría amar peccat contra bontat e la saytivitat e saybilitat de la saviea: ama, doncs, la voluntat tot lo bé que sab la saviea, e ama aquells[5] segons possibilitat de bona amabilitat. E en aquest pas està la responsió a la general objecció qui pot esser feta contra la consequencia que donam de encarnació en la conclusió, en molts locs dest procés. Deim, encara, que la voluntat ama tots los bons objects que sab la saviea; e si ama lo cavall sabut per la saviea, en qui ha poca bontat e car ha en sí bontat es amable, quant més, doncs, la voluntat ama object creat amable, car es unit ab divina bontat,[6] com siaço que a la divina voluntat pertanya mills amar gran bé que menor! Es, doncs, encarnació per ço que sia vera aquesta locució:[7] Si la divina

1. A, manca fins al mot *cavall* qui vé primer.—2. B, possificatiuitat. 3. A, que sab saujea.—4. B, ama.—5. P, *et illud diligit.*—6. B, [volentat e] bontat: P, *voluntate et bonitate.*—7. B, lucucio *(passim).*

voluntat ama poc bé en lo cavall, quant més ama gran bé en incarnació! E si no es encarnació, es vera aquesta locució: Si la divina voluntat ama gran bé, seguexse que am poc bé; la qual locució es falsa, car si era vera hauría en axí major proporció en amar ben petit que gran, com lo rey qui ha major proporció ab poder en donar cavall que ciutat.

61. *De saviea virtut e[1] incarnació*

TOT ço que sab la saviea de Deu sab virtuosament; e si sab poca virtut, bés segueix que la sapia gran, com siaço que a ella pertanga[2] mills saber gran virtut que poca, segons que de la voluntat damunt dit havem. Es, doncs, encarnació per ço que la saviea sapia la major virtut que pusca esser de Deu en creatura e de creatura en Deu; e si no es encarnació la major virtut de Deu en creatura e de creatura en Deu, no sería sayble[3] virtuosament: sería, doncs, sayble la menor virtuosament, e seguirsia que la saviea de Deu fos mills condicionada en saber poca virtut que gran, e menor que major, e sería enaxí condicionada com la saviea den Martí, qui per ço car[4] es poca e es producta de non re, es mills condicionada a saber la poca virtut del foc que la gran del àngel.

62. *De saviea veritat e incarnació*

NEGUNA saviea no sab tan gran granea de veritat, com la saviea de Deu: pertanyli, doncs, mills saber[5] gran veritat que poca. Es, doncs, encarnació, en la qual sab major veritat de Deu en creatura e de creatura en Deu per unitat de persona divina e humana, que en neguna veritat creada;[6] e si no es encarnació, pertany mills a la saviea divina saber menor veritat creada que major, e menor gra-

1. A, manca aquesta conjuncció a les rúbriques següents fins a la 65, totes del fol .xc. verso.—2. A, que ella pertangua.—3. A, B, seyble *(passim)*.—4. B, quom.—5. B, saber mills.—6. A, manca aquest mot.

cia[1] de creador en menor creatura, que en major; la qual cosa es impossible.

63. *De saviea gloria e incarnació*

A la saviea de Deu se covê mills saber gran gloria que poca; e açò es per ço car ella es granea[2] per raó de la qual sab, segons sa condició, sens poquea, jatsía que sapia poca gloria en aquells qui no han tan gran gloria com altres dignes de major gloria. On, si la saviea comprèn poca gloria, bés segueix que comprenga gran gloria, com siaço que poca gloria no sia de la essencia de la saviea. Es, doncs, encarnació per ço que la divina saviea comprenga gran gloria, e la major gloria[3] que creatura pusca haver; e si encarnació no es, comprèn la saviea la major gloria de creatura habitualment e la menor actualment, la qual es en alguns àngels;[4] e açò es impossible, com siaço que granea de gloria sia major actualment que potencialment.

64. *De saviea differencia e incarnació*

Si es encarnació, sab la divina saviea la major differencia qui pot esser enfre Deu e creatura en bonea de Deu e de creatura, estant aquella differencia enfre bonea increada e creada[5] justades amdues en unitat de persona divina e humana e bona per bontat divina[6] e humana; e la majoritat daquella differencia està per la gran granea de bontat creada e no creada damdues les bonees ajustada. Es, doncs, encarnació per ço que la saviea pusca saber la gran differencia damdues les bontats, e[6] la gran granea daquelles ajustada.

65. *De saviea concordança e incarnació*

Granea de concordança es que moltes coses sien concordants en unitat de persona e cascuna cosa romanga en sa

1. B, granea.—2. B, gran.—3. A, manca *e la major gloria.*—4. B, alcun angell.—5. A, B, e no creada.—6. B, diuina bontat.—7. A, manca e.

propria quantitat, axí com lo foc e làer, qui han gran concordança en la unitat[1] del gingebre, qui es de complecció humida e calda, e hauríen en aquell major concordança si en ell podíen esser sens la terra e laygua: cové, doncs, que sia gran concordança enfre Deu e creatura, per ço que la saviea divina, a quis pertanyen[2] grans objectabilitats, pusca entendre aquella gran concordança. Es, doncs, encarnació en la qual es sustentada la major concordança qui pot esser enfre Deu e creatura.

66. *De saviea començament e incarnació*

Deus es començament de creatura, e es començament de creatura ab granea de fi, e per ço es començament de creatura[3] ab granea de major fi, com sia ço que granea e fi e començament hajen major concordança en majoritat que en menoritat; e açò sab la saviea de Deu, e no tan solament la saviea de Deu, mas lenteniment petit den Ramón qui fa aquest Libre; e açò metex pot saber en Martí en Pere, car possíbol cosa es a ells saber,[4] e per sí metexa apar. Es, doncs, encarnació per ço que la saviea de Deu sapia lo començament de creatura en majoritat de fi, la qual major fi[5] de creatura està per encarnació.

67. *De saviea mijà e incarnació*

Crear es mijà qui està enfre Deu e creatura, e la potencia creativa es lo creador e la creable es la creatura, el crear exit del creable es actu passiu, qui es part de la creatura, en lo qual crear la potencia[6] activa no ajusta res de sa essencia; e si es encarnar, es aquell major mijà enfre Deu e creatura, que crear, car en ell ajusta lo creador sí meteix ab la creatura. Es, doncs, encarnació per ço que la divina saviea sapia lo major mijà qui pot esser enfre Deu e creatura, ço es saber, incarnar qui es de la essencia del

1. B, humiditat.—2. B, pertany.—3. B, comensament creat.—4. B, es ad ells assaber.—5. A, mayoritat fi.—6. A, de la potencia.

creant el creable[1] en lo tronc daquest Arbre; e si no es encarnació, sab la saviea de Deu aquell major mijà en entenció e no en realitat, axí com lo sab en Ramón, e sab lo menor[2] mijà esser realment, lo qual menor es sayble en realitat[3] e amabilitat, el major en la fantasía e en odibilitat; la qual cosa es impossible.

68. *De saviea fi e incarnació*

Tot ço que sab la saviea de Deu sab segons fi, car neguna cosa no sab debades. E per açò diu un savi que la saviea de Deu no sab les coses qui no venen en actu; car si les sabía sería aquella saybilitat[4] superflua e no sería sabuda segons fi, car no sen seguiría res: sab, doncs, la saviea de Deu totes coses per raó de fi, ço es saber, que per sí metexa les sab, e per raó de la fi son saybles. Es, doncs, encarnació per ço que sia major saybilitat de fi creada a la major saytivitat proporcionada; e si no es encarnació defall la major saybilitat[5] de fi creada a la major saytivitat, la qual pot saber per raó daquell defalliment alguna saybilitat superflua e buyda de fi;[6] la qual cosa es impossible.

69. *De saviea majoritat e incarnació*

A major saytivitat[7] se pertany major saybilitat; e si es encarnació es per ella la major saybilitat qui pot esser de creatura en creador e de creador en creatura, la qual major saybilitat respòn a la major saytivitat;[8] e si no es encarnació romàn la saytivitat sens major saybilitat de creatura, e enaxí romàn la saytivitat buyda de major saybilitat[9] creada e plena de menor; la qual cosa es impossible. Es, doncs, encarnació.

1. A, del creant creable.—2. B, maior.—3. A, es sayble realitat.—4. B, salubilitat.—5. B, per so que sia maior seyuabilitat (?) de fin creada la maior saytiuitat per proporcionada. Essi no es encarnacio defall la maior saycibilitat.—6. B, alcuna sayabilitat *(passim)* superflua he buydada de fin.—7. B, sanciuitat.—8. A, saybilitat.—9. B, la sayatiuitat buyda de maior sayabilitat.

70. *De saviea egualtat e incarnació*

Si es incarnació, sab la saviea major egualtat de creador en creatura e de creatura en creador. Emperò no deim que la creatura sia egual al creador, mas que la egualtat que aquella ha en les sues parts, es ajustada en lo tronc daquest Arbre ab la egualtat de les divines persones. E si no es encarnació la divina saviea no sab major egualtat creada en major egualtat increada, e defall a ella major saybilitat creada e abastali[1] menor, en la qual ha repòs; la qual cosa es impossible e contra la major egualtat increada e la major possibilitat de egualtat creada.

71. *De saviea menoritat e incarnació*

Saviea no pot tant entendre bonea en menoritat com en majoritat, com siaço que bonea aytant quant[2] es major, es mills intelligible que la menor. Es, doncs, encarnació[3] per ço que sia major intelligibilitat de bonea creada, moltiplicada aquella intelligibilitat en majoritat per raó de la encarnació, en qui bonea creada puja al major grau denteIligibilitat creada, al qual grau intelligibilitat creada no pogra pujar sens encarnació, ni a aquell pervenir la divina intellectivitat. Cové, doncs,[4] esser encarnació per ço que la divina intellectivitat comprena la major intelligibilitat qui pusca[5] esser creada.

72. *De voluntat virtut e incarnació*

La voluntat de Deu ama virtut, e per açò ha posades[6] virtuts carreres de gloria, ço es saber, fe esperança karitat justicia e les altres virtuts, ab les quals los benauyrats van a gloria:[7] es, doncs, virtut amable, e car es amable, has la voluntat[8] pus fortment a major fi de virtut que a me-

1. A, abastala.—2. B, com.—3. A, lencarnacio.—4. B, ni aquell peruenir [lo diuinal] intellectiu. Couenc doncs.—5. B, manca *qui pusca.*—6. B, pausades.—7. B, en gloria. —8. B, se a voluntat [de deu].

nor. Es, doncs, encarnació, per la qual la divina voluntat sà a major fi de virtut creada, ajustada aquella major fi de virtut creada ab fi de virtut increada.

73. *De voluntat veritat e incarnació*

FALSETAT no es amable per ço car es contra fi de veritat qui es amable, e aytant com major es falsetat, aytant es més desamable: es, doncs, major fi de veritat més amable que menor. Es, doncs, encarnació per ço que fi de veritat creada sia amada en major grau damabilitat, sens la qual encarnació noy pogra esser amada.

74. *De voluntat gloria e incarnació*

SI es encarnació, es amada major gloria de creatura en major amabilitat; e si no es encarnació, en menor, com sia ço que la major gloria creada pusca esser per ajustament de natura divina e humana en unitat de persona. Es, doncs, encarnació per ço que la gloria de creatura sia amada en lo major grau on pot esser amada.

75. *De voluntat differencia e incarnació*

ENFRE la gloria de Deu e de creatura està differencia, e aquella differencia es amable en bontat e no en malea: es, doncs, més amable en granea que en poquea, com siaço que la bonea gran sia més amable que la poca. Es, doncs, encarnació, per raó de la qual es la bonea de la differencia que dita havem, més amable en granea que en poquea, sens la qual encarnació sería lo contrari.

76. *De voluntat concordança e incarnació*

SI la divina voluntat no amava [1] major concordança de Deu e de creatura, sería la concordança amable en menoritat de fi en la qual hauría repòs; la qual cosa [2] es impossible e

1. B, Si la uoluntat diuina no amaua (A, ama). — 2. A, en mayoritat de fi en la qua hauria repos lo qual repos.

contra major bonea de concordança. Es, doncs, encarnació, per raó de la qual es major fi de concordança amada.

77. *De voluntat començament e incarnació*

La divina voluntat ama més començabilitat creada en major començativitat que en menor, e açò es per ço car la començativitat es causa[1] de la començabilitat. E per açò es incarnació, per ço que la increada amativitat seguesca lorde de la amabilitat, qui es enfre la causa e leffectu[2] en major granea de bontat per encarnació, que sens incarnació.

78. *De voluntat mijà e incarnació*

Enfre gran amativitat e amabilitat està amar major mijà que en poca: està, doncs, amar major mijà per major amativitat e amabilitat, que per menor. Es, doncs, encarnació, per raó de la qual està major amar major mijà enfre major amativitat increada e major amabilitat creada.

79. *De voluntat fi e incarnació*

La voluntat divina ama la fi de la creatura, car si no la amàs no la hagra creada a neguna fi o hagrala creada contra fi, la qual cosa es impossible: ama, doncs, la divina voluntat fi de creatura, la qual ama ab granea de sa bontat, e per açò covè que en la fi sia amada gran bontat: es, doncs, amada la fi de la creatura en lo major grau de bontat creada, com siaço que granea haja major concordança ab major bontat que ab menor. Es, doncs, encarnació, segons consequencia de ço que dit havem.

80. *De voluntat majoritat e incarnació*

Major voluntat pot més amar que menor, e major voluntat es més amable que menor. Es, doncs, encarnació provada segons la consequencia daquest procés que dit havem, com

1. A, cossa: B, cosa.—2. B, [segesca orde damabilitat] qui es enfre causa el effectu (A, emfre la cossa el affectu).

siaço que si es incarnació sia una voluntat creada en major amabilitat creada que neguna altra voluntat creada. E en aquest pas es significada la responsió que hom pot fer, segons veritat, contra la molt general objecció que hom pot fer contra la conclusió dencarnació, segons la manera del procés de nostra probació. E aquest pas es molt útil e subtil a entendre, car significa e mostra que una cové esser la encarnació e no moltes, per ço que ab singularitat pusca pujar la encarnació al major grau de amabilitat creada qui respona al major grau de amativitat increada.

81. *De voluntat egualtat e incarnació*

Enaxí com major amabilitat de creatura es més amable que menor, enaxí major saytivitat[1] de creatura es més amable que menor; e açò metex de major bonificabilitat creada. Es, doncs, encarnació per ço que egualment se responen les amabilitats en majoritat creada, la qual responsió no fora sens encarnació. E aquest pas es molt plaent e subtil a entendre, car molt declaradament significa la probació de la encarnació.

82. *De voluntat menoritat e incarnació*

Neguna menor voluntat pot contrastar a voluntat qui sia en majoritat ab granea de bontat duració poder saviea virtut gloria e veritat. Es, doncs, encarnació, sens la qual contrastara menor voluntat a la major que dita havem, car no volgra que fos voluntat creada en major granea[2] creada de bontat duració poder saviea virtut gloria e veritat.

83. *De virtut veritat e incarnació*

No sostén virtut que veritat sia vici, ni veritat no sosté que falsetat sia virtut: està, doncs, concordança enfre virtut e veritat, e per consegüent enfre vici e falsetat. E per açò

1. P, *scibilitas.*—2. B, bonea.

es incarnació significada; car si es, es major veritat[1] creada en major virtut increada, e es major virtut creada en major veritat increada, e enaxí està major concordança enfre veritat e virtut increada e veritat e virtut creada, contra major vici e falsetat; e si encarnació no es, contrasta major concordança de vici e de falsetat a major concordança de veritat e virtut, lo qual contrast es impossible.

84. *De virtut gloria e incarnació*

VIRTUT e gloria han concordança, e vici e pena, com siaço que ab virtut vagen los sants en gloria, e ab vici en pena los dampnats; e si es encarnació es la concordança de virtut e de gloria creada en major repòs, els peccadors vicioses son en major pena. Es, doncs, encarnació per ço que sia major distancia enfre la concordança de virtut e de gloria e de la concordança[2] de vici e de pena.

85. *De virtut differencia[3] e incarnació*

FE esperança e karitat son virtuts differents, e aytant com son majors, poden esser pus differents e en major concordança de bontat granea e veritat, en la qual major concordança poden esser si es encarnació, la qual es subjecta a major credibilitat esperança e karitat; e si encarnació no es, ha virtut defalliment de major concordança e differencia en fe[4] esperança e karitat. Es, doncs, encarnació per ço que la major virtut e differencia e concordança[5] qui son enfre Deu e creatura, basten a la major virtut e differencia e concordança de fe karitat e esperança. E per açò diu un savi que crestià pot guanyar major virtut o esser en major vici,[6] segons sa creença, que sarraí ni jueu ni altre home.

---

1. B, es significada encarnacio. car si es ueritat maior.—2. P, *et concordantiam.*—3. B, diuina.—4. B, enfre.—5. A, manca fins al altre mot *concordança:* B, tota aquesta falla va al marge, afegida posteriorment.—6. B, uisci *(forma usual i* uiscis).

86. *De virtut concordança e incarnació*

Enfre una virtut e altra es concordança, e enfre un vici e altre, e amdues les concordances son contraries; e on majors son les virtuts, la concordança daquelles[1] es majorment contraria a la concordança dels vicis; e açòs converteix. Es, doncs, encarnació per ço que per ella sia gran concordança de justicia e prudencia fortitudo e temprança abstinencia paciencia humilitat pietat e consciencia, contra major concordança de injuria follía flaquea gola impasciencia els altres vicis, com siaço que encarnació sia occasió a major justicia prudencia e les altres si es, e si no es; es[2] la sua privació occasió a menor concordança de virtuts e a major concordança de vicis. E en aquest pas pot hom entendre que en infern hauràn major pena los cristians dampnats, quels altres[3] homens.

87. *De virtut començament e incarnació*

En major començament de bontat pot començar major virtut, com siaço quel poder sia[4] pus comunicable a virtut en major començament que en menor.[5] Es, doncs, encarnació per ço que virtut pusca esser en major començament, e quel poder divinal pusca en aquell[6] majorment comunicar sa semblança e la semblança de la divinal virtut e del divinal començament.

88. *De virtut mijà e incarnació*

Naturalment virtut major es en lo mig loc que en les extremitats; e açò es per ço car lo mijà de virtut es pus luny a son contrari en lo mig loc de la substancia, que en les extremitats daquella. E per açò aytal virtut creada significa la encarnació, per la amabilitat de la qual està lamar de sent Pere pus fortment en lo mig loc de la voluntat, ço es a sa-

1. B, daquels.—2. B, si es que sino es e es.—3. A, que altres.—4. A, es.—5. A, a menor.——5. B, pusca aquell.

ber, enfre la amabilitat e amativitat, que negún amar daltra voluntat que no sia dome cristià.

89. *De virtut fi e incarnació*

Caritat es pus prop a sa fi on pus virtut de fe e desperança sà a karitat: e si es encarnació, has[1] la virtut de fe esperança pus fortment a la fi de karitat, que si encarnació no es. Es, doncs, encarnació per ço que la virtut de fe e desperança se pusquen mills haver a la fi de karitat; e que mills saja la virtut de fe esperança a la fi de karitat, si encarnació es que si no es, appar en la moltiplicació de major fe esperança si encarnació es que si no es; car gran fe es creure encarnació, e per encarnació poden los peccadors haver[2] gran esperança en la misericordia e karitat de Deu e daquell home[3] deificat en quant Deus es fet home.

90. *De virtut majoritat e incarnació*

Si la virtut de Deu fos contra major virtut[4] creada, covengra que hagués ab algún vici concordança, la qual concordança es impossible: no es, doncs, la divina virtut contraria en neguna re[5] a major virtut creada, a la qual fora contraria si no fos encarnació, en quant no hagra creada virtut en la major creabilitat en que pot esser creada. Es, doncs, encarnació.

91. *De virtut egualtat e incarnació*

La divina saviea e voluntat virtuosament san a major creabilitat: has la saviea a la major creabilitat qui pot esser entesa, la qual cové esser de creatura deificada, car major creatura en granea de virtut la saviea no pot entendre; e enaxí com la saviea sà a la major creabilitat per encarnació, sà la voluntat,[6] com sia ço que tant virtuosament saja al object com la saviea. Es, doncs, encarnació, pus que la

1. B, es.—2. B, poden auer los peccadors.—3. B, homo.—4. B, contre uirtut maior.—5. B, en neguna re contraria.—6. A, sa a la uoluntat.

major creabilitat es amada per la divina voluntat; car si no era, la divina voluntat no hauría repòs en object creat per major creabilitat, enaxí com la saviea, e sería la saviea virtuosa en la objectació, e la voluntat viciosa; la qual cosa es impossible e contra la egualtat en que san en compendre[1] majoritat de creació.

92. *De virtut menoritat e incarnació*

MENOR virtut no es tant començable per lo divinal començament, com major virtut; e açò es per ço car a la virtut de Deu pertany mills major començabilitat de virtut que menor. Es, doncs, encarnació per ço ques seguesca la consequencia dels antecedents que dits havem, la qual se seguex en quant encarnació abasta a major començabilitat de virtut que pusca esser començada.

93. *De veritat gloria e incarnació*

VERITAT e gloria son contra falsetat e peña, e aytant com veritat e gloria son contra pena e falsetat, son en granea de bontat. Es, doncs, encarnació per ço quels homens pusquen esser pus contraris ab gloria e veritat a pena e a falsetat[2] e estar en granea de bontat; car si encarnació es, està en tan gran granea de bontat, que neguna creatura no pot estar[3] en major granea de bontat, e per aquella granea de bontat poden estar mills los homens[4] contra pena e falsetat ab gloria e veritat, que no feeren si no fos la granea de bontat qui està per encarnació, a la qual granea de bontat fora Deus contrari si encarnació no fos, ab pena e falsetat.

94. *De veritat differencia e incarnació*

VERITAT es que enfre Deu e creatura ha differencia, e aytant com es la differencia està aquella differencia en veri-

1. B, *in accipiendo.*—2. B, ab gloria ueritat a pena e falsetat.—3. B esser.—4. B, mills los homens mils.

tat e veritat en ella; e per ço que aquell estar de differencia en veritat e de veritat en differencia sia en major saybilitat e amabilitat, covê Deus esser encarnat, sens la qual encarnació la estabilitat no fora en tan gran saybilitat e amabilitat, e fora Deus contra lur granea de bontat. E en aquest pas poràn argüír alguns[1] e dir que Deus covê esser ajustat ab totes creatures; mas hom pot respondre e dir que si Deus fos encarnat en asen,[2] que la encarnació fora contra la granea de la saybilitat e amabilitat de la veritat de encarnació, e açò metex si ab totes creatures fos ajustat. Està, doncs, la responsió en singular encarnació.

95. *De veritat concordança e incarnació*

En major concordar pot estar major verificar, e en major verificar major concordar; emperò en majoritat no poríen estar contra major bonea de saber e amar. Es, doncs, encarnació per ço que per ella pusquen estar en majoritat verificar e concordar de natura divina e humana.

96. *De veritat començament e incarnació*

Si es encarnació, verificar e començar estàn enfre Deu e creatura en major veritat e en major començament, e si no es encarnació, en menor. Es, doncs, encarnació per ço que sia major verificar de major veritat e major començar de major començament; e si no es encarnació es Deus contra major verificar e començar, e per consegüent contra major veritat e començament; la qual cosa es impossible.

97. *De veritat mijà e incarnació*

Verificar es mijà de veritat: es mijà de veritat en quant ix de verificant verificable, e està en lo mig damdós, e en ell se ajusten es concorden e han repòs. Es Deus verificant e creatura es verificable: volc, doncs, Deus esser encarnat

1. B, poyran arguyr alcuns.—2. A, azen: B, ase.

per ço que fos verificar[1] de Deu e de creatura, en lo qual haguessen repòs e concordança, en tant que per aquell verificar fossen compreses totes les verificabilitats creades en granea de bontat fi e veritat.

98. *De veritat fi e incarnació*

Deus es veritat, e es fi e compliment de totes creatures ab veritat; e si Deus es encarnat, està la fi de la veritat de Deu e de la veritat de les creatures; per ques seguex que la fi de les creatures sia pus prop a elles per encarnació, e si no,[2] pus luny. Es, doncs, encarnació per ço que fi e compliment sia pus prop a les creatures, contra la qual propinquitat fora Deus si no fos encarnació.[3]

99. *De veritat majoritat e incarnació*

La major veritat que pot esser enfre Deu e creatura pot esser per encarnació. Es, doncs, encarnació per ço que aquella veritat sia en majoritat de granea de bontat duració poder saviea e voluntat gloria fi e virtut; e si no es encarnació, es Deus contra aquella major veritat ab major falsetat que la veritat, pus que la falsetat empatxa que la veritat no sia en majoritat;[4] la qual contrarietat es impossible.

100. *De veritat egualtat e incarnació*

La divina voluntat ama creatura, com siaço que ella sia sa factura; e si la ama en tant que vulla esser aquella, es lamar en majoritat, e si aquella no vol esser es en menoritat;[5] mas lamar cové que sia en majoritat, per ço que ell puig[6] verificar a majoritat, e que veritat e voluntat pusquen esser eguals en amar e verificar creatura en major[7] majoritat de egualtat. Es, doncs, provada encarnació per veritat e egualtat.

1. B, uerificat.—2. B, e si no es.—3. A, encarnat.—4. A, ueritat.—5. B, *afig;* Essi aquella uol esser es en maioritat.—6. B, que pug.—7. B, engals en amar e uerificar creatura e maior.

101. *De veritat menoritat e incarnació*

AYTANT com veritat es pus prop a menoritat, es pus luny a majoritat de granea de bontat, a la qual majoritat de granea e de bontat es pus prop, on pus luny[1] es a menoritat. Es, doncs, encarnació per ço que en la sua[2] majoritat de granea de bontat pusca esser veritat creada luny a menoritat de granea de bontat; e si encarnació no es, veritat creada no ha universal subject[3] creat en qui pusca esser pus luny a menoritat de granea de bontat, e defall Deus a veritat com no la posa[4] en major granea de bontat; lo qual defalliment es impossible.

102. *De gloria differencia e incarnació*

PER ço que gloria sia luny a contrarietat, ha en sí differencia de gloriejant gloriejable gloriejar[5] qui sien subjects a concordança dells meteixs, ab la qual concordança gloria pusca esser contra contrarietat, com sia ço que concordança e gloria sien contraris a contrarietat:[6] es, doncs, gloria contra contrarietat ab differencia,[7] ab la qual es pus contraria a contrarietat, segons que la differencia es en major concordança. Es, doncs, encarnació per ço que sia major concordança de gloriatiu increat e gloriejable creat en gloriejar, e que per la major concordança, gloria pusca esser ab differencia en major concordança contra contrarietat.

103. *De gloria concordança e incarnació*

GLORIA es contrari[8] de pena, e concordança de contrarietat; e per açò gloria e concordança han concordança contra contrarietat e pena, e contrarietat e pena han concordança contra gloria e concordança, e enaxí son dues concordances

---

1. B, e pus luyn.—2. A, que en ella sia.—3. B, subiech uniuersal.—4. A, pusca.—5. A, gloriar.—6. A, manca *a contrarietat:* B, [a pena e contrarietat].—7. A, repeteix *ab differencia.*—8. B, P, contraria.

e dues contrarietats; e aytant com gloria e concordança son en major granea de bontat, son pus contraris[1] a pena e a contrarietat. Es, doncs, encarnació per ço que gloria e concordança pusquen esser pus contraries[2] a contrarietat e a pena vençudes per gloria e concordança ab major granea de bontat, ab la qual vençen[3] si es encarnació, e si no es, no han ab que pusquen vèncer major granea de mal de pena[4] e de contrarietat.

104. *De gloria començament e incarnació*

COMENÇAMENT començat en gloria e la sua natura ajustada ab la natura de gloria, està començat en major granea de bontat si la natura de gloria es increada. Es, doncs, encarnació per ço que començat creat pusca esser començat en major granea de bontat; e si no es encarnació, Deus qui es gloria, defall a major començabilitat, estant ell per gloria major començativitat, lo qual defalliment es impossible; per la qual impossibilitat està dencarnació probabilitat.[5]

105. *De gloria mijà e incarnació*

LA gloria de Deu es en tan gran summitat de granea e de bontat, e home es en tan gran bexest de granea e de bontat, per ço car es de non re creat, que no poría pujar pendre gloria en la summitat[6] de granea e de bontat sens mijà qui sia de la natura de la summitat e de la natura del bexest.[7] Es, doncs, encarnació qui es mijà damdues les natures, ab lo qual e per lo qual pot pujar enaxí la granea de bontat sajús a pendre gloria en la granea de bontat desús, com hom pot passar en nombre[8] del primer al terç per lo segón e del segón al quart per lo terç, e enaxí en tant tro quel nombre sia complit.

---

1. B, contraries.—2. B, contraris.—3. A, uesen.—4. B, e de pena.—5. B, la sua probabilitat.—6. A, B, sumitat *(passim)*.—7. A, bixest.—8. P, *computando in numero.*

106. *De gloria fi e incarnació*

Deus es fi e es gloria dome, e per açò la fi del home es la gloria de Deu e la gloria del home es la fi qui es Deu; e per açò ha Deus creats tots los homens a gloria. Covê, doncs, que sia encarnació qui sia de la gloria e de la fi de Deu e de la natura de la gloria e de la fi[1] dome, la qual natura fa differencia enfre gloria e gloria e enfre fi e fi, e enaxí com fa differencia fa concordança; la qual differencia e concordança no poría fer[2] en major granea de bontat si no era ajustada ab la natura de la fi e de la gloria de Deu; ab la qual no poría esser ajustada si no era encarnació.

107. *De gloria majoritat e incarnació*

Gloria dome no poría pujar a major granea de bontat sens encarnació, a la qual puja per encarnació, car la major gloria que home[3] pot haver en granea de bontat, es que sia ab la divina[4] natura ajustat. Es, doncs, encarnació per ço que en aquell home deificat e en ell Deus homenificat, pusca pujar la gloria dels homens a major majoritat de granea de bontat.[5]

108. *De gloria egualtat e incarnació*

Si en la gloria de Deu no fos egualtat del seus essencials gloriejant gloriejable gloriejar,[6] no pogra esser ab egualtat repòs en granea de bontat a la egualtat quels homens han en lur voluntat de[7] essencials amatiu amable e amar, e en lur enteniment de essencials intellectiu intelligible e entendre, e de essencials memoratiu memorable e membrar; e açò metex de la[8] egualtat que han enfre lur enteniment[9] memoria e voluntat. Açò meteix se seguiría si no fos encarnació, sens la qual no fora[10] la gloria dels homens en

1. A, deil a gloria e la fi.—2. B, esser.—3. B, hom.—4. B, ab diuina.—5. B, e de bontat.—6. B, gloriant gloriable glorieiar.—7. A, manca *de*.—8. B, es de la.—9. A, B, uoluntat.—10. A, fos.

major egualtat de granea de bontat per lurs essencials concrets, que dits havem.

109. *De gloria menoritat e incarnació*

Si es encarnació es un home qui ha major gloria que tots los angels e que tots los homens, e està gloria subjecta a concordança de majoritat e unitat daquell home major sobre tots en gloria [1] e en granea de bontat; e si no es encarnació, no pot esser gloria subjecta a major concordança de unitat e de majoritat e de sí metexa, e enaxí gloria creada no ha ab ques pusca lunyar a menor menoritat ni en major majoritat estar. Cové, doncs, que sia encarnació per ço que gloria se pusca lunyar per encarnació a menor menoritat qui es major menoritat, e en major majoritat de granea de bontat estar. E per aquest pas pot hom respondre a la general objecció [2] qui pot esser feta, falsament emperò, contra la vera conclusió de encarnació.

110. *De differencia concordança e incarnació*

Granea de poder es que natures differents concort en suppòsit sens contrarietat, lo qual suppòssit sia daquelles. Es, doncs, encarnació per quis concorden natura divina e humana en un suppòsit, en tant que cors natural no contrasta, segons sa natura, a la unió, la qual ha ab la natura divina [3] sobre sa natura, ni la excellencia de la natura divina no contrasta a sí metexa en la unió que fa ab la natura humana qui es ínfima en noblea; e açò es per raó de la gran concordança quel poder divinal ha en granea de concordar, [4] la qual granea de concordança haver no poría tan gran sens encarnació.

1. B, daquell home qui es (corregit) maior sobre tots [los homens] en gloria.—2. B, abiectio.—3. B, la qual a (deia *ab*, borraren la *b* i posaren l'afegitó qui vé, al marge) la natura [humana ab natura] diuina.—4. B, concordansa.

111. *De differencia començament e incarnació*

Enfre un començament e altre està differencia, axí com lo Pare qui es un començament actiu e el Fill altre qui es passiu el Sant Esperit qui es damdós,[1] e tots tres aquests començaments son un començament comú qui es començament creador, e la creatura començable, el crear es damdós, si es encarnació; car en la encarnació es lo crear de la essencia del creador e de la creatura, axí com substanciar qui es de la essencia de la forma e de la materia de la substancia. Es, doncs, encarnació per ço quel poder divinal sia gran en crear e en començar, en qui sens la encarnació no poría esser tan gran.

112. *De differencia mijà e incarnació*

Enfre Deu e creatura està differencia, el crear està en lo mig; emperò lo crear no es de la essencia del creador, mas del creable, axí com les figures quel segell fa en la cera qui son de la essencia de la cera e no del segell; e per açò lo crear no es gran mijà enfre Deu e creatura, segons comparació, si era[2] de la essencia del creador e de la creatura, axí com engenrar qui es de la essencia del engenrant[3] e del engenrable. Es, doncs, encarnació per ço que sia gran mijà enfre la differencia del creador e de la creatura, lo qual mijà es gran[4] en granea de poder, en quant es un tronc de natura divina e humana per crear e encarnar.[5]

113. *De differencia fi e incarnació*

Dues maneres de fi son differents en generalitat, segons esguardament de creador e creatura, la una es aquella del creador e laltra de la creatura. E si es encarnació ajustense abdues les fins en una persona qui es general fi a totes creatures, general en quant es creador e general en quant

1. P, *qui est principium similiter passiuum ab ambobus.*—2. P, *sicut si esset.*—3. A, engenrat.—4. B, es gran miian.—5. A, increar.

es creatura: general es en fi[1] per lexalçament que pren en deificació, e enaxí es general fi, per sa natura e per la natura que pren desús, a totes les fins creades qui son de la sua natura. Es, doncs, encarnació per ço que poder pusca esser en granea de fi, e differencia atretal.

114. *De differencia majoritat e incarnació*

NATURA creada no es tant different a sos[2] particulars, com es ab la divina natura, car tots los seus particulars son finits e termentats, e la natura divina es infinida: pot esser, doncs, differencia major enfre natura divina e humana que enfre una natura creada e altra. Es, doncs, encarnació per ço que majoritat de differencia sia aytant subjecta e font[3] a granea de poder per unir natura divina e humana, com per differenciejar natura humana de divina per crear. Açò esser no pogra si encarnació no fos, sens la qual defallíría majoritat a granea de poder en unir creador e creatura.

115. *De differencia egualtat e incarnació*

PODER aytant com més pot egualar moltes coses differents en una creatura sots raó de granea de bontat, aytant es gran lo possificar que ha en egualar moltes bones coses grans en bontat. Es, doncs, encarnació per ço quel poder pusca egualar humana bonea e granea duració e les altres formes primeres de substancia humana, en la egualtat divina qui es enfre el Pare el Fill el Sant Esperit, e de divina bonea granea[4] eternitat e les altres, la qual granea de possificar poder no pogra haver sens encarnació.

116. *De differencia menoritat e incarnació*

MENORITAT aytant quant es menor es major, axí com lo gra del mill en qui menoritat es major que en lo pebre, e en lo pebre que en la fava; e per açò es major lo pebre

1. B, general es fin: P, *que generalis est in fine.*—2. B, ab sos: P, *a suis.*—3. B, P, manca *e font.*—4. B, granea bonea.

quel mill, e la fava que el pebre, e enaxí de les altres semblants a aquestes.[1] Es, doncs, substancia major per menoritat[2] e es menor per major menoritat, segons lexempli que havem donat; e per açò pot hom conèxer que differencia es menor enfre una substancia poca e altra poca, que enfre una poca e altra gran. E per açò es significada encarnació per ço que poder pusca differencia de creador e creatura en tan gran majoritat pujar, que no pusca esser major en possificar e majorificar e differenciar.

117. *De concordança començament e incarnació*

Enfre començament e començable està concordar, lo qual concordar està en granea damant e amable segons quel començant[3] es gran, el començable atretal, en començar e en amar. On, com sia concordança enfre creant e creable, començant e començable, e amant e amable, cové que sia encarnació per ço que granea se pusca estendre en gran concordar de concordant e concordable, de començant e començable, e de amant e amable. Aquest esteniment granea no poría haver sens encarnació.

118. *De concordança mijà e incarnació*

En concordança san enaxí concordant e concordable a concordar, com en amor amant e amable a amar:[4] es, doncs, concordar mijà de concordant e concordable, e segons quel concordant el concordable san a gran[5] amar, es lo concordant gran en amor e amar. Es, doncs, encarnació per ço quel concordar de Deu e de creatura sia en gran amor e amar, e en tan gran[6] que no pusca esser major, per ço que granea no defalla a majoritat de concordança e amor e de concordar e amar.[7]

---

1. B, de les altres coses semblans an aquestes.—2. P, *per maioritatem*.—3. B, comensament.—4. A, e amar: B, as (corregit) amar.—5. B, al gran.—6. B, en gran amor [e amor] e tan gran.—7. B, de concordansa damor e (A, manca *e*) de concordar damar).

119. *De concordança fi e incarnació*

La fi de concordant e concordable es concordar,[1] e la fi de concordar es concordat, lo qual concordat es en granea damor e damar, segons la granea damor quel concordant el concordable han en concordar e amar. Es, doncs, encarnació, en qui suppòsit es concordat per concordar ab granea damar per concordant creant amant, e concordable creable amable; e aytal concordat[2] requer la major fi qui pusca esser enfre Deu e creatura per concordar e amar e complir.

120. *De concordança majoritat e incarnació*

La divina voluntat ama concordança de Deu e de creatura en[3] aquella majoritat en quel poder la pot concordar, e açò fa per ço que la saviea sapia en la concordança aytàn gran amar com entendre. On, com la saviea sapia quel major concordar pot esser per incarnar, covè que la voluntat am lo major concordar, lo qual amar no poría si desamava encarnar.[4]

121. *De concordança egualtat e incarnació*

Aytant com concordança ha eguals concrets essencials en amor, ha gran egualtat enfre concordar[5] e amar. Es, doncs, encarnació per ço que pusca esser gran concordança enfre concordar e amar, e en tan gran, que granea damor e de concordança no defallen a la major granea de egualtat qui pot esser enfre concordar e amar segons comparació de creador e creatura.

122. *De concordança menoritat e incarnació*

Menor amar no pot esser en major concordança ni menor concordar en major amar,[6] sens incarnació; e per ço que

1. A, manca fins a *concordat* qui vé.—2. B, concordant.—3. B, e en.—4. B, encarnacio.—5. B, Aytal concordansa ha eguals concrets essencials en amor quant egualtat enfre concordar (A, concordanca).—6. A, amor.

menor amar creat sia en major concordança increada, e menor concordar creat sia en major amor increada, covè esser encarnació, per ço que major amar creat sia en major concordança creada e increada, e major concordar creat sia en major amor e concordança increada.

123. *De començament mijà e incarnació*

NEGÚN començament creat no pot venir a fi sens mijà, car si podía venir a fi sens mijà sería lo començament creat la sua fi metexa e no sería Deu fi daquell, la qual cosa es impossible. E en aquest pas pot hom conèxer què es natura de peccat en los homens qui amen més sí meteixs[1] que Deus. On, com començament creat saja a fi per mijà, segons que la fi es gran sà a gran mijà, e segons quel mijà es gran sà a gran fi. Es, doncs, incarnació per ço que començament creat se pusca haver per major mijà a major fi. Açò esser no pogra si no fos encarnació, sens la qual encarnació major fi defallira a major començament e mijà segons sa natura; la qual cosa es impossible.

124. *De començament fi e incarnació*

DE major fi se seguex major començament, e de major començament major fi. Es, doncs, incarnació per ço que pusca esser aquesta consequencia, ço es saber, que si es encarnació, es per aquella majoritat creada en lo començament del mon e en la fi; car sobre encarnació no pot esser creació en major començament e fi, car si ho era poría esser creació sustentada e majorificada en major natura que en la divina; la qual cosa es impossible.

125. *De començament majoritat e incarnació*

LO major començament que Deus pot començar en creant, pot en encarnant,[2] ço es saber, començar creatura en sí

1. A, meteix (*passim* en plural).—2. A, pot encarnant.

metex[1] e en sí meteix ella sustentar e unir. Es, doncs, encarnació per ço que Deus pusca per ella satisfer a major començar, al qual no pogra satisfer sens encarnar.

126. *De començament egualtat e incarnació*

SENS encarnació Deus no pogra egualar en granea de bontat, començament creat e fi creada, com siaço que naturalment en les creatures fi sia pus noble quel començament,[2] axí com habitar qui es pus noble fi quel començar de la cambra, e viure que menjar. Es, doncs, encarnació per ço que en ella e per ella començament creat e fi creada pusquen haver egualtat en granea de bontat, la qual hagren en la natura humana que Deus près, e la qual[3] egualtat està fi e començament de totes les altres egualtats[4] creades. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual Deus per encarnació ha exalçades totes les creatures naturalment, per egualtat de fi e de començament.

127. *De començament menoritat e incarnació*

CAR lo mon es creat de no res e en no re no ha neguna cosa, es creat de la major menoritat de que pot esser creat: es, doncs, lo seu començament real de major menoritat product e creat. Es, doncs, encarnació per ço quel començament real product de major menoritat[5] sia product a major majoritat. Açò esser no pogra si Deus no fos encarnat, car per la encarnació es començament creat product a major majoritat de fi; e fora, si no fos encarnació, lo mon product de major menoritat a fi sustentada en menor[6] majoritat.

128. *De mijà fi e incarnació*

ENFRE major mijà e major fi covè estar proporció en granea de virtut: es lo mon creat per alguna fi a la qual

1. B, metexa.—2. B, en les natures fin sia pus nobla en lo comensament.—3. B, en.—4. B, les egaltats.—5. A, mayoritat.—6. B, maior.

cové mijà esser proporcionat per ço que per ell lo començament del mon en la fi[1] pusca haver repòs. Cové, doncs, esser encarnació, car per ella està mijà proporcionat enfre la fi del mon el començament, en quant abasta a universal bé creat que una de ses parts sia ab bé divinal ajustat, e abasta a universal granea creada que un seu particular ab la divina granea sia ajustat, e açò meteix de la duració universal creada, que una de ses parts sia ab eternitat ajustada, e enaxí de les altres formes primeres. Açò esser no pogra si no fos encarnació, sens la qual defalliría virtut increada a creada;[2] lo qual defalliment es impossible.

129. *De mijà majoritat e incarnació*

Posat mijà en majoritat de virtut, son posats en major virtut començament e fi; e no posat mijà en major virtut, estàn[3] començament e fi buyts de major virtut. Es, doncs, encarnació per la qual es mijà creat posat en major virtut, per lo qual començament creat e fin creada son posats en major virtut.

130. *De mijà egualtat e incarnació*

Naturalment negún mijà creat no pot estar en egualtat de fi e de començament, com siaço que començament e fi no sien eguals[4] en granea de virtut, estant començament per ço que sia la fi; e açò nos convertex, car si s convertía, segons cors natural, sería successió e moviment[5] de fi a començament, e sería destroít lo cors natural e sería lo contrari de natura, per raó del qual la pera pujaría a ensús e laygua escalfaría lo foc el foc refredaría laygua e lugor daría tenebres,[6] e axí de les altres coses qui seríen contra cors de natura. Es, doncs, encarnació per la qual mijà creat està egual ab començament creat e fi creada, estants aquells eguals en la encarnació, la qual menoritat

1. B, e la fin.—2. B, e creada.—3. B, estant.—4. B, engals.—5. B, en mouiment. —6. B, tinebres.

de mijà e de començament es a egualtat de fi pujada e majorificada.[1]

131. *De mijà menoritat e incarnació*

De menor mijà se seguex menor fi e menor començament:[2] seguex se, doncs, de major mijà major fi e major començament. E car lo mon es creat, fo enans menor mijà que major, per ço que producció estés en moltiplicació[3] successivament tro a majoritat; e si en la creació del mon fos enans major mijà que menor, fora la successió en contrari, ço es saber, que de major fi sagra a menor. E en aquest pas pot hom conèxer la natura de peccat. Es, doncs, encarnació per ço que sia successió sustentada en mijà en qui sia moguda virtut de menoritat tro a majoritat, oltra la qual no sia appetit natural.

132. *De fi majoritat e incarnació*

Fi e majoritat han proporció, e imperfecció e menoritat: no fora, doncs, fi ab majoritat proporcionada ni majoritat ab fi, si no fos encarnació, per raó[4] de la qual fi creada es a majoritat pujada, e majoritat ha repòs en quant no requer major fi; car oltra encarnació, creatura no pot haver major[5] appetit segons natura de fi e de majoritat; e si no fos encarnació fora lo contrari.

133. *De fi egualtat e incarnació*

Si es encarnació, està en ella fi creada egualment recolible intelligible e amable; car segons cors natural, a neguna amativitat creada nos pertany major amabilitat creada que la fi per encarnació sustentada e complida; e açò metex de la entellectivitat de cascún home, a la qual nos pertany pus alta intelligibilitat[6] creada; e açò metex de la recoliti-

1. B, menorificada.—2. B, [e asso meteys] de menor comensament.—3. B, estigues en montiplicacio.—4. A, manca *per rao*.—5. A, manca aquest mot.—6. B, intellectibilitat.

vitat: son, doncs, si es encarnació, eguals en fi les potencies esperituals de cascún home just, e açò meteix dels angels benauyrats. Es, doncs, encarnació per ço que fi pusca esser subject a egual amabilitat e amativitat creada, e intelligibilitat e intellectivitat creada, e recolibilitat e recolitivitat creada.

134. *De fi menoritat e incarnació*

Menor fi es de cavall que de cavaller, car fi de cavall es cavallería e fi de cavaller es justicia e pau, segons que havem significat en l Arbre emperial. Es, doncs, significat que univers creat es per menor fi, e alguna de ses parts per major; car si l univers creat fos en major fi que neguna de ses parts, cascuna de les sues parts hagra la sua fi[1] en sí metexa, en la qual hagra repòs, e no hagra negún appetit fora sí metex, e fora axí com lo cavall qui no fora per lo cavaller ni lo cavaller per justicia ni l ferre per lo coltell, e açò es impossible: es, doncs, una part del univers creat fi a tot lo univers, per ço que a aquella fi saja l univers bé,[2] e açò meteix de les sues parts. Es, doncs, encarnació, sens la qual neguna part del univers no pogra esser fi a tot lo univers creat, car no fora digne de tan gran majoritat estant menor que l univers creat, axí com part qui es menor que son tot.

135. *De majoritat egualtat e incarnació*

Si es encarnació segueix s en major comuna utilitat a totes les parts del universal ben creat, e açò metex del universal gran creat, e enaxí de les altres formes primeres; per que totes creatures, segons cors natural, per encarnació son pujades a major virtut; e si no es encarnació, es la comuna utilitat e virtut[3] en privació. Es, doncs, encarnació per ço que lo creador[4] no defalla a major comunitat de vir-

1. B, la fi sua.—2. A, que aquella fi saya al vniuers be.—3. B, en uirtut.—4. B, que la creatura.

tut e utilitat de bontat de granea e les altres formes primeres.

136. *De majoritat menoritat e incarnació*

CREADOR e majoritat han concordança, e creatura e menoritat; e per açò es Deus major que creatura, e enfre creador e creatura no pot esser egualtat. On, com Deus creà lo mon segons sa natura, sac enans a crearlo en major granea de bontat duració poder saviea e voluntat gloria veritat e virtut fi mijà començament egualtat differencia e concordança, que a menoritat; car si sagués[1] Deus enans a menoritat de les formes que dites havem, que a majoritat, hagras a creació[2] contra sa natura, la qual cosa es impossible. Es, doncs, lo mon creat per raó de la major majoritat de granea de bontat e les altres, a la qual major majoritat no pogra esser creat si no fos Deus encarnat.

137. *De egualtat menoritat e incarnació*

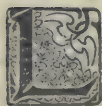
MENOR egualtat ha en lou que en la gallina, per ço car la gallina es fi del ou, e es en major granea de bontat e virtut que lou; e si lou fos fi de la gallina, convertirense les fins, enaxí que lou fora per ço que fos gallina, e gallina[3] fora per ço que fos ou, e foren amdues les fins en cercle e eguals en menoritat,[4] e fi no hagra subject en qui fos ab majoritat per granea de bontat e virtut;[5] la qual cosa es impossible e contra cors natural: es, doncs, la gallina en pus noble fi que lou; e car la gallina es començada del ou, cové que sia alguna altra fi major en granea de bontat e virtut que la gallina, e enaxí successivament de grau en grau e de fi en fi e de majoritat en majoritat, tro a una sobirana fi creada, fi de totes altres fins creades, la qual fi no pogra esser sens encarnació; car sens encarnació no pogren[5] haver tan gran granea de bontat e virtut que

1. A, si hagues.—2. A, a creatura.—3. B, e la gallina.—4. A, mayoritat.—5. A, de bontat uirtut.—6. B, pogra.

abastàs esser fi de totes creatures. Es, doncs, encarnació, sens la qual fora en totes creatures cercle egual en menoritat e sens majoritat de fi, axí com cercle[1] del ou e de la gallina que dit havem.

VII

Del fruyt del Arbre de Jesu Christ

o fruyt[2] daquest Arbre consideram en .iiij. maneres: la primera es per recreació, la segona per exaltació, la terça per manifestació,[3] la quarta per deificació.

2. Es recreació, segons que provat havem en lArbre apostolical; e per açò la recreació de tot lo universal linatge es fruyt don viuen los benauyrats[4] salvats, e aquell fruyt es sustentat en la natura divina e humana, en qui[5] los salvats cullen lo fruyt[6] de vida, fruyt sens lo qual eren morts tots aquells qui eren desviats de la fi per que eren creats, a la qual per lo fruyt son retornats, fruyt cullit de nostra Dona materialment e formalment de la creu,[7] fruyt qui abasta a donar vida a tots los homens del mon per raó de la sua gran generalitat e noblea; e per açò fa mal la Esgleya,[8] car no fa son poder que daquell fruyt presessen vida tots los homens del mon.

3. Fruyt de exaltació consideram en quant per encarnació es exalçat tot lo universal creat; car per la encarnació participa la deitat naturalment ab tot lo universal creat, en quant ha presa natura humana qui participa ab totes creatures segons cors natural; e en quant participa ab la deitat

1. B, egual en menoritat de fin. Axi com lo sercle.—2. B, los fruyts.—3. A, es per magnificacio.—4. B, benesurats.—5. A, manca *en qui*.—6. B, los fruyts.—7. B, maternalment e formalment de la crou.—8. B, la glesa.

sobre cors natural es exalçat tot lo universal genre, ço es saber, bontat natural e general[1] exalçada en bontat de Christ especial, e açò meteix de les altres formes naturals e primeres.

4. Es Jesu Christ fruyt per manifestació,[2] en quant en ell manifesta Deus lo repòs que han les dignitats divines en les formes primeres de Jesu Christ qui pertanyen a la humana natura, axí com la divina bonea qui ha repòs en la bonea creada de Christ en quant la deifica en lo pus alt grau de bonificabilitat, e la divina granea qui magnifica la granea de Christ en lo pus alt grau de magnificabilitat, e la eternitat qui durifica la duració humana de Christ en lo pus alt grau de durificabilitat, el poder divinal qui possifica lumàn poder de Christ en lo pus alt grau de possificabilitat,[3] e enaxí de les altres formes; e tots aquests graus tan excellents son fruyts que la deytat cull de la humanitat, a manifestar los actus de les sues dignitats en majoritat de manifestació, en la qual manifestació ha repòs la divina natura en quant la manifestació està en lo sobiràn grau de perfecció e de granea de bontat e les altres. E daçò havem donat conexença[4] en la probació que havem feta dencarnació per les flors daquest Arbre, axí com en la primera flor qui es de bonea granea, en quis diu que aytant gran deu esser la exaltació de bonea creada, com la bonea divina e granea[5] son raons que sia producta bona e gran creatura: es, doncs, aquella creatura producta en tan gran bontat, com la bonea e granea desús poden estar raons a producció de bona e gran creatura. Es, doncs, manifestat[6] en aquella cambra lo colliment del fruyt per granea de bontat, e en la segona cambra qui es de bonea e eternitat, per bona duració,[7] e enaxí per orde tro a la cambra de egualtat menoritat.

---

1. B, general e natural.—2. A, magnificacio.—3. B, possibilitat.—4. B, donada conoxensa.—5. B, com de la bonea diuina e bonea e granea.—6. A, magnifestat.—7. B, per bonea e duracio.

5. Fruyt de encarnació es doble, ço es a saber, que la humanitat de Jesu Christ es collida[1] per la deitat, ço es per lo Fill quis vest aquella natura humana, en quant ses fet home;[2] e la humanitat es fruyt en la deitat, en quant es home Deu; e es fruyt en qui los benauyrats cullen gloria en tres maneres: sensualment per lo cors de Christ,[3] e esperitualment per la ànima daquell, e divinalment per la sua deitat. Aquest fruyt tan alt e tan gloriós, tan gran tan noble tan bo[4] tan ver e tan virtuós, qui es quil pogués cogitar nomenar e escriure?[5]

1. B, cuyllida.—2. B, ses feyt homen (la *n* fou borrada posteriorment).—3. B, ihesu xrist.—4. B, e tan gran tan bo.—5. B, ni escriure.

Del Arbre divinal

QUEST Arbre consideram en .vij. parts: en dignitats, en substancia, en persones divines, en generació e espiració, e en negació daccidents, e en probació de produccions divines, e en compliment sens negún defalliment.

¶ Per la primera part consideram les dignitats[1] de Deu metaforicalment, segons que consideram rayls darbre. E per la substancia consideram tronc, so es la essencia[2] e la natura divina. E proprietats personals consideram en semblança de branques. E generació e inspiració consideram en semblança de rams. E en semblança de fulles consideram la negació que fem daccidents[3] no esser en Deu. E en semblança de flors consideram les probacions de produccions que darem de la Trinitat divina. E per lo fruyt consideram lo compliment[4] qui es Deu complit sens negún defalliment.

1. B, de dignitats.—2. B, rahils darbres. ¶ E per la substancia concideram tronc. So es essencia.—3. B, que daccidens.—4. A, e per lo compliment consideram lo fruyt.

I

De les dignitats de Deu

PPELLAM dignitats de Deu la sua essencial bonea granea eternitat poder saviea voluntat virtut veritat gloria, e la distincció de persones e la concordança daquelles, e començament mijà fi e egualtat. E[1] aquestes consideram segons lurs diffinicions, e segons que son raons reals e havents[2] cascuna son actu; axí com bonea qui es raó a bo en bonificant, e granea a gran[3] en magnificant, e eternitat a eternal en eternant, e poder a poderós en possificant, e saviea a savi en entendre, e voluntat a volenterós[4] en volent, e virtut a virtuós en virtuificant, e veritat a verós en verificant, e gloria a gloriós en gloriejant, e distincció a distincciós en distinccionant, e concordança a concordatíu en concordant, e començament a començatíu en començant, e mijà a mediatíu en mijançant, e infinitíu a infinit[5] en infinient, e egualtat a egualant en egualar.

2. Lexempli daquests actus e daquestes raons son aquests, ço es a saber, que bonea es raó a bo que produga bé per ço[6] que no sia ociosa ni el bo ociós, el bo es Deu Pare qui prodúu bon Fill per bontat, qui es lo Pare; e granea qui es raó a gran que produga gran per ço que no sia ociosa, lo qual gran es lo Pare qui prodúu gran Fill per raó de sa granea, e qui respòn a la producció segons que es gran; e eternitat es raó a eternal que produga eternal, ço es a Pare [7]qui es eternitat, lo qual prodúu

1. A, manca *E.*—2. B, rahons reyals auens.—3. B, de gran.—4. B, en entendre entenent. E uoluntat a uolunteros.—5. P, *et infinitas infinienti.*—6. A, e per co.—7. B, que produga eternat. So es lo pare.

Fill eternal[1] per raó de sa eternitat, estant a ell raó que no sia ociós de ella ni de sí metex;[2] e açò meteix de poder, qui es raó a possificant com produga possificat per ço que haja en sí possificar e possificable possificat, e encara, possificant, sens los quals sería ociós; açò metex es de saviea, qui es raó al Pare que produga savi per ço que sia entendre e entès e entenent; e voluntat es raó a volenterós que produga volgut volible, per ço que sia voler e volent e volgut; virtut es raó a virtuós que produga segons sa raó, car si no u faía sería virtut ociosa raó,[3] el virtuós sería ociós; està veritat raó a verós per ço que sia verós verificant e en veritat verificar e verificat, e que la veritat en tots[4] tres sia sustentada e ells tots tres sos essencials concrets; e açò metex de gloria, qui requer segons sa natura a gloriós que produga gloriós, per ço que ella pusca haver en sí metexa e de sí metexa gloriant gloriable e gloriar; distincció es raó a distinccjós de distinccionar, lo qual distinccjós[5] es lo Pare qui per raó de distincció prodúu distinct qui es lo Fill, la qual distincció es raó a distingible, per raó de la qual distingibilitat poden esser divines raons e actus[6] naturals e essencials; e la concordança atretal, es raó de concordar los actus en les produccions, e quel bonificant sia en un nombre meteix ab lo magnificant eternificant e los altres; e encara,[7] quel bonificat sia en un nombre meteix ab lo magnificat eternat e los altres; e encara, quel bonificar magnificar eternificar e los altres sien en un nombre metex; e encara, que tots aquests que dits havem,[8] hajen concordança en bonea granea eternitat e los altres, e en esser una metexa essencia, una natura, una deitat, un Deu. E açò meteix que dit havem del Fill s entén del Sant Esperit; e que havem dit de bonea granea

1. B, qui es eternat.—2. A, metexa.—3. A, a rao.—4. B, tos *(passim)*. —5. B, es raho de distinccionat a destincionant [lo qual distinccionat]: P, *est ratio distinguenti in distinguendo a se distinctum. qui siquidem distinguens.*—6. A, a actus: B, actus.—7. B, manca aquest mot.—8. A, manca *que dits havem.*

eternitat poder saviea voluntat virtut veritat gloria distincció concordança, sentén de començament mijà fi e egualtat.

3. Les divines dignitats son les unes les altres, enaxí que bontat es una cosa metexa ab granea e eternitat e les altres, en tant quel nombre es un e simplement,[1] sens neguna distincció de nombre, per[2] essencia e natura e deitat. E açò es per ço que bonea sia aytàn gran, aytant eternal e poderosa e les altres, per sí metexa, com per granea e les altres; e granea atretal, per sí metexa bona aytant propriament, com per bontat, e per sí metexa aytant[3] eternal, com per eternitat, e axí de les altres; car si bonea e granea no eren una cosa metexa en nombre, seguirsia que en Deu fossen accidents, axí com bonea qui sería gran per granea accidentalment e no gran per sí metexa,[4] e granea qui sería bona per bontat e no bona per sí metexa; e car en Deu no estàn accidents, cové que les dignitats sien la una laltra en nombre.

4. So per que deím raons reals esser en Deu, e elles nombram en quant deím bonea granea eternitat e les altres, es per raó dels actus qui no poríen esser sens que elles no fossen raons reals, axí com bonificar magnificar e les altres, estant Deu bo[5] gran eternal; e en quant està bo per bontat, emperò ell es aquella metexa bontat, has[6] per bontat a bonificar; e açò meteix en quant es gran per granea has a magnificar; e enaxí Deus estant dejús aquestes raons, axí parle, has a esser Pare[7] en bonificant e magnificant, produent bon Fill e gran, produentlo bon per bontat e gran per granea. E en aquest pas pot hom conèxer com les raons no estant destinctes segons nombre, poden esser raons reals per raó de la distincció dels supposits, ço es del produent el product distincts[8] en proprietats personals: e si les raons no fossen reals per la producció, en la qual

1. B, es .j. simplament.—2. B, e per.—3. B, manca *aytant*.—4. B, manca fins al altre mot *metexa*.—5. B, de bon.—6. B, e has.—7. A, axi parla a esser pare: P, *se habet ut pater*.—8. B, distinch.

fossen enaxí confuses com son per nombre, no hagra Deus raó de producció, car no pogra[1] esser distincció en la producció, pus que ell no consideràs raó de bontat a produír bo, ni raó de granea a produír gran, e enaxí de les altres; e fora ociós de ses raons, les quals raons no foren si no fos la producció, enaxí com no son raons nombrades segons la essencia, e son nombrades segons la producció. Estàn, doncs, les dignitats raons reals declarades e nombrades per la producció, e estàn en unitat de nombre no nombrat per essencia deitat e natura. E en aquest pas es molt ben declarada la Trinitat, ço es saber, la divina pluralitat de supposits,[2] los quals covenen esser de necessitat per ço que sien en Deu raons reals propries essencials clares e nombrades.

5. Totes aquestes raons[3] son bones per bontat, e grans per granea, e eternals per eternitat, e poderoses per poder, e savies per saviea, e amades[4] per voluntat, e virtuoses per virtut, e veres per veritat, e glorioses per gloria, e no distinctes en nombre per distincció; mas raons reals nombrades e clares per la distincció dels supposits. E açò meteix de concordança, no les raons concordants[5] en quant son una metexa cosa en nombre, mas totes concordants en concordança dels supposits; ni les raons començaments[6] en quant son una metexa cosa en nombre, car pus que son[7] una metexa cosa en nombre, no pot esser la una començament de laltra; mas son començaments, e un començament en lo començant[8] produent, qui es les raons, e son començades en quant lo product començat es aquelles e delles product e començat. E encara, les raons no son mijans per essencia, enaxí que la una[9] sia en lo mig de laltra, com sia ço que totes sien una essencia simple; mas que per natura

1. B. no y pogra.—2. A, supposit.—3. B, manca aquest mot.—4. B, escibles (P, *scientifice)* per sauiesæ. e amables.—5. B, no que les rahons sien concordans.—6. B, sien comensaments.—7. B, car pus son.—8. B, comensament.—9. B, que una.

de mijà e distincció de persones, està en bontat bonificar en lo mig de bonificant e bonificable, e magnificar en lo mig de magnificant e magnificable, e enaxí de les altres. E encara, les raons no son moltes fins, mas que son una fi, enaxí com son una essencia; e son fins enaxí com son raons per la producció, axí com lo Pare qui sots fi de bonea prodúu bonificat, e sots fi de granea magnificat, e les altres. Ni encara,[1] les raons no son eguals per essencia, car si ho eren seríen moltes e distinctes la una de laltra; mas son per egualtat eguals en la distincció dels supposits, axí com bontat granea eternitat poder, qui son aytant fontalment e fecundosament en la producció e distincció, com saviea e voluntat e les altres.

II

De la substancia del Arbre divinal

Consideram la substancia esser aquell ens en qui les raons son sustentades:[2] emperò deím que ella e les raons son una metexa essencia, natura, deitat, e Deu; mas consideram la substancia en quant es subject a les raons, axí com bo a bontat e gran a granea e eternal a eternitat, e enaxí de les altres; e per açò entenem la substancia essser lo bon el gran el eternal, els altres.

2. Segons que havem dit en lArbre elemental, lo tronc passa en terç nombre, enaxí que no està en una especia ab les sues rayls, car ell es lo tot[3] e les sues rayls son les sues parts; mas la divina substancia no passa en terç nombre, enaxí que ella[4] sia en un nombre e les sues raons e dignitats sien en altre nombre, car ella[5] es bontat granea e les altres,

1. B, E encara.—2. B, aquell esser ens en qui les rahons son sustentates.—3. B, tronc.—4. B, ell.—5. B, ell.

e cascuna es la substancia. E en açò fa la nostra raó differencia, en quant entenem la substancia de totes les raons, e entenem les raons esser per sí metexes clares e no confuses e numerals,[1] e encara substancials, en quant substancialment estàn raons al ens común, qui es Deu e qui es la substancia, e elles comunes[2] a la substancia en unitat de nombre e en distincció de persones.

3. Com sensibilitat se representa al seny comú sots raó[3] de color, respòn lo seny comú per veer a aquell representament,[4] e com se representa sots raó de sò o de vou, respòn lo seny comú[5] a aquell representament ab oír, e enaxí de les altres sensibilitats particulars a les quals respòn lo seny comú ab les particulars[6] potencies. E en axí, e molt mills sens tota comparació, com la substancia divina es tocada per les sues raons, respòn a aquelles raons; no emperò, que digam que les raons sien parts, mas que responen segons lur realitat e numeralitat en lo tocament, axí parla, de la producció dedins o en la influencia defores, la qual fa a les creatures; car si es tocada sots raó de bontat, la substancia en quant bo[7] respòn a bontat e prodúu bo, per ço que bontat haja en ella sa fontalitat e fecundositat e abundositat;[8] e com es tocada per granea, respòn com a gran e prodúu gran, per ço que la granea haja sa fontalitat e fecundositat en aquell tocament; e enaxí de les altres. E per açò aquell qui respòn es en ell la substancia Pare produent Fill, e car es tocat per bontat prodúulo de bontat, e car es tocat per granea prodúulo de granea, e de la sua propria bontat e granea; e per açò es lo Fill product bo e gran, e es bo de bontat e gran de granea, e car es product de tota la bontat e de tota la granea, romàn ab lo Pare una metexa

1. A, e uniuersals.—2. B, a ell es (A, elles, corregit) comu: P, *et ille sunt communes*.—3. B, al sen *(usual)* comu sots rahon *(passim)*.—4. A, per ueer aquell (B, an aquell) representament.—5. A, sots rao de so de vou tespon sen *(usual)* comu.—6. A, ab particulars.—7. B, bona (corregit: deia *bon)*: P, *bona*.—8. B, e facundositat e abondositat *(formes usuals)*.

bontat e una metexa granea; e açò meteix de eternitat e les altres.

4. Com la divina substancia es tocada per los homens bons qui fan bones obres per nostre Senyor, la divina bontat toca la substancia, la qual substancia qui es Deu, respòn per la sua bontat a la bontat creada influent gracia de bontat; e açò meteix com es tocada per granea, en quant los homens fan grans bens e molts per nostre Senyor, la granea divina toca la substancia e la substancia respòn influent als homens sos servidors grans bens e molts; e açò metex de eternitat e les altres. E com los homens mals toquen la substancia faent mal, toca[1] la justicia la substancia, la qual toca los homens mals ab venjansa faent a ells mal de pena; e sils mals son grans, la justicia moltiplica les penes. E en aquest pas pot hom conèxer en qual manera Deus respòn[2] als justs e als peccadors, segons que es tocat per les raons desús e dejús.

5. La divina substancia no es sensible, car no es de coses corporals; ni es ymaginable, car no ha figura circular quatrangular ni triangular, ni ha neguna condició per que pusca esser sentida substancialment ni accidental, com sia ço que ella sia infinida e eternal. E encara, la substancia no es composta de parts ni de neguna re, car ens eternal e infinit, e qui no haja en sí negún accident, no pot esser compost,[3] e majorment com ell sia pura simplicitat e en pur simplificar, produent una simple persona qui es Pare de tota sa simplicitat,[4] altra persona qui es Fill, e açò meteix del Sant Esperit; e per açò en neguna substancia qui sia simple e en qui sia simplificar ab eternar e infenir, neguna composició no pot estar, com siaço que simplicitat e composició sien contraris.

1. A, toquen (tocan?).—2. B, en cal manera respon deus.—3. B, car es ens eternal e (A, es) infinit. E qui no a en si negun accident. Ni pot esser compost.—4. A, de tota simplicitat.

III

De les persones divines[1] *del Arbre divinal*

Les branques del Arbre divinal son personals proprietats, so es a saber, paternitat filiació e passiva espiració; e son en la substancia segons la natura[2] de les dignitats, e la substancia en elles sustentada segons que essencia es sustentada en sos essencials concrets. E daquestes branques, axí parlam, preposam tractar en esta manera, so es a saber, en applicar les dignitats a cascuna dignitat personal, segons lurs condicions[3] e la natura de cascuna persona; e encara, mostrar nombre ternal de persones: e açò fem per ben declarar aquest Arbre, jatsia ço que assats bastantment hajam parlat de Trinitat en lArbre apostolical.

1. *De paternitat divinal*

Deus es bo; e en ço que la sua bontat es a ell raó que faça bé, apellam ben fer[4] produír bé: has Deus a fer bé, e car la sua granea es a ell raó que faça gran, appellam fer gran produír gran; e aquesta locució tenem[5] en tot aquest procés. Deus qui es gran sà a produír gran, e enaxí respòn la substancia egualment a les dues raons en produent gran bé: aquell gran ben nol pot produír daltre, mas de sí meteix, car la sua granea qui es infinida, sà tota a esser raó com sia produit gran infinit, e açò metex de la bontat; e car neguna altra substancia no es infinida, mas la substancia qui es Deu, cové que Deu produga de sí metex gran bé infinit. E açò metex de eternitat qui es raó a

1. A, diuinals.—2. B, les natures.—3. B, a cascuna proprietat (corregit) personal segons les condicios.—4. B, fer ben.—5. A, B, entenem.

eternal que produga eternal bé; e car no es altra eternitat, mas tan solament la eternitat de Deu, covê que la substancia com a suppòsit eternant, de sí meteix[1] produga eternal bé; e açò metex de poder, qui es raó a poderós que produga pogut bé; e açò meteix de saviea, qui es raó a savi que produga sabut bé, e voluntat a amorós que produga amat bé, e virtut a virtuós que produga virtuós bé, e veritat a verós que produga ver bé, e gloria a gloriós que produga gloriós bé, e distincció a distinccionant que produga distinccionat bé, e concordança a concordant que produga concordat bé, e començament a començant que produga començat bé, e mijà a mijançant que produga mijançat bé, e fi a perfeccionant que produga perfet bé, e egualtat a egualant que produga egual bé.

¶ Enaxí com totes les raons san a Deu segons lur natura, el común suppòsit respòn segons sa natura a aquelles raons en produír bé, se responen totes les raons a produír bé; e açò metex es de producció de gran e de producció de eternal, e enaxí de totes les raons, qui totes responen a cascuna singularment e comunament; el común suppòsit atretal, lo qual es Deu, el qual sà a la responsió com a Pare, per ço car de sí ha produír[2] lo product, segons que totes les raons ho requeren. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual les dignitats son raons de les quals es constituída proprietat paternal, qui es lo produent el respondent el complent el obedient a les raons estant dejús, axí parlam, a la paternitat comuna a elles segons[3] ço que requeren en la producció; e covê que sia Pare per ço car de sí metex ha a respondre a totes les raons, car daltre subject noy poría abastar, segons que les raons ho requeren; e car enfre produent e product qui sien en summitat de raons, covê esser la major veynança[4] e parti-

---

1. B, que la substancia saia com a supposit eternant que de si meteys: P, la lliçó consona ab la de B.—2. B, ha a produyr.—3. B, axi parle a la paternitat comuna. e a les rahons segons.—4. A, uenyanca.

cipança concordança natura e amança, cové que sia per generació, car altra producció qui no fos per generació no pogra abastar a totes les responsions de les raons. Es, doncs, provada paternitat, per la qual entenem la primera branca daquest Arbre.

¶ Deus es bo, e la sua bonea es a ell[1] raó que faça bé; e si Deus no responía a la raó, sería la raó ociosa e ell sería ociós,[2] e defallíría virtut a la responsió, e granea a bontat, e fi e gloria e veritat poder saviea e voluntat, defalliríen a bontat e al común suppòsit. E si s fa la responsió tan solament en subject creat e no en increat, fas la responsió defores e no dedins, e defallen[3] infinitat e eternitat a les raons e les raons a elles, lo qual defalliment es mal e contra bontat e contra totes les raons; lo qual mal es imposible. Es, doncs, lo responiment dedins la substancia increada, e està per produiment de produent e product.

¶ En la substancia del mill, qui està en molt poca quantitat de granea de bontat, està bonea e raó[4] al agent natural que produga[5] bé daquella substancia, e la granea esta raó al agent natural que produga[6] daquella substancia gran bé; e si la substancia està en la terra e ha les condicions qui s covenen a les responsions, seguex se la producció e la responsió,[7] e fas moltiplicació qui es gran e bona, en quant del gra del mill es product arbre qui ha les condicions que havem dites del Arbre vegetal. On, com pus propria cosa sia a Deu produír gran bé, per ço car ell es major bé, que produír menor bé,[8] e al mill es pus propria cosa produír menor bé que major, per ço car en ell ha poc bé, emperò prodúu major bé que sí meteix en quant prodúu arbre en actu ab moltes branques rams

1. B, e la sua bontat es ad *(passim)* ell.—2. A, uicios.—3. A, e fallen.—4. P, *est bonitas ratio.*—5. B, manca fins al altre mot *produga* qui segueix.—6. A, que produga be.—7. B, la responcio e la produccio.—8. A, manca fins als mots *menor be* qui segueixen.

fulles flors e fruyts, quant més, doncs, Deus qui es gran bé, infinidament en quant Pare prodúu Fill egual a sí meteix, segons que les raons ho requeren!

2. *De filiació divinal*

FILIACIÓ es la segona branca daquest Arbre; e es per ço segona, car les raons[1] san enans segons natura al produent que al productible, segons orde de producció: no emperò que digam que en aquella anteriorat sia temps ni moviment[2] ni major nobilitat de una persona que daltra. E aquesta proprietat filial es enaxí constituta[3] sots les raons per manera de passió, com la proprietat paternal per manera dacció, ço es a saber, que bonea es raó a bé[4] que produga bo; e enaxí raó sà doblement al comú suppòsit, car per una manera sà a ell per acció e per altra manera per passió, axí parlam; e per açò respòn lo comú suppòsit doblement a la raó de bontat, car per una manera sà com agent e per altra com a pacient: e en quant sà com agent has com a bonificant, e en quant sà com a pacient has com a bonificable. E car granea està en aquella raó, fas estar lo bonificant gran e fas estar lo bonificable gran; e per açò lo bonificant, per ço car es tocat per granea,[5] prodúu de sí metex e de sa bontat, lo bonificat; car si nol produía de sí meteix, no sería lo bonificat gran ni ell no hauría subject en qui hagués acció gran.[6] E en aquesta producció està eternitat raó en quant fa durar lo bonificant, el bonificable atretal; e en açò està distincció raó per ço quel bonificant eternalment estiga distinct del bonificable el bonificable de ell, en tant que la un no sia laltre; e açò eternalment, per ço que eternitat faça durar la distincció. E encara, està poder raó quel bonificant pusca esser distinct del bo-

1. A, de les raons.—2. B, que en aquella anterioritat de temps ni mouiment haia.—3. B, propriatat fillial es axi constituida.—4. B, a bon. —5. B, fa estar lo bonificant gran. E ffa estar lo bonificable gran. E per asso car es tocat per granea.—6. B, gran accio.

nificable el bonificable del bonificant, e que pusca produír eternalment bonificant lo bonificable bonificat; e a açò concorren saviea voluntat e les altres, segons ço que havem dit de granea eternitat e poder. E per açò està filiació proprietat[1] personal constituída per totes les raons, qui en axí san a ella passivament, com a la proprietat paternal activament. E en aquest pas pot hom conèxer com cascuna dignitat està segons una manera raó per acció e segons altra per passió; no que digam que les raons sajen a passió materialment, com sia ço que elles sien formes simples e no moltes, mas una, car la una es laltra en nombre, segons que en lo procès de dignitats dit havem; e enaxí com bontat es una raó doble, en quant doblement[2] sà al suppòsit, segons que dit havem, enaxí una metexa forma sà doblement al comú suppòsit per ço que sia formant e formable, axí com lum de lum e Deu de Deu, e estant la duplicitat de la forma en les persones sustentada e la unitat de la forma en lo común suppòsit; e per açò està forma de forma e no de materia ni de passió material.

¶ Lo Fill es bonificat[3] e es bonificable: es bonificat per ço que no romanga en potencia e que sia en pur actu complit; e romàn bonificable per ço que les dignitats sien raons en eternitat eternalment al produent el productible,[4] so es al Pare e al Fill; e lo Pare, jassiaço quel Fill sia productible, no enadeix res al Fill pus quel Fill es eternalment product, e de eternitat e infinitat e de totes les formes product; ni el Pare no enadex en sí metex res,[5] car en substancia infinida e eternal no cau addició ni no talla ni minva, ni departeix res de sí metex, jatsiaço que produga de sí metex Fill.[6] E aquestes condicions aytals del Pare e del Fill, requeren les raons la una a laltra e a la natura de la essencia, comuna substancia, la qual respòn

1. A, per proprietat.—2. A, B, dobla en quant doblament *(formes usuals)*.—3. B, bonificant.—4. A, manca fins al altre mot *productible*.—5. B, E el pare no enadex en si meteys alcuna ren.—6. B, fin.

a aquell requeriment segons que per les raons es tocada. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual en les divines raons no pot esser ociositat.

3. *De[1] propietat espirable e divina*

En creació es crear de creant e creable: de creant formalment, de creable materialment. Formalment de creant, en quant prodúu la creatura de non re; materialment, en quant prodúu crear de creable: no que la creatura produga crear,[2] car sería creant; mas que es potencia passiva de qui pot esser product crear, estant la potencia subjecta a crear en aquell temps que es producta per lo creant. E aquest orde han algunes creatures en obrar[3] artificialment, axí com en lArbre racional en qui lagent artificial prodúu obrar de obrable, axí com lo ferrer[4] qui en quant prodúu clau de ferre prodúu obrar de obrable, lo qual obrar no es de la essencia del obrant. Mas en les creatures segons cors natural no ès enaxí, axí com la planta en qui engenrar[5] es de la essencia del engenrant e del engenrable, produent lengenrant de sí meteix e del engenrable engenrar, adoncs com es[6] engenrada poma o cavall, e enaxí de les altres substancies productes[7] naturalment. E aquest orde es mirall en qui es representat lorde natural desús, lo qual dit havem en la primera branca e segona daquest Arbre; e per açò, segons ço que dit havem en aquest procès, volem encercar la natura e la manera de la terça branca segons esta manera:

¶ La divina bontat es raó a bo, qui es Deu, triplicadament que faça bé, ço es a dir, que produga bé: la primera en quant es a ell raó que sia agent, e per aquesta manera es lagent Pare; la segona manera es en quant es raó al Pare que produga bonificable, qui es lo Fill; la terça manera es

1. A, de la.—2. B, [de creable empero la creatura no produu crear].—3. A, obres.—4. A, ferre *(passim)*.—5. A, engenra.—6. B, engenrat. Adoncs can es.—7. B, manca aquest mot.

en quant es raó al Pare e al Fill que produguen bonificar, lo qual es lo Sant Esperit. No deim, emperò, lo bonificar qui es Pare[1] e Fill en engenrar, mas lo bonificar Sant Esperit; e daquesta materia parlarem pus largament en los rams daquest Arbre. Has, doncs, bontat triplicadament al bo, lo qual respòn a la raó triplicadament, en tant que en aquest[2] responiment està nombre singular e nombre dual e nombre ternal: singular en quant es un lo Pare, altre es lo Fill, altre es lo Sant Esperit; dual, en quant un es lo Pare e altre lo Fill, el Pare e el Fill son un bonificar damdós, axí com un es lengenrar damdós; ternal, en quant lo Pare sà al Fill el Fill al Pare sots raó de bonificar egualment, per ço car bontat està a amdós egual raó:[3] e car lo Fill no bonifica el Pare, hanse lo Pare el Fill egualment a altre bonificar qui es espirar,[4] en lo qual responen a bontat espirant lo Sant Esperit qui es terça persona; e es terça persona segons que dit havem, e encara volem mills declarar segons esta manera, que sia terça persona.

¶ Lo ferrer quant fa lo clau, enans mou lo martell que lo clau, e per ço has enans a obrar quel clau a esser obrat:[5] segueixse, doncs, que lobrar es estrument del obrant e lobrable. Mas en les persones divines no es enaxí, car sil Pare savía enans a espirar que al Fill, sería lespirar estrument, enaxí com obrar es estrument en ferrería, e sería lo bonificar del espirar estrument, e no sería de la essencia del Fill, axí com lo obrar del ferrer qui no es de la substancia del clauell. Has, doncs, lo Pare al Fill el Fill sà al Pare, e segons aquest esguardament damdós e egual esguardament sots raó de bontat, san amdós a espirar en espirant lo Sant Esperit qui es terça[6] persona; e es per ço terça persona en quant es consequencia del antecedent, qui es esguardament del Pare e Fill[7] e egualment en responi-

1. B, del pare.—2. B, en quant en aquest.—3. B, egalment.—4. B, Anse [engalment] lo pare e el fill a altre bonificar qui es espirat.—5. A, obra.—6. B, de tersa.—7. B, de pare e de fill.

ment a bontat sots raó de bonificar. E en aquest pas pot hom entendre la error en que son los grecs qui no creen quel Sant Esperit ixca del Fill, mas del Pare tan solament.

¶ Segons lexempli que havem dit de bontat en encercar la terça persona, se pot dir de granea eternitat poder e les altres, car totes les dignitats estàn raons al comú ens triplicadament, axí com granea qui està raó en magnificant e en magnificable e en magnificar;[1] e açò metex per magnificant[2] per magnificable e per magnificar, e açò meteix de magnificant de magnificable e de magnificar, e encara, a magnificant e a magnificable e a magnificar,[3] e encara, ab natura e manera de magnificació; e açò metex de eternitat e de les altres dignitats. E per açò totes les dignitats estàn sots raó de passiva espiració, qui es proprietat personal e constituída de la responsió que fa lo comú ens[4] a les dignitats segons activa espiració, per la qual[5] requeren les dignitats passiva espiració per ço que lurs actus pusquen estar enfre el Pare el Fill el Sant Esperit, enfre el qual Pare e Fill no poríen estar, com siaço quel Fill no bonific lo Pare ni magnific aquell, car tot es bonificat e magnificat per lo Pare; mas en quant lo Pare el Fill responen a bontat en bonificant e a granea en magnificant, hanse a bonificar e magnificar e les altres, en bonificar e magnificar lo Sant Esperit. E en aquest pas es la sancta Trinitat molt declaradament significada.

4. *De nombre ternal divinal*

En bontat no pot estar granea sens essencials concrets en qui sia sustentada e que ab ells romanga una natura e una essencia, los quals sien[6] bonificant bonificable bonificar, e qui de bontat produga la un daquests laltre e amdós lo

1. A, manca fina al mot *magnificar* qui vé primer.—2. B, manca fins al mot *magnificant* qui segueix.—3. B, E encara magnificant e magnificable e magnificar.—4. A, manca *ens*.—5. A, al qual.—6. A, sia.

terç, car sens aquests no hauría subject en qui fos sustentada e no poría esser en pur actu, car no poría haver bonificar ni no poría esser; e si era,[1] covenría que fos en potencia en altra substancia sustentada, e quel bonificant bonificable bonificar no fossen de la sua essencia; e enaxí sería poquea contra granea, la qual poquea li sería mal qui es son contrari, e sería en privació de pur actu contra eternitat, e no hauría en sí poder essencial e defalliría poder, lo qual en ella no sería sayble[2] ni amable. E açò metex de virtut veritat gloria e les altres, qui defalliríen a bontat, e ella defalliría a totes, car pus fos en defalliment, no poría a totes donar compliment. Aytal bontat no es en Deu: es, doncs, la sua bontat pur actu e ha essencials concrets, los quals son tres, ço es saber, bonificant bonificable bonificar; e ab aquets tots tres està raó gran eternal poderosa sayble e amable e les altres. Son, doncs, tres persones sots raó de bontat, e segons que ja havem dit e provat encercant proprietat paternal e proprietat filial e proprietat espirable. E enaxí com les persones covenen esser tres e no menys[3] per raó de bontat, covenen esser tres e no menys per raó de granea, qui es gran per ço car ha en sí essencials concrets, ço es a saber, magnificant magnificable magnificar, sens los quals no poría esser gran;[4] e açò metex de eternitat, qui no poría esser gran sens essencial eternificant eternificable eternificar; e enaxí de la granea de les altres[5] dignitats.

¶ Qui en bontat enadía quart o quint o plus suppòsits qui fossen simplement de la sua essencia, enaxí com son los tres que dits havem, sería poca e no gran, car si hi havía[6] dos bonificants, ço es a saber, dos pares, defalliría granea a cascún en fin, car pus gran es un pare en fi de bontat, que dos pares, si un pare abasta a tota la fi de bontat sots raó de proprietat paternal; car si eren dos pares seríen distincts,

1. B, si o era.—2. A, lo qual en ella sehible.—3. B, manca *e no menys*.—4. B, gran esser.—5. B, e de les altres.—6. B, si auia.

e a tota la fi de bontat no poría abastar una proprietat paternal, ço es a saber, un pare, ans nauría mester dos o més, axí com a tota la especia humana, a qui no abasta un Martí. Sería, doncs, defectiva bontat si havía mester en sí dues paternitats, ço es saber, dos pares, e enaxí no sería gran; e si no era gran covenría que fos poca, com siaço que granea e poquea sien contraris. E açò metex de dues filiacions e de dues espiracions. No son, doncs, més de tres proprietats personals en la divina bontat; e açò metex de la divina granea eternitat e les altres.

¶ Res qui sia en divina bontat, no pot esser estranya proprietat qui no sia bonificant ni bonificable ni bonificar, car bontat es plena de tots tres, e segons sa natura no requer plus proprietats ni pot esser plena sens elles, segons que dit havem; axí com cors a qui abasta lonc e ample e pregón, de quis fa redón quadrangle e triangle, lo qual cors no ha mester plus mesures ne pot esser sens les tres mesures. Sería, doncs, superfluitat si en la divina bontat havía mester estranya proprietat qui no fos bonificant bonificable bonificar: no es, doncs, quarta persona, ni més de tres, en bontat divinal; e açò metex de la divina granea eternitat e les altres.

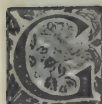
¶ Bonificant bonificable e bonificar son divina bontat e la bontat es tots tres, enaxí que una es la essencia la natura e el nombre; e per açò no sen seguex terç nombre, axí com fa en home o en altra substancia creada; car en ço que ànima e cors no son de una essencia ni natura, passa lome en terç nombre qui es tot, e la ànima el cors son les sues parts; e car part no es lo tot nil tot no es la part, està el nombre un en lo tot e altre en la part, e moltiplicas segons que les parts son moltes. Açò no es en la bontat divina, com siaço que lo bonificant sia tota la bontat e tota la bontat sia lo bonificant, el bonificable sia de tot lo bonificant e de tota la bontat, el bonificar de tota la bontat e de tot lo bonificant el bonificable, e la bontat sia tots

tres[1] e tots tres sien la bontat; e per açò no estàn parts de bontat, car cascú està tota la bontat e la bontat està cascún. No[2] cové, doncs, dir que la bontat sia en quart nombre, car no pot exir del nombre de tots tres, pus quels tres no son ses parts e cascú es tota la bontat; e açò meteix de granea eternitat e les altres.

¶ Per ço car bontat e granea e les altres divines dignitats son una metexa cosa en nombre, segons que ja dit havem en les rayls daquest Arbre, no es en la divina essencia un lo bonificant[3] ni altre lo magnificant ni altre lo eternificant, ans son una metexa proprietat paternal la qual nos moltiplica en moltes paternitats, jatsiaço que les raons sien moltes: moltes son per la manera de la producció qui està per engenrar e espirar en qui[4] està distincció, segons que dit havem; no son moltes en quant la una es laltra. E per açò no fa moltiplicació enfre pare e pare, com no sia màs un Pare qui es bonificant magnificant eternificant e les altres: es bonificant per raó de bontat, e magnificant per raó de granea, e eternificant per raó de eternitat,[5] e les altres. E açò meteix sentèn de bonificabilitat e magnificabilitat e eternificabilitat e les altres,[6] e de bonificar e magnificar e eternificar e les altres.

IV

De generació e espiració

Generació e espiració sotsposam que sien los rams daquest Arbre, car segons los rams del Arbre racional e angelical, son significats aquests rams, en los quals preposam tenir la manera que havem tenguda

1. B, sien tos tres.—2. B, Ne.—3. A, boniffficat.—4. A, e en qui.—5. A, eternificat.—6. A, manca fins al final.

en les branques, ço es a saber, que enaxí com havem posada la subjacencia[1] el subintrament dels actus de les dignitats sots les branques, enaxí preposam dejús metre aquells actus metexs[2] a engenrar e a espirar e a entendre e a amar, ço es a saber, dejús engenrar per entendre e dejús espirar per amar.

1. *De generació*

LA divina saviea requer sa fecunditat e fontalitat al savi qui es Deus, e toca[3] aquell triplicadament, segons que està raó a entellectíu intelligible e entendre; el savi qui es tocat per la raó, respòn com a entenent e com a entelligible e com a entendre, e adoncs entén sí metex; e car entén sí meteix es entenent,[4] e car sentén es intelligible, car si no era intelligible nos poría entendre: entén,[5] doncs, sí meteix e ha en sí meteix entendre, sens lo qual no poría esser entès ni entenent ni intelligible. Fas, doncs, la responsió a la saviea segons la proprietat e la natura daquella e del responent tocat per ella.

¶ A la responsió quel savi fa a la raó de saviea, concorren egualment totes les dignitats ab lurs actus, qui requeren[6] en aquell tocament lur fecunditat fontalitat e natura, axí com bontat qui requer que aquell entendre sia bo per ço que en ell sia bonificar, e granea requer que sia gran per ço que en ell sia magnificar, e eternitat requer que sia eternal per ço que sia en ell eternar, e enaxí dels altres actus. E car en lentendre es bonificar, estàn en la responsió bonificant e bonificable dels quals es bonificar, e car en la responsió es magnificar estàn en ella magnificant e magnificable dels quals es magnificar, e car en la responsió es eternar estàn[7] en ella eternant e eternable dels quals es eternar; e enaxí de les altres.

1. A, la subiacencia possada.—2. A, deius metre: B, metre deius *(repetit)*.—3. B, tot.—4. B, E adoncs com enten si meteys. Es entenent.—5. A, no poria entendre. Entenen.—6. B, que requerent.—7. A, stant.

¶ Estàn en lentendre bonificant bonificable e bonificar, el bonificant es lentenent e no bonifica sí meteix, car ja es bo; emperò lentenent qui es lo bonificant, entén sí meteix. E en aquest punt acorre distincció e comença generació e producció, no emperò que digam que començ en temps, mas en la natura de la distincció e responsió, en tant[1] quel bonificant e lentenent son una proprietat generativa bonificativa e entellectiva; e la distincció està en quant lentellectiu per la bonificativa proprietat no bonifica sí meteix, mas que entén sí meteix, e en quant ha a romanir un suppòsit ab lo bonificatiu,[2] bonifica sí meteix en altre lo bonificatiu; e enaxí es concebuda paraula producta qui es Fill, e romàn la fecunditat de bontat e la fecunditat de saviea, e estàn bonificar e entendre en lo ram, lo qual[3] appellam engenrar o generació.

¶ Entén Deus sí meteix ab granea, mas no magnifica sí meteix car ja es gran, e per ço quel magnificar sia aytan gran com lentendre, passa lo magnificar en altre per lentendre e per ço que sia[4] egual al entendre. E en aquest punt acorre distincció per ço que sia lo magnificar aytan gran com lentendre, per lo qual acorriment de distincció e de egualtat, estàn generació e producció, e romanen eguals en fecunditat e fontalitat les dues raons, ço es a saber, saviea e granea, les quals han lurs actus en la generació.

¶ Deus entén sí meteix ab eternitat, e no que eternific sí meteix, car ja es eternal; e car entén sí meteix, acorren distincció e egualtat e concordança, en tant que entenent sí meteix eternifica sí meteix en altre e romàn eternal e entès, e laltre[5] es distinct del entenent e es intelligible; e açò fa distincció, e encara egualtat, per ço que eternar e entendre sien eguals en fecunditat e fontalitat e natura.[6] E açò meteix fa concordança, per qui son concor-

1. A, o (on?) en tant.—2. A, ab bonificatiu.—3. B, lo qual ram.—4. B, e per asso com sia.—5. A, e altra.—6. B, manca *e natura*.

dats en la distincció e egualtat per producció e generació, la qual cové esser per eternificació, per ço que la fecunditat de eternitat sia egual a la fecunditat de saviea, e que pusca fer estar e durar[1] sots certa proprietat e determenada, lentenent e leternant, e sots altra proprietat certa e determenada, leternificable e linteligible; e enaxí estàn eternar e entendre dejús engenrar, estant aquell engenrar per eternar e entendre.[2]

¶ Deus entén sí meteix ab poder, car sens poder nos poría[3] entendre; e car Deus no possifica sí meteix, car ja es possificant, en quant pot esser entenent trespassa en possificar altre e entendre altre, per ço que en lo trespassament sia la egualtat de fontalitat damdues les raons. E enaxí acorre distincció e acorre egualtat,[4] e comença distincció de alietat, en quant lentenent entén altre entenent sí meteix; e covéli de necessitat entendre altre per ço que pusca lo possificant, qui no pot possificar sí meteix, possificar altre, e enaxí estàn possificar e entendre dejús engenrar egualment e dells[5] amdós e per amdós e en amdós.

¶ Deus entén sí metex ab virtut, mas no virtuifica sí meteix, car ja es entenent virtuós; e car lo virtuificar cové esser egual al entendre, acorre distincció e fa trespassar lo vertuificar en object virtuificable engenrable al qual passa scientificar, per ço que sia object scientificat en aytant per saber[6] e entendre com per virtuificar e virtut; e enaxí estàn dejús engenrar virtuificar e entendre egualment, e lengenrar egualment en amdós e damdós.

¶ Ab veritat entén Deu sí meteix, emperò no verifica sí metex car ja es verificat;[6] e car verificar cové esser egual a entendre, e lentenent no pot verificar sí metex, passa a verificable per ço que en ell sia verificant, e per açò cové

1. B, durar e estar.—2. B, e per entendre.—3. B, no poria.—4. B, e egualtat.—5. B, e [lengenrar] dells.—6. B, per sauiea.—7. B, ueritat (corregit de *verificat*): P, *verus est*.

que pas a intelligible distinct ab distincció qui ajuda; e en axí està un object[1] metex intelligible e verificable, e romàn una potencia objectiva qui es intellectiva e verificativa e distinctiva,[2] e segueixse verificar e entendre e distinccionar qui egualment estàn dejús engenrar e produír, sens lo qual verificant no poría egualar verificar a entendre, si no trespassava a verificabilitat e scientificabilitat e distinccionabilitat,[3] segons natura dobjectar e de egualar, lobject ab los actus de les tres raons e ab lur activitat.[4]

¶ Deus entén sí meteix gloriós, e no glorieja sí meteix car ja es gloria, la qual gloria requer a gloriós egual gloriar al entendre; e per açò covê que Deus respona a la raó de gloria e es gloriejant altre qui es gloriejable,[5] e enaxí està gloriejar, qui es de gloriejant e gloriejable, egual a entendre, lo qual covê esser de entenent e entelligible, car no poría esser egual, si no era damdós, al gloriejar. E en aquest pas acorren distincció e egualtat: distincció per ço quey sia distinccionar en produír gloriant lo gloriable e lentenent lenteligible, e egualar per ço que gloriar e entendre sien eguals; e enaxí estàn gloriar e entendre dejús engenrar.

¶ Deus entén sí metex esser Deus: es, doncs, entenent per saviea e es intelligible Deu per deitat, e no pot deitar sí meteix car ja es Deus, ni pot distinccionar sa deitat en moltes deitats car sería divisible en molts deus; e car covê que la deitat sia aytant fontal com la saviea, requer a Deu enaxí deitar, com la saviea requer al savi entendre; e per açò acorre distincció ab distinccionar e trespassa deitar de deificant a deificable,[6] al qual trespassament covê que trespàs entendre de entenent a intelligible ab distinccionar qui sia enfre amdós, per ço que pusquen

1. B, estan .i. obiec.—2. A, distinc.—3. A, si no trespassaua uerificabilitat e distinccionabilitat e scientificabilitat.—4. B, e de egalar ab los actus de les .iij. raons ab lur attiuitat.—5. A, manca fins al altre mot *gloriejable*.—6. A, e deificable.

esser eguals deitar e scientificar,[1] e enaxí estàn deitar e scientificar egualment dejús engenrar ab distinccionar, qui es actu de la distincció aytan fontalment, com entendre de saviea e com deitar de deitat.

¶ Deus entén sí meteix, e cové que entena concordança enfre entellectíu entelligible e entendre, car si n fallía concordança no hauría ab que fos luny a contrarietat; axí com per bonea ab qui pot esser luny a malea e ab granea a poquea, e enaxí de les altres: cové, doncs, que concordança sia enfre entenent intelligible e entendre: concordança no y pot esser sens concordant concordable e concordar: està, doncs, concordança aytant fontalment raó a Deu per concordar, com saviea[2] per entendre. Cové, doncs, que acorre distincció per qui sia un lo concordant e altre lo concordable, car sens ella no poría esser concordar; e car concordar cové esser egual a entendre, cové enaxí passar saviea a intelligible per distincció e distinccionar,[3] com concordança a concordable;[4] e enaxí estàn concordar e entendre egualment dejús engenrar e produír.

¶ Deus entén sí metex e no pot entendre sí meteix sens entenent entelligible e entendre; e si lentenent no es començament del intelligible, no pot esser entendre començament damdós, e defall començament en entendre, lo qual entendre no ha ab que sia luny a començament de ignorancia, e es lentendre pus luny a malea per bontat e a poquea per granea, que a ignorancia[5] ab començament dentendre; e enaxí pot esser prop[6] entendre a ignorancia, en quant no es de natura de començament, lo qual appropinquament es impossible. Està, doncs, en entendre començament essencial e natural, ab lo qual entendre es luny a començament de ignorar, qui en lo divinal entendre no pot començar pus que lentendre es començar[7] de divinal

1. A, seintificar *(passim)*.—2. A, com sia.—3. B, manca fins al mot *entendre* qui vé més avall.—4. A, e concordable.—5. B, que ignorancia.—6. A, prop pot esser.—7. B, comensat.

començant e començable. E car Deus es començament,[1] segons que provat havem, no comença sí meteix en quant es començant; e car lo començar[2] cové esser egual al entendre, cové quel començar trespàs del començant al començable e que romanga enfre amdós; e açò no pot fer sens ajuda de distincció qui estía[3] enfre lo començant el començable, la qual[4] cové estar enfre lentenent e lintelligible; e enaxí estàn egualment entendre e començar dejús engenrar e produír.

¶ Deus entén sí meteix e entén que entendre està en lo mig de entenent e intelligible; e per açò està clar e està clarificat[5] lentendre, car es entès ell esser en lo mig del entenent e lintelligible; e si lentenent no entèn mijà enfre sí meteix e lintelligible, no ha ab que pusca entendre sí meteix ni lentelligible;[6] car en la privació del mijà està la privació del entendre: no entén, doncs, Deus sí meteix ni entén sí meteix esser entenent e esser entès, la qual cosa es impossible. Es, doncs, entendre real mijà qui està enfre entenent e entelligible,[7] a la qual mijana jacencia acorre distincció quis posa en lo mig del entenent e del intelligible ab distinccionar e per distinccionar; e enaxí estàn[8] entendre e mijançar e distinccionar egualment dejús engenrar qui es daquells e en ells e per ells e en un meteix nombre ab ells.

¶ Deus entén sí meteix, e enaxí com la sua saviea requer segons sa fontalitat entenent intelligible e entendre, enaxí fi qui es compliment, requer a Deu fontalment complent e complible e complir: Deus no pot complir sí meteix car ja es ple; mas car cové que respona a la raó de fi[9] e a la fontalitat daquella, respòn com a complent e com a complible e com a complir. Açò no poría fer sens distincció de complent e complible en produír lo complent lo

1. B, comensat.—2. B, comensament.—3. B, esta.—4. B, lo qual.—5. B, e per asso esta clarificat.—6. B, ni entelligible.—7. B, reyal miian enfre entenent e (A, el) intelligible.—8. A, manca *estàn*.—9. B, del fin.

complible de sí meteix, car daltre subject nol poría complir, com siaço que la raó requira complir infinit e eternal: està, doncs, en aquell complir distincció, e per ço[1] que lo complir e lentendre sien eguals, està emfre lentenent e lintelligible; e enaxí covése de necessitat per raó de la egualtat[2] la qual cové estar, que lentenent distinga de sí meteix e que produga intelligible; no que distinga sí meteix en quant es entenent, mas que distinga de sí meteix[3] en produent. E açò cové que sia enaxí per ço car lo complent no pot complir sí meteix, car ja es ple per sí meteix,[4] axí com lentenent qui es ja entenent[5] per sí metex, mas cové que de sí meteix umple lo complible[6] en produentlo de sí meteix. Estàn, doncs, entendre e complir egualment dejús[7] engenrar e produír ab distinccionar, sens lo qual nos seguiría fi de complir ni dentendre, e entendrías Deus ociosament e ab vacuitat de utilitat e de fi, la qual cosa es impossible e contra la raó de fi e de saviea e de granea de bonea eternitat e les altres.

¶ Deus entén sí meteix, e entén sí meteix ab egualtat de entenent intelligible e entendre, sens la qual egualtat no poría esser la saviea tan luny a desegualtat de entenent entelligible e entendre, com per sí metexa a ignorancia ab entenent intelligible e entendre, e a malea ab bonea, e a poquea ab granea, e a temps ab eternitat, e a confusió ab differencia, e a contrarietat ab concordança, e enaxí de les altres. Està, doncs, egualtat enfre entenent intelligible e entendre, la qual està en ells ab distincció, sens la qual noy poría estar, com siaço que egualtat no pusca esser sens pluralitat de moltes coses; e car la egualtat requer a Deu segons sa fecunditat egualant egualable e egualar, per ço que ella sia de tots tres e tots tres sien della, respòn Deus aytant fontalment a la raó de egualtat,

1. A, lo: B, asso.—2. B, de egaltat.—3. B, en si meteys.—4. B, manca fins als altres mots *sí meteix*.—5. A, entent.—6. B, omple lo omplible.—7. B, e egalment e deius.

com a la raó de saviea qui requer entenent entelligible e entendre; e per açò segueixse de necessitat producció egualment per egualar[1] e entendre, los quals estàn egualment dejús engenrar.

¶ Provat havem e mostrat com[2] los actus qui son infinitíus e de les raons divines, son sotsjacents a engenrar, qui està desús en quant es constituít de tots, el qual engenrar es de engenrant e engenrable e romàn en un nombre ab amdós, car no passa en terç nombre, car si hi passava sería ell lo tot[3] e lengenrant e lengenrable seríen les sues parts; la qual cosa es impossible, com sia ço que tota part covenga esser finida, e lengenrar sia de infinit infinient engenrant infinible engenrat[4] e engenrable.

¶ Donem, doncs, laor a Deu de qui vé tot saber e tot bé, car molt declaradament havem declarat lo ram qui es de les dues branques primeres, ço es a saber, engenrar qui es de engenrant e engenrable, e en ell son amdues e per ell es la una en laltra. E per açò deía Jhesu Crist, segons la deitat, que ell era en lo Pare el Pare era en ell, e qui veía ell veía lo Pare, e qui veía lo Pare veía lo Fill.

2. *De espiració*

Lo segón ram es espirar, dejús lo qual estàn los infinitíus de les dignitats sots lactu damor qui es amar, axí com lactu de bontat qui requer que de la amor quel Pare ha al Fill e quel Fill ha al Pare, ixca tal amar que ella hi pusca[5] esser enaxí persona, com es en lo Pare el Fill, per ço quel seu bonificar pusca esser en[6] personal amar, e a aquell requeriment responen lo Pare el Fill ab distincció e ab egualtat per ço que pusquen satisfer a bontat, a la qual satisfàn en distingent lamar espirant aquell e ab ells metexes egualant;[7] e enaxí està lo bonificar dejús espirar en amar, e per açò pot bontat en aquell amar reposar.

1. B, egaltat.—2. A, en.—3. B, seria ell tot.—4. B, e infinible engenrant.—5. B, que ell i pusqua.—6. B, manca *en*.—7. B, egalen.

¶ Lo Pare ama lo Fill en dues maneres: la una es en quant lama engenrar, laltra es en quant respòn a la amor quel Fill li ha, car lo Fill ama lo Pare, no en produentlo, mas car lama [1] per ço car es gran la sua amabilitat; el Pare respòn a aquella amativitat del Fill, la qual ama per ço car es gran la sua amabilitat. E per açò requer la granea del Pare e del Fill a les dues amativitats, un tan gran magnificar, qui sia personar en lamar damdós segons natura despirar; e per açò responen lo Pare el Fill a la granea en produent espirar don ix espirable per natura damar, dejús lo qual està magnificar en distinccionar e egualar.

¶ Lo Fill no pot eternar lo Pare, car ell es eternat Fill per lo Pare; e car pot amar lo Pare, amalo en quant lo Pare es amable per eternitat qui es amable en lo Pare, e per lo qual [2] lo Pare es amable; ni el Pare no pot altra vegada eternar lo Fill, car ja es eternat per ell en quant es per ell engenrat de sa eternitat. E per açò eternitat requer al Pare ab amor que am lo Fill, pus que es amat per lo Fill, el Pare obeyx a eternitat e amor, e ama [3] lo Fill; e daquelles dues amativitats ix un eternal amar [4] qui es espirar, lo qual romàn una amativitat, per ço que romanga una espirativitat qui produga una espirabilitat, la qual es lo Sant Esperit espirat e espirable en eternitat e de eternitat en eternar qui està, per natura damar, dejús espirar.

¶ Lo Fill no pot produír lo Pare, car no es de natura de possitivitat ni de possibilitat que Fill qui es produit per lo Pare, produga son Pare; e car poder nos pot estendre ni comunicar [5] al Fill que ell pusca produír son Pare, requer a la voluntat del Fill que ell am lo Pare, per ço que en aquell amar pusca poder haver personal possificar, e aytant fontal e abondós com es en lengenrar. E per

1. B, mas lo ama.—2. P, *et per quam.*—3. A, obeesca eternitat e amor e ame.—4. B, manca *amar.*—5. B, en comunicar.

açò lo Fill respòn al poder e ama lo Pare ab personal amar; el poder requer al Pare que am lo Fill ab personal amar, el Pare respòn al poder[1] e ama lo Fill ab personal amar, e en axí encontrense abdues les amativitats personals en un personal amar espirat del personat possificat[2] per natura damar, dejús lo qual espirar està lactu de poder qui es possificar.

¶ Lo Pare prodúu Fill virtuós per ço car lo prodúu ab virtut e de virtut e per virtut e en virtut; e per açò virtut requer al Fill que am lo Pare virtuosament ab tan gran virtuós amar com es lo produír: açò no poría fer lo Fill sens personal amar, al qual respòn lo Pare ab altra responsió de virtut qui no es aquella de la generació; e cové que aquella responsió sia aytan gran com aquella quel Fill fa a virtut. Es, doncs, la responsió quel Pare fa a virtut per raó damar, personal responsió; e per açò pot esser personal lactu de virtut en la amor que san lo Pare el Fill, ab ajuda emperò, de distincció, per raó de la qual sia product espirat personat amat e virtuificat, dejús la qual espiració havem posat lactu de virtut, qui ab los altres actus infinitíus constituex la comuna espiració qui està desús, axí parla,[3] als actus infinitíus per natura damar e damor e per amor e en amor.

¶ Lo Pare prodúu lo Fill ab veritat; e per açò es lo Pare veritat productiva el Fill productible: e la veritat nos pot convertir, ço es quel Pare sia veritat productible el Fill productiva; car sis convertía seguirsia contradicció, en tant quel Pare sería[4] pare e no pare, el Fill sería fill e no fill, car cascú poría esser pare e fill ensems; e car en aquesta conversió veritat no pot haver verificar, requer al Fill que am lo Pare ab[5] tan gran amar, com es lo seu verificar per natura de engenrar, e açò fa veritat per ço que pusca haver tan gran verificar per lactu del Fill en

1. B, ab poder.—2. B, del (P, *el*) personar possifficar.—3. B, parlam.—4. B, en quant lo pare seria (A, sia).—5. B, am *(passim)*.

amar, com per lactu del Pare en engenrar: respòn, donques, lo Fill a veritat e ama lo Pare ab aytan gran verificar damar, com es lo verificar de engenrar; e per açò veritat requer al Pare que respona al amar del Fill ab aytan gran verificar damar, com es lactu del Fill. E car lo Pare es obedient a la raó de veritat, respòn al Fill per natura damar e de verificar, e daquelles dues responsions qui sencontren, ix enaxí amar e espirar, e molts mills, com ixiría foc de dues grans pedres[1] qui sencontrassen en làer gitades per trebuquets, de les quals ixís en actu tot lo foc qui està en elles en potencia. E en aquest pas pot hom conèxer la natura despirar e la manera segons la qual verificar[2] constituex espirar ab los altres actus per natura damar.

⁋ Lo Pare ha gloria en produír lo Fill de sa gloria,[3] e en quant lo prodúu de sa gloria es Pare, e en quant se glorieja ab lo Fill per natura damar, ha lo Pare gloria en amant lo Fill e lo Fill en amant lo Pare; car gran gloria es al Pare en produír tant noble Fill, e gran gloria es al Fill en haver tan noble Pare; e per açò gloria requer al Pare com haja aytan[4] gran gloriejar en amar lo Fill com ha en engenrar lo, pus quel Fill ha aytan gran gloria en amar lo Pare com en amar sí meteix. E per açò lo Pare respòn a la gloria en aytant per natura de amar, com a ella ha respost per natura dengenrar, en quant della ha engenrat lo Fill; e per açò encontrense abdues les responsions en gloria per natura damar, e daquell encontrament ix enaxí espirar en gloria, e molt mills, com fa del encontrament dels vents tron en sòn e lamp en luor[5] e moviment; e per açò aquell[6] qui ix dels encontraments en gloria, es lo Sant Esperit, dejús lo qual està gloriejar per natura damar.

⁋ Lo Pare engenra lo Fill, segons que havem provat en lArbre apostolical, e encara en aquest Arbre; e car

1. B, com exira foc de dos grans peres.—2. A, manca aquest mot. —3. A, manca fins al altre mot *gloria*.—4. A, atan.—5. B, com fa dels encontramens dels uens. Tro en son e lamp en lugor.—6. A, es aquell.

engenra el Fill, respòn al actu de distincció, lo qual es distinccionar, distingent lo Pare el Fill, engenrant aquell, romanent lo Pare una proprietat distinctiva el Fill altra proprietat distingible; e car lo Fill no pot distinccionar[1] lo Pare, distinció requer al Fill distinccionar per natura damar; e ama lo Pare ab personal amar, al qual amar convé que respona lo Pare per altra manera de distinccionar distincta daquella dengenrar,[2] car si nou faía lo Pare no amaría altra cosa màs engenrar, en tant que no amaría engenrat ni retría amar per amat, e enaxí defallíría a la responsió de distinccionar e al personal amar del Fill, lo qual defalliment es impossible. Ama, doncs, lo Pare lo Fill ab personal amar en distinccionar e amar, en tant que dues personativitats, la una qui es Pare e laltra qui es Fill, sencontren en distinccionar e amar,[3] e lamor es lo subject don ix lo distinccionar e amar, enaxí e molts mills, com ix en la amor del àngel amar damant e amable: ix, doncs, espirar damdues les amativitats personals e persones, qui sonexen[4] en una proprietat espirativa distinctiva e amativa productiva, de qui ix una proprietat espirable amable distinguible productible; e per açò distincció pot haver distinccionar per lactu del Fill en aytant gran amar, com ha per lo Pare en actu dengenrar.

¶ Lo Pare engenrant lo Fill ha concordança ab totes les raons qui li requiren lurs actus infinitíus, axí com bonea qui li requer bonificar pus que es bo, e granea magnificar pus que es gran, e enaxí de les altres. Respòn, doncs, lo Pare a totes, e enfre les altres respòn a concordança qui requer concordar en engenrar, la qual concordança requer al Fill concordar en amar,[5] e vol que concordar sia aytan gran en lo seu amar, com en lengenrar. Aquest tan gran concordar no pot haver lo Fill sens

1. A, manca fins al altre mot *distinccionar*.—2. A, daquella engenrar.—3. A, manca fins al altre mot *amar*.—4. B, quis unixen.—5. A, manca fins al altre mot *amar*.

personal amar concordatíu productíu amatíu; e per açò ama lo Pare ab tota sa amativitat, el Pare respòn al Fill ab aytan gran amativitat[1] en concordar per natura damar, per ço que sia obedient a concordança[2] aytant com lo Fill, e daquell concordar ix espirar per natura damar; e enaxí concordança ha lo seu concordar en dues maneres eguals: la una està per engenrar e laltra per espirar, dejús lo qual espirar està enaxí concordar per amar, com està dejús engenrar per entendre.

¶ Deus es complit començament: complit començament no pot esser sens aquestes tres maneres, ço es a saber, que ell sia començament no començat qui començ de sí meteix començat e començable,[3] lo qual començat e començable sia començant a altre començat en qui començament sia termenat, ço es saber, que oltra aquell no sia altra començabilitat; per que lo començament comú romanga[4] en nombre ternal, segons que en la terça branca provat havem; e car lo Pare comença lo Fill el Fill no comença lo Pare e començament requer al Fill començar, lo Fill respòn a la raó de començament e comença amar personal de necessitat, per ço car lo començament requer al Fill aytan gran començar en amar, com al Pare en[5] entendre. Ama, doncs, lo Fill lo Pare ab personal amar en començar començable; el començament requer al Pare aytan gran començar per natura damar com per natura dentendre: encontrense, doncs, lo Pare el Fill en un personal amar, axí, e molt mills, com dos homens bons amant la un laltre, qui sencontren en un genre damar e en una natura damor. Atroba, doncs, lo Pare lo Fill en una natura amativa espirativa començativa, responent al començament[5] comú, el Fill atroba lo Pare en semblant manera de la sua, en tant que damdues les maneres està una natura de comen-

1. A, repeteix *al fill.*—2. B, en concordansa.—3. B, manca fins al altre mot *començable.*—4. P, *romanet.*—5. B, manca *en.*—6. B, en .i.ª natura amatiua responent ab comensament.

çar, per ço que lencontrament sia gran en començar amar ixent en espirar. E en aquest pas pot hom conèxer la gran natura quel Pare el Fill han en amar e en començar lo Sant Esperit, e en complirlo tan fort de començabilitat e amabilitat, que ell no requer haver natura en produír neguna persona, car abastali que sia product, pus que es product per tan gran encontrament damar e començar.

¶ Lo Pare engenra lo Fill e engenra aquell ab lo mijà de bontat, ço es ab bonificar qui es en lengenrar[1] en quant lo Pare prodúu bon Fill; açò meteix es del mijà de granea qui es en lengenrar en quant lo Pare prodúu gran Fill;[2] e enaxí dels altres mijans qui son infinitíus e actus de les raons, les quals atenyen lurs actus en engenrar e en ell han repòs, lo qual repòs requeren al Fill. E car lo Fill no pot engenrar lo Pare, respòn a les raons per natura damar qui es lo mijà damor, ab lo qual ama lo Pare e en lo qual ha bontat bonificar sil Fill prodúu bonificat, e ha la granea magnificar sil Fill prodúu[3] magnificat, e enaxí dels altres mijans. Covê, doncs, quel Fill de necessitat produga terça persona per ço que pusca respondre en bontat a bonificant e en granea a magnificant. Lo Pare ell no pot[4] bonificar ni magnificar en produent, ans es bonificat e magnificat per lo Pare, ni pot en produent bonificar ni magnificar sí meteix, car ja es product per lo Pare: has, doncs, al Sant Esperit per natura damar, per ço que pusca respondre en amant lo Pare, als mijans infinitíus en produent, al qual responiment covê que respona lo Pare aytant fortment, com fa lo Fill; e per açò encontrense lo Pare el Fill en un amar qui es lo mijà damor don ix espirar, axí, e molt mills encara, com aygua de font, e elementat de elements, e calor de foc, e resplandor del sol, e dolçor de mel.

1. B, en engenrant: P, *in generando*.—2. B, lo fill gran.—3. A, e ha la (B, e la) granea e ha son magnificar fill produu.—4. A, e a granea en magnificant. lo pare ell no (B, nol) pot.

¶ Fi qui es compliment, requer al Pare complir e infinir, el Pare respòn en engenrant Fill infinit e complit, en lo qual engenrar ha fi son actu qui es infinir e complir; e enaxí la fi ha en engenrar repòs, lo qual requer al Fill, el Fill respòn en espirar per natura damar amant lo Pare, lo qual li cové tant amar, que pusca respondre a infinir e complir, a qui no poría respondre[1] sens producció de infinir e complir. Obeex, doncs, lo Fill a la fi en produír lo Sant Esperit, lo qual fa exir per força damor del amar ab lo qual ama[2] el Pare; e enaxí la fi ha repòs en lamar del Fill per infinir e complir, lo qual repòs requer al Pare aytant fortment per amar lo Fill com per engenrarlo; e per açò lespirar es constituít del requeriment e del responiment que dit havem per natura damar.

¶ En lengenrar se egualen bonificar magnificar eternificar e los altres actus e dignitats, los quals son del Pare e del Fill en lengenrar, los quals actus requeren les dignitats al Fill per amar en egualar: car enaxí com han egualtat per la carrera dentendre anant aquell,[3] axí parla, del Pare al Fill, requiren al Fill que legualar vaja per carrera damar dell tro[4] al Pare; e car lo Fill es obedient a la raó de egualtat, cové que sajen[5] al Pare en produent espirable per natura damar; e per ço quel Pare ab lo Fill se pusca egualar en amar, va per aquella carrera al Fill, per la qual lo Fill vé a ell, e encontrense abdós en espirar e amar e egualar de bonificar magnificar e los altres, en lo qual encontrament han reposar dejús espirar.

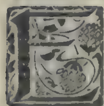
¶ Dit havem del segón ram, e mostrada havem la manera per la qual hom pot haver conexença de la natura del Sant Esperit, la qual han lo Pare el Fill en espirar; dejús la qual natura, axí parla, estàn los actus de les

1. B, als quals respondre no poyria.—2. A, am.—3. B, per amar e egalar. car en axi com han egalat per la carrera dentendre eyxint (P, *existente)* aquell egalar.—4. B, damar destro.—5. B, que saia.

dignitats que aquell espirar constituexen per natura damar. Dejús lo qual Arbre[1] placia al Pare e al Fill que molts puscam estar aombrats en ells amar e conèxer e honrar loar e servir; car gran meravella es que ell sia tan gran ram e la ombra sia tan gran, els homens sien tan pocs qui estàn en aquella ombra, segons comparació dels homens qui estàn dejús la ombra del esperit maligne, de la ombra del qual deffena Deus sos servidors, e do en breu molts bons pastors qui giten los homens daquella ombra.

V

Que en Deu no sien accidents

En les fulles del Arbre apostolical havem provat que en la summa Trinitat no ha accidents, e ara volem provar que en la essencia de Deu no ha accidents:

1. *E primerament de quantitat*[2]

La essencia de Deu es infinida per granea e eternal per eternitat, e ab aquestes dues proprietats està una metexa res en nombre; e açò metex de bonea granea poder saviea e voluntat, e les altres: no y pot esser, doncs, quantitat, car quantitat es ens termenat, e no pot[3] compendre ens estès infinidament per sí meteix, car la voluntat ho vol que sia estès infinidament, axí parla, el poder ho pot pus que es infinit, e la granea ho compleix, e la saviea ho sab, car si no ho sabía seríali mal[4] contra bontat; e açò meteix de eternitat, en qui temps no pot començar, ni neguna novitat[5]

1. P, *sub quo ramo.*—2. A, B, P, Aquesta rúbrica no va separada, sino seguint el texte (calderó).—3. A, e noy pot.—4. A, mal li seria.—5. P, *principiare non potest aliquam nouitatem.*

qui sia de la sua essencia; car si ho faía no sería Deu, e nos havem ja provat, en l Arbre apostolical, Deus esser, e un Deu e no molts. No pot, doncs, esser quantitat en Deus ni en ell haver neguna condició ni natura.

2. *Que en Deu no sia qualitat accidental*

La bonea de Deu, e la granea e la eternitat el poder saviea e voluntat e les altres, son una metexa res en nombre; e per açò no poden esser qualitats accidentals, com siaço que accident e menoritat hajen concordança, e poquea e menoritat, e granea e poquea sien contraris, la qual granea es qualitat substancial e propria e no appropriada; car si era appropriada hauría concordança ab poquea e no sería gran la sua amabilitat ni intelligibilitat e possibilitat, e sería poca,[1] on se seguiría mal contra bontat e contra sí metexa e les altres. Es, doncs, granea propria qualitat substancial, e per açò es a Deu propria cosa entendre sí metex e tot lo univers[2] creat en eternitat en la qual ho enten;[3] e per açò es enaxí impossible que en son entendre ni per son entendre caya ni esdevenga neguna novitat en sa essencia, com es impossíbol que la sua infinitat esdevenga en quantitat.

3. *Que relació accidental no sia en Deu*

Segons que havem provat en los rams, bonea requer a bòn, bonificar bonificant[3] e bonificable, e fa lo requeriment ab granea, la qual entenem esser infinida; e açò meteix fa ab eternitat ab poder saviea e voluntat, ab qui es una metexa res en nombre, e per açò respòn lo bo qui es Deu, a la raó de bontat e relació ab responiment substancial en produent lo Pare Fill, el Pare e el Fill espirant Sant Esperit, segons que dit havem; la qual producció està relació de bonificant bonificable bonificar substancialment, car no vol

1. A, poquea: B, poqua.—2. A, lo uniuersus: B, loniuers.—3. B, hom enten.—3. B, bonificant bonificar.

la voluntat que estiga accidentalment per ço que lo seu amament sia en granea de bontat, el poder complex a la voluntat la granea de la amativitat, e la relació la granea de la amabilitat; e açò meteix fa a la saytivitat e a la granea de saybilitat. E segons que poder[1] es fontal e abondós a la saytivitat e amabilitat de gran relació, es eternitat fontal e abondosa de granea, e granea de eternitat; e per açò no pot esser la relació de bontat accidentalment, ans cové esser de necessitat substancialment.

¶ Deus Fill entén sí meteix e entén lo Pare e entén lo Sant Esperit; e en quant es Fill e sentén esser Fill, son la sua existencia e agencia una metexa essencia, sens que lo Fill no prodúu sí meteix per entendre, car ja es product per lentendre del Pare; lo qual Pare en quant sentén Pare no prodúu sí meteix, e per açò lo seu entendre e la existencia de la sua paternitat son una metexa res en nombre. Assò meteix es del Sant Esperit qui entén sí metex, lo qual no prodúu sí meteix, el seu entendre e la existencia de la sua essencia qui es espirabilitat, son una metexa res en nombre. E enaxí com havem donat exempli de relació per entendre personal, sens que no sen seguex accident, se pot entendre de bonificar magnificar eternar possificar e amar e les altres, sens que en la relació negún accident no pot caer: car enaxí com hom, qui no pot[2] esser engenrat en eternitat, enaxí la divina relació no pot esser en negún accident.

¶ Lo Fill entén lo Pare e entén sí meteix, e lentendre no es ens qui estía en lo mig del Fill e del Pare, car no es altra res mas lo Fill qui es son entendre,[3] axí com en Martí qui es sa homanitat, emperò no es son entendre. E en aquest pas pot hom conèxer com lentendre del Fill divinal ha prerogativa sobre lentendre den Martí, en ço que es entendre substancial, e açò metex del entendre del

1. B, a la satiuitat e a la granea de sabilitat. E segons quel poder.—
2. B, com home no pot.—3. B, manca fins al altre mot *entendre*.

Pare e del Sant Esperit; e enaxí com lo Pare el Fill el Sant Esperit romanen una essencia, una natura, una substancia, una bontat, una granea, e les altres, enaxí lentendre del Pare e del Fill e del Sant Esperit romanen en un comú entendre, qui es un Deu, una essencia, una substancia, una deitat, una natura, una bontat, una granea, e les altres. E per açò Deus en quant sentén Deus, no prodúu sí meteix ni altre, mas en quant les raons li requeren, segons que provat havem, relativament reals relacions substancials, axí com bonea qui li requer bonificatíu bonificable bonificar: has Deus segons les responsions de la relació a producció en quant Pare, don se seguex Fill e Sant Esperit, segons que dit havem. E en aquest pas pot hom conèxer la manera segons la qual en Deu està relació propriament en quant producció de persones, quis fa per raó de les dignitats qui ho requeren ab lurs propries relacions comunament, axí com Deu qui entén sí meteix esser Deus, e ell meteix es entenent intelligible e entès, sens que no prodúu sí meteix; mas en quant lenteniment li requer entellectíu entellegible e entendre ab bonea qui li requer bonificatíu bonificable bonificar, e enaxí de les altres, covè se de necessitat producció de personas divines, per ço ques faça la responsió a les reals relacions de les dignitats. E aquest pas es molt plaent a entendre e per ell pot hom conèxer la manera segons la qual los sarrayns neguen la summa Trinitat, en quant estàn a la comuna relació de Deu, axí com Deus qui entén sí metex e ell metex es lentenent entelligible e entendre, sens que no sen segueix producció: e en açò ver díen en quant comuna relació, mas mal díen en quant neguen les reals e propries relacions de les dignitats que dites havem, per raó de les quals se covè de necessitat ques seguesca trinitat[1] de persones, la qual provada havem.

---

1. A, se coue de necessitat trinitat.

4. *Que en Deu no sia acció ni passió accidental*

DEUS es forma substancial, la qual no pot esser passiva sots altra forma, com siaço que ella sia eternal e infinida e que no haja neguna natura de materia, car si ho havía no sería pura forma,[1] e que ella sia pura forma sens neguna materia, a açò concorren e ajuden[2] totes les sues raons reals, ço es saber, bonea granea e les altres; per que materia noy pot estar, ni neguna de les sues condicions. E en quant deím quel Fill es engenrable el Sant Esperit espirable, nos segueix per tot ço que en la essencia[3] de Deu sia materiable, car lo Fill el Sant Esperit son products de la pura forma del Pare, el Sant Esperit de la pura forma [del Pare e][4] del Fill. E daçò ja navem parlat en les fulles del Arbre apostolical, ço es saber, que en Deu no ha acció ni passió accidental ni material.

5. *Que en Deu no sien habits accidentals*[5]

EN Deu ha memoria enteniment e voluntat; e deím que ell ha memoria en quant representa a son enteniment que ell pot en aytant de bontat granea eternitat, com ne vol sa voluntat e nentén[6] son enteniment; e per açò aquell representament qui es fet en eternitat per memoria al enteniment, no està segons hàbit accidental, car los habits accidentals no representen en eternitat, mas en temps; e per açò la memoria de Deu no pot esser hàbit accidental, ni es propriament dit que ell sia hàbit, mas pur actu, pus que en eternitat està lo seu representament. Açò meteix es del enteniment divinal e de la sua voluntat, qui en lur eternitat prenen[7] lurs objects; e per açò lenteniment divinal, e enaxí de la sua memoria e de la sua voluntat, no atenyen les

---

1. A, si ho hauia seria pura forma (manca fins al altre mot *forma)*. —2. B, aiuden e concorren (A, concorden). —3. B, que la essencia.— 4. A, B, afegit al marge.—5. B, no aia abit.—6. A, e enten.—7. A, en lur eternificar pren.

coses defores, qui son del univers creat, en temps pretèrit ni present ni fotur, pus que aquelles atenyen en eternitat: mas car les coses creades les unes son en un temps e les altres en altre, vol la divina voluntat que en Martí sia enans quen Pere son fill. E açò meteix es de les contingencies qui son segons[1] les natures de les creatures e les disposicions daquelles, e no estàn contingents en la saviea de Deu ni en la voluntat ni en la memoria, car aquelles atenyen en la eternitat[2] e segons la libertat de la voluntat divina e del poder e los altres, e segons les natures e proprietats e ordens dels subjects[3] creats dejús estants a les contingencies.

6. *Que en Deu no sia assituament*

Lo Pare es en lo Fill el Fill en lo Pare, e açò meteix del Sant Esperit, sens assituament accidental, car noy està figura circular triangular ni quatrangular,[4] ni de lonc ample ni pregón, com siaço que la substancia de Deu sia esperitual e infinida; e per açò situs segons que es pres[5] en les creatures[6] no es pres en Deu, mas segons que està en les creatures e elles estàn en ell, es significat lassituament de les divines persones al humà enteniment, per ço que delles conexença puscan[7] haver; axí com en la voluntat den Martí qui ama son fill, en qui està entendre assituat en la amativitat e en la amabilitat. Enaxí, e molts mills, està lo Sant Esperit enfre lo Pare el Fill, e està lo Fill en lo Pare en quant es del Pare, e en quant son una essencia està la un en laltre; e enaxí com bontat es assituada en lo seu essencial bonificatíu bonificable bonificar sens que no ret figura dample lonc ni pregón, enaxí[8] la divina essencia està en lo Pare el Fill el Sant Esperit,[9] sens que no ret

1. A, de les contingencies segons.—2. A, atenyen la eternitat.—3. B, dels obiects.—4. A, circular ni quatrangular.—5. B, que esta.—6. A, B, manca fins al altre mot *creatures:* el B, du la falla afegida esguerradament al marge.—7. B, pusca.—8. A, dample ni pregon e en axi.—9. B, e en lo fill e hen lo sant sperit.

divisibilitat de sí metexa, mas que per una manera està en lo Pare[1] e per altra en lo Fill e per altra en lo Sant Esperit: està en lo Pare com a Pare e en lo Fill com a Fill e en lo Sant Esperit com a Sant Esperit.

7. *Que en Deu no sia temps*

Enaxí, e molt mills encara, com es impossíbol que fredor sia de natura de calor e tenebres sien de natura de lugor e vicis de natura de virtuts, es impossíbol que temps sia de eternitat, com sia ço que Deus sia eternitat e substancia infinida e no movable; car null infinit no pot esser mogut ni les sues natures no poden esser movibles[2] ni mogudes, com sien aytan grans com la substancia. E appellam natures les condicions de la substancia e[3] les sues raons reals els actus daquelles. No pot, doncs, temps esser en Deu, mas car Deus no pot usar de les creatures movibles sens temps, obra delles en temps, axí com lo ferrer qui obra del ferre ab la calor del foc ab les tenalles e ab lo martell; e enaxí com lo ferrer obra defora les sues mans lo clau, enaxí Deus defora la sua eternitat[4] comença lo mon en temps e mou les creatures de un loc a altre e de un estament en altre sens quel[5] temps no entra en la eternitat. E per açò com Deus creà lo mon no començà en sí meteix neguna novitat, mas que la novitat començada estec fora la eternitat sustentada en temps per raó de començament; sens lo qual temps lo començament de la creatura no pogra esser començat, ni la creatura no hagra en qui pogués esser produída.

8. *Que en Deu no sia loc*

Loc no pot esser en Deu com sia ço que ell sia infinida substancia la qual[6] no pot esser en loc termenada, car si

1. B, manca fins al altre mot *Pare* qui segueix primer.—2. B, mouables *(usual)*.—3. B, en.—4. B, *afig:* axi parla.—5. A, aquell.—6. A, lo qual.

era termenada en loc no sería infinida, e cové que sia infinida per ço que abast la sua amabilitat a gran amativitat, a la qual abastar no poría si era finida; e encara cové que abast a infinida generabilitat e espirabilitat, per ço quels actus de les dignitats sien infinits. No es, doncs, Deus termenat en loc, ans es fora loc; e es encara en loc, car si no era en loc essencialment, ço es saber, en lo loc de la pedra, de la mar, e enaxí de totes les substancies tro a la octava esfera,[1] sería termenada la sua substancia. Es, doncs, Deus essencialment en tot loc, e presencialment poderosament e saviament, e enaxí de les sues altres condicions; e car ell es fora loc e es dins loc[2] sens neguna quantitat, es loc en ell collogat e comprès. E per açò dix un peccador com hac peccat mortalment, on iría ni en qual loc poría fogir a la justicia de Deu de la qual havía gran paor, car si anava a levant Deus hi era, e si a ponent atretal; e açò meteix de migjorn e tramuntana[3] e dinfern e del cel. Dix, doncs, aquell savi que iría a la misericordia de Deu ab esperança contricció confessió e satisfacció, en la qual misericordia no està la ira de Deu.

VI

De produccions divines

Per flors consideram divines produccions, les quals ja provades havem, e encara provar volem per ço que mills declarem la manera segons la qual ab les formes primeres hom pot provar la summa Trinitat e produccions divines necessaries, per raó dels actus neces-

1. A, B, espera.—2. B, dins en loc.—3. B, e de tremontana.

saris de les formes, dels quals actus nos poden jaquir per ço que sien en complir e en produír. E en aquest procés preposam fer cambres de les formes daquest Libre,[1] ab les quals provem les divines produccions qui estàn per generació e espiració.

1. *De bonea granea eternitat*

En Deu bonea granea eternitat son una metexa res en nombre. Es Deus bo gran e eternal, e la bonea requer producció de bé e en bé e per bé e ab bé, e en sí metexa e de sí metexa e per sí metexa e ab sí metexa; e açò fa per ço quel seu requeriment sia gran eternal, lo qual no ho sería si les .iiij. preposicions que dites havem ne fallíen. Respòn, doncs, Deus a la bonea qui es raó sua en quant es bo, e enaxí respòn bo a bontat e gran a granea e eternal a eternitat, si prodúu en bonea granea e eternitat bé de bé e gran de gran e eternal de eternal, e per bonea granea e eternitat, e ab bonea[2] granea e eternitat; e si no prodúu neguna res, segons que dit havem, lo suppòsit[3] no respòn a les raons ab les preposicions e romàn ociós, la qual ociositat es mal e poquea de granea e de eternitat, la qual malea e poquea en Deu no poden esser. Està, doncs, en ell producció bona eternal[4] e infinida en bonea e no en malea, e en granea e no en poquea, e en eternitat e no en temps, e es de bo en bo e de gran en gran e de eternal en eternal; e es per ço de bo quel produent sia bo en produír el product[5] sia bo, e es per ço lo product de gran que en granea sia infinit, e es per ço de eternitat que en eternitat sia durable lo produír, lo qual produír es ab raó de bontat e de granea, e ab lo responiment quel suppòsit fa a les raons en produent lo product.

---

1. B, preposam tenir e fer cambres de les formes daquest arbre.—2. B, granea eternitat ab bonea.—3. B, subposit *(passim)*.—4. B, Es doncs en ell produccio bona [gran] e eternal: P, *productio bona magna eterna*.—5. B, produc *(passim)*.

2. *De bonea granea eternitat e poder*

Per ço que bonea e granea e eternitat no hajen ociositat, requeren al poder divinal possificar qui sia en bonificar magnificar eternificar; e car lo poder es bo per bontat e gran per granea e eternal per eternitat, e açò en quant les raons son reals, jatsíaço que cascuna sia laltra, car si reals no eren no poríen esser raons, respòn lo poder segons sa natura e natura[1] de les raons e justicia qui ho requer, e comunicas en possificar de possificant[2] en possificable, de bonificant en bonificable, e de magnificant en magnificable, e de eternificant en[3] eternificable; e enaxí seguexse producció, axí parla, car de la summa producció hom no pot parlar sens[4] impropria locució.

3. *De bonea granea eternitat e saviea*

La saviea de Deu sab que la bonea no pot esser gran sens bonificant bonificable bonificar qui sien de la sua essencia, e sab que eternitat no pot esser gran sens eternant eternable e eternar qui sien de la sua essencia; e car se cové de necessitat que la saviea sapia la bonea gran e la eternitat, covenen[5] esser en bònea e en eternitat aquells objects per los quals los pusca saber grans. Son, doncs, en bonea bonificant bonificable bonificar, e en eternitat eternificant eternificable eternificar, e per consegüent producció, sens la qual la saviea no poría objectar granea de bonea ni de eternitat en summitat.

4. *De bonea granea eternitat e voluntat*

Divina voluntat ama granea de bonea[6] e de eternitat. Granea de bonea no poría amar si en bonea no amava bonificant bonificable bonificar qui sien de la sua essencia,

1. A, manca *e natura*.—2. A, e comuniques en possificar de possificar de possificant.—3. B, manca *en*.—4. A, sens de.—5. B, couen.—6. A, manca fins al altre mot *bonea*.

ni granea de eternitat no poría amar si no amava en eternitat eternificant eternificable eternificar qui sien de la sua essencia; e encara, no amaría granea de eternitat si no amava distincció enfre bonificant bonificable bonificar per natura dentendre e damar, per ço que eternitat pusca fer estar un[1] lo bonificant e altre lo bonificable e altre lo bonificar, e que tots tres los faça estar e durar[2] una essencia de bontat, una natura de deitat, e una substancia comuna qui sia bontat granea eternitat. Havem, doncs, provada producció de necessitat.

5. *De bonea granea eternitat e virtut*[3]

OCIOSITAT de bé es vici, e es gran vici segons que la ociositat[4] es gran: segons que la ociositat dura es lo vici gran. On, com virtut e vici sien contraris e en Deu no sia vici e ell sia virtut, covése,[5] doncs, de necessitat que en bonea no sia ociositat, la qual hi sería sens bonificant bonificable bonificar en qui granea e eternitat no hajen ociositat, ço es a saber, que granea faça estar gran lo bonificant e gran lo bonificable e gran lo bonificar. Açò granea no poría fer sens producció qui sia de la essencia de bontat e que sia infinida e en eternitat, e que la eternitat faça un estar[6] e durar lo bonificant e altre lo bonificable e altre lo bonificar.

6. *De bonea granea eternitat e veritat*

SEGONS natura de bonea e de eternitat, pus gran es veritat en estant e obrant, que en estant o obrant[7] tant solament; e per açò segons que bonea e eternitat san a veritat ab granea, sà veritat ab granea a bonea e eternitat, estant bonea en pus gran veritat si ha en sí metexa bonificant qui sia verificant e eternificant,[8] qui produga bonificable verificable

1. B, .j. bo.—2. A, en durar.—3. A, De les questions de bonea granea eternitat.—4. A, manca fins al altre mot *ociositat*.—5. B, couench se.—6. B, fassa estar.—7. B, es veritat estant e obran que en estant obrant (A, stan e obran).—8. B, bonificant e eternificant.

eternificable. Cové, doncs, que sia en bonea producció per ço que veritat[1] se pusca haver ab tan gran granea a bonea e eternitat, com san a ella eternitat e bonea.

7. *De bonea granea eternitat e gloria*

En Deu bonea eternitat e gloria son una res en nombre; e per ço que la gloria sia gran, cové que sia en bo e eternal gloriós, qui de sa gloria, de sa bontat, de sa eternitat, produga bé gloriejat[2] gloriejable; car gran gloria es de gloriós, gloriejar[3] eternalment gloriejable qui sia bo eternal e infinit. Aquesta tan gran gloria esser no poría sens producció, la qual cové esser per ço que la gloria sia gran e que en la sua granea eternitat e bonea pusquen[4] haver repòs.

8. *De bonea granea eternitat e diferencia*

Sens distinccíó de bonificant bonificable bonificar no poría eternitat estar gran en bontat, car sens la distincció estaría en ella ociosa, la qual ociositat li sería poquea e sería poquea de bonea, com siaço que sens distincció no pusca esser neguna operació: es, doncs, en bonea distincció de bonificant bonificable bonificar, per ço que la eternitat hi pusca estar[5] gran ab distincció, car gran granea es de eternitat que faça estar en bontat en eternificant, un lo bonificant e altre lo bonificat,[6] e quel bonificat el bonificable romanguen eternalment un meteix product e productible, eternat e eternable.

9. *De bonea granea eternitat e concordança*

En bonea no pot estar eternitat gran sens concordança, com siaço que granea de eternitat sia, si en bonea concorda eternalment bonificant e bonificable en bonificar e produír; lo qual produír no poría esser sens concordança, el

---

1. B, uerificat.—2. B, ben glorieiant.—3. A, car gran gloria es de glorieyar.—4. puscan (?).—5. B, esser.—6. B, lo bonificat [e bonificable]: P, *bonificabilem bonificatum*.

qual produír no pot[1] esser en privació pus que eternitat està gran en bonea, en[2] la qual no poría estar gran sens concordança.

10. *De bonea granea eternitat e contrarietat*

Bonea eternitat son luny a contrarietat ab concordança per ço que longinquitat sia gran, la qual es gran per ço car concordança e contrarietat son contraris, e car bonea granea eternitat son en Deu concordança. Estàn,[3] doncs, bonea e eternitat luny a contrarietat ab concordança de concordant concordable e concordar; car sens aquests tres no poríen luny estar de contrarietat ab concordança, car sens ells concordança no hauría subject en qui fos sustentada: estàn, doncs, luny bonea e eternitat de contrarietat ab concordant concordable concordar qui son de la essencia de bontat e de eternitat, per ço que sien pus luny a contrarietat, ço es saber, bonea a malea, e eternitat a temps, e granea a poquea. Es, doncs, producció en Deu, com sia ço que en concordant concordable concordar no pusca esser privació de producció,[4] sustentada emperò aquella[5] producció en eternitat.

11. *De bonea granea eternitat e començament*

Si començant[6] no començava començable de eternitat e en eternitat, no poría esser gran en bontat,[7] e per açò que pusca esser gran en bontat comença començat de eternitat e en eternitat; e açò meteix se seguiría si no començava començat de bontat, sens lo qual no poría esser gran en eternitat: comença, doncs, començant no començat, de sa eternitat e propria bontat, començat començable; e encara, lo comença de començament no començat, per ço que eternalment sia començable e començat; e enaxí seguex se

1. A, poria.—2. A, manca *en.*—3. B, estant.—4. A, produccio de privacio.—5. B, sustentada ab (corregit de *empero)* aquella: P, *sustentata cum illa.*—6. B, comensament.—7. A, manca fins al altre mot *bontat.*

granea de començament en eternitat e bontat e en començament. E aquesta consequencia no poría esser sens producció, la qual cové esser de necessitat per ço quel començament pusca esser en granea de bontat de sí meteix e de eternitat.

12. *De bonea granea eternitat e mijà*

Si en bonea no era bonificar ni en eternitat eternar, no poría esser granea en bontat ni en eternitat, car no hauría en qui hi pogués estar: ha, doncs, en sí metexa bonea bonificar e eternitat eternar, per ço que granea hi pusca estar e que bonea e eternitat pusquen[1] esser luny a poquea ab granea. Està, doncs, producció en bonea e granea per bonificar e eternar, qui sens producció no poden estar ni producció en ells pot privar.

13. *De bonea granea eternitat e fi*

GRANEA de fi no pot esser en bontat si bonificant, de bontat e en bontat e per bontat e ab bontat e ab eternitat, no sà a bonificar bonificable bonificat; e açò metex de la fi de eternitat, qui no pot esser gran si eternant no sà a eternar en eternitat[2] e de eternitat e per eternitat e ab eternitat e ab bontat. E car la fi de bontat e de eternitat cové esser gran, seguexse de necessitat producció, la qual cové esser de necessitat, pus que bonea es raó a bonificar ab granea, e eternitat[3] atretal a eternar; car si no sen seguía producció no estaría granea en fi de bonea ni de eternitat, la qual hi cové estar e sens la qual estaríen[4] en poquea la fi de bonea e de eternitat.

14. *De bonea granea eternitat e majoritat*

Si en Deu es producció de persones per bonea granea eternitat, e de bonea granea e eternitat, e en bonea granea

1. A, pusca.—2. B, si eternat (P, *eternitas*) no sa a eternitat en eternitat.—3. B, e ab granea eternitat.—4. A, stauen.

e eternitat, e ab bonea granea e eternitat, no poden esser[1] bonea granea e eternitat en major majoritat que en aquella[2] en que son; e si la producció que dita havem no es en Deu, poden esser en major majoritat que no son; e enaxí estàn en menor majoritat actu, e la major majoritat està en potencia, la qual cosa es impossible: per la qual impossibilitat cové estar producció en Deu de necessitat.

15. *De bonea granea eternitat e egualtat*

Bonea no pot esser gran sens egualtat de bonificant bonificable e bonificar, ni eternitat no pot esser gran sens egualtat de eternificant eternificable e eternificar; car sens aytal[3] egualtat granea nos poría comunicar a bonea, e comunicarsíen bonea e eternitat a poquea; la qual cosa es impossible. Es, doncs, egualtat en bonea granea e eternitat, e per consegüent producció.

16. *De bonea granea eternitat e menoritat*

La major menoritat sería en la divina bontat e en eternitat si no era la granea en que son per manera de producció; e per açò dix un trobador que segón que lome es noble e senclina a fer malvestat, es major lo seu falliment que daltre home qui no sia tant noble: sería, doncs, la bonea de Deu en gran defalliment e en la major menoritat[4] de granea que neguna altra bonea, si estava raó ociosa a bonificant bonificable bonificar eternalment e infinida. Es, doncs, de necessitat en bonea divina producció de bonificant bonificable bonificar eternalment e infinida, sens la qual sería en major menoritat de granea que neguna altra bonea.

17. *De poder saviea e voluntat*

Sab saviea lo poder e la voluntat, e per açò son scibles[5] poder e voluntat: ama voluntat poder e saviea, e per açò

1. B, *afig al marge:* [en deu]: P, *in deo.*—2. B, que aquella.—3. A, atal.—4. B, e en la maioritat.—5. B, seybles *(passim).*

son poder e saviea[1] amables; e car en Deu poder es aytant fecundosament e aytant fontal com saviea e voluntat, son saviea e voluntat possibles per poder, enaxí com poder es scible per saviea e amable per voluntat. Son, doncs, saviea e voluntat possibles: no possibles que sien productes de potencia en actu, car eternals son; mas son possibles en quant de elles lo poder pot produír possible amat e entès, lo qual cové que pusca produír e produga, per ço que no sia[2] ociós en elles ni delles. Es, doncs, producció en divines.[3]

18. *De poder saviea voluntat e virtut*

PER poder pot saviea saber virtut, e per poder voluntat la pot amar; e poder no pot virtut produír, car ja es eternal, mas que virtut pot esser per poder;[4] e pus pot esser per poder, covén que poder pusca de virtut produír virtuós, per ço que aytant pusca en virtut e de virtut per obrar com per estar, e que lobrar que ha de virtut en produír pusca egualar son possificar en virtut ab lentendre de la saviea e ab lamar de la voluntat qui objecten aquella virtut per poder, segons que dit havem: lo qual egualament poder no poría haver si no produía de virtut virtuós.

19. *De poder saviea voluntat e veritat*

COM saviea pusca saber veritat per poder e voluntat per poder la pusca amar, covèn que poder la pusca per sí metex possificar, e que ço que pot de veritat sia scible per saviea e amable per voluntat. Cové, doncs, que poder produga de veritat verificable verificat, per ço que veritat sia aytant objectable en obrar per poder, com per saviea e voluntat; sens la qual producció no ho sería,[5] car veritat sería per saviea scible e per voluntat amable, e sens producció poder no hauría[6] en veritat neguna acció per sí

1. B, sauiesa e poder.—2. A, que sia.—3. P, *in diuinis.*—4. B, manca fins al altre mot *poder.*—5. B, no seria.—6. A, haura.

meteix, mas que saviea la poría saber per ell e voluntat per ell la poría amar. Es, doncs, producció per ço que possificar saber e amar, en veritat se pusquen egualar.

20. *De poder saviea voluntat e gloria*

SAVIEA ha acció en gloria ab entendre e voluntat ha acció en gloria ab amar: cové, doncs, que poder haja acció en gloria ab possificar. Acció en gloria no pot haver sens produír de gloria gloriós, en lo qual produír ha possificar; el possificant està[1] lagent actíu productíu gloriatíu de gloria gloriós, e està poder possible agible gloriable en quant gloriós es productible agible de gloria amable e scible.

21. *De poder saviea voluntat e distincció*

PER poder poden esser e son en saviea entellectíu entelligible e entendre, e per saviea atretal; e en voluntat per poder poden esser amant amable e amar, e per voluntat atretal: e si en la saviea no ha distincció enfre entellectíu e intellegible e entendre, e açò metex de la voluntat, no pot poder de saviea neguna cosa, com siaço que sens distincció negún[2] no pot de neguna cosa. No es, doncs, poder franc sens distincció en saviea; e car cové esser franc e no constret en saviea, cové que pusca de saviea, en la qual e de la qual pot ab distincció en produent savi de saviea, ço es lentelligible product e productible per lo possificant, distinccionant, engenrant, qui es lentellectíu generatíu.

22. *De poder saviea voluntat e concordança*

SENS producció poder no poría concordar saviea ni voluntat; ni concordant ni concordable, ni entellectíu ni entellegible, ni amant ni amable, ni possificant ni possificable poríen haver concordar: no poría, doncs, poder sens pro-

1. B, ha lo possificar el possifficant estar.—2. P, *nullum ens.*

ducció neguna res de concordança ni en concordança,[1] la qual no sería sens producció, com siaço que ella no pusca esser sens moltes res distinctes. Cové, doncs, que sia producció en divines, per ço que poder pusca en concordança e de concordança en sí metex e en voluntat e saviea,[2] e encara en concordança pusca concordar concordant e concordable.[3]

23. *De poder saviea voluntat e[4] contrarietat*

En Deu poder saviea e voluntat son concordança, e per açò no pot esser en Deu contrarietat, com siaço que concordança e contrarietat sien contraris. Pot, doncs, lo poder de saviea e de voluntat e de sí meteix: pot de la saviea scible e saber, e de la voluntat amable e amar, e de sí metex possible e possificar; e a ço contrarietat no pot contradir, car si hi podía contradir, poría esser en Deu sustentada e Deu no sería concordança simplement. No es, doncs, en Deu contrarietat qui contradiga a la producció, sens la qual producció contrarietat tendría[5] ligat lo poder de Deu contra concordança dentellectíu e intelligible e entendre, amatíu amable e amar, possificatíu possificable possificar.

24. *De poder saviea[6] voluntat e començament*

Si poder, entenem emperò suppòsit agent, pot de saviea començar scible e de voluntat amable e de sí meteix possible, pot per aytal començar esser pus luny e pus disparat a ignorancia odibilitat impossibilitat; e car cové esser ço per que hi pusca[7] esser pus luny, cové quey sia lo començar en produír de començament començat e començable.

1. B, neguna ren de concordansa ni concordansa.—2. B, e en uolentat *(passim)* e en sauiea.—3. A, pus que concordar e concordable.—4. A, manca aquesta conjuncció generalment en les rúbriques d'aquesta serie: B, manca a totes: P, es a totes.—5. B, tenria.—6. B, de sauiea poder.—7. B, per que pusca.

25. *De poder saviea voluntat e mijà*

En saviea pot estar entendre en lo mig de intellectíu e intelligible, e en voluntat pot estar amar en lo mig de amatíu e amable: cové, doncs, que en poder pusca estar possificar en lo mig de possificant e possificable; car si nou faía porías poder més haver a altre per altre, que per sí meteix, ço es a saber, ques poría haver a mijà en saviea e en voluntat,[1] en quant entendre e amar poden esser per poder; e en sí meteix poder nos poría haver a mijà, ço es a saber, a possificar estant en lo mig de possificant e possificable. E car es impossíbol que poder pusca esser pus fecundosament e fontal en altre que en sí meteix, cové que en sí meteix haja possificar[2] simplement e propriament: lo qual no poría haver sens produíment de productíu e productible, possificatíu e possificable.

26. *De poder saviea voluntat e fi*[3]

Enaxí com fi de saviea es entès e entendre, e de voluntat amat e amar, cové que la fi de poder sia possificat e possificar;[4] car si nou era, poder poría atènyer la sua fi en altre e no en sí meteix: atènyerlaía en la saviea per entendre e entès, e en la voluntat per amar e amat, en quant per poder pot lentellectíu haver entès e entendre, e lamatíu amar e amat, el poder en sí meteix no res, pus que no hagués[5] pogut e possificar, los quals cové que haja per sí metex simplement,[6] per ço que en sí metex pusca haver sa fi e en ella repòs. Ha, doncs, pogut e possificar, e per consegüent produír, lo qual cové esser de necessitat en tota substancia en qui sia possificar e pogut.

---

1. B, e sauiea e uoluntat.—2. B, possificat.—3. B, de sauiea poder uoluntat fin.—4. A, manca *e possificar.*—5. B, *afig al marge* [en si]: P, *in se.*—6. A, B, simplament *(usual).*

27. *De poder saviea voluntat e majoritat*

AQUELL poder qui pot de saviea e de voluntat, cové que sia major quel poder qui no pot de saviea ni de voluntat. Cové, doncs, que sia producció en divines per ço quel divinal poder haja ab que pusca esser major a tot altre poder: pot, doncs, de saviea e de voluntat, en quant possificatíu pot produír intelligible de saviea e de voluntat amable.

28. *De poder saviea voluntat e egualtat*

EN Deu poder saviea e voluntat son luny ab egualtat a desegualtat, com siaço que egualtat a desegualtat sien contraris: son, doncs, en Deu eguals poder saviea e voluntat ab egualtat dentendre amar e possificar, sens los quals egualtat no poríen[1] haver. Es, doncs, en Deu possificar, lo qual no pot esser sens produír qui sia de possificant e possificable, productíu[2] e productible.

29. *De poder saviea voluntat e menoritat*[3]

MENORITAT es ens prop de non re, al qual no re es prop saviea per ignorar e voluntat per desamar bé e poder per ociositat: cové, doncs, que a menoritat sia luny saviea per entendre e voluntat per amar e poder per possificar, per ço que en la longinquitat de menoritat sien luny a non re. E si en lo poder de Deu no era possificar simplement, no hauría ab que fos luny a menoritat ni a non re per sí metex, a la qual menoritat e no re sería luny per altre, ço es per entendre e per amar bé: sería, doncs, per sí metex prop a menoritat e a no re, la qual cosa es impossible: es, doncs, luny a menoritat e a no re ab possificar. Es, doncs, en Deu producció, sens la qual en Deu no poría esser possificar, com siaço que possificar e produír sagen relativament.

---

1. A, poria.—2. A, repeteix aquest mot qui manca en B.—3. A, mayoritat.

30. *De virtut veritat e gloria*

Virtut e vici son contraris, e veritat e falsetat, e gloria e pena; e son pus contraris en estant e obrant, que en estant tan solament, ço es a saber, que en virtut sia virtuificar[1] e en veritat verificar e en gloria gloriar e en vici viciar e en falsetat falsejar e en pena turmentar; e car cové que Deus sia pus contrari que negún altre ens per virtut a vici e per veritat a falsetat e per gloria a pena, cové que en sa virtut[2] sia virtuificar e en sa veritat verificar e en sa gloria gloriar. Açò esser no poría sens produír qui sia en virtuificant verificant glorificant.

31. *De virtut veritat gloria e distincció*[3]

Deus es gloria e gloriós, e es virtut e virtuós: cové, doncs, que sia veritat e verós, per ço que veritat saja[4] enaxí en Deu fontalment, com san virtut e gloria; car si no ho era seguirsenía differencia enfre virtut gloria e veritat, e sería la gloria vera per accident e la virtut atretal, la qual cosa sería vici contra virtut, e pena contra gloria, e falsetat contra veritat. Es, doncs, Deus veritat e verós, enaxí com es virtut e virtuós, gloria e gloriós: verós no poría esser sens producció de tan gran virtuós e gloriós, que veritat feés[5] estar un lo produent verificant vertuificant e gloriant, e altre lo gloriable verificable e virtuificable, lo qual gloriable verificable virtuificable sia product de glorificant verificant e vertuificant.

32. *De virtut veritat gloria e concordança*

Sens[6] producció en Deu, virtut veritat e gloria no poríen haver concordança, car en quant son una cosa metexa en nombre no poden haver concordança, com siaço que concordança no pusca esser sens moltes coses; e si no han

1. A, uirtujficat: B, uerificar.—2. B, manca fins al mot *veritat* qui vé.—3. B, differencia.—4. B, sia.—5. A, fes.—6. A, Deus.

concordança real e natural, propria e essencial, priven de concordança, la qual privació es vici contra virtut gloria e veritat, e es pena contra gloria contra veritat e virtut; e per consegüent es falsetat real [1] e natural propria e essencial, contra veritat virtut e gloria. E car açò es impossible, ço es a saber, que en gloria sia privació ni en virtut ni en veritat, don se seguesca [2] vici falsetat e pena, cové, doncs, que virtut veritat e gloria hajen concordança; la qual haver no poden sens producció de concordant concordable concordar.

33. *De virtut veritat gloria e contrarietat*

No hagra Deus complida gloria si per alguna manera fos prop a pena, ni hagra complida virtut si per alguna manera fos prop [3] a vici, ni hagra complida veritat si per alcuna manera fos prop a falsetat. Cové, doncs, que en Deu sia produció real propria natural e essencial, per ço que en virtuificant sia luny a viciant, e en verificant a falsificant, e en gloriant [4] a turmentant; la qual longinquitat ha en produent virtuós de virtut virtuificat [5] e verós de veritat verificat e gloriós de gloria gloriejat.

34. *De virtut veritat gloria [6] e començament*

Per gloria es Deus gloriós e per virtut virtuós e per veritat verós; lo qual verós no es vocable [7] qui sia en ús, emperò cové que nusem per ço que puscam dir ço que entenem de la divina veritat; e açò meteix de començós, per ço que puscam usar de vocables ab los quals mills puscam declarar la natura de Deu e les sues proprietats. E car Deus es començament, cové que enaxí sia començós per començament, com virtuós per virtut e verós per veritat e gloriós per gloria: començós no poría esser virtuós verós e glo-

1. B, e per consequent es falcetat reyal *(formes usuals)*.—2. A, segueix.—3. A, manca fins al altre mot *prop* qui vé.—4. B, e gloriant.—5. A, uirtuificant.—6. A, manca aquest mot.—7. A, repeteix *no es*.

riós, sens propri essencial començant[1] començable començar, los quals no poríen esser sens produír començable de començant[2] en virtuificant verificant e gloriant.

35. *De virtut veritat gloria e mijà*

SENS mijà no pot esser gloriar virtuificar ni verificar, car si ho eren no seríen ço que son, com sia ço que gloriar sia mijà de gloriant e gloriable, e virtuificar de virtuificant e virtuificable, e verificar de verificant e verificable, axí com engenrar qui es mijà de engenrant e engenrable, e amar de amant e amable. Es, doncs, en gloria mijà, e en virtut e veritat atretal, e per consegüent produír, qui es mijà de produent e productible; sens lo qual produír no poríen esser en natura de mijà ni de natura de mijà gloriar virtuificar verificar.

36. *De virtut veritat gloria e fi*

VICIOSA fora veritat si a fi no pogués bastar, a la qual no abastara si no fos en verificar e de verificar, axí com gloria qui no abastara a fi si no fos en gloriar e de gloriar: a gloria veritat no pogra abastar sens verificant e verificable,[3] ço es a saber, en produent verificant de sí metex verificable, car pus que veritat ha en sí realment propriament e naturalment e essencialment, verificant verificable verificar, no pot haver fi per veritat negún defalliment. Es, doncs, produíment qui es repòs[4] de compliment.

37. *De virtut veritat gloria[5] e majoritat*

EN gloria ha major veritat si en ella ha producció de gloriant gloriable gloriar, sens los quals covenría que veritat fos en gloria en menoritat, la qual menoritat li sería vici contra virtut e pena contra gloria. Cov
é, doncs, que

1. A, comencament sant.—2. B, comensat.—3. B, uerificant uerificable uerificar.—4. A, es doncs produiment repos.—5. A, de uirtut gloria ueritat: B, de ueritat uirtut gloria.

en gloria sien[1] gloriejant gloriejable gloriejar propriament e naturalment, per ço que veritat sia en gloria major e no menor.[2] Deím major en quant veritat no pot esser major ni menor; e aquest pas es sobtil a entendre. Es, doncs, veritat en gloria major e no menor,[3] per ço que hic sia virtuosament e no viciosa: virtuosament noy poría esser si en ella era en menoritat e no en la major majoritat en la qual està en verificant produent gloriant de sí meteix ver gloriable ab ver gloriar.

38. *De virtut veritat gloria e egualtat*[4]

Si en gloria no ha egualtat de gloriant gloriable gloriar, veritat no hauría en que fos sustentada en gloria;[5] car en gloria no poría esser sustentada en desegualtat, car sería aquell sustentament viciós en quant sería en ell menoritat, com sia ço que en tota desegualtat covenga esser menoritat: es, doncs, veritat en gloria sustentada per egualtat de ver gloriant verificant e de ver gloriable[6] verificable e de ver gloriar e verificar. Aquest sustentament no poría esser sens produíment natural e essencial.

39. *De virtut veritat gloria e minoritat*

Si en la gloria de Deu no ha producció de gloriant gloriable gloriar, veritat en gloria[7] no pot res verificar, car no pot verificar que un sia lo gloriós e altre lo verificable: està, doncs, veritat en gloria sens verificar, e per consegüent gloria en veritat sens gloriar;[8] e està en elles ociar qui es viciós contra virtuós e prop a no esser per menoritat, la qual menoritat cové esser en tota gloria e veritat en qui sia ociar de gloria e de veritat. E car ociar ni menoritat ni vici[9] en la virtut veritat e gloria de Deu no

1. A, sia.—2. B, e menor.—3. A, en gloria menor e no mayor: B, maior en gloria e no menor.—4. B, comensament.—5. A, gloriar.—6. B, glorificable.—7. B, en la gloria.—8. A, e per conseguent glorietat sens gloria.—9. B, ne uisci *(passim)*.

poden estar, cové en Deu esser producció per gloriar gloriant e gloriable e per verificar de verificant e verificable.[1]

40. *De distincció[2] concordança e contrarietat*

En tot ens en qui no sia distincció concordança ni contrarietat, cové estar ociositat, com siaço que operació no pusca esser sens distincció ni sens concordança o contrarietat; e car ociositat no es contra contrarietat, cové que en Deu concordança sia contra contrarietat ab concordar: cové, doncs, que en Deu sia concordança per ço que sia contrari a contrarietat ab concordar e obrar; e car en Deu es concordança sens contrarietat, cové que en Deu sia distinccionar per ço que ab concordança pusca esser contra contrarietat, car pus luny es Deus a contrarietat si en ell ha concordar e distinccionar, que no es si en ell ha tan[3] solament concordar: cové, doncs, que Deus haja en sí distinccionar per ço que sia pus luny a contrarietat. En Deu distinccionar no pot esser sens produír de distinccionant distinccionable.

41. *De distincció concordança contrarietat e començament*

En negún ens on no sia distincció concordança o contrarietat, no pot esser començar, com siaço que tot començar haja mester[4] distinccionar e tot distinccionar haja mester concordar o contrariar. E car en Deus cové esser començar per ço que ab començar sia luny a ociositat de bontat granea eternitat poder saviea e voluntat gloria virtut e veritat, e que sia en concordar e no en contrariar, cové quel començar sia en produír de començant e començable ab distinccionar, sens lo qual no poría esser lo començar sens ociositat de bontat granea e les altres.

---

1. P, *et per verificare verificantem et verificabilem.*—2. B, differencia (*passim*).—3. B, si en ella atant.—4. B, mesters (forma repetida més avall).

42. *De distincció concordança contrarietat e mijà*

En Deu no ha contrarietat, e si en Deu està concordança[1] en distinccionar, està concordança en lo mig de distinccionant e distinccionable, lo qual mijà es luny a contrariar, el distinccionar es luny a contrarietat en concordar qui està en lo mig de concordant e concordable, ab los quals contrarietat no pot participar. Es, doncs, produír per ço que sien mijans als quals contrarietat no pusca pervenir ni ab ells participar.

43. *De distincció concordança contrarietat e fi*[2]

Si en la essencia de Deu no ha concordança de concordant concordable concordar, no ha en la essencia de Deu fi de concordança, e sería buyda de aquella fi, lo qual buydament sería per alguna contrarietat per raó de la qual noy poría esser fi de concordança; e car en la essencia de Deu no pot esser contrarietat ni vacuitat, covè que en ella sia fi de concordança, la qual[3] noy poría esser sens distinccionar de distinccionant e distinccionable, sens los quals concordança sería plena de ociositat, e per consegüent de fi: covè, doncs, esser en Deu concordança e distincció de concordant e concordable, distinccionant e distinccionable, per ço quey sia complir de complent e complible.[4] Açò esser no poría sens produír de produent e productible.

44. *De distincció concordança contrarietat e majoritat*

Com siaço que concordança se concort ab esser e contrarietat ab privació, covè que differencia sia major en concordança que en contrarietat, com siaço que majoritat haja concordança ab esser e menoritat ab privació: es, doncs, differencia major en concordança que en contrarietat, en la qual majoritat no poría esser concordança sens

1. A, manca fins al altre mot *concordança*.—2. A, manca *e fi*.—3. B, lo qual.—4. A, compible.

distinccionar de concordant[1] e concordable sens contrariar menorificar e privar. Lo qual distinccionar esser no poría sens produír de produent e productible.

45. *De distincció concordança centrarietat e egualtat*

Neguna egualtat no pot esser sens distincció, com sia ço que egualtat no pusca esser sens moltes coses; e açò metex de concordança e de contrarietat. E car concordança pot esser en egualtat e en desegualtat, e pot esser pus luny a contrarietat en egualtat que en desegualtat, cové que en la natura de Deu sia egualtat de concordant e concordable e concordar, en la qual cové que sia concordança de egualant egualable egualar, per ço que la natura divina sia egualment luny a contrarietat ab egualtat e concordança. A la qual contrarietat no poría esser luny sens producció de naturant e naturable e naturar, distinccionant distinccionable distinccionar, sens los quals no poríen esser concordant concordable e concordar, egualant egualable e egualar.

46. *De distincció concordança contrarietat e majoritat*

Aquella concordança es en menoritat qui es de formes accidentals, e aquella es en majoritat qui es de formes substancials: es, doncs, distincció pus luny a contrarietat en concordança substancial que accidental; e açò metex de concordança, qui es pus luny a contrarietat en distincció substancial que accidental. Cové, doncs,[2] que en Deu sia producció per ço que la sua forma haja ab que sia luny a contrarietat e a menoritat, a qui no poría esser luny sens substancial distinccionar e concordar.

47. *De començament mijà e fi*

Deus es primer començament e primera fi, e cové que sia primer començament ab començar qui sia en lo mig

1. B, concordar.—2. B, en distinccionar substancial que accidental. Couenc doncs.

de començant començable, car sens començar qui sia en lo mig de començant e començable propriament essencialment e natural, no poría esser la fi de començament en lo començament ni ab ell romanir una metexa essencia[1] e natura, e sería Deus començament en començar creatura, la qual sería fi de començar, el primer començament no hauría fi de començar de sí meteix: sería, doncs, per accident començant e per altre, e no per sí meteix; la qual cosa es impossible: es, doncs, Deus començament e fi simplement en sí meteix e per sí meteix, pus que en ell pot estar començar en lo mig de començant e començable. Es, doncs, en Deu producció, sens la qual no poría[2] esser començar en lo mig de començant e començable.

48. *De començament mijà fi e majoritat*

Si en Deus no fos producció de començant començable començar, complent complible complir, començar e complir no pogren en majoritat estar, en la qual covenen estar per ço quel començar el complir ab[3] neguna menoritat no pusquen participar. Ab la qual participaren si no fos producció propria e real essencial e natural de començant començable començar, complent complible e complir.

49. *De començament mijà fi e egualtat*

Començament en qui sien començant començable e començar egualment, es ple de compliment, del qual se compleix en produent egualment lo començant de tot sí meteix[4] començable, e damdós ix egualment començar estant en lo mig de començant e començable. Cové, doncs, que sia en Deu producció, sens la qual no poría esser lo compliment del començament en egualtat de començant començable començar.

---

1. B, .i.ª essencia metexa.—2. B, poyria *(passim)*.—3. B, manca aquesta preposició.—4. A, B, repeteixen el mot *produent*, però en el B, està borrat.

50. *De començament mijà fi e minoritat*

AQUELL començament es menor en qui començable no es de la essencia del començant; e açò es per ço car lo començar no es de la essencia damdós ni en lo mig damdós pot estar; e per açò car aquell començament està en menoritat, no pot estar per sí metex en compliment ni en la sua natura metexa haver repós. E car Deus es començament e en sí meteix ha son compliment, cové que en ell sia produíment propriament e naturalment de començant començable començar, los quals romanguen e estiguen en compliment.

51. *De majoritat egualtat e menoritat*

AYTANT com egualtat es major es luny a menoritat, e aytant quant es menor es luny a majoritat: cové, doncs, que en Deu sia egualtat en la major majoritat qui pot esser enfre egualant e egualable e egualar, per ço que en aquella major majoritat sia pus luny a major menoritat de egualant egualable e egualar. Açò esser no poría sens producció de major egualant egualable e egualar; e per açò en Deu producció cové estar.

¶ Provat havem producció en Deu, e donada havem doctrina de la manera segons la qual les primeres formes hom sapia applicar a provar producció en Deu, per la qual manera hom pot provar la producció esser de proprietat paternal filial e espirital, e la qual producció cové esser de necessitat en nombre ternal[1] e no en més ni en menys.

1. A, eternal.

VII

De les perfeccions del Arbre divinal

ER les perfeccions del Arbre divinal entenem los fruyts del Arbre, los quals consideram en dues maneres: fruyts dedins e fruyts defores.

1. *Dels fruyts qui son dedins* [1]

APPELLAM los fruyts dedins ço quis seguex naturalment dels actus de les divines dignitats, axí com de bonificar de quis segueix bonificat, e de magnificar magnificat, e de eternar eternat, e de possificar possificat, e de entendre entès, e de amar amat, e de virtuificar virtuificat,[2] e de verificar verificat, de gloriar gloriat,[3] de distinccionar distinccionat, de concordar concordat, de començar començat, de mijançar mijançat, de complir complit, de egualar egualat.

¶ Appellam bonificar lo Fill el Sant Esperit qui son[4] fruyts del Pare per bonificar e produír; e appellam bonificat lo Sant Esperit produit e espirat per lo Pare el Fill per bonificar; e açò meteix de magnificar e los altres. E tots aquests fruyts son naturals divinals e essencials, e son collits e a collir: collits son per ço que sien complits, a collir[5] son per ço que sien collits en eternitat e quels actus no sien en privació ni les dignitats ocioses; e cullense per producció generació e espiració.

¶ Aquests fruyts no poden esser mals car son de bontat, ni poden esser pocs car son de granea, ni poden

1. A, B, P, manca aquesta rúbrica.—2. A, manca fins al mot *verificat* qui vé.—3. B, e de glorieiar glorieiat (repeteix la conjuncció *e* al principi de cada membre).—4. A, e son.—5. B, a culler.

esser en privació car son de eternitat, ni poden esser impossíbols car son de poder, ni poden esser de ignorancia car son de saviea, ni poden esser de odibilitat car son damor, ni poden esser de vicis car son de virtut, ni poden esser de falsetat car son de veritat, ni poden esser de pena[1] car son de gloria, ni poden esser de tenebres car son de claredat[2] esperital, ni poden esser de contrarietat car son de concordança, ni poden esser de ociositat car son de començament, ni poden esser de vacuitat car son de mijà, ni poden esser de defalliment car son de compliment, ni poden esser de majoritat e menoritat car son de egualtat.

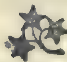
¶ Es una altra manera de fruyts qui son de comunes contemplacions, axí com lo Fill, e açò meteix del Pare e del Sant Esperit,[3] qui contempla lo Pare el Sant Esperit e sí meteix per amar; e açò meteix dentendre[4] e membrar, car ell ama lo Pare e ama lo Sant Esperit e ama sí meteix. E aquest amar comú[5] fa estar un amat comú per essencial e comuna contemplació, e aquest es Fill Deu, qui en quant Fill contempla lo Pare Deu e lo Sant Esperit Deu e sí meteix Deu, estant[6] tots tres un Deu e no molts. Per que la contemplació es una e comuna en quant unitat de deitat de natura e de essencia de bontat de granea e les altres; e axí està un lo membrat entès e amat segons comuna contemplativitat e contemplabilitat, e es un lamat en lo Pare e altre en lo Fill e altre en lo Sant Esperit; e açò es segons contemplativitat e contemplabilitat personal, la qual significada havem en les branques e en los rams.

2. *Dels fruyts qui son de fores*

Los fruyts qui son defores son les creatures que lArbre divinal fa en creant e produent; els fruyts dedins, dels quals parlat havem, son los fruyts de les creatures fora les natures daquells, car no son de lur essencia e son perfecció

1. A, penar.—2. B, de tinebres car son de clardat.—3. A, manca fins al altre mot *Esperit*.—4. B, [fa per] entendre.—5. A, com.—6. B, estans.

dells,[1] axí com lo divinal amat qui es fruyt e compliment de totes les amativitats e appetivitats bones e creades; e açò metex es del divinal entès, qui es fruyt de totes les scitivitats creades e estincts naturals creats; e açò metex es del divinal membrat, qui es fruyt de totes les memorativitats creades e antiquitivitats;[2] e açò meteix es del divinal bonificat personat, qui es fruyt de totes les creades bonificativitats e bonificabilitats;[3] e enaxí de granea e les altres. Daquests fruyts qui estàn en summitat placia a Deu dar[4] a nos per sa pietat, qui estam sajús al peu del Arbre,[5] e dels fruyts havem gran necessitat.

1. P, *illarum*.—2. B, les creades memoratiuitats e antiquitiuitats (A, antiquiuitats).—3. B, bonificabilitats e bonificatiuitats.—4. B, donar.—5. B, albre.

Del Arbre exemplifical

QUEST Arbre es departit en .vij. parts, ço es saber: rayls, tronc, branques, rams, fulles, flors, fruyts; e cascuna daquestes parts es departida en .xiiij. parts, axí com la primera part qui es de les rayls del Arbre elemental vegetal sensual ymaginal humanal moral imperial apostolical celestial angelical eviternal maternal cristinal[1] divinal; e açò metex de la segona part e les altres. E es cascuna de les .vij. parts departida en .xiiij. parts per ço que puscam donar exemplis de les natures e maneres dels Arbres segons que son lurs rayls troncs branques e les altres, e que hajam gran materia a donar exemplis, com siaço que en los .xiiij. Arbres estíen totes coses[2] esplegades o emplegades; e per los exemplis que darem pot hom haver doctrina a conèxer los secrets naturals e sobre natura, e a preícar e a haver moralitats bones e solaç[3] e amistat de les gents. E encara, en pot[4] hom haver universal hàbit a entendre moltes coses plaents a entendre e plaents a oír.

¶ Los exemplis que proposam donar volem departir en dues parts, ço es a saber, en recontaments e proverbis encercats segons les natures dels Arbres; e aquest procés

1. B, crestianal.—2. B, les coses.—3. B, pot hom auer doctrina a prehicar e auer moralitats bones e a conexer loc secrets naturals e sobre natura e solas.—4. B, ne pora.

proposam tenir en aquest Arbre.[1] E car la materia es gran, segons la sua granea nos no porem[2] proceír, car per altres coses som molt occupat.[3] Encara, que les gents esquiven prolexitat, e per ço abreujadament daquest Arbre parlar volem; emperò, segons ço que direm, doctrina darem com hom se pusca[4] haver a atrobar novells proverbis e novells recontaments, e estendre son enteniment per la gran materia daquest Arbre.[5]

I

De les rayls[6] del Arbre exemplifical

Lo foc vol que la sua calor sia bona en laygua per ço que la sua bonea haja gran virtut; e per ço dix laygua al àer que la membràs en la sua malaltía. E adoncs lo monge pregà Ramon que li esposés[7] aquell proverbi. Sènyer en Monge, dix Ramon: – Recontas que làer jaía malalt de dues malaltíes: la una malaltía[8] havía per amor e laltra[9] per dolor. Malaltía havía per amor car era despagat de la terra qui havía acció sobrel foc, lo qual ell molt amava e desirava que fos senyor de la terra, la qual era sa enemiga;[10] malaltía de dolor havía, car sentía la secor quel foc en ell metía,[11] la qual secor turmentava la sua humiditat. E per açò dix laygua al àer que la remembràs en la sua malaltía, la qual havía per ço car lo foc en ell metía son contrari, per raó del qual metiment làer devía desamar lo foc. E açò deía laygua per ço que làer fos contrari al foc e que ab ella hagués concordança.

1. A, libre.—2. B, poriem.—3. B, son molts acupats.—4. B, quen direm doctrina darem com se pusca.—5. B, manera daquest arbre (A, libre).—6. B, dels exemplis de les rayls.—7. B, espones.—8. B, malaut... malautia (*passim i* malaute).—9. A, e altra.—10. B, del era enemiga.—11. B, la seccor del foc que en ell (A, ella) metia.

Mas làer repòs a laygua e dix que més amava estar malalt e esser bon amic del foc qui li donava sa[1] semblança, que esser sàn e fer contra son amic falliment ni engàn; car neguna malaltía no es tan gran com malaltía qui es de tració e de desconexença, qui fa a hom desconèxer los benifets que reeb de son senyor. E per açò dix làer que ell volía esser subject e sotsmès al foc son senyor, per ço que ell hagués acció en laygua en la qual sestesés[2] la sua senyoría ab granea de bontat e virtut; car gran virtut es a la calor del foc e gran bé li es, que ella[3] sia dona de son amic per concordança damor, e de son enemic per contraria senyoría.

2. [4] Ploràs laygua e dix al àer que no sabía la falsía quel foc havía feta a la terra. Demanà làer a laygua qual falsía era estada aquella. Respòs laygua e dix que lo foc e la terra havíen feta companya e promès la un al altre que tot ço que guanyaríen partissen egualment. Esdevenc se que la terra guanyà lo ferre e lo foc guanyà laur; e quant vengren a[5] partiment la terra dix al foc que ell partís, e açò dix per entenció quel foc li donàs laur, per ço car ella li donava la sua secor; e encara, que aquell qui partía donava tota hora[6] al altre major part que aquella ques retenía, e hac creença quel foc feés atretal. El foc partí e donà a la terra lo ferre e retenc se laur. Respòs làer e dix a laygua que lo foc no havía feta falsía en lo partiment,[7] pus que ella havía haguda falsa entenció en la elecció adoncs quant dix al foc que partís, lo qual partí justament per ço que punís la terra de la falsa opinió que haguda havía.[8]

3. Pregà làer laygua que no sacompanyàs ab la terra pus que ab ell havía feta companya, car negú no pot durar

1. B, la sua.—2. B, sestenes.—3. B, ell.—4. A, separa els palagrafis qui segueixen ab rúbriques: *De la segona rayl, De la terca rayl,* fins a la *De la xviij.ª rayl del arbre exemplifical.*—5. B, al.—6. B, per so car ell li donaua la sua seccor. Enquara que (A, manca) aquel que partia tota ora donaua.—7. A, al partiment.—8. B, que auia ahuda.

longament enfre dos contraris, com siaço que ell e la terra sien en gran contrarietat. E respòs laygua e dix que aquella duració es gran qui[1] dura per acció e per passió en concordança. Meravellàs làer de ço que laygua deía, e demanàli còm podía durar companya[2] dacció e de passió en concordança, com siaço que acció e passió sien contraris. Respòs laygua e dix aquestes paraules: – Recontas que la color del foc e la color de la terra sencontraren en la flama en la qual hagren concordança per manera de acció e passió,[3] car la terra dix al foc que ella, a qui ell donava la sua secor, volía haver la sua color en les summitats de la flama e en lo fum qui del foc exía, e encara en les coses quel foc cremava, axí com en lo carbó e en la suja e en lo pebre. El foc respòsli e dixli[4] que assats li plaía, pus que la sua color romanía en lo mig loc de la flama e en lo ferre calt[5] e en la brasa.

4. La terra dix al foc que ella no li daría sa secor,[6] pus que ell la donava al àer qui es son enemic; el foc dix a la terra que no sabía lo poder de larguea.[7] Foc, dix la terra: e qual es lo poder de larguea?[7] – Recontas, dix lo foc, que larguea e avaricia sencontraren; e larguea havía donat tot quant havía e no podía més donar, car no havía de què, e pregà avaricia[8] qui era plena de moltes coses, que li donàs de ço que havía, per ço que ella pogués donar; car malalta era[9] per ço car donar no podía. Escusàs avaricia e dix que ella no li volía res donar, car no volía haver la sua semblança. E adoncs larguea recòrrec a aquells[10] a qui havía donat e a aquells a qui havía a donar, e adoncs ensems foren contra avaricia, e dels bens que posseía la despullaren, per ço que larguea hagués de què pogués donar. Romàs avaricia trista e malalta, e dix aques-

1. A, que qui.—2. B, compannya *(passim)*.—3. B, dactio e de passio.—4. B, respos e dixli.—5. B, calent.—6. B, no li daria seccor *(usual)*.—7. B, de layga.—8. B, e pregua auaria.—9. A, que li pogues donar car malalt era.—10. B, recorrent an aquels.

tes paraules: A, com son dolenta e marrida, car lo tresor en que tant longament he treballat e per qui tanta fam e set he sostenguda ab tantes desonors[1] e ab tantes de paors, veig donar a mos enemics, lo qual dona la mia enemiga!

5. Lo foc e làer sencontraren en un gran boscatge en lo qual làer havía cercada longament la terra, per ço que prengués della venjança duna gran vilanía que li havía feta. E en aquell temps que sencontraren lo foc e làer, lo sol se ponía; per que làer pregà lo foc que li feés lum tota aquella nit per ço que ell pogués atrobar la terra, la qual molt desirava atrobar. Longament consirà lo foc si faría[2] lum al àer per ço que atrobàs la terra, car vergonya havía a dir[3] de no al àer dels precs que li faía, e consciencia havía a mostrar la terra qui era sa amiga, la qual làer volía destroír e auciure.[4] Dementre quel foc enaxí consirava,[5] làer se meravellà com lo foc no li responía als precs que li faía, e dix al foc que bé conexía que ell molt no lamava, pus que als precs que li faía leugerament no li responía[6] e en tal manera que ell lin hagués grat. El foc dix al àer que ell no sabía ço que la saviea havía respost a la voluntat. E com fo axò? dix làer. – Recontas, dix lo foc, que la voluntat havía molt gran desig com pogués trobar un home que molt amava, e pregà la saviea que li mostràs les carreres per les quals aquell home pogués atrobar, lo qual desirava atrobar per ço quel pogués servir e honrar. La saviea dix a la voluntat que justa demanda li faía e que volentera li mostraría les carreres per les quals pogués atrobar aquell seu amic,[7] les quals carreres a ella no mostrara si ella sabés[8] que la voluntat aquell home volgués auciure o fer a ell alguna vilanía, com siaço que

1. B, e sustentada o sostenguda ab tantes de desonors.—2. A, fahia.—3. B, de dir.—4. B, ociure (*usual* en aquesta forma i en ses derivades).—5. B, concirava en axi.—6. B, no responia.—7. B, son amich.—8. B, a ella mostrara si ella sabes (A, no sabes).

aquell home que la voluntat cercava maja fets plaers moltes vegades.

6. Lo foc demanà al àer si ell lamava tant com amava laygua; e làer dix al foc que ell no faía justa demanda e que pauc sabía de natura damar.[1] Aer, dix lo foc: e què es natura damar? Mas làer callà e no volc al foc donar neguna responsió. Per quel foc se meravellà fortment, car làer no li responía, e tantes vegades lo pregà que li respossés,[2] tro que làer dix al foc aquestes paraules: – Recontas que la voluntat atrobà la saviea dementre que ella anava a una ciutat en la qual estava la memoria, e a ella la voluntat venía per ço que li remembràs son amic. E car la saviea menava ab sí ira qui es enemiga de la voluntat, la voluntat no acollí bé la saviea, jatsíaço que li mostràs les carreres com pogués atrobar la memoria; e com la voluntat fo venguda a la memoria que li remembrà son amic, feeren amdues gran festa e hagren gran solàs, en tant que la saviea estec despagada contra la voluntat, qui no havía fet tan bell semblant a ella en son encontrament, com a la memoria,[3] sí que la saviea reprès la voluntat denant la memoria dient a ella que pauc grat li havía dels plaers que fets li havía. Escusàs la voluntat e dix que molt major plaer sentía en donar sa semblança sens passió, que en pendre semblança daltre ab treball.

7. Laygua anava per una bella selva en qui atrobà la pedra el ferre don ix lo foc, los quals blastomà e a ells dix moltes vilanías,[4] per ço car ells eren occasió de la sua malaltía com era en la olla el foc la escalfava e li tollía la sua fredor que ella molt amava; e la pedra el ferre respongueren a laygua dients[5] a ella que viciós fo lo foc en donar a ella sa virtut. Mas laygua se meravellà molt fort daquelles paraules, dient a ells[6] que impossíbol cosa li paría que

1. B, e que poc sabia de natura damor.—2. B, respos.—3. A, com la memoria.—4. B, de uilanies.—5. B, dien.—6. A, dient aquell: B, dient a ell.

negún pogués esser viciós en donar virtut; per que ella los pregava que li dixessen la manera segons la qual lo foc era viciós en quant donava a ella sa virtut. – Recontas, digueren la pedra el ferre, que una herba estava en un prat, la qual havía virtut ab que guaría[1] los homens lebrosos de lur malaltía. A un lebrós fo mostrada aquella herba, de la qual menjà e fo guarit de la sua lebrosía per la virtut de aquella herba. Esdevencse que aquell home anà pixar en aquell prat, e ab aquella herba qui lavía guarit se torcà les anques; e per açò fo la herba viciosa en donar sa virtut a aquell qui tan fort la havía desonrada. Pedra[2] e ferre, dix laygua: e qual virtut dona a mi lo foc com só en la olla? Respongueren la pedra el ferre e digueren que la farina e ella volgren fer pan per ço que ab aquell pa donassen virtut al home per la qual[3] pogués viure, lo qual pa feeren ab la virtut del foc en[4] lo forn, sens lo qual foc aquell no pogren fer ni virtut[5] de vida a home no pogren donar.

8. En lo foc sencontraren dues veritats: la una era de calor e laltra de secor. Amdues les veritats demanaren al foc de qual damdues se sentía mills guarnit[6] contra falsetat e contra laygua. El foc dix a la sua lugor que resposés a aquella demanda; mas la veritat[7] de la terra dix al foc que ell no havía elet jutge cominal, com siaço que la lugor haja concordança ab la calor en lo dia qui es clar e calt,[8] e sia contra la secor en la nit qui es freda e tenebrosa per raó de la ombra de la terra. Respòs lo foc a la fredor de la terra e dix que en una ciutat sesdevenc que un home de poble[9] consirà manera per la qual ell pogués esser rey daquella ciutat e auciure lo rey qui es natural senyor.[10] En lo començament quel home concebé aquell propòsit, començà a ymaginar la manera ab falsetat, car a la fi de son

1. B, garia (de garir, *usual).*—2. B, pera *(passim).*—3. B, per lo qual.—4. B, e en.—5. A, en virtut.—5. B, de qual damdues sentia mils garnit.—7. P, *frigiditas.*—8. B, caut.—9. B, que .i.ª ciutat sesdeuench que .i. home pobre.—10. B. [daquella ciutat e concideraua en quina manera lo rey] qui era [son] natural senyor [pogues ausir].

propòsit ab veritat no podía venir. Aquell home près manera per raó de la qual hac molt gran poder en aquella ciutat contra lo poder del rey, lo qual rey consirà manera com aquell home pogués destrovir; e en lo començament que consirà la manera, consirà aquella ab veritat.[1] E per açò en aquella ciutat hagren veritat e falsetat molt gran batalla,[2] e en la fi fo vençuda falsetat per ço car se concorda ab no esser, e veritat ab esser ha concordança; lo qual esser elec lo rey a ésser jutge de la sua consciencia contra falsetat, qui es contra karitat e ab tenebres ha concordança.

9. Clamàs làer a laygua del foc qui havía plaer en turmentar ell ab la terra, com siaço que ell haja plaer en reebre la calor del foc e en estar a ell[3] obedient en reebre aquella calor. E car laygua es enemiga del foc, no volc consolar làer, ans li dix molt de mal del foc, e on més de mal lin deía, lo foc més turmentava làer per ço car creía laygua. Estant enaxí làer turmentat, e cada dia moltiplicava lo seu turment, recòrrec a la terra qui era sa enemiga e clamàs a ella del foc, dient que gran tort li faía. E la terra repòs al àer escusant lo foc e al àer dient moltes de vilaníes, per ço que làer hagués més de passió, e que usàs de sa natura contra làer qui es son contrari. Estant enaxí làer treballat, e on més se clamava pus turmentat se sentía, no hac altre consell más que pregà lo foc que dell hagués pietat, al qual àer lo foc dix aquestes paraules: – Recontas que un rey havía un cavaller que molt amava, e per la gran amor que li havía faíali molts de honraments e a ell donava diners e cavalls e tot ço que mester havía. Lo rey on més donava al cavaller, lo cavaller més amava lo rey e pus fortment sesforçava quel servís. Lo rey volc provar lo cavaller si li portava major amor per ço que li donava que per ço car era son senyor, e estec un gran temps que no donà[4] res al cavaller, sí quel cavaller no era tant pagat del

1. B, uirtut.—2. B, baralla.—3. B, en resebre *(passim)* la calor del foc e ell estar a ell.—4. B, donaua.

rey com esser solía ni l servía tan bé com havía acostumat.[1] E per ço que l rey provàs mills la entenció del cavaller tolc li un bon castell que li havía donat; e adoncs lo cavaller se partí del rey molt irat e anà a un comte qui era enemic del rey, al qual lo cavaller havía mort son fill en una batalla, e dix al comte que ell volía esser son servidor per ço que ab ell se pogués venjar del rey. Aquell cavaller ab lo comte fo en una batalla contra lo rey, e fo pres; e adoncs clamà mercè al rey que li perdonàs e que l castell e la sua amor li retés. E lo rey respòs e li dix que ell[2] nauría consell ab justicia e ab misericordia: ab justicia ell volía[3] haver consell per ço que sabés si l devía punir, e ab misericordia atretal per ço que sabés[4] si li devía perdonar. Pregà misericordia lo rey[5] que perdonàs al cavaller per ço que ella gran pogués estar en lo rey, e justicia consellà al rey que l punís per ço que ella fos major en ell que misericordia, e majorment com ell sia més rey per ella que per misericordia; e encara, que l cavaller no havía bona entenció de demanar[6] perdó, en quant lo pregava que li retés lo castell. E adoncs lo rey per ço que justicia havía allegat, feu turmentar lo cavaller e a mala mort morir.

10. La rosa e l pebre parlaven del foc e de laygua, e la rosa loava laygua per ço car moltiplicava bonea de moltes parts ajustant una part ab altra, per ço que bonea fos gran en laygua; e lo pebre loava lo foc en quant departía bonea en moltes parts, per ço que sots lo seu genre moltes substancies sien bones. Tant estegren lo pebre e la rosa en aquestes paraules, que gran batalla[7] fo enfre ells; car lo pebre deía que més val aquella substancia quis dona a molts, que aquella quis restreny e moltes coses ajusta en sí metexa,[8] de les quals moltes substancies

1. B, a costuma.—2. B, e dix quell.—3. B, ab iusticia ne uolia.—4. B, atrestal per so que saubes.—5. B, al rey.—6. B, que demanas.—7. B, baralla.—9. B, que restrenyen e (A, a) moltes coses aiusta en si meteysa.

han fretura; e la rosa deía lo contrari. E sobre açò la rosa el pebre vengren a jutjament a la secor per ço car era qualitat[1] damdós; mas la secor sescusà e dix que no volía esser jutge, dient aquestes paraules: – Recontas que un rey donà jutge a dos cavallers qui contrastaven de un castell,[2] e aquell cavaller qui no havía bon dret en lo castell, donà mil florins al jutge per ço que jutjàs per ell; e el cavaller qui bon dret havía en lo castell, donà al jutge .C. florins per ço que jutjàs per ell; e per ço lo jutge fo més de la part dels .M. florins que dels .C., e falsament jutjà lo castell a aquell de qui no devía esser. Per que[3] ella, qui era més de la part de la rosa que del pebre, no volía esser jutge. Esdevencse quel rey sabé quel jutge havía preses mil florins de aquell cavaller a qui havía jutjat lo castell, e .C. de aquell de qui devía esser lo castell; e adoncs lo rey feu venir los cavallers en son consell, al qual demanà si conexía la natura per raó de la qual la un cavaller havía donats mil florins de servey[4] e laltre .C. tan solament, com siaço quels cavallers sien eguals en riquea. En lo consell del rey havía un home savi antic, e dix que presumpció[5] era que aquell cavaller qui no havía dats mas .C. florins, havía dret en lo castell; e la raó està en ço car aquell qui ha bon dret plany pus fortment la messió que fa en lo plet, que aquell qui no ha bon dret, lo qual despèn volenter per ço que pusca guanyar ço[6] que no es seu. E adoncs lo rey feu ordenament en sa terra que daquell qui daría més de servey al jutge hagués hom mala presumpció, e daquell qui li daría[6] menys, bona.

11. Lo foc volc enganar laygua, e dix que li ajudàs a fer lo pebre qui es poc e aydarlía[7] a fer la carabaça qui es gran, e enaxí hauríen amdós concordança. – Recontas, dix

1. B, com era qualitats.—2. B, la .i. ab laltra de .i. castell.—3. A, per co que.—4. A, de seruis e altre.—5. B, antich saui. E dix que pronunció ? (forma repetida més avall).—6. B, gannyar (?) so so.—7. B, lin daria.—8. B, e ell aydar li hia.

laygua, que un cavaller pobre havía .j. fill, e un pagés ric havía una filla, e damdós fo fet matrimoni per ço quel fill del cavaller fos ric per sa muller e la filla del pagés fos honrada per son marit: lo qual honrament[1] de la muller tornà en desonrament com los diners foren despeses, e en passió nestec tots los temps[2] de sa vida. E aquest exempli recontà[3] laygua per ço car conec lengàn quel foc fer li volía, com siaço quel pebre dur més que la carabaça, e la fredor haja major passió en lo pebre que acció en la carabaça, jatsíaço quel pebre sia poc e la carabaça sia gran; e per açò dix al foc que ella no volía haver ab ell concordança sots aquella semblança, car longament no poría estar en lo pebre en malanança.

12. Lo foc pregà laygua que anassen ensems al Sol e que per la carrera poríen haver amistança parlant de unes coses e daltres. Respòs laygua e dix que dos contraris no anaven ben planament per una carrera, e majorment quel Sol es son enemic e es amic del foc; emperò sil foc volía anar ab ella a la Luna, assats volenterosament iría ab ell per una carrera e sots tal condició que anassen de nits a[4] la Luna e no de dies.

13. Los .iiij. elements començaren lo pebre: el foc hi posà .iiij. onces de leugería e la terra ni posà .iij. de ponderositat, e làer hi posà dues onces de leugería e laygua una de ponderositat: e com lo pebre fo començat e fet, les .vj. onces volgren pujar a ensús e les .iiij. volgren estar sajos en la terra. El pebre consentí al appetit de les .iiij. onces e no volc consentir al appetit de les .vj.,[5] e per açò dixeren les .vj. onces al pebre que ell faía contra sa natura en ço que més estava en lo loc dejús que en lo[6] desús, com siaço que ell sia major per los appetits majors que per los menors. E adoncs respòs lo pebre[7] e dix aquestes paraules: — Recontas quel vent pujà un gra de

1. A, desonrament.—2. B, tot lo temps.—3. A, recon. —4. B, ab.—5. A, de .vj.—6. B, en lo loc.—7. B, lo pebre respos.

raym en una alta montanya qui era molt freda. Aquell gra moltiplicà tronc e branques rams fulles e flors, mas no podía fer fruyt per lo gran fret qui era en aquella muntanya; e car ell havía[1] pres començament natura e esser en lo peu de la muntanya, desirava més estar en los locs baxes que en los alts, per ço que pogués fer fruyt e moltiplicar sa especia.

14. Làer se posà en lo mig del foc e de laygua per ço quen feés concordança e que tots tres fossen contra la terra. Com làer hac feta concordança enfre lo foc e laygua[2] contra la terra, la terra no volc donar la sua secor al foc ni pendre la fredor de laygua, segons que acostumat havía, e per açò foren lo foc e laygua contra làer ab la terra, la qual posaren en lo mig damdós; e adoncs làer no volc reebre del foc calor ni la sua humiditat a laygua donar tro que laygua el foc tornaren en ell haver concordança contra la terra, la qual no volc al foc donar secor ni de laygua reebre fredor. E enaxí estaven lo foc e laygua en treball totes les vegades que volíen haver concordança; per ques meravellaren molt fort com no podíen haver concordança ni per la terra ni per làer. E adoncs demanaren an Saturnus sí ell sabía la raó ni la rayl per la qual no podíen haver concordança; e en Saturnus dix aquestes paraules: – Recontas que un ermità qui era home de molt sancta vida, demanà al àngel quil guardava que molt fortment se meravellava còm podía esser que com ell contemplava Deu no havía neguna temptació a fer negún peccat, e encontinent ques lexava[3] de Deu a pregar e a contemplar, encontinent mal son grat caía en temptacions[4] e cogitava en vanitats. El àngel li dix que no era neguna meravella si home està temptat e cogita en vanitats,[5] pus que enfre ell e Deu no ha mijà quils faça[6] estar en concordança; e que ell simplement

1. B, e car auia.—2. B, cant laer hac feyta concordansa entrel foc e layga.—3. B, lixaua.—4. B, temptacio.—5. B, nulla marauella si hom estaua e cogita uanitats.—6. B, quil fassa.

fo[1] remot a tota natura de peccat e de vanitat e a contrarietat de Deu e dome. Açò, dix en Saturnus, no ha làer com vosaltres volets haver concordança en ell contra[2] la terra, car no sots luny de la contrarietat en que sots, jatsía[3] que en làer concordança vullats haver. E adoncs conegren lo foc e laygua, per ço que ell hac dit del sant ermità e per la contraria[4] natura en que estaven, la manera segons la qual los sants homens han temptacions e cogiten en vanitats.

15. Lo foc e la terra feeren una filla en lo pebre qui havía nom majoritat, e làer e laygua feeren en aquell meteix pebre una filla qui havía nom menoritat, e amdues[5] les filles foren mullers del pebre e damdues fo un fill qui aucís son pare. E per açò lo sartre maleí les tisores e lagulla.[6] E adoncs lo monge dix a Ramon que li exposés aquell exempli. Sènyer en Monge, dix Ramon: – Recontas que a un sartre lagulla engenrà una filla qui havía nom riquea, e les tisores engenraren una filla qui havía nom honrament. El sartre pres aquelles dues filles per mullers, de les quals hac lo sartre un fill qui a la sua mort no volc donar un poc de drap don hom lo cobrís, e meseren lo tot núu[7] dejús la terra contra honrament e riquea. E per açò lo sartre maleí lagulla e les tesores[8] ab qui havía ajustada la riquea e donat honrament a son fill; mas les tesores e la agulla sescusaren de aquella maledicció[9] dients que no havíen colpa, car ell havía posat sí meteix en menoritat de riquea e de honrament, e son fill en majoritat; e per açò covenías[10] que en la mort ell e son fill fossen contraris. Ramon, dix lo monge: e còm havía nom lo seu fill? Respòs Ramon e dix que lo fill del sartre havía nom privació de la fi de honrament e de riquea.

---

1. fos (?) B, sia: P, *ita videlicet quod homo remotus sit.*—2. B, auer en ell concordansa contre *(passim).*—3. B, ja sia so.—4. A, e per contraria.—5. B, amdos.—6. B, les tesores e la aguilla.—7. A, uju.—8. B, les thesores e la agulla.—9. B, maldicio. —10. A, coue mes.

16. En lo pebre es lo foc en majoritat e laygua en menoritat; e per açò laygua pregà làer e la terra que li ajudassen contra lo foc, car no podía sostenir la sua menoritat la majoritat del foc. E adoncs làer e la terra resposeren a laygua que ella no sabía ço que havía respost una bona dona a son mal marit. E còm fo axò? dix laygua. – Recontas, digueren[1] làer e la terra, que un home qui era gran ric hom havía muller, a la qual dix aquestes paraules: Jo vull que vos siats ma dona e que de mi e de la riquea[2] façats a vostra voluntat; e açò dic per ço que vos siats bona e la vostra bontat que sia major que la mia. E la dona respòs e dix aquestes paraules: Impossíbol cosa es que ab contraries natures se pusca guanyar major bontat.

17. Lo foc convidà làer e la terra en lo pebre per ço que li ajudassen contra laygua, qui egualment li era contrari per fredor e ponderositat en general, la qual egualtat ell desijava destrovir destruent la egual proporció que han en lo pebre; car destrovida la egualtat damdues les qualitats en lo pebre, volía destrovir laygua,[3] axí com enveja, qui destruent especial egualtat de amativitat e amabilitat, volía destrovir la karitat[4] de .ij. frares. E còm fo axò? digueren làer e la terra. – Recontas, dix lo foc, que un mercader era gran ric hom e havía dos fills, als quals en sa vida donà muller a cascún, e en sa mort ordenà en son testament que amdós posseíssen los bens egualment, en tant que dementre seríen[5] vius no poguessen res partir tro a la mort daquell qui morría[6] primer; e açò feu lo mercader per ço que saguessen egual karitat.[7] E adoncs consirà enveja com pogués destrovir aquella karitat, e dix al fill primer engenrat que no era covinent cosa que ell fos egual ab son frare en riquea ni en honrament, pus que Deus lavía fet néxer

1. B, dix.—2. B, yo uoli que uos siats madona e que de la riquea e de mi.—3. B, car destroyda la egaltat damdues les qualitats uolia destroyr layga.—4. A, calitat: B, quaritat.—5. B, que serien.—6. A, moria.—7. B, que aguessen egal caritat.

primerament; e per açò devía tractar ab la cort que ell partís ab son frare e hagués la majort part de la riquea. E adoncs aquell respòs a enveja e dix que ella no sabía la entenció per raó de la qual son pare havía fet aquell testament. E qual entenció hac ton pare, dix enveja, en fer lo testament? Enveja, dix lo primer nat: Nostre pare aucís un home daquesta ciutat, qui hac .j. fill lo qual ha aytanta de riquea com nosaltres havem, e volc que nosaltres no partissem[1] la riquea per ço que haguessem la un al altre gran karitat. E si ell lexàs a mi la major part e a mon frare la menor, no fora la karitat en egualtat, el nostre enemic pogra auciure primerament lo meu frare qui fora en menoritat de poder, e en après mi. E uy més, enveja, nom parlets daytals paraules.

18. Recontas quel foc anà en romería e laygua atretal, e amdós atrobarense en la carrera, el foc dix a laygua aquestes paraules: En aquesta terra ha molts cavallers[2] qui son mos amics e qui faríen tota res que yo volgués, als quals yo he fets plaers moltes de vegades. Dementre quel foc en axí parlava, laygua conec segons les paraules que ell deía, quel foc[3] havía paor della; e per açò conec que ell havía menor virtut e menor poder que ella, car si ella hagués menor poder e menor virtut quel foc en aquella terra en la qual sencontraren, hagra enans paor quel foc, la qual paor hac aprés quel foc hac dites aquelles[4] paraules. E car consirà quel foc començà haver enans[5] paor que ella, sentís virtut e força contra lo foc, e adoncs combaté e vencé lo foc, qui deía que en aquella terra havía cavallers sos amics, per ço que laygua hagués paor, la qual dix al foc que no havía paor de ço que no veía per ço que oía.[6]

¶ Dit havem de les rayls e donat havem manera segons la qual hom les sapia applicar a moralitats, segons que

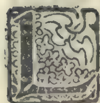
1. B, ell uolch que no partissem.—2. B, [ha] cauallers.—3. B, segons ses paraules quel foc.—4. A, aquestes.—5. B, enans auer. —6. A, uehia.

nos les havem applicades; e car esquivam prolixitat, passam als troncs dels Arbres.

II

Del tronc del Arbre exemplifical[1]

1. *Dels proverbis del tronc elemental*

AER pregà lo foc que no lescalfàs massa, car si massa lescalfava, laygua no volría pendre dell humiditat. ✠ 2. Hac la terra enveja del foc e del àer quis concordaren en les figues, e pregà lo foc ques concordàs ab ella en lo pebre. ✠ 3. Dix laygua al foc que més valía la sua fredor en estíu contra les febres que han los homens malalts, que la sua calor[2] en hivern contra la fredor que han los homens sans. ✠ 4. Deía lo foc mal de la terra per ço car es negra, e deían bé per ço car es seca.[3] ✠ 5. Plorava laygua per ço car làer prenía calor del foc, qui es son enemic. ✠ 6. Reptava la primavera lo sol qui les belles obres que ell faía en abril e en maig, destrovía en estíu. ✠ 7. Pregà lo foc lo sol que no donàs sa semblança a la luna, qui prenía semblança de laygua. ✠ 8. Loavas lo foc per ço car estava en moltes coses, e deían mal laygua per ço car ell les cremava. ✠ 9. Deía[4] lo foc que ell era pus fort que laygua en lo fenoll, e el àer respòs que laygua era pus fort que ell en la letuga;[5] e per açò conec lo foc que làer poc lamava.[6] ✠ 10. Reptà làer lo foc, com ell sia tan clar e tan luent, que mal faía com participava ab la terra qui es negra; e per ço conec lo foc que làer havía enveja. ✠ 11. No sujara la materia de laygua de la forma del

1. A, B, afigen: *elemental* i no posen la rúbrica qui vé. —2. B, color. —3. B, era secca.—4. B, dix.—5. B, lectuga.—6. A, li maua.

àer si vengués en ella ab concordança sens contrarietat. ✠ 12. La terra tocà la contrarietat del foc e de laygua, qui senfelloní contra la terra, la qual dix a contrarietat que mal tocar la faía. ✠ 13. Dix làer al foc que ell era tant fexuc que portar nol podía, el foc respòs que ell no era fexuc per sí metex, mas per la terra. ✠ 14. Plaer volc haver laygua com lo foc la havía membrada en estíu, tro que pensà quel foc la membrava per ço que la destrovís. ✠ 15. Plorà laygua car lo foc la escalfava en estíu, e clamàsen al sol; e la luna reprès[1] laygua quis clamava a son enemic. ✠ 16. Dix laygua al foc que ella era dona en la neu,[2] el foc dix a laygua quel sol era son amic. ✠ 17. Dix laygua al foc que en infern ella es molt desijada[3] per los dampnats, el foc dix a laygua que justicia es la sua muller. ✠ 18. Dix laygua al foc que ella era forts en la nit,[4] el foc dix que ell era fort en lo dia. ✠ 19. Nautumne tenía frontera per nyvern contra nestíu,[5] e en ver tenía frontera per nestíu contra nivern. ✠ 20. Ab paor e treball pujà laygua a la esfera[6] del foc pendre virtut de la luna, e ab audacia e plaer sen tornà. ✠ 21. Dix laygua al foc que ell no[7] havía natural calor en la bestia morta, e dix lo foc a laygua que ella pudía en aquella bestia. ✠ 22. Dix laygua al foc que ab ella se laven les dones la cara per ço que sien belles e blanques, el foc dix a laygua que per ell desijen les dones lurs marits. ✠ 23. Dix laygua que ella omplía les fonts en qui veníen beure les besties, el foc dix a laygua que ell omplía les botes de vi on veníen beure los homens. ✠ 24. Dix livern al estíu que ell era buyt de fredor, e lestíu dix al yvern que ell era buyt de calor. ✠ 25. Dix laygua que ella era pus grassa quel foc, e dix lo foc que ell era pus sà[8] que laygua. ✠ 26. Dix laygua que ella era pus grossa quel foc, el foc dix que ell corría més que laygua. ✠ 27. Dix laygua que ella era

1. B, respos.—2. A, nou.—3. B, desiderada.—4. B, nits.—5. A, Noptumpne tenia frontera per yuern contra stiu.—6. A, B, espera *(usual)*.—7. A, que no.—8. B, sans.

savia per ço car ajusta moltes coses, el foc dix que ell era liberal per ço car dava moltes coses. ❦ 28. Dix laygua que della era coronat lo rey en quant ella era dona en lo cervell, el foc dix quel rey[1] era arbre enversat. ❦ 29. Dix laygua quel rey havía feta fer una bella copa[2] dargent, el foc dix quel rey portava una corona daur. ❦ 30. Dix laygua que la regina[3] havía per ella blanques dents, el foc dix que la regina havía per ell rossos cabells. ❦ 31. Dix laygua que lall es vestit de blancor qui està sobre la calor del foc, e dix lo foc que loli[4] qui es de la sua natura, està en la lantea sobre laygua. ❦ 32. Dix laygua que ella era major en la mar quel foc en la pedra el ferre,[5] el foc dix que si ell havía a bastament de lenya, que ell consumaría tota laygua de la mar. ❦ 33. Dix laygua que ella regava les plantes, e dix lo foc que ell collía en estíu los fruyts de les plantes. ❦ 34. Dix laygua que ella movía lo molí, e dix lo foc que ell escalfava lo forn. ❦ 35. Dix lo foc que ell fa molla la carn, e dix laygua[6] que ella fa la durea dels ossos. ❦ 36. Dix lo foc que ell cavalca sobre laygua en lo pebre, e dix laygua que ella cavalca sobrel foc en la camfora. ❦ 37. Dix laygua que ella es longa en la carabaça, el foc dix que la sua longuea era dreta en lo datiler. ❦ 38. Dix laygua que ella refreda lo foc en lo ferre escalfat e en la pedra marbre,[7] e dix lo foc que ell escalfa laygua en la olla e en lo soffre. ❦ 39. Dix laygua que en ella vivíen los peixes, el foc dix que per ell veíen los homens de nit. ❦ 40. Dix laygua quel vi faía[8] parlar los homens en va, el foc dix que les besties pixaven aygua.

2. *Dels proverbis del tronc vegetal*

DIGUEREN les cireres a les figues que elles veníen primeres, e digueren les figues que elles eren més desijades que

1. B, que ell.—2. B, .i.ª copa bella.—3. B, reyna *(usual)*.—4. B, el foc dix quel (A, que) oli.—5. B, en la pera nil ferre.—6. A, manca fins a *e dix laygua* del proverbi qui vé.—8. A, manca fins al mot *soffre*.—9. B, fa.

les cireres. ✠ 2. Dix la cirera a la garroffa que ella era torta e negra, e dix la garrofa a la cirera que ella era tost podrida. ✠ 3. Dix la letuga que ella guaría los homens qui eren malalts, e dix lo vi que ell alegrava los homens. ✠ 4. Dix la poma al fem[1] que ell podía, e dix lo fem a la poma que ell era son parent. ✠ 5. Dix la canella que ella estava en la escudella del rey, e digueren les faves que elles estaven en les escudelles dels sants homens religioses. ✠ 6. Dix lo forment[2] quel pagès menjava lordi, e dix lordi quel pagès venía lo forment. ✠ 7. Dix lo forment que lordi tornava avena, e dix lordi quel forment tornava lull[3] qui faía mal a aquells quil menjaven. ✠ 8. Dix lo pebre que ell costava més quel forment, e dix lo forment que ell faía més de servey quel pebre. ✠ 9. Collía lo rey la rosa, el pagès collía lo forment. ✠ 10. No volía lo rey menjar figues per ço car los porcs les menjaven.

3. *Dels proverbis del tronc sensual*

Dix lo cavall al cavaller que no calía que portàs esperons, que ell iría volenter; el cavaller dix que paor faía córrer les fembres. ✠ 2. Dix lo cavall al cavaller que per ell era honrat, e dix lo cavaller al cavall que ell li donava a menjar. ✠ 3. Dix lo mul al cavall que ell era son frare, el cavall dix al mul que ell semblava a lase.[4] ✠ 4. Dix lase a son senyor que ell sabía cantar, e dix son senyor que ell sabía plorar. ✠ 5. Dix lase que ell volía dormir, e dix son senyor que ell volía anar. ✠ 6. Dix lase que trop era carregat, e dix son senyor que ell havía molts infants. ✠ 7. Dix lo ca[5] al gat que ell menjava les rates, e dix lo gat que quant dormía no tenía lo nas dejús la coa. ✠ 8. Dix la somera al ase que no contrastàs ab son senyor, car poder e art vencen totes coses. ✠ 9. Dix lo lop al moltó[6] per què estava ab home qui menuga carn e fa çabates de cuyr[7] e

1. B, al fems.—2. A, foment.—3. A, luyll: B, yuil (jull=juy, en llatí *lolium*).—4. A, B, semblaua lase.—5. B, can.—6. B, moto.—7. B, cur.

gonella de lana, e dix lo moltó al lop que ell no vivía de pedres. ✠ 10. Dix lo lop al ca per què li volía mal, e dix lo ca al lop que ell amava[1] les ovelles de son senyor, per ço car son senyor amava.

4. *Dels proverbis del tronc ymaginal*

CLAMÀ s la carn de ymaginació qui la escalfava e la creía[2] com ymaginava luxuria, e clamà s ymaginació de memoria qui li faía moure la carn com membrava luxuria, e clamà s la memoria de la voluntat qui luxuria no li faía oblidar. ✠ 2. La cabra viu[3] lo lop, que null temps no l havía vist, e hac paor, e un hom viu pintar sa muller e hac gelosía. ✠ 3. Tració tocà ymaginació, e ymaginació[4] ymaginà forques. ✠ 4. Los ulls veeren[5] una bella dona qui vestía bells vestiments, e ymaginació ymaginà la camisa[6] de la dona. ✠ 5. Un home volc comprar cavall, e ymaginació ymaginà civada. ✠ 6. Un home pregà lo rey que l feés jutge de una ciutat, e l rey ymaginà injuria. ✠ 7. Paor fa ymaginar mort, e audacia honrament. ✠ 8. Vergonya fa ymaginar defalliment, e lealtat compliment. ✠ 9. La bona fama del ermità li fa ymaginar ypocresía. ✠ 10. Ymaginació ymagina en la nit ço que no atroba en lo dia.

5. *Dels proverbis del tronc humanal*

DIX la voluntat als ulls per què guardaven les fembres belles[7] pus fortment que les leges. E vos, voluntat, digueren los ulls: com la bellea ni la legea de les fembres no sia de vostra natura, per què amats més les belles fembres que les leges?[8] ✠ 2. Orelles, dix l enteniment: per què havets plaer en oír vanitats? E vos, enteniment: dixeren les orelles, per què los homens qui les díen no reprenets? ✠ 3. Nas, dix la memoria: per què havets plaer en odorar la rosa? E

1. B, ama.—2. A, crehia: B, crexia.—3. A, ueu.—4. A, manca *e ymaginació*.—5. A, los vulls *(passim)* ueren.—6. B, camia.—7. B, per que gardauen les belles fembres.—8. B, letges.

vos, memoria, dix lo nas: per què per la rosa membrats luxuria? ✠ 4. Boca, dix la voluntat: per què trop menjats? Voluntat, dix la boca: e per què vos nom tancats? ✠ 5. Carn, dix la voluntat: com fembra vos toca, per què us escalfats? Voluntat, dix la carn: per què castedat no amats? ✠ 6. Boca,[1] dix lenteniment: per què mentits? Enteniment, dix la boca:[2] e per què vos mo consellats? ✠ 7. Cors, dix lànima: per què vos tant dormits? Anima, dix lo cors: com yo velle, vos per què[3] sots ociosa? ✠ 8. Cors, dix lànima: com havets fret, per què tremolats? E vos, ànima, dix lo cors: com havets peccat, per què havets[4] consciencia? ✠ 9. Cors, dix lànima: per què sots malalte? E vos, ànima, dix lo cors: per què no amats temprança? ✠ 10. Cors, dix lànima: per què morits? E vos, ànima, dix lo cors: per què de mi us partits?

6. *Dels proverbis del tronc moral*

VICI, dix virtut: e qui es ton pare? Virtut, dix vici: la vostra privació es ma mare. ✠ 2. Vici, dix virtut: e per què tamen tant los homens? Virtut, dix vici: per ço car vos sots ociosa. ✠ 3. Vici, dix virtut: e per què més[5] contrari? Virtut, dix vici: yo vos só[6] contrari per ço que siats gran. ✠ 4. Vici, dix virtut: e on estats? Virtut, dix vici: estic en aquel loc on vos no estats. ✠ 5. Vici, dix virtut: yo tacusaré al dia del judici. Virtut, dix vici: lo vostre franc arbitre mescusarà al jutge. ✠ 6. Vici, dix virtut: e per què no has paor? Virtut, dix vici: e per què vos no havets consciencia? ✠ 7. Vici, dix virtut: e per què ames tenebres? Virtut, dix vici: e per què vos no anats de dies? ✠ 8. Vici, dix virtut: has frare? Virtut, dix vici: la pena que haurets serà ma germana. ✠ 9. Dix virtut que ella estava en lanell del rey; e dix vici que ell estava en la voluntat del rey. ✠ 10. Dix virtut a vici que ella lo fería en lome pobre; e dix vici que ell sen clamaría[7] al home ric.

1. A, gloria.—2. A, bonea.—3. B, com yo (A, pus) uelle per que uos.—4. A, com hauets.—5. B, mets.—6. B, yous son.—7. A, clamaua.

7. *Dels proverbis del tronc imperial*

BONTAT dix al mal príncep que ell li ha mort[1] son fill qui havía nom bonificar. ✠ 2. Mal príncep,[2] dix granea: e per què m tenets ociosa en bontat? ✠ 3. Mal príncep, dix duració: bontat me reprèn car te fas durar. ✠ 4. Desirà la granea quel poder del mal príncep fos en[3] poquea. ✠ 5. La follía del mal príncep près e encarcerà la saviea del seu poble. ✠ 6. La voluntat del mal príncep exilà[4] amar de la voluntat del seu poble. ✠ 7. La virtut del poble del mal príncep portava vici en son coll. ✠ 8. La boca[5] del mal príncep no haurà[6] vergonya de mentir. ✠ 9. La vana gloria del príncep sembra treball en son regne. ✠ 10. Mal príncep fa confusa la consciencia del seu poble. ✠ 11. Negún mal príncep ha concordança ab son poble. ✠ 12. Neguna contrarietat es pus mala que contrarietat de príncep e de son poble. ✠ 13. Començà lo príncep a fer mal, e seguí lo lo seu poble. ✠ 14. Aquell príncep es bo qui està en lo mig loc de[7] son poble. ✠ 15. En lo mal príncep es perduda la fi el compliment de son poble. ✠ 16. Major senyoría ha príncep per poc poble qui sia bo, que per gran qui sia mal. ✠ 17. Egualtat de justicia saviea e karitat se covè a príncep. ✠ 18. Aquell príncep ha menor honor qui desonra son poble.

8. *Dels proverbis del tronc apostolical*

VOLUNTAT, dix bontat: per què has elet mal prelat? Bontat, dix voluntat: e per què vos nom fets bona? ✠ 2. Desiderava granea quel prelat fos de gran linatge;[8] e dix saviea que més val ella en judici que granea en linatge. ✠ 3. Sens karitat e saviea judici de prelat[9] no pot durar. ✠ 4. Poder de bon prelat està volenter en cercle e no en angle. ✠ 5. Pe-

1. B, que ell a mort.—2. B, Mals princeps.—3. B, per.—4. A, exala.—5. A, bonea.—6. B, auia.—7. A, en lo mig de.—8. B, linyatie *(passim)*.—9. B, manca fins al mot *prelat* del proverbi qui vé.

nedís voluntat e plorà[1] per ço car havía elet prelat sens saviea. ✠ 6. Corregren saviea e voluntat a elegir prelat, e fo enans a la elecció voluntat que saviea. ✠ 7. Virtut de prelat es pus bona que la virtut del sol. ✠ 8. La mentida del prelat aucíu la veritat de son poble. ✠ 9. Aquell prelat es arbre enversat qui no mostra les carreres de gloria. ✠ 10. Negún prelat deu confondre[2] ni minvar son offici. ✠ 11. Tot prelat es bo en qui devoció e saviea han concordança. ✠ 12. Contrarietat de prelat e de príncep es trop mala e perillosa. ✠ 13. Santedat de prelat es començament de la lealtat de son poble. ✠ 14. Lo lit de prelat deu esser en lo mig loc de devoció e saviea. ✠ 15. Negún home es pus complit de honrament que bo prelat. ✠ 16. Negún hom ha major offici que prelat. ✠ 17. En egualtat de karitat e saviea es prelat elegible. ✠ 18. Negún hom es en menor bontat que mal prelat.

9. *Dels proverbis del tronc celestial*

De moltes formes incorrumpibles se segueix[3] cors incorrumpible. ✠ 2. De formes qui sien primeres en moviment se seguex primer movible.[4] ✠ 3. Lo primer moviment no dona natura de cessament. ✠ 4. Enaxí son[5] les formes del cel primeres per lugor, com per moviment. ✠ 5. Enaxí san les formes del cel a primer cercle, com a primer moviment. ✠ 6. Enaxí san les formes del cel a major moviment, com a major cercle. ✠ 7. De major rotonditat[6] se seguex major mobilitat. ✠ 8. De formes redones en natura se seguex cors redón. ✠ 9. Simple moviment circular no passa per mijà. ✠ 10. Negún circular moviment es fexuc ni leuger.

10. *Dels proverbis del tronc angelical*

Negún bon àngel ha freytura. ✠ 2. Mal àngel no ateny neguna fi. ✠ 3. Negún àngel ha primer ni derrer. ✠ 4. En

1. A, plor.—2. B, comfundre.—3. B, incorrumpables se segueys (*formes usuals*).—4. B, mouable.—5. A, com son.—6. B, reconditat.

negún àngel està dubitació. ✱ 5. Negún àngel es leuger ni fexuc. ✱ 6. Negún àngel es daltre àngel. ✱ 7. Negún àngel es estès en loc. ✱ 8. Negún àngel es ociós. ✱ 9. Negún bon àngel pot esser près. ✱ 10. Negún mal àngel està franc.

11. *Dels proverbis del tronc eviternal*

En eviternitat no està terme en la fi.[1] ✱ 2. Lo cap de eviternitat està en temps e la coa en eternitat. ✱ 3. Eviternitat no ha mijà. ✱ 4. En eviternitat no ha estès moviment. ✱ 5. En eviternitat no moltiplica nombre. ✱ 6. De eviternitat negún ens pot exir. ✱ 7. Eviternitat es mirall de eternitat. ✱ 8. Neguna creatura pot esser major que eviternitat. ✱ 9. Aytant durarà eviternitat com eternitat. ✱ 10. Eternitat e eviternitat han feta companya.

12. *Dels proverbis del tronc maternal*

Pus que nostra Dona es egual a pietat, no sia null hom della[2] desesperat. ✱ 2. Si negún està ple de consciencia e de plor, està nostra Dona plena de pietat e damor. ✱ 3. Nostra Dona ha tal virtut, que pot levar[3] tot hom caút. ✱ 4. Qui toca nostra Dona ab mercè clamar, ella respòn ab perdonar. ✱ 5. Qui de nostra Dona té reclam, null demoni li pot fer dan.[4] ✱ 6. Nostra Dona ha gran desir que hom la toc ab penedir. ✱ 7. Anc nostra Dona no fallí a home qui bes penedí. ✱ 8. Qui per nostra Dona vol esser amat, faça tant que son Fill sia honrat. ✱ 9. Nostra Dona ha maternal amor a tot penident peccador. ✱ 10. De nostra Dona ha aón[5] qui loa son Fill per lo mon.

13. *Dels proverbis del tronc cristinal*

Toca la humana natura la divina ab pietat de son poble, e membra la divina natura la sua creatura. ✱ 2. Toca la

1. B, no esta termen en la fin.—2. B, no sia della null hom.—3. B, liuar.—4. B, daun.—5. P, *habet sufficientiam.*

amor humana la divina ab pietat de son poble, e membra la amor divina la passió que Jesu Christ hac en la creu per honrar la divina natura. ✠ 3. Prega la humana natura la divina per son poble en presencia de nostra Dona. ✠ 4. La natura humana ama son poble, e la natura divina ama la humana. ✠ 5. Neguna creatura es tan bona en sí metexa com en Deu. ✠ 6. Més pot Deus de creatura dintre sí meteix, que defora. ✠ 7. Més pot Deus amar creatura per encarnació, que per creació. ✠ 8. Més pot Deus participar ab creatura per encarnació, que per entendre. ✠ 9. Sens encarnació no pogra esser major concordança de natura divina e humana. ✠ 10. La major unitat de creatura fo feta en la unitat[1] de la divina natura.

14. *Dels proverbis del tronc divinal*

Dix bonea divina que ella volía de sí metexa bo e volía esser aquell bo, e la voluntat enaxí ho volía el poder enaxí ho complía. ✠ 2. Dix la bonea divina que ella volía esser en bo e volía esser aquell bo, e la saviea enaxí ho sabía el poder enaxí ho complía. ✠ 3. Dix la bonea que ella volía esser per bo e volía esser aquell bo, e la granea hi consentía el poder ho complía. ✠ 4. Dix la bonea que ella volía[2] bonificar, e dix voluntat que ella lo volía amar, e dix saviea que ella lo volía saber, e dix eternitat que ellal volía eternar, e dix granea que ellal volía infinir. ✠ 5. Dix bonea que ella volía bonificar qui fos Deu, e dix poder que ell lo li podía donar, e dix voluntat que ellal volía amar, e dix saviea que ellal podía saber, e dix eternitat que ellal podía eternar. ✠ 6. En la substancia està substanciat[3] bonificar de bontat. ✠ 7. En la substancia està substanciat infinir de infinitat.[4] ✠ 8. En la substancia està substanciat eternar de eternitat. ✠ 9. Vol la divina voluntat que sa[5] substancia sia karitat. ✠ 10. No

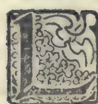
1. B, fo feyta en unitat.—2. A, uolia esser.—3. A, substanciant.—4. B, infinit.—5. A, la.

vol la divina voluntat que en la sua substancia sia ociositat.

III

De les branques del Arbre exemplifical[1]

1. *Del exempli de la branca elemental*

o foc làer laygua e la terra sencontraren en differencia concordança contrarietat; e per açò dix començament a differencia que enaxí li era près, com près a una dona de son marit. – Començament, dix differencia: còm fo axò?

¶ Recontas, dix començament, que una dona havía marit, lo qual molt amava per raó del matrimoni en que era ab ell e per los fills quen havía, los quals molt amava. Aquella dona era molt savia e bé acostumada, el marit era home luxuriós e prodigós,[2] e destrovía los seus bens. E per açò la dona no podía estar[3] sens amar e desamar, ni trobava fi en qui pogués reposar; car son marit nol podía perfetament amar per raó dels defalliments[4] que li veía, ni nol podía desamar de tot en tot per ço car en la fi de matrimoni e de sos infants lamava. E per açò vos, differencia, dix començament, no porets[5] haver repòs en concordança ni en contrarietat, com siaço que cascún element se sia encontrat ab altre en concordança e en contrarietat, sens que de concordança e de contrarietat nos poràn[6] partir, ni yo no trob mijà per lo qual pusca venir a la fi sens treball. E com son a la fi prenme enaxí com près a una dona. – E còm fo axò? dix differencia.

1. A, B, exemplifical elemental (manca la rúbrica qui vé).—2. B, prodigus.—3. A, esser.—4. B, falliments.—5. B, poriets.—6. B, poden.

¶ Recontas, dix començament, que un cavaller e sa muller e son fill preseren sarraíns. El rey dels sarrayns dix a la dona que sen anàs franca[1] ab son marit o ab son fill; e car la dona no sabés[2] triar qual pendría, no sabía anar ni romanir; car dolor e karitat la teníen empatxada, en tant que de la libertat quel rey li donava no sabía usar. E enaxí estava e plorava, e sa voluntat en romaner ni en anar res no començava ni reposava. E adoncs conec differencia que per lencontrament que havíen fet los elements en ella, li covenía grans treballs sostenir.

2. *Del exempli de la branca vegetal*

LAPPETITIVA retentiva digestiva e expulsiva sencontraren en temprança; e per açò reptà la mort lo dia. E adoncs lo monge dix a Ramon que li exposés aquella semblança.

¶ Recontas, dix Ramon, que la mort e la nit sempreseren ques combatessen ab lo dia e la vida. Mas la mort volc fer companya[3] ab lo dia per ço que mills pogués destrovir la vida; e per raó del instinct natural que vida e dia han en concordança, conec lo dia la falsía de la mort, e consentí a les paraules de la mort per ço que la pogués enganar e mills esser contra la nit; e dix que ell volía haver sa amistat[4] en temprança qui fos de les branques del Arbre vegetal, e la mort consentí en aquella amistat[5] e foren amics en semblança e no en lealtat. E com venc a la nit,[6] la vida el dia aucieren la mort en temprança, la qual mort dementre moría reptava lo dia qui ab la vida havía feta companya e car no li havía grat en quant no era estada contraria[7] a temprança, a la qual havía lexat pendre hostal de dia; el dia li responía que ell volía esser leal a la vida per ço car ab lealtat havíen feta companya. E adoncs la nit reprès[8] la

1. B, francament.—2. B, sabia.—3. A, compannya o companyna? *(usual)*.—4. B, sanitat.—5. B, amistansa (corregit).—6. B, e cant uench en lanit.—7. B, que ab uida auia feyta companynia *(passim)* car no lin auia grat en quant no era contraria estada.—8. B, represes.

mort, a la qual dix que enaxí com ella sab més en gola que en temprança, sab més la vida en temprança que en gola, e per açò no era meravella sil dia en temprança la havía enganada.

3. *Del exempli de la branca sensual*

RECONTAS que una rata estava ab sa[1] filla en un forat; e aprés daquell forat estava un gató petit qui jugava[2] ab una ploma. E adoncs la rata dix a sa mare que ella volía jugar ab aquell gató[3] qui discreció no havía, car si discreció hagués no jugara ab aquella ploma; e car no havía discreció no conexería la natural contrarietat qui es enfre los gats e les rates; e encara, que sería bo sis podía metre ab ell en amistat, car per la amistat poría esser quel gató com sería gran no li feés mal e que li lexàs menjar del blat que gat no menuga. Respòs la rata a sa filla e dix que no sabía ço que una dona havía dit a son marit.[4] – E com fo axò? dix la filla de la rata a sa mare.

¶ Filla, dix la rata:[5] recontas que un burgès aucís un cavaller[6] qui havía un infant poc, el burgès havía una poca filla. Acort fo emprès ques feés matrimoni enfre[7] lo fill del cavaller e la filla, per ço quels amics del cavaller e del burgès haguessen pau. E adoncs com lo burgès volc donar sa filla a aquell fill del cavaller, la muller del burgès dix a son marit aquestes paraules:

¶ Recontas quel cavall el leó feeren companya e empreserense que anassen en romería. El cavall demanà si trobaría en la carrera herbes[7] que pogués menjar, car sens menjar no podía anar; el leó dix que anassen en nom de Deu, que nol calía demanar de vianda, car Deus ne daría. E adoncs com lo cavall consirà quel leó[8] no havía

1. A, la.—2. B, e prop daquell forat estaua .i. gat petit que iogaua.—3. B, gatoli (forma repetida més avall).—4. A, *afig:* de sa filla.—5. B, mare.—6. B, mata .i. caualler.—7. A, ques fes matrimoni emfre.—8. B, erba en la carrera.—9. B, manca fins al altre mot *leó*.

ansia de vianda, cogità quel leó qui no menjava herba, si no trobava que menjar auciuría e menjaría son companyó, com siaço que en les besties sia major necessitat menjar que companyía servar. E adoncs lo cavall no volc anar en romería ab lo leó ni ab ell estar en companyía, jatsiaco que enfre amdós no fos fellonía. E adoncs lo burgès no volc fer lo matrimoni, car los cavallers son ergulloses e viven de honrament e no perdonen a fellonía, en tant que res noy val companyía.[1]

4. *Del exempli de la branca ymaginal*

Recontas que una ovella havía dos anyells. Un dia sesdevenc, mentre que ella estava en un prat ab amdòs sos fills, que un lop li près un de sos fills e denant ella laucís[2] el menjà, sens que la ovella no fogía al lop, ans lo pregava que no li auciés son fill e quel li retés, e plorava e cridava molt fort de la dolor que havía com veía son fill menjar qui cridava a sa mare que li vengués ajudar. Dementre quel lop menjava lanyell, un corb e un colom estaven en un arbre, qui hagren oídes les paraules que la ovella hac dit[3] al lop al qual hagren vist menjar e auciure lanyell. Aprés quel lop sen fo anat, un home venc qui près laltre anyell, lo qual aucís denant la ovella, e aquell menjà ab altres homens que havía convidats. E adoncs la ovella sagenollà e levà los ulls[4] al cel e loà Deu e beneí, qui li havía donat fruyt a servir home, lo qual home es creat a servir Deu; e adoncs la ovella fo alegra e oblidà la ira que havía haguda de son fill quel lop li havía mort e menjat. E adoncs lo colom dix al corb que molt se[5] meravellava de la ovella qui no havía discreció en pregar lo lop qui era son enemic ni havía ymaginada la enamistat qui era enfre los lops e les ovelles, ni per que no era estada irada del anyell quel home havía menjat. Respòs lo corb e dix aquestes paraules:

1. B, noy uall companynia,—2. B, e dauant ella locis.—3. B, ac dites.—4. B, saginolla e leua sos ulls.—5. B, sen.

¶ Recontas que un pastor havía fill e un leó près lo seu fill, e dementre que laucía[1] el menjava, lo fill del pastor cridava a son pare que li ajudàs. El pastor, qui discreció havía, anà al leó e tolcli son fill sens que negunes armes no portava: lo qual pastor no estec a la ymaginació de paor que del leó devía haver, ni encara, a discreció, car[2] no venía contra ell armat, e estava a la karitat que havía a son fill. Per que enaxí la ovella no hac paor del lop, car la amor que havía a son fill li feu oblidar la paor e no li lexà ymaginar lo perill ni la enamistat qui es enfre los lops[3] e les ovelles, ans li feu haver esperança en son enemic, en quant pregava lo lop que li retés son fill que mal no li feés. E adoncs lo colom[4] conec que gran cosa era karitat, qui en lo pastor destruí discreció e en la ovella ymaginació. E adoncs demanà al corb[5] quel certificàs per què la ovella no havía haguda ira del home qui li havía menjat[6] son fill.

¶ Recontas, dix lo corb, que un cavaller havía .j. gran lebrer que molt amava, ab lo qual anava[7] pendre los cervos els cabirols. Esdevencse .j. dia quel cavaller ab son cavall tot sol anà caçar ab lo lebrer en un gran boscatge luny de son castell. Esdevencse que com fo en aquell boscatge venc un cavaller qui era son enemic e venc guarnit, e aucís lo cavaller e menàsen lo cavall, el lebrer romàs prés[8] de son senyor tot aquell dia e tota la nit; e lendemà venc .j. lop qui volc menjar lo cavaller mort, mas lo lebrer lo deffensava e ab lo lop hac gran batalla, en tant quel lop hac a fogir. El lebrer hac gran fam, en tant que segons estinct natural, en voluntat li venc que jaquís son senyor e que anàs menjar al castell del pa; mas hac paor quel lop no tornàs e que menjàs son senyor, e per açò de son senyor nos volc partir, ans estec tant prés dell, que de set e de fam morí. E per açò lo colom entès quel lop significava lo lop

1. B, quel oceya.—2. B, cor.—3. B, e la enamista que es enfre lo lop.—4. B, colum *(passim)*.—5. A, el corb.—6. B, que meniat li auia.—7. B, amaua.—8. B, prop *(usual)*.

qui lanyell menjava, el ca[1] quis lexava per son senyor morir sens discreció, ymaginava que ell era obligat a morir per son senyor a servir e guardarlo de desonor, pus que Deus lavía creat en servitut del cavaller, al qual havía promès quel serviría de son poder; axí com la ovella, qui volc servir Deu en servir home ab son fill, qui hac gran plaer car aquell home qui menjà son fill era just e amic de Deu; car si fos injust e en peccat, enaxín fora irada[2] com del lop qui menjà son fill.

5. *Del exemple de la branca corporal humanal*[3]

RECONTAS que un leó tenc parlament, e demanà a son poble si havía de res fretura en son regne ni si en son regne havía neguna bestia qui fos a ell desobedient. El cervo dix que en son regne no havía pau, car lome el cavall faíen guerra a les besties, les quals aucisía lome ab sagetes;[4] el leó demanà consell a la volp, qui es bestia molt savia, la qual dix al leó aquestes paraules:

¶ Sènyer: lome es bestia qui usa de art ab que venç e aucíu les besties, car ell cavalca en lo cavall qui fort corre, e porta arc e sagetes ab que aucíu les besties; e per açò sería bo que vos haguessets pau ab home, car per ço car home[5] usa de discreció e sab cavalcar en cavall e trer[6] ab ballesta qui de luny aucíu les besties,[7] es pus fort que vos, car quant li defall força, ell sajuda ab maestría. E per açò sería bo que vos li trametessets missatgers qui parlassen pau enfre vos e ell, e homens qui fossen de la sua cort e amics vostres qui li dixessen bé de vos e us feessen[8] a saber lo seu ardit el seu estament, per ço que vostres besties se poguessen dell deffendre com los[9] volría fer mal. El leó tenc per bo ço que la volp dit havía, la qual dix al

1. B, qui meniaua lanyell el can *(passim)*.—2. B, e en peccat mortal enaxi ne fora yrada.—3. A, e humanal.—4. B, oceya lome ab ses sagetes.—5. B, que homo.—6. A, treer.—7. B, ociu los besties.—8. B, ben de uos eus fesessen (A, fessen).—9. B, lur.

leó que ella iría volentera en aquella missatgería; mas lo ca[1] dix al leó que no era bo que la volp fos missatge, per ço car ella menjava gallines les quals estàn ab home, e encara per ço car[2] sera enantada a fer la missatgería. El leó conec que ell deía veritat, e elegí lo ca[3] a esser missatge; mas lo lop dix al leó quel ca cercava les besties que lome aucisía e que ell volía anar a home per ço car volía menjar pa;[4] e açò dix lo lop per ço que lo ca no anàs al home guardar[5] les ovelles. El leó consentí al consell del lop e demanà al ca si era bo quel lop anàs fer la missatgería;[6] el ca consentí quel lop hic anàs per ço que lome lauciés, car ell menuga[7] les ovelles. E car lo lop hac gran voluntat de menjar ovelles, anà en la missatgería;[8] e no consirà lo perill seu per raó de la enamistat qui es enfre ell e lome, e adoncs demanà licencia e anà en la missatgería; e quant fo vengut a home, enans que pogués dir ses paraules ni mostrar les letres,[9] lome trasc ab una sageta al lop e aucíslo, e fo perduda la missatgería.[10]

6. *Del exempli de la branca esperitual humanal*

RECONTAS que memoria enteniment e voluntat volgren pujar al cel e[11] vèer Deu e haver la sua amistat, e adoncs fo contrast en elles, car cascuna volc anar primera per ço que enans que laltra veés la bontat de Deu e la sua granea. Allegava memoria que ella devía anar primera, car ella membrava primerament los objects que lenteneniment e la voluntat preníen, e com los havíen lexats ella los estojava; e per ço devía anar primera. Allegava lenteniment que ell devía anar primer per ço car ell mostrava a la voluntat los objects, e ell faía lo lum en la memoria ab lo qual la voluntat atrobava aquells. E la voluntat allegava e deía

1. B, qua.—2. B, ni encara per so cor.—3. B, e elesch lo can.—4. B, com ell uolia meniar pan.—5. B, gardar al home.—6. B, anas en la missatieria.—7. B, locies car ell menia.—8. A, manca l'incís qui vé, fins al altre mot *missatgeria*.—9. B, ni mostras ses letres.—10. B, la missatgeria dell.—11. a (?): B, per.

que ella devía[1] anar primera per ço car ella havía virtut major que lenteniment ni la memoria, en quant podía amar ço que lenteniment no pot entendre ni la memoria membrar adoncs com los homens volen remembrar e entendre algunes[2] coses qui ja son estades membrades e enteses en lo temps passat, e en lo temps present no les pot membrar ni entendre, les quals la voluntat vol amar. Dementre que totes tres estaven en aquest contrast, un rossinyol venc en aquell arbre a la ombra del qual estaven les .iij. dones, e quant hac entès lo contrast en que elles estaven, dix a elles que no sabíen ço quel gentil dix al crestià e al jueu e al sarraí en un *Libre* que feu Ramon *del gentil e dels .iij. savis.* – E còm fo axò? digueren les dones.

¶ Recontas que un cristià e un jueu e un sarraí se disputaven denant un gentil quils pregà que no disputassen per auctoritats, les quals son membrades e amades e sotsposades, mas segons la natura del enteniment[3] no son enteses en quant son creegudes; mas que disputassen segons natura dargument e demonstrativament. E adoncs lenteniment anà primer e feu lum a la memoria e a la voluntat si les posicions que fetes havem[4] eren veres o falses. E adoncs les .iij. dones ordenaren que intelligencia anàs primera; mas contrast fo enfre la voluntat e la memoria qui iría aprés lenteniment. Mas lo rossinyol partí aquell contrast e anà la voluntat primera e la memoria derrera, per ço car dix aquestes paraules:

¶ Recontas quel temps esdevenidor el temps pretèrit vengren albergar a un hostal qui era dun prohom qui havía nom moviment, e menaren un ase qui portava vianda. Aquell prohom dix que no[5] obriría la porta del hostal al ase tro que ells se fossen avenguts qual devía entrar[6] primer, ol cap del ase o la coa; e adoncs leugerament lo temps esdevenidor

1. B, que deuia ella.—2. B, alcones.—3. B, denteniment.—4. B, auien (corregit).—5. B, qui aportaua la uianda. aquell prosom (A, proom) dix que ell no.—6. B, intrar *(passim)*.

e pretèrit sacordaren quel cap del ase devía entrar primer segons natura de son moviment; e adoncs entrà lase el cap primer. E aprés demanà qual de ells devía entrar primer, e ells digueren que ja era determenat en lentrament del ase; e adoncs entrà lo temps esdevenidor primer e aprés lo pretèrit. Conec, doncs, la memoria, qui ha major concordança ab les coses passades que ab les esdevenidores, que la voluntat devía anar aprés lenteniment e ella derrera.

¶ Dementre que les .iij. dones al cel pujaven, com hagren molt anat es foren acostades al sol,[1] lenteniment fo ujat e no poc sofferre la gran calor del sol; e adoncs dix a la voluntat que anàs primera qui no temía la calor del sol. Anà la voluntat primera e la memoria en aprés e lenteniment derrer qui res no entenía, mas que sotsposava esser ver ço que la voluntat e la memoria affermaven de Deu e de la sua gran bontat.

7. *Del exempli de la branca moral*

RECONTAS que un rey volc trametre missatge al emperador, e dix a son consell, qui era de les .iiij. virtuts cardenals e de les .iij. theologicals, que ell volía trametre .ij. de elles per missatge e que sen avenguessen; les quals[2] no sen pogren avenir, car totes eren mester[3] en la missatgería. E per açò lo rey elegí[4] un cavaller qui fo missatge, en lo qual fossen totes les virtuts; e aquell cavaller dix al rey si ell sabía que lemperador fos just, car si no era just res noy valría justicia, e si no era savi res noy valría prudencia; emperò fos fort o no fort, bonay sería[5] en la missatgería' fortitudo ab que en lemperador fos karitat; car si en ell no era karitat ni justicia, ell no poría ab sí metex menar esperança, com siaço que emperador haja major poder que rey. E adoncs lo rey dix al cavaller que ell volía vençre

1. B, e foren acostades al çel.—2. B, sen auinguessen. los quals.—3. B, mesters.—4. B, elesch.—5. B, fos forts o no forts bona seria.

lemperador ab la sua prudencia, si en lemperador prudencia no havía [1] ni justicia, com siaço que justicia e prudencia hajen ab art e ab maestría major concordança que poder e ignorancia, e per açò podía menar en sa companyía esperança. E adoncs lo rey donà [2] certs capitols escrits al cavaller, segons los quals degués [3] fer la missatgería sens creximent e mudament de aquells e sens altra novitat; e adoncs lo cavaller sescusà e dix que no iría en la missatgería, car no podría menar ab sí prudencia ni esperança. [4] E adoncs lo rey donà licencia al cavaller que pogués usar en la missatgería de prudencia francament per ço que pogués usar de maestría, e hac en lo cavaller esperança per la prudencia e la karitat quey sabía.

8. *Del exempli de la branca imperial*

RECONTAS que en la cort de .j. rey molt savi havía un baró qui era hom molt luxuriós e mal acostumat, e un saig [5] qui era cast e de bones costumes. Aquell rey feu un gran parlament e vestí ab sí molts barons de cendat; e aquell barò qui era luxuriós el saig, vestí de vil drap. Gran meravella hagren tots los [6] homens daquell parlament per ço car lo rey havía vestit lo barò el saig de egual drap, el barò sen tenc [7] fort per aontat el saig per honrat; e demanaren al rey quels esposés aquell exempli, el rey dix aquestes paraules:

¶ Era un cavaller qui havía molt bella muller, e aquella era molt luxuriosa e posavas en la cara blanquet e colors [8] per ço que paregués [9] bella. Un dia sesdevenc quel cavaller demanà a [10] sa muller que li digués veritat, car si no la li deía, ella auciuría; [11] e ella dix que li diría veritat ab que no la auciés si la veritat li deía. E adoncs lo cavaller

1. B, no auia prudencia.—2. B, dona lo rey.—3. B, ell degues.—4. B, no podia menar ab si prudencia e esperansa.—5. B, sag *(passim)*.—6. B, agren los.—7. B, se tench.—8. A, color.—9. B, pares.—10. A, B, manca *a*.—11. B, ell la ociuria.

demanà a sa muller, bellea en qui era pus blanca e pus nedea, o[1] en la sua cara o en la entenció per que si posava les colors; e la dona respòs que bellea era blanca e clara en la sua cara, e que en la sua entenció era lo contrari, car leygs pensaments havía de que la entenció vestía, per raó de la qual la sua cara ornava e pintava. E adoncs demanà lo cavaller a la muller, bellea en qui era pus bella, o en la cara o en la voluntat; e la muller dix que aytant com lànima val més quel cors, pot esser bellea pus bella en la voluntat que en la cara. E adoncs lo cavaller vestí la sua muller de vil[2] drap per ço car la sua entenció era leja. E adoncs lo baró qui era luxuriós èls altres qui eren en lo parlament, conegren quel rey havía vestit lo baró de vil drap per ço car la sua ànima era leja. Emperò lo sayg no fo[3] pagat daquell exempli, al qual lo rey dix[4] aquestes paraules:

¶ Recontas que un briant[5] se clamava de Deu per ço car lavía fet tan poca creatura e havía fet lome tan gran e tan honrat. E adoncs Deus posà lo briant en lome, en lo qual lonrà en quant lavía posat en la sua companya e quel briant lo menjàs e quel home no fos ergullós per son honrament, e quel briant oblidàs la sua poquea e viltat en la companyía en la qual era ab lome[6] e en ell honrat. Aprés, quant lo rey hac dit aquest exempli, lo saig dix al rey que ell no sabía ço que la garça dix al colom. – E còm fo axò? dix lo rey.

¶ Recontas, dix lo saig, que dues simies havíen posada lenya sobre una luerna, la qual se cuydaven que fos foc, e car havíen fret, volíen encendre el foc e ques calfassen. Lo colom dix a les simies moltes vegades[7] que no era foc la luerna e que ben paría que les simies, qui solíen esser homens, havíen tant leja[8] figura en semblança domens;

1. B, manca *o*.—2. B, dun uil.—3. B, per so car la sua entencio era letia e la sua anima. Empero lo saig ne fo.—4. A, al qual dix.—5. P, *cirmia que dicitur vermicula: que in manibus generatur.*—6. B, en la compannya en la qual era ab home.—7. B, de vegades.—8. B, leiga.

e la garça dix al colom que no volgués castigar lome tort e obtinat, car poría hi haver dan,[1] per ço car tort obtinat nos lexa castigar e dona dan a aquells quil castiguen. Lo colom no volc creure la garça del consell que li donava, e cuydàs que no loíssen les simies de un alt arbre en que ell estava. E adoncs devallà en la terra prés de les simies, e dixlos que no era foc la luerna; e adoncs les simies prengueren lo colom e laucieren e menjaren.[2] E la garça dix que ella[3] havía perdudes ses paraules en lo colom, emperò en sí metexa les havía atrobades, car de ço que dit havía, havía esperiencia.

9. *Del exempli de la branca apostolical*

Recontas que honrament e saviea anaren en peregrinatge[4] e quant foren a un hostal albergats, saviea adobà de menjar e mès la taula e posà pa negre sobre blanques tovalles, e les tovalles se tengren a desonor, car lo pa negre estava sobre elles; el pa dix[5] que elles no foren blanques ni senceres si ell fos blanc. E adoncs honrament conec quel pa era amic de saviea e no volc daquell menjar, e dix a saviea que li donàs pan blanc, la qual respós e dix que ella[6] no volía dar pan blanc si no estava sobre negres e sutzies[7] tovalles. Tot aquell dia e la nit estec honrament que no volc menjar, e lendemà meterense en lo camí, e dementre anaven[8] atrobaren .ij. lops quis combatíen ab .ij. cans. Dementre que enaxís combatíen, venc un lebrer qui era germà de la un ca e volc ajudar a son frare, e aquell li dix[9] que ajudàs al altre ca primerament, al qual ajudà lo lebrer e amdós venceren e aucieren lo lop, e en aprés vengueren auciure[10] laltre lop. E com amdós los lops foren morts, el lebrer dix a son frare per què havía volgut que ell hagués

1. B, poyriay auer daun.—2. B, el ocieren el meniaren.—3. A, ell. —4. B, pelegrinatge.—5. B, sobre les toualles. el pa negre dix.—6. B, respos que ella.—7. B, rotes.—8. B, que anauen.—9. A, e aquell dix. —10. B, uengren ociure.

enans ajudat al altre ca que a ell,[1] e ell dixli que si primerament hagués ajudat a ell e fos ujat, que puxes no volgra ajudar al altre ca qui no es[2] son frare e pogra esser quel lop lauciés; mas en quant ell se confiava[3] en la sua fraternitat, pensà que per ujat que fos, que ell li vendría ajudar, car la amor que li havía li daría virtut e força. E adoncs dix saviea a honrament que bona era karitat en companyía; per que ella no volía anar ab ell en companya, car ell no amava[4] neguna cosa sino sí metex, e volía que totes coses lo servissen[5] e ell no volía servir ni ajudar a negú. E adoncs saviea se partí de honrament, e honrament anà tot sol aquell dia; e quant fo a una ciutat[6] no sabé demanar lostal del bisbe, e en casa de un pagès ell entrà. E aquell pagès menjava ab sa muller e ab sos infants, e aprés[7] de la taula estava un ase e un porc e un bou; e honrament menjà daquell pa negre quel pagès menjava, e sèc ab lo pagès en la taula on havía negres tovalles e rotes, e nos podía abstenir de menjar per la gran fam que havía, ja fos quel pa e les tovalles fossen negres. Com lo pagès hac menjat, ell dix a honrament que li ajudàs a menar lo bou e lase a laygua,[8] e honrament respòs que ell no era nodrit a anar derrera[9] los bous e els asens, mas a cavalcar[10] en cavall; e levàs de la taula e dix al pagès que li feés un bell lit en que pogués dormir, e que[11] gitàs lo porc de la casa.

10. *Del exempli de la branca celestial*

MALEÍ lestrolomià[12] son maestre. – Ramon, dix lo monge: e còm fo axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que en una ciutat venc un estrolomià la fama del qual era gran. Lo rey de aquella ciutat dix a aquell estrolomià que guardàs quant devía

1. B, al altre can que ad *(passim)* ell.—2. A, qui es.—3. A, ell confiaua.—4. A, no uolia anar ab ell no anaua.—5. B, li seruissen.—6. B, ciotat.—7. B, enfans. e prop.—8. B, lase el bou al ayga.—9. A, derrer. —10. B, en caualcar.—11. B, e que ell.—12. B, lestrenomian.

morir; e lestrolomià dix quel rey devía morir aquell[1] any. El rey cuydàs que lestrolomià digués[2] veritat, e per la paor de la mort no podía menjar ni dormir, en tant que per paor se moría. Aquell rey estava ab aquell estrolomià e ab un seu diciple[3] tot dia en la cambra, e faía guardar al estrolomià si per ventura[4] havía errat en lo compte ni en la art de astrolomía, per ço car desirava que lestrolomià trobàs que ell pogués molt viure; e lestrolomià acertavali tota hora que ell no podía passar aquell any. Dementre quel rey estava enaxí en tristicia e en dolor, esdevencse que un altre rey li tramès una donzella qui era nodrida ab verín[5] e no menjava neguna cosa sens verín; e lestrolomià dix al rey que ell no podía creure que aquella donzella vivís ab verí, car no podía[6] sostener la sua sciencia, e majorment que ella[7] era nada sots la senyoría den Aries qui es de complecció humida e calda, la qual es contra la complecció del verí qui es secca e freda. Els missatgers qui havíen menada[8] la donzella en presencia del rey e del estrolomià, donaren a menjar e a beure[9] a la donzella verí; sí que la donzella no havía mal de ço que menjava ni bevía. E adoncs lo rey hac un poc de plaer e pensàs que la art destrolomía[10] no donàs tota hora ver judici; emperò per la gran paor que havía de la mort, la esperiencia de la donzella no gità de son cor la paor de la mort, car trop la havía ymàginada. E enaxí lo rey estant en paor e en tristor,[11] un savi cavaller qui era molt gran amic del rey, venc veer lo rey e demanàli[12] què havía. El rey li dix secretament que ell devía morir aquell any, segons que aquell estrolomià qui denant li estava, ho deía per sa sciencia. E adoncs lo cavaller conec que lestrolomià ab algún hom de aquella ciutat tractava[13] la mort del rey, car lestrolomià deía quel rey

1. B, en aquell.—2. B, dixes.—3. B, ab lestronomian e ab .i. seu dexeble.—4. B, auentura.—5. A, venin (manca fins al altre mot *verin).* —6. B, nou podia.—7. B, car ella.—8. B, amenada.—9. A, a beure e a menyar.—10. B, destronomia.—11. B, e tristor.—12. A, demanal.—13. A, cercaua: B, tractauen.

devía morir aquell any per ço quel rey morís de paor. E adoncs lo cavaller dix al estrolomià si sabía ell quant devía viure; e lestrolomià dix al cavaller que la sua vida no era más de .x. anys. El cavaller dix un dia[1] al estrolomià si ho sabía bé verdaderament ço que deía, e lestrolomià dix que gran temps havía que ell era cert del terme de la sua mort; e adoncs lo cavaller ab una espasa[2] que portava tolc lo cap al estrolomià per ço quel rey salegràs[3] e que conegués que lestrolomià mentía e la sua sciencia fallía. E adoncs lo diciple daquell estrolomià[4] maleí son maestre, e dix que jamés[5] no hauría fiança en judici dastrolomía.

11. *Del exempli de la branca angelical*

RECONTAS que un home avar qui era molt ric, se meravellava com nos podía sadollar de riquea, car on més crexía de riquea, més desiderava[6] haver los bens de sos veíns. Un dia sesdevenc que ell cavalcant en son palafrè, atrobà prés de un seu castell en la via .iij. pobres qui menjaven de un gran pa e de una poca peça de carn, e cascú convidava[7] de menjar laltre. E adoncs consirà que en los pobres era caritat en les coses grans e en les petites, e en ell crueltat e avaricia, car dels seus bens qui eren grans, no convidava los pobres de son castell e havía enveja daquells petits bens que havíen. E adoncs maleí la sua riquea e desirà esser pobre enaxí com aquells .iij. pobres, los quals pregà que lacollissen en lur companyía, per ço que la sua voluntat fos sadollada[8] e quel lexàs dormir, car en los grans bens e en los petits lo treballava tan fortment, que negún repòs no podía haver.

¶ Recontas, digueren los .iij. pobres, que sent Miquel e sent Gabriel encontraren Deu en .j. verger, ab lo

1. B, e .i. dia lo caualler dix.—2. A, spassa: B, espaa *(usual)*.—3. B, salegres.—4. B, lo dexeble daquell estrolomian.—5. B, que null temps. —6. A, sadollar de riquea desideraua.—7. A, de vna peça de carn e cascu couidaua (forma repetida més avall).—8. B, sadolla.

qual ells sasolaçaven,[1] e on pus fortment cascú amava Deu, amava la un pus fortment laltre. Dementre que ells estaven enaxí,[2] venc Lucifer e dix que ell volía esser en lur companyía, ab tal condició que ell volía haver tot Deu e que ells no naguessen gens. E adoncs conegren que ell no era[3] bon àngel, car volía haver tot Deu, en tal condició que ell no bastàs a tots aquells qui haver lo volen; e per açò digueren a Lucifer que ell era mal àngel, en quant volc haver tot lo bé general necessari a molts particulars bens. E adoncs lome avar conec que ls pobres no volíen haver sa companyía, car paor havíen[4] que nos menjàs tot lo pa e la carn, de que no ls convidaría.[5]

12. *Del exempli de la branca eviternal*

MALEÍ Lucifer lo seu enteniment. – E còm fo axò, Ramon? dix lo monge.

¶ Recontas, dix Ramon, que Lucifer tramès lo seu enteniment a Deu per ço que li aportàs esperança. E com lenteniment fo denant Deu, viu veritat qui legía en un libre e deía que Lucifer no havía voluntat que amàs esperança, e per ço car no la amava, dix que null temps no la hauría; e per açò lenteniment tornà a Lucifer menys de esperança. E adoncs Lucifer maleí lenteniment, per ço car esperança aportada no havía de la misericordia de Deu; e lenteniment sescusà e dix aquestes paraules:

¶ Recontas que era un rey molt just e qui entenía la voluntat dels homens. En la terra daquell rey havía .j. cavaller qui volía al rey gran mal, e ab un fill que havía tractava la mort del rey; e pregà lo rey que li plagués que son fill fos de la sua cort e que li servís a la taula. Açò li deía[6] lo cavaller per ço que son fill metzinàs lo rey e que morís, e dix a son fill que aprés la mort del rey ell tractava[7]

1. B, sasollessauen.—2. B, quels axi estauen.—3. B, ells conegren que no era.—4. A, hauja.—5. A, conuidaua.—6. B, Asso deya.—7. B, que tractaria.

que ell fos rey. E per la gran voluntat quel fill hac a esser rey, consentí a la voluntat de son pare e no guardà lo seu perill, lo qual li feu oblidar lo consell de son pare el desirer[1] que havía en èsser rey, nil pare curava del perill de son fill per la gran mala voluntat que havía al rey. E adoncs lo rey qui tot ho sabía, dix que contraries voluntats feeren una filla qui havía nom desesperança. Aquella filla donà lo rey al fill del cavaller per muller,[2] lo qual emprenyà sa muller. El rey dix al cavaller si ell creía que de la muller de son fill nasqués esperança o desesperança; e adoncs lo cavaller conec quel rey entenía la voluntat dels homens, e conec sa mort e no hac en lo rey esparança; car tant era gran la mala voluntat que havía al rey, que no la podía convertir en amar lo rey, e amava més morir desamant lo rey e en desesperança de vida e perdó, que amar lo rey e haver esperança en la sua misericordia. E fo enaxí irat en sa mort com un home qui en sa vida maleí lo seu esser. – Ramon, dix lo monge: còm fo axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que era un home peccador e qui molt amava les vanitats daquest mon, per raó de les quals havía fet[3] a Deu molts desplaers. Esdevencse que Deus volc usar en aquell home de gran misericordia, e donàli gracia que conec son falliment, e longament estec en procurar la honor de Deu ab tot son poder. Esdevencse que aquell home fon malalt[4] longament e de molt greu malaltía; e per ço que en esta vida Deus lo ponís fortment, sofferí quel demoni lo posàs en desesperança, en tant que aquell home se desesperà de la misericordia de Deu membrant sos grans peccats e la gran justicia de Deu, més que la sua gran misericordia. E per açò la gran amor que solía haver a Deu, perdé, e per açò car era desesperat, sí metex desamà, e car tots jorns creía morir per la gran malaltía que havía, ymaginava les penes dinfern en les quals creía

1. A, lo consell el desirer.—2. B, dona lo rey per muller al cavaller so es al fill del cavaller. – 3. B, feyts.—4. B, fo malaute.

estar eviternalment, e afermava[1] la sua dampnació pus assertivament que lome qui té lo pa en la mà e ha creença que menuc. Emperò algún lum poc havía desperança en nostra Dona per raó de un libre que havía fet per la sua amor, en lo qual libre molt la loava. Aquell home ymaginà tant longament les penes de infern, que com fo guarit vijarès li fo quey fos estat, e moltes condicions e secretes[2] dinfern li foren revelats en la sua malaltía. Dementre que enaxí estava malalt e desesperat, un dia sesdevenc que .j. gat près denant ell una rata, la qual denant ell aucís e menjà; e aquell home, per la gran tristor[3] en que estava e per la paor que havía de les penes infernals e eviternals, desirà esser aquella rata quel gat menjava, dient que maleít fos lo seu esser humà qui tan[4] grans penes e tant durables esperava.

13. *Del exempli de la branca maternal*

BENEÍ lo savi les dignitats de Deu. – Ramon, dix lo monge: e còm fo axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que bonea granea eternitat e les altres divines dignitats, pregaren lo Fill de Deu que ell, qui era per elles tan bo tan gran tan eternal tan poderós tan savi tan amorós virtuós verós e gloriós, que per amor delles feés .j. fill en les creatures, aytan bo com ho requer la sua bontat e aytan gran com ho requer la sua granea, e enaxí de les altres; e adoncs lo Fill de Deu respòs a les dignitats quel pregaven, e dix que ell no podía fer aquell fill tan bo e tan gran com elles volíen,[5] sens mare qui fos enaxí bona e gran, com a aquell fill se pertanyía.[6] E adoncs les dignitats pregaren lo Fill de Deu que ell feés aquella mare e quey mesés de ses semblances a la sua voluntat, car on més ni metría, pus pagades ne seríen; e encara, que cascuna volía esser mare daquella mare del fill,

1. B, aferma.—2. P, *et secreta.*—3. B, per la tristor.—4. B, que tans.—5. B, lo uolien.—6. B, com an *(passim)* aquell fill se pertanynia.

la qual faría de les lurs semblances. E adoncs lo Fill de Deu procurà e ordenà lo concebiment de nostra Dona e la sua nativitat en gran granea de bontat e de les altres semblances creades; e per açò dix lo mon a Deu que ell era sadoll. – Ramon, dix lo monge: còm fo axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que com Deus hac creat lo mon, lo mon demanà a Deu per què lavía creat; e Deus dix al mon que ell lavía creat per ço que dell feés un fill qui fos frare del Fill de Deu, e que del mon feés una fembra qui fos mare de Deu. E adoncs lo mon se ris e fo molt alegre, e dix que gran honrament li era que dell sia neguna part qui sia Deu e altra part qui sia mare de Deu; e adoncs dix que ell no havía paor de desesperança. – Ramon, dix lo monge: e per què dix lo mon axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que en Anglaterra havía una dona qui longament havía amada nostra Dona, e son marit[1] havía mort un cavaller. Lo marit de aquella dona morí e romàslin un fill, lo qual pregà sa mare quel lexàs anar en romería en una ciutat on havía .j. altar de nostra Dona qui en aquella[2] faía molts de miracles; e la dona per paor que havía de son fill nol lexava anar en romería, car temía quels parents del cavaller que son marit havía mort, auciessen son fill en la carrera. El fill dix a sa mare qual era aquella cosa que ella més amava, e sa mare li dix que no era neguna res[3] que ella tant amàs, com faía nostra Dona. E adoncs son fill la reprès e dix que ella no amava nostra Dona més que ell, pus que no volía que ell anàs fer honrament a nostra Dona e veer los miracles que ella faía, ni en nostra Dona no havía esperança quel deffesés[4] de les mans de sos enemics. E adoncs la dona lexà anar son fill en romería e comanàl a sa mare Sancta María,[5] dient que ella qui es Mare de Deu senyor de les carreres, guardàs e

1. B, manca fins al altre mot *marit.*—2. A, on hauia altar que en aquella (P, *in illo).*—3. B, nulla re.—4. B, defenes.—5. B, lixa anar son fill en romaria e comanal sa mare a sancta maria.

salvàs son fill, car a ella lo comanava. Esdevencse que com son fill fo a una jornada daquella ciutat on anava,[1] que sos enemics lo prengueren en la carrera e tolgueren li[2] les mans e trasqueren li los ulls; el fill axí com poc anà en la esglesia[3] e dix a nostra Dona que sa mare havía fallit en la sua esperança. A la bona dona venc a saber que son fill era estat destrovit, e dix que ella no creía res, e venc a la esgleya[4] e trobà son fill guarit que negún mal no havía. E adoncs dix que ella sabía bé que nostra Dona era tant bona mare que a esperança sa filla no fallía.

14. *Del exempli de la branca cristinal*

En leximent del sol beneí lermità[5] Deu. – Còm fo axò, Ramon? dix lo monge.

¶ Reconta s, dix Ramon, que un ermità estava en una alta muntanya on loava[6] e contemplava Deu. Aquell ermità era home simple e no havía moltes letres. Esdevencse que un jueu venc[7] disputar ab aquell ermità de la fe, lo qual dix al ermità que li mostràs manera per la qual natura divina e natura humana podíen esser una persona de Jesu Christ sens conversió damdues les natures, car si ell li podía mostrar la manera, ell volría esser cristià. E adoncs lermità li respòs e dix que ell era home simple e que no sabía moltes letres, e que aquella questió que ell li faía pertanyía a homens qui haguessen moltes letres; emperò ell pregaría[8] Deus aquella nit que li revelàs la manera de la encarnació; e pregà lo jueu quey tornàs lendemà, car ell lin diría ço que semblant lin sería e que Deus lin hauría revelat, car en ell[9] navía esperança. E adoncs lo jueu se partí del ermità; e lermità pregà Deus que li revelàs la manera de la incarnació, la qual per res entendre no podía, ans començà a dubtar en la fe, e dix que pus que ell no entenía la

1. B, amaua.—2. A, lo prengueren e tolguerenli.—3. B, a la esgleya. —4. B, non creya ren e uenc a la esglesa.—5. B, lermitan.—6. B, e loaua.—7. B, se uenc.—8. A, el pregaua.—9. B, car ell.

manera, que ell la volía creure. Emperò per lo dubte que havía hagut de la fe, moltiplicà[1] tant la dubitació de la fe en la sua consideració, que tota aquella nit estec en molt gran passió e temptació, en tant que no poc dormir; e creía que la fe dels cristians no fos vera. E adoncs a Deus se clamava, car no li ajudava de la temptació que havía e car Deus no li conexía moltes affliccions e molts treballs que havía sostenguts per la sua amor. Dementre que lermità estava axí en tristor, lo sol exí molt luent e molt clar, e ell beneí Deu qui havía creat[2] tan bella creatura; e car beneí Deu en la sua tribulació, aquella benedicció devallà humilitat saviea e pietat del cel, qui mostraren al ermità la manera de la encarnació; lo qual loà Deu e beneí qui lavía remembrat en los seus treballs e grans perills. E quant lo jueu fo vengut, dix a ell aquestes paraules:

¶ Recontas que saviea voluntat e poder sencontraren en un bell verger, qui era plantat de molts arbres bons grans e virtuoses. Acort fo emprès enfre tots .iij.[3] que en aquell verger feessen una bella obra. En aquell verger havía un petit arbre, e la voluntat demanà a la saviea si ella sabía en lo poder tan gran virtut, que ell pogués de aquell arbre petit donar natura a tots aquells arbres del verger qui eren molt grans, en tant que tots de la natura de aquell arbre petit[4] fossen vestits. La saviea respòs a la voluntat e dix que ella sabía quel poder havía virtut de vestir[5] tots aquells arbres del petit arbre, segons la natura dels grans arbres e no segons la natura del petit. E adoncs la voluntat pregà lo poder que ell fos aytan gran en aquells arbres, los quals son bonea granea eternitat e les altres divines dignitats, com era lo saber de la saviea el seu voler qui aquell vestiment desirava. E per açò la manera de la incarnació estec en la egualtat del poder saviea e voluntat, la qual hagren en aquells grans arbres e en larbre

1. B, que auia aut *(usual)* de la fe multiplicaua.—2. B, creada.—3. B, tos .iii.—4. B, petit arbre.—5. B, en uestir.

petit. E adoncs lo jueu entès la manera de la encarnació, e loà e beneí Deu, e desirà esser cristià e lonrament de Deu tractar tots temps[1] a son poder.

15. *Del exemple de la branca divinal*

Dix fi que neguna res no valía sens[2] ella. – Ramon, dix lo monge: e còm fo axò?

¶ Recontas, dix Ramon, que en una ciutat havía una gran esgleya. En aquella esgleya si ajustaren[3] moltes dones qui eren molt nobles, e de linatge antic era la lur noblea. Aquelles dones estaven ocioses[4] en lesgleya, car neguna no faía ni deía ço per que en lesgleya[5] era venguda, tro que venc fi quis representà a elles, a les quals dix que sens ella res no valíen, pus que sens ella negún bé no faíen. E adoncs bonea qui era una de aquelles dones, dix aquestes paraules: – Quant[6] consir la mia essencia e natura, desir que de mi fos fet un gran bé per ço que fos aytan gran per obrar com per estar, car gran defalliment[7] es a tota forma esser debades e estar ociosa; e si no pot esser aytan gran en obrar com en estar e no ho só,[8] es la culpa de granea qui defall a granea de obrar e de estar; e si la forma no dura aytant per obrar com per estar, es colpa de eternitat qui no fa aytant durar lobrar com lestar. E açò metex dix[9] de poder qui nos pot escusar de colpa si ell no es tan[10] gran per obrar com per estar, pus que ho pot esser; e encara, que voluntat lan prega[11] e la saviea qui sab que ell ho pot esser, e la fi qui ho requer. E enaxí de les altres formes, les quals digueren a bontat que en la presencia de la fi, enaxí e molt mills encara com home qui en presencia del foc a qui està prop, sent calor, sentía

1. B, esser crestia lonrament de deu tractar tostemps.—2. B, senes. —3. B, auia gran esgleya. E en aquella gran esgleya sa iustaren.—4. B, molt ocioses.—5. A, lesglea: B, lasgleya.—6. A, can.—7. B, car defalliment.—8. P, *et si possent esse ita magna per agere: sicut sunt in existere et non sunt* (A, oso=es ho?: B, o son).—9. B, diys *(passim)*.—10. B, aytan. —11. B, pusque pot esser. E encara que uoluntat lan (lon?) prega.

cascuna delles aquella natura e proprietat que ella sentía en presencia de la fi.

VI

Dels rams del Arbre exemplifical[1]

1. *Del exemple del ram elemental*

ECONTAS quel pebre e la carabaça se contrastaven, car lo pebre deía quel foc valía més que laygua, e la carabaça deía que laygua valía més quel foc. La raó per que lo pebre deía quel foc val més que laygua, era per ço car mills es semblant a Deu que laygua, car lo foc si havía bastament de lenya, una espira moltiplicaría tant que cremaría tot lo mon; e aquesta natura ha la forma del foc, a significar la producció qui es en les persones divines, la qual està en infinir e en magnificar e eternar. Aquesta proprietat tan gran de moltiplicar no ha negún element, mas tan solament lo foc; e per açò es pus semblant a Deu que negún element. Allegava la carabaça e deía que laygua valía més quel foc, car laygua moltiplicava les plantes e en ella viuen los pexos,[2] e la flama del foc destrúu e consuma totes aquelles coses qui ab ella participen; e encara, que neguna creatura no es tant ociosa com lo foc, car aquella natura quel foc ha de moltiplicar sa flama[3] si havía lenya, està ociosa en aytant que no està en moltiplicar; e car en Deu no ha neguna ociositat, es lo foc pus desemblant a Deu que negún altre element, en quant es pus ociós que altre. E per açò reprès la ovella lo pastor. – E com fo axò? dix lo pebre a la carabaça.

---

1. A, exemplifical elemental: B, eximplifical e elemental (manca la rúbrica qui vé).—2. B, uiuien los pexes.—3. B, muntiplicar la flama.

¶ Recontas, dix la carabaça, que en un prat estaven ovelles, e prés daquell prat havía un gran boscatge on estaven molts lops qui menjaven les ovelles; e per açò les ovelles, per la gran paor que havíen dels lops, estaven magres en lo prat, car no gosaven menjar a lur voluntat e ço[1] que menjaven negún bé nols faía. Esdevencse que un pastor reptà una ovella qui havía magre anyell, a la qual dix que ella faría a punir[2] per ço car podía menjar molta herba en lo prat e haver molta let[3] ab la qual engrexàs son fill; e la ovella reprès lo pastor e dixli que ell era occasió de la magrea de son fill e de la amargor que sentía en la herba, per ço car tots jorns dormía e de nits molt no vellava, e car lo bosc els lops no cremava.

2. *Dels proverbis del ram vegetal*

Recontas que en lo pomer se atrobaren generació e corrupció, privació e renovació. Corrupció devallava de les cimes[4] e generació hi pujava, e trobaren privació e renovació en lo mig qui parlaven de la roda de fortuna, aquestes paraules:

¶ Recontas, dix privació, que una dona era molt bella e pintava sa cara e fresava ses vestidures e en son cap una corona de perles e de pedres precioses portava. Esdevenc se un dia que aquella dona se mirava en un mirall e viuse[5] molt bella e ben ornada,[6] e demanà a la sua bellea, com ella sería morta on estaría; e la bellea respòs que ella havía hostal prés en los vermens qui menjaríen los seus ulls e la sua cara. E adoncs la dona dix aquestes paraules:

⁂ 1. A Deus, qui has bellea en virtut[7] de produent e product: tu és bellea de nostra[8] salut. ⁂ 2. Està amar bell en bonificar e està bell bonificar en amar, e aytal estar[9] està bell

1. B, a lur uolentat *(passim)* e asso.—2. B, que faria punir.—3. B, leyt.—4. A, scimes.—5. A, ueu se.—6. B, orlada.—7. A, qui has (B, es) ujrtut.—8. B, de la nostra.—9. B, bell en bonificatiu e esta bonificar bell en amar e aytal amar.

en durar. ✱ 3. Molt val més bonea qui està, que bellea qui a corrupció va. ✱ 4. Pus bella es bonea en cogitar, que en colors[1] ni en fresar. ✱ 5. Bellea qui ànima aucíu, no ha natura de res viu. ✱ 6. Foll es qui bellea serveix en negún cors qui tost podreix. ✱ 7. Aquella bellea res no val qui alberga en mal hostal. ✱ 8. Bellea qui viu e no mor, val més que del mon son tresor. ✱ 9. Bellea damic e damat, no mor si està en bontat. ✱ 10. Pus bella es bonea en[2] humilitat, que garlanda en cap pintinat.

¶ Aprés que la dona hac dites aquestes paraules, ella trencà lo mirall del vidre e dix que ja null temps en ell nos miraría, per ço car ell havía natura que faía remembrar a moltes dones belles ergull e luxuria. E adoncs la dona feu un mirall de bontat en lo qual sovén se mirava; e com[3] sesdevenía que ellas veía bona en lo mirall, ella loava Deus e beneía; e quant se veía viciosa en lo mirall, ellas confessava e sos peccats plorava e dells se penedía.

3. *Dels proverbis del ram sensual*

Recontas quels ulls[4] anaren en peregrinatge veer una bella dona, als quals ulls effatus manifestà que aquella dona era bona e casta; e adoncs les orelles hagren plaer en oír aytals paraules, e per açò fo[5] gran concordança e gran amistat enfre los ulls les paraules e les orelles. Dementre que tots tres estaven en concordança e en amistat, les orelles pregaren effatus que digués algunes[6] paraules plasents a oír, car de paraules leges quant les oíen eren tost ujades; els ulls pregaren effatus que digués belles paraules, car paraules leges li faíen vergonya. E adoncs effatus dix aquestes paraules:

✱ 1. O Jesús[7] en Natzaret nat: tu és home deificat e és Deus homenificat. ✱ 2. Jesús es home deitat per ço que Deus

1. A, en lo colors.—2. A, es bellea en (B, en la).—3. B, soueny *(usual)* se miraua. E quant.—4. A, que vlls.—5. A, feu.—6. B, que dixes als cunes.—7. A, O Ihesu *(passim, en vocatiu)*: B, o ihesu xrist.

participat estiga[1] ab tot quant ha creat. ✱ 3. Jesús, per Esperit Sant concebut: tu has per mort en la creu reemut[2] lo humàn genre qui estava perdut. ✱ 4. Jesús: tu és resuscitat e en lo cel ten est pujat e jutjaràs tot home nat. ✱ 5. Jesús: en ta sensualitat haurà gloria home salvat veent ton[3] cors deificat. ✱ 6. Jesús: per tu principalment es lo mon creat de nient, per ço car te tany honrament. ✱ 7. Jesús qui estàs personat de home e de deitat: hages de nos[4] gran pietat. ✱ 8. Jesús: prengans de nos dolor, car tots estam quaix en error e exellats[5] de bona amor. ✱ 9. Jesús: nons gits a non chaler, pus que tu hauríes plaer com tots[6] te poguessem veser. ✱ 10. Jesús: tu est bo a nomenar a entendre[7] e remembrar, e és bon a enamorar.

¶ Com effatus hac dites aquestes paraules, ell demanà a les orelles e als ulls si era estat obedient a lurs precs. E digueren les orelles: E quals paraules son tan dolces a mi com paraules de Jesús? E digueren los ulls: E quals paraules son tan belles com paraules de Jesu Christ?

4. *Del exemple del ram ymaginal*

RECONTAS que visus e gustus sencontraren en la ymaginativa, e gustus dix a visus que mala havía vista la bella casa. – E còm fo axò, Ramon? dix lo monge.

¶ Recontas, dix Ramon, que un mercader era molt ric, e com venc a la mort dix a son fill que si volía fer cases noy feés bell portal, per ço que la bellea del portal no descobrís la sua riquea. Morí lo mercader el fill no entès son pare, e en les cases on estava havía leig portal e elles eren belles dedins. Lo fill del mercader ymaginà un bell portal e molt gran, lo qual feu a les cases on estava; e quant lac fet viu[7] que no era proporcionat a les cases qui

1. B, participas estia. — 2. B, en la crou recebut. — 3. A, tot. — 4. B, e deytat ages doncs. — 5. B, exilats. — 6. B, nons gits en oblit (corregit) pusque tu auries plaer que tots. — 7. B, a nomnar e a entendre. — 8. A, un staua. E quant lac fet ueu.

eren trop poques, e adoncs derrocà aquelles cases e feu grans cases proporcionades al portal en bellea[1] e en quantitat, les quals li costaren la mitat[2] de tot quant havía, el desviaren de la art de mercadería; e ymaginà que senyor de tan belles cases devía esser cavaller e tenir cavall e falcó e molta companya per ço que les cambres no estiguessen buydes: e enaxí feu gran messió. Un dia sesdevenc quel rey passava[3] per aquell carrer on eren aquelles cases, e per la bellea del portal volc entrar en les cases, e quant fo lains,[4] la bellea de les cases e la moltitut li feu ymaginar tresor, car pensà que aquell mercader[5] hauría molts besants; e adoncs dix al mercader que ell lo pregava que[6] li prestàs .M. besants, los quals li hac a prestar mal son grat. E per la gran messió que faía e per ço que prestat havía, en breu de temps no hac què menjar. E per açò, dix gustus als ulls qui viuen per menjar, que mala havíen vista la bellea de les cases; e adoncs los ulls dixeren al gustus que mala havía[7] vista avaricia. – E còm fo axò? dix lo monge.

¶ Recontas que un príncep era home molt avar, e ymaginava tots jorns moltes copes daur e dargent e anells e pedres precioses e correges e draps de seda e daur e dargent; e per la gran ymaginació que havía en aquelles coses, ajustàn moltes e ajustà molts besants. Esdevenc se que un rey hac guerra amb aquell príncep, el príncep per la gran avaricia que havía e per la antigua ymaginació que havía a ajustar[8] gran tresor, no podía ymaginar lo dan quel rey li podía donar, ni no tenía cavallers qui deffensassen la ciutat en que lo príncep[9] estava. E adoncs venc lo rey e près aquella ciutat e près lo príncep e hac lo seu tresor; al qual príncep dix que ell ab aquell tresor pogra haver restaurada la ciutat, e feu fondre del aur e metre aquell

1. A, e bellea.—2. B, meytat *(passim)*.—3. B, passa.—4. B, en aquelles cases. E quant fo layns.—5. B, manca fins al altre mot *mercader* i la falla va afegida al marge malament.—6. B, que ell.—7. B, auien.—8. B, e per la antiga ymaginacio que auia ad aiustar.—9. B, on aquell princep.

per la boca del príncep, al qual dix que begués aur pus tant lamava. E adoncs lo príncep morí, e dementre moría los ulls digueren a gustus que mala havía vista avaricia.

5. *Del exemple del ram humanal*

Recontas que oració volc pujar al cel, el cors dix a oració quel menàs ab sí. E adoncs oració dix al cors que ell era trop fexuc e que ab ell no podía pujar; emperò pendría dell la ymaginació tan solament ab que ymaginaría la gloria de paraís.[1] E adoncs oració pujà al cel ab ymaginació, e dementre pujava trobà entenció en la carrera, qui demanà a oració on anava; e oració dix que ella pujava al cel on volía pregar Deus que li donàs paraís, e menava ymaginació que ymaginàs la gloria de paradís e no volía estar en la terra qui es prop dinfern, la qual ymaginació ha ymaginat, e per la paor que ha haguda ham pregada que la men ab mi per estar en lo cel.

¶ Recontas, dix entenció, que un cavaller era molt ric e honrat e bo darmes, e amava molt la vana gloria[2] del mon. Aquell cavaller havía un fill, e quant venc a la mort dix a son fill que anàs per les sues carreres, les quals foren de riquea e donrament, de audacia magnificencia e fama. Aprés la mort del cavaller son fill feu[3] metre son pare dejós la terra, e a pauc de temps mudà son pare dun loc[4] en altre, lo qual cors pudía malament, en tant que ell no li podía[5] estar de prop mentre quel mudaven; e adoncs ymaginà com son pare de gran honrament era vengut en gran viltat e en pobrea de amics, car negú no li volía estar de prop, e la victoria que solía haver en les batalles havía perduda, ni les gents no parlaven dell car oblidat lavíen; e neguna daquelles coses que son pare havía amades en ell no havía[6]

1. B, pendria dela ymaginacio tant solament ab que ymaginas la gloria de paradis *(usual)*.—2. B, e ondrat he hom darmes e amaua molt la gloria uana.—3. B, uiu; P, *vidit*.—4. B, e a poch de temps muda son pare daquell loch.—5. A, nol podia.—6. havien (?).

romases, car totes les perdé en lo dia de la mort. E adoncs lo fill del cavaller proposà[1] que lexàs lo mon e vené tot ço que havía, e dix a Deu que ell volía donar tot quant havía als seus pobres, per ço que ell li donàs paraís e quel guardàs de les penes dinfern. E aprés, quant hac donat tot ço que havía, dix que volía sí meteix donar a Deu per ço que Deus li donàs paraís. E adoncs mèsse en religió en la qual visc longament obedient a son major,[2] e cantà moltes misses, e hac moltes affliccions e tribulacions e malaltíes, e en totes fo pacient per ço que Deus li donàs paraís; e quant venc a la mort confessà e comengà[3] e plorà sos peccats e demanà a Deu perdó per ço que no hagués infern e que gloria hagués. La ànima daquell religiós anà en infern en lo qual estava eviternalment e havía[4] les grans penes que en lArbre eviternal son recontades. Molt se meravellaren oració e ymaginació de ço que dix entenció, e majorment com Deus sia just; e adoncs entenció dix a oració e a ymaginació que Deus donà dret judici en la dampnació del religiós, lo qual lo bé que faía, faía més per paor dinfern e per[5] haver gloria, que per la bonea e la amor de Deu. Per que vos, oració e ymaginació, dix entenció, no sabets ço que la fi dix al començament. – E còm fo axò? digueren oració e ymaginació.

¶ Recontas, dix entenció, que una fi blanca dix a .j. començament ques vestís de blanca color[6] e que vengués estar ab ella; el començament vestís de negra color e volc venir a la fi e ab ella estar; e adoncs dix la fi que dos contraris no estaven bé en un loc ni en lo cel dos deus. E adoncs conec oració que aquell qui ha entenció de fer bé per ço que no haja dampnació e que haja[7] salvació, desira esser deu, pus que vol estar en lo cel més per sa amor que per la amor de Deu, e per sa bontat que per

1. B, proposa lo fill del caualler.—2. A, senyor.—3. B, combrega.—4. B, estara euiternalment e aura.—5. A, que per.—6. B, ques (A, que) uestis de color blancha.—7. A, hauja.

la bontat de Deu, e per sa gloria que per la gloria de Deu. E adoncs oració dix a ymaginació que sen tornàs a la terra car trop sovén li ymaginava les penes dinfern e la gloria de paraís; e que ella volía pujar tota sola al cel sens neguna natura del cors, e pregar Deus principalment que ell li donàs gracia com pogués tractar son honrament, lo qual li tany segons sa bontat granea eternitat poder saviea e voluntat gloria virtut e veritat.

6. *Del exemple del ram moral*

RECONTAS que potencia object e actu anaren en romeria a una esglesia[1] qui era de virtut, a la porta de la qual estava majoritat, e en una altra porta estava menoritat. Estava majoritat[2] a la porta daquella esglesia per ço que aquells quey volíen entrar ab la sua voluntat haguessen major virtut; e estava menoritat a laltra per ço que aquells quey volíen entrar ab la sua voluntat haguessen menor virtut. Com potencia object e actu foren en la porta daquella esgleya e saberen les condicions de majoritat e menoritat, demanaren a libertat que les consellàs si entraríen per la porta de majoritat o per la porta de menoritat. E la libertat[3] dix que ella no havía offici de consellar negún, car ella era comunal[4] a cascuna de les portes; e dementre que ella sescusava, una dona qui havía nom gracia, dix aquestes paraules:

¶ Recontas que un home treballà longament en tractar honrament a Deu, lo qual honrament no podía aportar a fi. Un dia sesdevenc que ell cogitava e fortment se meravellava, per qual[5] raó Deus no li ajudava a complir aquell negoci que ell tractava per la sua amor; emperò consirà que per ventura[6] en sí havía algún vici per raó del qual Deus no li donava virtut que ell aquell negoci aportàs a

1. B, glesa *(passim,* i glea).—2. A, manca *Estava majoritat.*—3. B, de (A, de la) minoritat [o de maioritat]. E libertat.—4. B, cominal.—5. A, per la qual.—6. B, auentura *(passim).*

fi.[1] E dementre que axí cogitava e en sí metex aquell vici cercava, ell se adormí e en somni foli vijarés que denant ell estigués[2] una dona vestida de mitats: la una mitat era de color blanca e laltra de negra. Aquell home demanà a la dona què significaven aquelles colors dels seus vestiments, e la dona dix que la color blanca significava la voluntat de aquells homens qui amen tant lonrament de Deu, que ells non volen gens haver, ans desiren que tot honrament sia de Deu, e encara significa la color blanca la voluntat dels homens qui no han paor de lur desonor ni han vergonya a tractar la honor[3] de Deu; e la color negra significava la voluntat daquells homens qui honren Deu per ço que ells sien honrats, e han paor de vergonya per ço que no hajen desonor. E adoncs aquell home se despertà e entrà veer aquest sant qui es en aquesta[4] esgleya, per la porta de majoritat, e dix que daquí avant no desijaría[5] honrament a sí metex ni hauría paor ni vergonya de desonor ni dubtaría[6] mort a tractar la honor de Deu. E adoncs lo sant li donà unes blanques vestidures e pregà mi e majoritat que fossem ses amigues en totes coses bones e quel guardassem de les males e menys bones; e per açò aquell home aportà a fi e a compliment lo sant negoci en lo qual havía treballat longament per ço que Deus hagués honrament en est segle. E com potencia object e actu hagren oídes aquestes paraules, entraren per la porta de majoritat e pregaren lo sant dient aquestes paraules: – Sènyer en Sant, dix amativitat: si a vos plaía volría amar vos ab la major majoritat de mon poder ma saviea e mon voler,[7] pus que vos sots amable ab majoritat de possibilitat entellectivitat[8] e amabilitat, per ço que enfre mi e vos sia amar vestit de majoritat estesa en granea de bontat duració poder saviea e voluntat

1. B, aquell negosci *(passim)* portas a fin.—2. B, estes.—3. A, ni han uergonar tractar honor.—4. A, aquell sant e en aquesta.—5. A, que daqui enant (?) no desiyaua.—6. B, dubitaria.—7. B, e de ma (corregit) sauiea e de mon uoler.—8. P, *intelligibilitatis.*

gloria virtut e veritat. E adoncs lo sant donà a tots .iij. ço que li demanaven, e dix a gracia e a majoritat quels acompanyassen e que per[1] la porta de menoritat no passassen.

7. *Dels proverbis del ram imperial*

RECONTAS que un rey en aquell dia que près la sua corona demanà a son consell quals eren les condicions que rey devía haver en regnar, el seu consell respòs e dix que enfre les altres condicions que rey devía haver, devía haver .vij. condicions principals, ço es a saber: justicia, saviea, karitat, poder, temor, honor, libertat. E adoncs lo rey en presencia de son poble demanà si ells consentíen e atorgaven que rey degués haver aquelles condicions, e tots ensems sopplicaren[2] al rey que ell hagués aquelles .vij. condicions, car sens elles negún rey no podía[3] ben regir son poble. E adoncs lo rey respòs e dix que ell volía haver aquelles condicions, e pregà son poble que fos enemic de tot home qui li consellàs neguna re qui fos contra aquelles condicions; el poble ho atorgà, e carta fo feta entre lo rey[4] el poble daquell empreniment. E per açò lo rey près aquelles condicions del *Libre dels .C. noms de Deu,* e feulo[5] escriure a la porta de son palau per ço que si algú lo volgués pregar contra aquelles condicions, que hagués paor del rey e de son poble. E per aquesta manera lo rey hac libertat en regnar e en esser bo e amic de son poble; e com nengú lo pregava contra aquelles condicions, ell lo faía legir en elles[6] qui eren escrites en les portes del palau, e faía aquells penedir dels precs que li faíen o morir[7] a mala mort. Aquelles condicions son aquestes:

a) *De justicia*

O Deus, qui és ver jutjament: quant remembre mon falliment estay consirós e tement. ⁂ 2. Està Deus just de

1. B, e per.—2. B, soplegaren.—3. B, no podria negun rey.—4. B, entre ell.—5. B, feu los.—6. B, aquelles.—7. A, que fahien e morir.

son poder a sa voluntat e saber, qui nan quant ne volen haver. ☙ 3. Aytant dona Deus a bontat de bonificar bonificat, com fa damar[1] a voluntat. ☙ 4. Si Deus fos en sí ociós no fora just a gloriós[2] ni a poder de poderós. ☙ 5. Just està Deus en jutjar e just està[3] en perdonar e just en amdós egualar. ☙ 6. Si Deus no fos en home encarnat, no fora just a gran larguetat de creador en ens[4] creat. ☙ 7. Justicia aporta humilitat misericordia e pietat, e fa home enamorat. ☙ 8. Cell qui sí meteix[5] vol jutjar, molt està prop a perdonar e es en via de salvar. ☙ 9. Més val a hom just membrament, just amar, just cogitament, que no fa aur ni honrament. ☙ 10. A justicia me do em comàn que de mi faça a son comàn, e a ella perdó demàn. ☙ 11. De justicia e pietat han feta gran societat mercè e bona voluntat.

b) *De saviea*

O Deus qui és saviea e saber: tu volría amar e car tener de ço que ma voluntat pot voler. ☙ 2. Deus es tot son pur enteniment, e per ço tot quant es entén aytant quant es son estament. ☙ 3. Car Deus entén granea en sa bontat, per ço entén bonificabilitat qui es bo e gran intelligibilitat. ☙ 4. Entén Deus que per sí es entès, e entén que lentès personat es per ço que en ell son entendre sia estès. ☙ 5. En entendre no pot estar entenció si enfre entenent e entès no ha distincció, per ço que fi dentendre sia ab perfecció. ☙ 6. Si per entendre nos seguís nulla res, no fora bonea dentenent e entès, e bé[6] en ignoracia fora mès. ☙ 7. Entendre per distincció covè estar, per ço que en ell pusca esser concordar per lo qual sia lluny a contrariar. ☙ 8. Aquell home qui es deificat, ha de bé major intelligibilitat que de tot lo remanent[7] qui es creat. ☙ 9. Per ço que Deus per home fos molt entès, la natura humana per

---

1. B, damar [e amat].—2. B, ni glorios.—3. B, esta deus.—4. A, e ens.—5. B, que se meteys.—6. A, nos segueix nulla res no fora bonea (B, bona) dentenent e be.—7. B, que tot lo romanent.

ço près: entenamlo doncs mays[1] que res. ✠ 10. Aytan gran es en Deu intelligibilitat com es gran la sua intellectivitat, car ensems han egual granea e bontat.

c) *De amor*

O Deus qui estàs en voluntat e amor: sies membrat del teu servidor qui tracta aytant com pot ta honor. ✠ 2. Enaxí ha Deus granea en voluntat de amant amable e amat, com en magnificant magnificar magnificat. ✠ 3. Car voluntat val mays per amar que no fa per son desamar, en Deu desamar no pot estar.[2] ✠ 4. Granea es de veritat que en ella sia amat verificant verificar verificat. ✠ 5. Axí com saviea ha compliment en saber bonea granea eternitat e poder, ha compliment voluntat com los[3] pot voler. ✠ 6. Tant ha Deus volgut home amar per ço quens pogués enamorar, que per home ses volgut donar. ✠ 7. Qui en voluntat sab concordar natura damant amable e amar, de tot vici sab sí meteix guardar. ✠ 8. Mays vol bon amar en voluntat e bon membrar per amistat, que tot lo bé qui es sensat. ✠ 9. Aquell qui bé sab de voluntat usar, nulla res nol pot enganar ni de negún bé pot freturar.[4] ✠ 10. Negú no pot mays donar com cell qui dona son amar sens entenció de peccar.

d) *De poder*

O Deus, qui és poder poderós:[5] ja no fores Deus gloriós si poder en tu fos ociós. ✠ 2. Poder qui pusca de bontat de infinitat e eternitat, no ha terme ni quantitat. ✠ 3. Poder qui no pot començar de començament bonificar, no pot a bonea bastar. ✠ 4. Poder saber e voluntat son en Deu una deitat on[6] es pogut deificat. ✠ 5. Com en poder sia possificar, si en deitat no fos deificar, poder no pogra Deu estar. ✠ 6. Poder qui està espirital pot sobre poder

1. B, mes *(passim)*.—2. A, star no pot.—3. B, les.—4. B, freyturar. —5. A, per poderos.—6. B, don.

sensual, car ell pot[1] sobre natural. ❦ 7. Mays val poder qui es damar, que de veer dimaginar;[2] per quel deu hom tenir pus car. ❦ 8. Poder val mays en nodriment de bon voler e membrament, que no fa en aur en argent. ❦ 9. Deus aytant com poc se volc[3] dar a nostre entendre e amar, e per ço volcse encarnar. ❦ 10. Lo poder que Deus ha volgut dar per lo sagrament del altar, qui lo poría aestmar?[4]

e) *De temor*

PER ço car Deus es tot amor no pot en ell esser temor; per que de res no ha paor. ❦ 2. No pot esser major senyor aquell qui ha de res paor, car paor es de ens menor.[5] ❦ 3. Temor es consequencia damor, com la temor es de bo e ver servidor qui tem falliment de son honrat senyor. ❦ 4. Mays val que hom haja temor que no fallesca en son senyor, que tembre pena ni dolor. ❦ 5. Home qui tema que Deus sia desonrat, ha temor de gran felicitat[6] e està tot ple de lealtat.[7] ❦ 6. No tem Deu qui no li fa honor, e qui nol tem no li porta honor,[8] ans es tot ple de gran desonor. ❦ 7. Aytant val temor per bontat com fa per possibilitat, car eguals estàn en lamat. ❦ 8. Aytant deu hom tembre jutjar com amar perdonar, car eguals estàn en amar. ❦ 9. Temor fa home conexent e moltiplica amament e guarda hom de falliment. ❦ 10. Temor val mays en sanitat que no fa en infirmitat, car mays hi ha de libertat.

f) *De honrament*[9]

DEUS es honrable[10] ab honrament, e no ab viltat e ab falliment ab quil cuyden honrar manta gent. ❦ 2. Hom deu honrar Deus en son cogitar, ab virtut dentendre e damar de humilitat[11] e de membrar. ❦ 3. No honra Deus

---

1. B, car elles (corregit) poder.—2. B, ni dimaginar.—3. B, com pot se uol.—4. B, aesmar.—5. B, *afig al marge* [e no de maior].—6. P, *ex magna felicitate.*—7. B, leyaltat *(usual).*—8. B, amor.—9. B, honor. —10. A, honorable.—11. B, humilitar.

cell qui cantant nomena e va pensant en vils fayts[1] don es desirant. ❧ 4. Qui per petit vol Deus jurar e jurant se vol perjurar, no sab lo nom de Deu honrar. ❧ 5. Ay las! Tant hom[2] ha Deus honrat en est mon, quil té desonrat en son saber e voluntat. ❧ 6. A Deus se pertany tal honor, que de totes sia major, ço es que hom muyra per sa amor. ❧ 7. Aquell fa a Deus gran viltat, qui no lama mays que peccat qui no ha neguna bontat. ❧ 8. Mays val de Deu un honrament, quel honrament de tota gent qui retornarà a nient. ❧ 9. Qui volía molt Deus honrar, sovén deuría remembrar lonor quens feu per encarnar. ❧ 10. Cell qui poría per tot lo mon Deus far honrar, car no ho fa, en gran paor deuría estar, car al judici no sen porà escusar.

g) *De libertat*

FRANC es Deus en son estar, e es franc en son obrar ab possificant possificable possificar. ❧ 2. Poder franc ha Deus en sa gran bontat de bonificant bonificar e bonificat, e açò metex en infinitat e eternitat. ❧ 3. Deus es pus franc en son poder, que no es home en son voler: sa libertat, qui la poría saber? ❧ 5. Està Deus franc en infinir en eternar e en complir: a Deu no pot re contradir. ❧ 5. Mays val franquea en voler en remembrar e en saber, que en regnat[3] ni en haver. ❧ 6. Creà Deus hom franc en virtut, mas home es sér esdevengut per ço car ses[4] desconegut. ❧ 7. Tot hom pot libertat haver en amar Deus e car tener, car Deus no força null voler. ❧ 8. Home qui es sér[5] de peccat no està franc en voluntat, car justicia là carcerat. ❧ 9. No està home sér[6] ab virtut ni està franc home caút en peccat, tro ses conegut. ❧ 10. Mays val servitut ab turment[7] ab que hom hi sia justament, que libertat en honrament.

1. B, qui encantan nomena e ua pensar en uils feyts.—2. P, *Heu tot homines.*—3. B, regnar.—4. B, es seruu *(usual)* esdeuengut per so car es.—5. A, sens (?): B, seruu.—6. A, serf (afegida la *f* posteriorment). —7. B, manca aquest incís fins al mot *justament.*

8. *Del exempli del ram apostolical*

Recontas que voluntat e enteniment estaven en un verger e parlaven de Deu e de les sues obres; e lenteniment dix a la voluntat que ell valía més que ella, car ell passava entendre sobre la sensitiva e la ymaginativa: sobre la sensitiva, adoncs com lo gustar malalt sent amargor en la poma dolça e jutja que la poma es amara, e yo entén que ella es dolça; sobre la ymaginativa, adoncs com ella ymagina que àngel com se mou de un loc a altre ymagina que ell passa per mijà, e yo entén sobre son ymaginar en quant entēn que no passa per mijà[1] làngel segons sa natura e passa per mijà segons la natura del loc que la ymaginació ymagina. Respòs[2] la voluntat e dix que ella pujava en semblant manera sobre la sensitiva e la ymaginativa, e encara sobre sí metexa: sobre la sensitiva, axí com lome qui sent fam, e yo vull que dejún;[3] sobre la ymaginativa, axí com lome qui ymagina delit carnal, e yo fas a la ymaginativa ymaginar lo contrari; puig sobre mi metexa, en quant am més Deu que mi metexa e més treball per lo seu honrament que per lo meu. E adoncs respòs lenteniment e dix que ell pujava sobre sí meteix a Deu en quant mortificava sí meteix, creent de Deu ço que no entenía per ço que honràs Deu, e que en aquell grau aytant quant ella valía.

9. *Del exempli del ram celestial*

Recontas que en Saturnus e en Jupiter pregaren lo Sol que digués a Deu que ells[4] lo pregaven que mesés enfre ells mijà, car complexions contraries no podíen[5] haver repòs; el Sol dix que ells no sabíen ço que Deus respòs al ermità. – E còm fo axò? digueren en Saturnus e en Jupiter.

---

1. B, manca fins al altre mot *mijà*.—2. B, ¶ Respon.—3. B, que ell deiu (A, degun).—4. A, elles (forma femenina repetida més avall, concordant, sembla, ab *planetes*).—5. B, que metes enfre ells miia car compleccions contraries no poden.

¶ Recontas, dix lo Sol, que un ermità estava en una montanya, e havía moltes de temptacions e pregava Deus tot dia que aquelles temptacions li levàs, car trop lo treballaven. E Deus dixli[1] que aquelles temptacions li eren bones; car com era temptat per luxuria ell membrava e amava castedat, e com era temptat per menjar ell membrava e amava dejuni, e com era temptat per dormir ell membrava e amava oració, e com era temptat per ergull ell membrava la sua viltat els molts falliments que fets havía e el vil loc don era nat el vil hostal on havía a estar[2] lo seu cors dejús la terra, en lo qual lo menjaríen los vermens. E per açò aquell ermità, les temptacions que havía lo excitaven el movíen a fer bé e que no estigués ociós e que feés tota hora lo contrari de aquelles temptacions; e per açò aquell ermità era home just e guanyava tots jorns grans mèrits per les bones obres que faía e car moltes males temptacions vencía.

10. *Del exempli del ram angelical*

RECONTAS que en una esgleya kathedral havía avesque qui era home pec, e no sabía bé preicar ni rependre los canonges del mal que faíen, car no conexía lurs defalliments; els canonges desiraven que aquell bisbe morís e que haguessen un bisbe savi qui sabés bé preicar[3] e conegués lurs bontats. Esdevencse que aquell bisbe morí, e hagren un bisbe savi qui ben preicava els falliments que havíen conexía e reprenía, en tant que tots dies los tenía en treball. Esdevencse un dia quels canonges demanaren a un canonge vell de[4] consell què faríen daquell bisbe, car no podíen sofrir los treballs quels donava; el canonge dix que feessen ço que fa lo bon àngel.[5] – E què fa bon àngel? digueren los canonges. Respòs lo canonge: – Bon àngel

1. B, li dix.—2. A, hauia star.—3. B, qui saubes ben preichar.—4. B, manca *de*.—5. B, car no podrien soffrir lo trebal quels donaua. El canonge li dix que feessen [so que fa] bon angell.

mescla ensems los seus rams e mesclals en concordança. E per açò si vosaltres mesclats lo desig que vosaltres havíets[1] com laltre bisbe era viu, ab ço que de aquest bisbe conexets, e quel mesclament sia en concordança, haurets ab ell repòs, car ell es bo, e conexerà[2] vosaltres bons e amar vos ha com a bons; mas que ell sia bo e savi, e vosaltres mals e vullats que ell sia savi: vosaltres metexes sots occasió de vostre treball.

11. *Del exempli del ram eviternal*

RECONTAS que un prelat havía fet un peccat mortal molt vergonyós a confessar, e un príncep era en peccat de luxuria. Esdevencse que amdós,[3] lo príncep el prelat, parlaven de confessió, el prelat demanà al príncep si ell se confessava.[4] El príncep dix que ell desirava vera confessió, la qual no podía haver, car quant li venía en voluntat ques confessàs, consirava que ell no lexaría aquell peccat per la confessió, e per açò nos volía confessar, car deía que confessió no val re sens contricció e satisfacció. El prelat dix al príncep que per tot ço nos jaquís de confessar, car jatsiaço que no valgués aquella confessió quant a salvació, valía quant al cors e quant a la ànima, car passió havía lo cors, e lànima havía vergonya e usava de la confessió; e encara, membrava lànima les penes dinfern, de les quals li faya paor lo seu confessor:[5] e per açò era occasió de bé la sua confessió. Esdevencse quel príncep creec[6] lo prelat del consell que li havía donat, e per la frequentació quel príncep faya de la confessió, acostumàs a haver contricció e ymaginar les penes eviternals; e en tant quel príncep proposà un día que ell volía vençre sí meteix en confessarse verdaderament, pus que tantes vegades sera confessat falsament. E adoncs confessàs ab enteció que al peccat de luxuria no tornàs, e aprés la confesió sentís confermat en

1. B, que auiets.—2. B, conexeria.—3. B, abdosos.—4. B, comfessaua (de comfessar, *passim*).—5. B, comfessar.—6. B, cresech.

via de castedat; e adoncs loà e beneí la misericordia de Deu qui lavía membrat. Esdevencse que a un temps lo prelat demanà al príncep si sera confessat, e el príncep li recontà[1] ço que li era esdevengut per lo seu consell; e adoncs lo prelat hac gran plaer com lo príncep lavía creegut. Esdevencse quel prelat se meravellà fortment què podía esser que ell sabía consellar altre e no sí metex, e amava més lo bé del príncep quel bé seu, car lo bé del príncep amava, e del seu peccat mortal en que era, no sen tristava; e adoncs preposà que vencés sí meteix, e pus altre sabía consellar, que consellàs sí meteix. E adoncs demanà al príncep qual era pijor:[2] o estar eviternalment en foc, o haver un dia vergonya; el príncep dix que no era la questió gran, per que no si tanyía responsió. E adoncs lo prelat dix a sí meteix que ell volía creure lo príncep, pus quel príncep lavía creegut, e vençre[3] sí meteix ab son consell, pus que ab son consell altre havía vençut, e alegrar se aytant[4] de son bé com del bé de son proísme. E adoncs lo prelat se confessà de aquell peccat molt vergonyós en lo qual molt longament havía estat e null temps no sen era confessat; e aprés la confessió plorà son peccat e fo home just e de sancta vida.

12. *Del exempli del ram maternal*

RECONTAS que misericordia esperança pietat avocació humilitat e virginitat sencontraren en la voluntat, la qual los dix que molt se altava[5] de lur companyía, e pregàles que della nos partissen; e les .vj. dones respongueren a voluntat que elles estaríen ab ella ab que no les tengués ocioses ni amàs lur contrari, car per la ociositat de misericordia se seguex molt de mal, e açò meteix de ociositat desperança pietat avocació e humilitat; e encara, que virginitat es mirall de les donzelles vergens esposes de Jesu

1. B, el princip recompta al prelat.—2. B, maior o piior.—3. B, uense.—4. A, e alegras tant.—5. B, sadautaua: P, *contenta erat*.

Christ en lo qual veen les fayçons[1] e beutats de nostra Dona e les sues vestidures blanques. Respòs voluntat que ella se volía donar tota a lurs obres per amor de nostra Dona, e no volía esser aytal com lo poder de un príncep. – E còm fo axò? digueren les .vj. dones.

¶ Recontas, dix voluntat, que un príncep molt poderós de fer bé e de esquivar mal, aprés la mort de son pare proposà a delitar son cors de tot son poder en caçar deportar menjar, e en los altres delits quel cors requer; e dementre que enaxí usava del seu gran poder que havía, ociós estava e en lo regne molt de mal se faía per la sua ociositat. E adoncs dix lo poder al rey que pus ell lo tenía ociós en bé, que ell[2] no volía esser ociós en mal. E adoncs lo rey ab tot lo poder de son regne e de sa persona feu guerra contra un rey, al qual tolc sa terra e aucís moltes persones e feu molt de mal, del qual haurà a retre compte al dia del judici tot lo seu poder, lo qual havía en fer bé e en esquivar mal.

13. *Del exempli del ram cristinal*

RECONTAS que un home peccador ymaginava sovén los seus grans peccats e la gran justicia de Deu, e per açò havía gran paor de les penes infernals. Aquell peccador demanà a la misericordia de Deu consell, car la gran paor[3] que havía de les penes dinfern e car sovén membrava la gran justicia de Deu, estava tot dia trista la sua ànima e nos podía alegrar en la bontat de Deu[4] ni en ell a servir, ni caritat a Deu ni a son proísme no podía haver: e enaxí estava quaix desesperat de Deu. E adoncs la misericordia dix a aquell peccador que ell la membràs aytant com membrava la justicia de Deu en granea de bontat poder saviea e voluntat, e que amàs més Deus que sí meteix,

1. B, uesen les fayxons.—2. B, que ell lo tenia ocios en ben e que ell.—3. P, *quoniam propter magnum timorem*.—4. B, manca fins al altre mot *Deu* i la falla va al marge esguerradament.

com siaço que Deus sia pus amable que ell, e en aytant pus amable com es pus bo que home; e encara, que jutjàs sí metex a esser condempnat pus que havía peccat mortalment. E açò consellava la misericordia de Deu per ço que la justicia no condempnàs lo peccador ni li feés tort, al qual faría tort pus que ell se jutjàs. E adoncs lo peccador dix a la misericordia que ell havía fet moltes vegades ço que ella li consellava, mas no podía trobar en sí natura per la qual pogués amar dampnació de sí meteix e amar lo judici de Deu en ell; e enaxí pensava que aquell judici que faía de sí meteix, res no valía pus que no lamava verdaderament, mas fictament.[1] E adoncs la misericordia dix que ell era enganat e per lo demoni temptat, e no conexía lo punt transcendent al qual puja la voluntat del home just a passió e treball adoncs quant ama Deus més[2] que sí metexa, amant ço que Deus della volrà jutjar, en lo qual amar ha la voluntat passió en quant ama dampnació pus que Deus la li vol donar. E per açò aytal amar en mi nos pot fadigar ni de justicia ma sor no li cal paor haver, car ella no fa res contra jutjar ni contra punt transcendent damar. E tu, peccador, dix la misericordia de Deu, deus pendre exempli en la natura humana de Jesu Christ, quis jutjà en la creu a esser crucificat e mort per ço que la natura divina pogués honrar. Ama tu, doncs, tot ço que Deus de tu vulla obrar e ordenar, e puix lexa lo teu fet enfre mi e Deu[3] estar e tramet mi la tua esperança que de tu me faça membrança[4] e està en bon conort e no hages paor que Deus te fassa tort, car si a tu lo faía, faríal a mi e a esperança, e faría ço que anc no feu.

14. *Del exempli del ram divinal*

RECONTAS que donar e pendre sencontraren en bontat, als quals demanà bontat què volíen. E respòs donar que ell era

1. B, uertaderament mas fentament.—2. B, mes deus.—3. B, enfre deus e mi.—4 A, que de tum faca sa membranca.

missatge de larguea, e era vengut per ço que denunciàs als homens que larguea volía donar bontat si ells pendre la volíen; e pendre dix a bontat que ell era missatge de necessitat, e era vengut per denunciar als homens que ells prenguessen bontat si larguea la[1] volía donar: e adoncs los homens respongueren que ells volíen pendre bonea si larguea la volía donar. E adoncs dix[2] bontat que a ella plaía la venguda dels missatgers e la voluntat dels homens, sots tal condició que larguea en pogués aytanta donar com los homens ne poríen pendre,[3] e quels homens ne prenguessen aytanta com ne poyríen pendre. E adoncs larguea donà bontat de bontat a bontat, per ço que bonea fos pagada e que ab ella romanguessen lo donar el pendre: la qual bonea fo alegre del donar e del pendre; e dix a larguea aquestes paraules: – Quim volgués donar a qui nom pogués pendre, no sabera[4] de mi usar en donar ni en pendre, e feeren mi ociosa estar el poder mon frare, qui pot aytant donar com pendre en amar e en entendre.

V

De les fulles del Arbre exemplifical[5]

1. *Del exemple de quantitat elemental*

ECONTAS que la saviea e justicia de Deu sencontraren en un home. La saviea volc aquell home predestinar e la justicia lo volc jutjar, e la quantitat daquell home dix a la saviea e a la justicia que ella volía esser egualment damdues, pus que amdues egualment

1. B, si la larguea la (A, li).—2. A, li dix.—3. A, manca fins al altre mot *pendre*.—4. B, sabria.—5. A, afig *elemental* i no posa la rúbrica següent, qui també manca en el m.s. B.

son Deu[1] son creador. Emperò no podía entendre que son voler se pogués complir; car si aquell home era predestinat, no podía[2] entendre que aytant hagués la justicia en ella com la saviea, e si l home era jutjat, no podía entendre que la saviea hagués tant en aquell home com la justicia. E adoncs la saviea e la justicia resposeren a la quantitat de aquell home que ella devía esser damdues egualment; mas no podía saber la manera segons la qual era egualment damdues sino per punt transcendent al qual pujassen lo humà enteniment e la voluntat sobre lur natura, e que aquella manera entenguessen e amassen segons la natura divina e la egual companyía que han en les creatures, sens que la una no fa tort a laltra, ans han concordança en egual possessió, en tant que la saviea pot aquell home predestinar e la justicia lo pot jutjar, el poder pot complir lo predestinar el jutjar. E adoncs la quantitat segons sa natura se meravellà[3] de ço que la justicia e la saviea deíen, e en lur natura e concordança[4] sotsposava que veritat deíen, e aquella veritat creía e amava. E quant[5] sesdevenía quey dubtava, entenía que a la una o a laltra tort faía e que de la una més que de laltra esser volía; e adoncs daquell tort se penedía e mercè demanava.

2. *Del exemple de qualitat vegetal*

Recontas que un home venc pixar dejús un ameller.[6] Aquell ameller havía gitada una flor qui era bella e blanca, en un loc leig e sutze e qui pudía; e per açò la flor se clamà a aquell[7] home del ameller, car la havía derrocada del[8] loc alt en lo bax, e ella qui era bella e blanca e qui bé olía,[9] havía gitada en loc negre e pudent; e lome dix que ella no sabía ço que havía dit lo porc a la poma. – E còm fo axò? dix la flor.

1. A, amdues son deu (B, en deus).—2. A, nj podia.—3. B, marauillaua.—4. A, en concordanca.—5. A, en quant.—6. B, amenller.—7. B, en (an?) aquell.—8. B, de.—9. B, blancha e bella e qui benolia.

¶ Recontas que un pomer havía feta una bella poma a la qual havía donada molt bella color e bona sabor e odor. Esdevencse que quant la poma fo madura lo pomer lexà caer[1] la poma en terra per ço car ella estar hi volía, e quant fo en terra venc un porc qui era leig e negre e podía, car de un gran soll era exit, e près la poma, e dementre la menjava,[2] la poma del pomer e del porc qui la menjava se clamava, lo qual porc dix a la poma aquestes paraules:

¶ Recontas que la calor humiditat fredor e secor sencontraren en les cireres, e digueren que en elles volíen estar per ço car eren belles e estàn en grans arbres. Dementre que estaven en aquelles cireres e veeren[3] que no podíen més profitar ni pujar en granea de bontat e virtut, acort fo emprès enfre elles ques partissen de les cireres qui estaven en larbre e anassen[4] estar en les cireres qui eren caúdes[5] en terra, les quals menjava una truja e sos fills, car més valíen en les substancies[6] animades, si bé no son tan belles, que en les substancies qui son vegetades tant solament. E per raó de aquesta major bontat, tu, poma, havíes appetit e desig de devallar dels locs alts en los baixs;[7] per que de mi not deus clamar ni del pomer.

3. *Del exempli de relació sensual*

RECONTAS que la relació de la potencia e del object e del actu cercà[8] gran bonea en los ulls e no la hi pot trobar, car los ulls no veen de nits e veen moltes coses males; e car desirava atrobar gran bonea e no la atrobà en los ulls, cercàla en les orelles en les quals no la atrobà, car les orelles no oen de nits dementre quels homens dormen, e a vegades oen moltes males coses; e aprés anà cercar gran bonea en lo nas en lo qual no la atrobà, car ell sent les

1. A, lex caer: B, lixa caure.—2. B, las meniaua.—3. B, en aquestes cireres e uehien.—4. B, e que anassen.—5. A, caldes: B, cautes.—6. A, mes ualien substancies.—7. B, auies (A, auries) maior apetit e desig de deuallar dels locs alts en bays (A, baix).—8. B, sercaua (corregit).

pudors e per ell passen les pudors dedins e ixen defores; al gustar sen anà relació e cuydà atrobar gran bonea, en lo qual no la atrobà, car ell se uja de menjar; aprés anà al tocar on cuydà trobar gran bonea, en lo qual no la atrobà, car ell sent dolor calor e fredor qui fan als homens mal; a effatus sen anà per ço que gran bonea hi pogués atrobar, la qual[1] noy atrobà, car moltes vegades mentía e les mentires[2] que deía eren males. Molt se meravellà relació car no podía atrobar gran bonea en lo cors, e venc en un bell hostal ella cercar, en lo qual no la trobà,[3] car lo senyor daquell hostal era mort aquell dia; e cercà gran bonea en les riquees daquell home: no lay atrobà, car lo senyor del hostal perdudes les havía; e anà cercar gran bonea en los amics de aquell home mort e no lay trobà,[4] car oblidat havíen aquell home qui molt los havía amats[5] e per ell gran bé havíen hagut. Dementre que enaxí relació anava cercar gran bonea de un loc a altre,[6] atrobà un home qui fugía a honor, al qual demanà on poría atrobar gran bonea; e aquell li dix que ell no sabía on la pogués trobar, pus que ell no la havía trobada en la honor daquest mon, qui per tants homens es amada. – E còm fo axò? dix relació.

¶ Relació, dix lome: moltes vegades havía desirat que pogués atrobar gran bonea e que ab ella pogués estar e participar, e pensé que en aquelles coses la poría atrobar quels homens més desigen haver e per qui més treballen, la qual cosa es la honor[7] daquest mon; e quant fuy vengut a la honor e cuydé en ella trobar[8] gran bonea e gran utilitat, atrobé en ella gran treball que donen les gents a tots aquells qui la honor daquest mon amen e han, e aquell tan gran treball nom lexava dormir ni posar ni haver negún bé; ans mà tant fort carregat la honor de aquest mon, de colpes e de peccats, que a penes los pusc portar, e en tan

1. B, y trobas lo qual.—2. B, mentides.—3. B, e uala aqui sercar e no lay troba.—4. A, la troba.—5. B, ondrats.—6. B, sercant gran bonea de .i. loch en altre.—7. B, es honor.—8. B, trobar en ela.

gran enamistat mà mès de molts homens, que on que vaja vaig en perill de mort, per ço car volía esser pus honrat que ells; e per açò fuig a honor e non vull[1] haver gens e sia de quis vulla, car noy es lo bé que hom se cuyda. E adoncs relació no cercà gran bonea en aquest[2] mon, e cercàla en laltre en les substancies esperituals e en Deu, en lo qual complidament la atrobà e ab ella estec e romàs.

4. *Del exempli de acció e passió ymaginal*

Recontas que un home peccador qui longament havía estat en peccat mortal,[3] caçava e sobtosament près una lebre en lo laç;[4] e adoncs ell ymaginà la passió que aquella lebre hac en la mort, car oía que la lebre molt fortment se planyía el lebrer los seus osses trencava e cruxía[5] sens que la lebre del lebrer deffendre nos podía. E per aquella ymaginació que hac de la passió de la lebre, ymaginà la passió que han los peccadors en infern e la acció quels demonis han sobre ells en fer mal. E adoncs li venc voluntat que exís de aquell peccat mortal en que longament havía estat; e com volc pendre penitencia, ell ymaginà que la misericordia de Deu era gran, e proposà que a la fi de sa mort ell se confessaría[6] e ixiría daquell peccat: e adoncs romàs en lo peccat. Emperò tots jorns lo remordía la consciencia per la ymaginació que de la lebre haguda havía; e car la consciencia li donava gran treball, volía lexar lo peccat, e com volía anar a la confessió remembrava la gran misericordia de Deu e estava obtinat enaxí com estar solía. Per que aquell home proposà que de tot en tot ne elegís la una part, car no podía soffrir lo treball en que estava, e proposà[7] que no ymaginàs les penes quels peccadors han en infern o que[8] no hagués esperança en la

1. A, uolria esser pus honrat que ells e per aco fuy a ualor e non vull (B, non ull).—2. B, daquest.—3. B, manca aquest mot.—4. B, ias. —5. B, cruchia.—6. B, e preposa que a la fin de sa mort se comfessaria,—7. B, pensa.—8. A, e que.

misericordia de Deu. E adoncs anà a un savi religiós lo qual demanà de consell e al qual recontà lo treball en que estava; el savi dix a aquell home que ell pujàs a una torre molt alta e que sus[1] en lo mur estigués en un peu. Aquell home peccador pujà en la torre e volc fer ço que aquell savi[2] li havía consellat, mas per la ymaginació que ymaginava lo perill de la mort, no gosà[3] fer ço quel savi li consellava. E adoncs lo savi li dix, qual era major perill: o caure de la torre en terra,[4] o caure de aquesta vida en infern? E adoncs lo peccador moltiplicà tan fort[5] la ymaginació en ymaginar les penes de infern, que per la gran paor que hac de les passions dinfern, se confessà e la misericordia de Deu esperà, e del peccat en que estava exí e feu satisfacció e sancta vida per la gracia de Deu.

5. *Del exempli del hàbit[6] humanal*

RECONTAS que bellea e bonea vengueren estar en una dona, e bellea estec en lo cors e bonea en la ànima; e per aquests dos hàbits dels quals la dona era[7] vestida, havía gran fama aquella dona en la ciutat, car sovén parlaven de la sua bellea e bonea. Aquella dona havía marit qui era leig e home mal[8] acostumat; e per açò la bellea de la dona se clamà a la bonea de la dona, de la legea del marit, car no li plaía participar ab son contrari; e la bonea de la dona dix a la bellea que ella no sabía los retrets que savíen fets[9] la flama e loli en la lantea. - E còm fo axò? dix bellea.

¶ Recontas, dix bonea, que en una cambra havía una lantea qui cremava totes nits, e la flama illuminava aquella cambra en qui eren pintats[10] un home e un demoni; el home era vestit de blanques vestidures e havía molt bella figura,

1. B, en .i.ª torra molt alta e que sus alt.—2. B, quel saui.—3. B, no gosaua.—4. B, maior perill de la mort o caer de la torra tro en terra.—5. B, tant fortment.—6. B, dabit.—7. B, estaua.—8. B, leg e mal.—9. B, los retreyts que sauien feyts.—10. A, puyats.

el demoni de negres vestidures e era fet de molt leja[1] figura. E adoncs la flama havía gran plaer en mostrar aquelles dues figures, car per la leja figura del demoni e les negres vestidures, loaven les gents la bellea de la figura del home e la blanquea de les sues vestidures. Dementre que la flama se gloriejava de la bona obra que faía, loli se clamà de la flama quil consumava, e dix que ell no volía haver passió per ço que la flama hagués delectació; e la flama dix al oli que ell sens passió e treball no podía participar en la bona obra que ella faía.[2] E adoncs bellea se tenc per contenguda[3] del bon exempli que recontà bonea.

6. *Del exemple de situs[4] moral*

RECONTAS que a una festa un príncep seya en la cadira e era vestit daur e de seda, e en son cap una corona daur e de pedres precioses, e en sa mà una verga daur,[5] e denant aquell rey estaven moltes gents qui deíen quel rey seía molt noblement en la cadira e bé significava lo seu assituament noblea de rey; emperò en la ànima dells estava molt mal assituat, car negú no lamava, ans desiraven la sua mort per les males obres que faía, car molt era home viciós e molt mal acostumat e enemic de virtuts. Dementre quel rey enaxí seía, lo seu cors dix a la ànima del rey: – Anima amiga, alegrat del meu honrament; e la ànima respòs e dix als ulls de aquell cors que ells se alegrassen de aquell honrament del cors, e que les orelles plorassen per la desonor quel rey havía en les paraules de les gents qui deíen molt de mal del rey, qui en aquelles paraules estava més desonrat que en la cadira honrat. E adoncs rieren los ulls e ploraren les orelles, e la ànima consirà que aquell cors no podía viure longament.

---

1. B, letia *(passim)*.—2. B, que ell fahia.—3. P, *erat contenta*.—4. B, del situs.—5. B, e de peres precioses [auia] e en sa ma .i.ª uerga (A, uergua) daur [tenia].

7. *Del exemple del temps imperial*

RECONTAS que un príncep havía una filla la qual molt amava, car no havía més fill ni filla sino ella, nin creía més haver. Lo rey dix a sa filla que ell li volía donar marit e aprés sa mort volía que son marit fos rey. La donzella dix a son pare que ella no volía marit, car desirava tots temps estar verge[1] en gloria en la presencia de nostra Dona, la qual volía resemblar en alguna cosa, per ço que nostra Dona per aquella semblança més la amàs. El pare reprès sa filla e dix que ell volía que de son linatge romangués rey en aquell regne qui fos fill de sa filla, e enaxí successivament de un rey en altre tro a la fi del mon. E adoncs la donzella pregà son pare que li digués veritat de una demanda que ella li volía fer; el rey dix que sí faría. Adoncs la donzella dix a son pare si ell creía que més reys fossen mals que bons; el rey dix que més creía que fossen reys mals en son temps que bons; e encara, de temps passat, en qui[2] segons fama ha més de mals reys que de bons. Encara demàn,[3] dix la donzella, si vos creets que en lo vostre poble haja més homens mals que bons; el rey dix que més homens havía mals en son regne que bons. Encaraus demàn, sènyer en Rey, dix la donzella, si vos creets haver fets més de pesars[4] a Deus que de plaers; el rey dix a sa filla que ell havía fet més de mal que de bé. E adoncs la donzella dix que segons la responsió que feta li havía, ell no devía voler que del seu cors exissen homens qui fossen més mals que bons, els quals mals homens feessen pesar[5] a Deu e anassen estar en foc perdurable e en ell blastomar Deu e aquell linatge don eren exits e dirivats.[6] E adoncs lo rey qui era home peccador, per les paraules

1. B, que no uolia marit car desiraua estar tostemps uerge.—2. B, del temps passat en qui (A, e qui).—3. B, mes deman.—4. A, mes pessars.—5. B, pessars.—6. B, e en blastomar deus e aquell linyatie don son (corregit) exits e diriuats (A, desuiats).

que li hac dites sa filla hac de sos peccats contricció, dels quals feu satisfacció e fo home sant e de bona[1] vida.

8. *Del exempli del loc apostolical*

RECONTAS que poder saviea e voluntat pregaren egualtat que anàs ab elles[2] en companyía, car elles volíen anar en un loc on poguessen haver eguals obres,[3] e egualtat consentí a lurs precs; e dementre anaven cercant lo loc on poguessen haver eguals[4] obres, atrobaren bontat en la qual se meseren, e dix voluntat que ella volía amar bontat de tota sí metexa,[5] e saviea dix que ella volía saber bontat de tota sí metexa, e poder dix que ell volía possificar bontat de tot sí metex, e egualtat dix que egualment volía que bontat fos amada sabuda e possificada[6] ab tal condició que bonea egualment bonificàs poder saviea e voluntat: e bontat dix que ella s en tenía per pagada. E adoncs dix lo monge a Ramon que ell recontàs la manera, e Ramon dix que la manera estava en ço que totes les .v. dones[7] fossen per una manera un agent, lo qual fos poder saviea voluntat egualtat e bontat, e que per altra manera fossen un agible, e damdós que isqués[8] un obrar qui fos totes les dones. E per açò lo monge entès la manera sustentada en la egualtat de bonificar possificar entendre e amar e egualar; mas no podía entendre que aquella manera pogués estar sens loc de continent e contengut, qui en aquella manera estar no podía. E adoncs Ramon dix al monge aquestes paraules:

¶ Recontas quel foc l àer l aygua e la terra volgueren fer romería e venir en un loc en lo qual significassen obra qui no està en loc de continent e contengut; e adoncs entraren en la poma qui es de tots .iiij. sens que ella no es contenguda e que ells sien defores, ni ella no es defora

1. A, santa.—2. A, ells.—3. A, manca fins al altre mot *obres:* P, *bona opera.*—4. B, manca aquest mot.—5. A, manca fins al mot *metexa* qui vé primer.—6. B, amada e possificada.—7. B, totes .v. les dones.—8. B, uisques (n isques?).

e que ells sien dins; e dementre ells faíen aquesta significació, atrobaren la memoria e lenteniment e la voluntat qui estaven en la ànima, en la qual pus fortment se faía la significació. E per açò, dix Ramon al monge, que pus que la ànima significava pus fortment la enterioritat que les unes formes divines han en les altres sens terminació de continent e contengut, quels .iiij. elements en la poma, quant més aquella natura qui es més a ensús que la ànima e pus luny a loc, significa pus fortment enterioritat de una forma en altra sens existencia de continent e contengut!

9. *Del exempli de quantitat celestial*

RECONTAS que en cercle e en quadrangle e en triangle sencontraren en quantitat qui era lur mare, la qual tenía un pom daur, e demanà[1] a sos fills si ells sabíen a qui devía donar aquell pom daur. E dix en cercle que ell lo devía haver per ço car era primer nat e era major e pus fort corría[2] que sos frares; en quadrangle dix que ell devía haver lo pom per ço car ell era pus prop al home quel cercle e era[3] major quel triangle; el triangle dix que ell devía haver lo pom per ço car era pus prop al home quel cercle e pus semblant a Deu quel quatrangle. E adoncs quantitat donà lo pom a son fill en triangle. Mas[4] nAries e sos frares e en Saturnus e sos frares reprengueren quantitat e digueren que no havía bé jutjat, car ella no havía ab Deu neguna semblança en lonc ample ni pregón, e havía ab Deu semblança en cercle qui no ha començament ni fi. E en quadrangle reprès quantitat e dix que no havía ben jutjat, car ella era pus semblant ab Deu[5] en los .iiij. elements que ab lo triangle, car sens los .iiij. elements no poríen esser los homens, los quals son per ço que amen e coneguen Deu. El triangle escusà sa mare quantitat e dix que ella havía ben jutjat en quant ell era pus semblant

1. B, demanaua.—2. A, correria.—3. B, car era pus prop al home quel cercle [encara] que era.—4. A, Mars.—5. B, a deu.

a la ànima del home e a la Trinitat de Deu per nombre ternal, que son frare[1] en cercle e en quadrangle; emperò en aytant havía errat com li havía donat lo pom redón qui no era de la sua figura.

10. *Del exemple de qualitat angelical*

RECONTAS que un ermità venía a la font beure de laygua, on atrobà .j. demoni qui plorava per ço car havía fet peccar un monge ab una monja. E lermità demanà al demoni per que plorava, pus que sa voluntat havía complida en fer mal; el demoni respòs que ell plorava per ço car havía major pena que dabans no havía, car per aquell mal que fet havía, li era la pena moltiplicada. E lermità dix al demoni, per que faía fer mal als homens pus que la sua pena lin crexía?[2]

¶ Recontas, dix lo demoni, que un corb demanà als .iiij. elements de que vivíen; el foc dix que ell vivía de la terra en quant ne prenía secor, e làer dix que ell vivía del foc en quant ne prenía calor, e laygua dix que ella[3] vivía del àer en quant ne prenía humiditat, e la terra dix que ella vivía de laygua en quant ne prenía fredor. El corb dix als .iiij. elements,[4] si lur vida se convertía en lur contrari, què sería dells en les substancies elementades? els elements digueren al corb que si ells se pervertíen,[5] les substancies elementades seríen semblants a les febres. E adoncs lermità entès que en lo demoni son les sues qualitats pervertides de bé en mal, e que ell fa mal enaxí scientalment per ço que haja mal, com lome just qui scientalment fa bé per ço que haja bé.

11. *Del exemple de*[6] *relació eviternal*

RECONTAS que paraís escarní infern per ço car era negre, e infern escarní paraís per ço car en ell ha tant paucs

1. B. sos frares.—2. A, en crexia.—3. B, ell.—4. B, als .iiij. elemens [demana].—5. B, dixeren al corp que si ells se convertien.—6. B, de la.

homens, car los homens qui eren en la sua negror son més que aquells qui eren en la blancor de paraís. E adoncs dix paraís a nostra Dona que ell se tenía fort per despagat del escarn que li havía dit infern; per que ell la pregava que pregàs son fill Jesu Christ que daquí avant no lexàs anar negún home en infern, per ço que tots los homens venguessen estar en ell e que en ell hagués més homens que en infern; car no es raó que infern qui es tan mal, haja en sí neguna cosa per[1] que sia major que mi qui só tan bo, com sia ço que relació deja esser major enfre gloriant e gloriable, que enfre turmentant[2] e turmentable. E adoncs nostra Dona respòs a paraís e dix aquestes paraules:[3]

¶ Recontas que un rey qui amava molt justicia, hac un fill de la regina sa muller qui era molt bona dona. Un dia sesdevenc que la regina portà son fill en un verger per ço que ab ell en aquell verger se alegràs. En aquell verger havía un lop qui venc a la regina, la qual nafrà malament e tolcli son fill que portava en son braç, lo qual portà a la loba sa muller e a sos fills per ço quel menjassen;[4] e la loba nol volc menjar e nodríl axí com sos fills, los quals ab ell jugaven. E quant ell fo gran e ls fills[5] de la loba foren grans, anaven ensems per aquell gran boscatge on havía moltes de males besties; e l fill del rey acostumàs a la costum[6] dels lops, e menjava la carn crúa e aucesía los homens e emblava les ovelles als pastors. E adoncs paraís conec per ço que nostra Dona deía, que per les males costumes dels homens qui menuguen les ovelles crúes e qui en lurs obres no ressemblen lurs pares e mares qui en aquest mon hagueren bones costumes, anaven en infern tants homens e en ell tants[7] pocs. E adoncs maleí lo lop qui tolc a la regina son fill al qual mostrà a menjar les ovelles

1. B, manca *per.*—2. B, turment.—3. B, respos e dix aquestes paraules a paradis *(usual).*—4. A, en lo braç. lo qual portaua a la loba sa muller e a sos fills per co quels menyassen.—5. A, los fills.—6. B, acostumauas a la costuma.—7. A, e en [parais] tat.

crúes; maleí los donzells de la regina[1] qui no anaren cercar son fill ni lacompanyaren com entrà al verger.

12. *Del exemple de acció e passió maternal*

RECONTAS que acció e passió sencontraren en Jesu Christ, e quant hagren estat longament en ell, Jesu Christ tramès les[2] a sent Pere, e dix a acció que estigués en la ànima de sent Pere e passió en lo cors de aquell, e dix a fe esperança e karitat, justicia prudencia fortitudo e temprança, humilitat castedat[3] misericordia e pietat, que les acompanyassen tro a sent Pere, e dementre[4] que estaríen en sent Pere, delles nos partissen. Emperò si acció volía estar en lo cors e passió en la ànima, partissense de lur companyía e lexassen als lops menjar les ovelles, e dix a justicia que punís los pastors qui no guarden bé les ovelles. Mas a aquestes paraules respòs nostra Dona e dix quels peccadors havíen acció en ella, per ço car[5] ella era lur mare e la font on bevíen esperança e on atrobaven misericordia; e per açò nos covenía[6] que les virtuts se partissen de tot en tot de sent Pere, car no poría haver sent Pere esperança en ella. E adoncs dix Jesu Christ a les virtuts que fos fet ço que sa mare volía, car ella havía acció en ell, pus que era son fill e nodrit lavía.

13. *Del exemple del hàbit cristinal*

RECONTAS que necessitat e contingencia sencontraren en differencia, qui les vestí[7] del seu drap e appellà aquelles ydees;[8] e elles demanaren a differencia, pus que elles eren differents, per que les havía vestides dun meteix drap. E differencia respòs e dix que elles eren differents en les creatures e no en lo creador, car en lo creador son amdues una ydea, e per raó de la unitat les havía vestides dun

1. B, maley les donzelles de la reyna.—2. B, los.—3. B, castitat *(passim)*.—4. B, e que dementre.—5. B, per so com *(passim)*.—6. A, nos comeenja: (?); B, no couenia.—7. B, quels uesti.—8. B, ydiees.

mateix drap, per raó del qual les appellà ydees; e car[1] los habits eren diverses en figura, era diversificat lo drap en les figures sustentades en diverses creatures. E adoncs lo monge dix a Ramon que li esplanàs aquell exempli, car tant era sobtil, que nol podía entendre. E Ramon dix al monge que aquell exempli era escrit, e quel legís[2] tantes vegades tro que lentengués, com siaço que làbit de sciencia viva de molts retornaments; emperò si no lentenía a .iij. vegades quel hagués lest, anàs legir[3] en les fulles del Arbre divinal, en lo capítol de hàbit, car en aquell pas era significat ço que ell de les ydees havía dit. E aquest orde meteix consellà Ramon al monge que tengués en los altres locs daquest Libre, en lo qual les unes coses entén hom per les altres.

14. *Del exemple de situs divinal*

Recontas que un home considerava Deus enans quel mon fos còm estava; car dix que Deus no ha cors, dix que[4] no estava circularment quadrangularment ni triangularment, e car nol podía ymaginar segons les .iij. assituacions corporals, sotsposà que Deus no fos res, car si fos, sots alguna de aquelles assituacions estegra;[5] e adoncs quant sotsposà que Deus res no fos,[6] hac molt gran dolor en sa ànima e dix que havía perduts tots[7] los dejunis que fets havía e tots los patres nostres que havía dits[8] per la amor de Deu; car sotsposà que no fos altra vida más aquesta en que som. E adoncs lexàs que no volc dejunar ni fer oració, e proposà que anàs en una ciutat[9] pendre muller e que hagués dels delits corporals ço que haver ne[10] poría. Dementre que lermità devallava[11] de la montanya per anar en la ciutat, ell atrobà un colom qui estava en un

1. B, les apellaua hydees. car.—2. B, lisques.—3. B, liger.—4. B, dix (P, *et dixit*) que deus.—5. B, estiguera.—6. A, que deus no fos.—7. B, manca *tots*.—8. B, que dits auia.—9. B, a .i.ª ciutat.—10. A, nj.—11. A, deualla: B, auallaua.

arbre, qui demanà al ermità on anava; e lermità recontà[1] a ell ço que li era esdevengut. E adoncs lo colom dix al ermità aquestes paraules:

¶ Recontas que un cristià e un sarraí se disputaven e parlaven de Deu. El cristià demanà al sarraí: ans quel mon fos creat, la voluntat de Deu còm[2] estava? el sarraí respòs e dix que estava en amant amable e amar. El cristià demanà al sarraí si enfre aquells .iij. estava distincció; el sarraí dix que no. E adoncs lo cristià dix que pus que noy havía distincció, noy podía estar en ells la voluntat, e pus[3] no havía en que estigués, no podía esser res. E adoncs lo sarraí dix que ella estava en sí metexa. E adoncs lo cristià demanà si estava en sí metexa sens los .iij., car si sens ells estava, estaría ociosa; el sarraí dix que estava ab tots .iij. El crestià dix que no podíen estar en ella sens distincció de tots tres, car sens distincció no seríen .iij. ni dos, ni sería[4] nombre de tres, mas la voluntat tan solament qui estaría[5] dells buyda. E a açò lo sarraí no poc respondre. Açò meteix te dic, dix lo cristià, de la bonea de Deu: ans quel mon fos, còm[6] estava? El sarraí no gosà dir que estigués en bonificant bonificable bonificar per ço que no consentís a producció de persones divines, e dix que estava en sí metexa sens bonificant bonificable bonificar. E adoncs lo cristià li dix que ella estava ociosa e buyda de granea de poder e de fi: de granea,[7] car granea de bonea es que sia aytan gran en obrant com en estant; buyda estava de poder, car en sí metexa ni en altre no havía poder[8] ni altre havía poder en ella ni della; buyda estava de fi, car della neguna res de bé nos seguía. E adoncs lo sarraí fo vençut per raó de la producció divinal que lo cristià li havía provada. E lermità conec que lassituament de Deu no estava en subject

1. B, conta.—2. B, on: P, *ubi.*—3. B, que pus noy auia distinctio no podia en ells (A, ell) estar la uoluntat e puys.—4. B, serien.—5. A, staua.—6. P, *ubi.*—7. B, e de fin (A, e fi) de granea de poder: P, *et vacua magnitudine potestatis et finis, et fine magnitudinis.*—8. A, manca fins al altre mot *poder.*

corporal, mas espiritual, axí com voluntat qui està en amant amable e amar, e bonea en bonificant bonificable e bonificar esperitualment e no corporalment.[1] E adoncs lermità tornà en son ermitatge e conec la temptació quel demoni havía procurada, e estec bon home e de sancta vida; e dix que bonea virtuosa e guanyada no estava en cercle quadrangle ni triangle,[2] mas en bones obres qui son del genre de virtut guanyada, la qual virtut es bona.

VI

De les flors del Arbre exemplifical

1. *Dels proverbis de les flors del Arbre elemental*[3]

És val aur en home pobre que en ric. ✱ 2. Aquell foc es bo qui crema los heretges. ✱ 3. Més val lo foc en la calor del cor, que laygua en la blancor de la cara. ✱ 4. Més val negror en lo ferre[4] que blancor en largent. ✱ 5. Lo foc qui està en la pedra té près aquell qui no len trau. ✱ 6. La lugor del foc venç la nit. ✱ 7. Lo foc qui devalla es semblant al lop qui devalla de la muntanya en los plans on estàn les ovelles. ✱ 8. Negún foc es fret per sa natura, e negún missatge mal procura pau. ✱ 9. Lo foc devalla ab humilitat[5] e puja ab ergull. ✱ 10. Si no fos lo ferre en lo peu del cavall, no fora laur en lo cap del rey.

2. *Dels proverbis de les flors del Arbre vegetal*

La carabaça qui servía al pebre, deía mal de laygua e de sí metexa. ✱ 2. Ergullosa fora la rosa si no fos nada enfre

1. B, corporal.—2. B, quadrangle triangle.—3. A, B, manca aquesta rúbrica.—4. B, en ferre.—5. A, humiditat.

espines. ❧ 3. Tantost com la flor del ameller fo buyda, càec de les cimes en la terra. ❧ 4. Aquell foc qui es invisible en l oli, appar en la flama. ❧ 5. Lo pebre reptà l all per ço car vestía blanques vestidures. ❧ 6. Lo pebre no naix en totes terres. ❧ 7. Lo cavall reprès[1] lo rey qui deía mal del ordi. ❧ 8. Lo vin conforta lo cor ab calor e destrúu lo cervell ab secor. ❧ 9. Lo vin es pus fort en la bota que en la copa, e es pus prop a la sua fi en la copa que en la bota. ❧ 10. Mal fa l escaravat qui neix ab color negra[2] de la farina blanca.

3. *Dels proverbis de la flor sensual*[3]

DIGUEREN los ulls al enteniment que entengués Deus en la sua[4] infinitat, e dix l enteniment als ulls que esguardassen lo sol en lo mig dia. ❧ 2. Pregà lo mul[5] la egua sa mare que no digués que ell fos fill del ase, e ella dix al mul que ell ho significava en la sua figura; per que ella celar no ho podía. ❧ 3. Atrobà lo mul lo cavall e l ase: saludà lo cavall e no volc saludar l ase. ❧ 4. Víu home[6] un loc on havía haguda paor, e remembrà los seus enemics. ❧ 5. Membrà la ànima son peccat, e ploraren los ulls e la boca feu dejunis. ❧ 6. Com l ome ab lo coltell tallava la carn sentía mollea, e com tallava los osses sentía durea. ❧ 7. Sentí l ome amargor en la poma dolça per ço que l enteniment entengués malaltía e que la voluntat amàs sanitat. ❧ 8. Neguna aygua sent calor ni neguna visibilitat es vista. ❧ 9. Los ulls desiren veer visibilitat e veen[7] color qui no es de la essencia de visibilitat.[8] ❧ 10. Negún home es visible.

4. *Dels proverbis de la flor ymaginal*

NEGUNA ymaginació es vista. ❧ 2. Lànima racional dorm com sens la ymaginació mou la sensitiva. ❧ 3. La ymagina-

1. B, repta.—2. A, qui neix negre.—3. A, de les flors dels proverbis sensual.—4. A, deus la sua.—5. B, lo mul prega.—6. A, hom en: B, .i. home.—7. B, inuisibilitat ueer e veent.—8. B, de la inuisibilitat.

ció[1] pot ymaginar en un temps tot lo cercle de la mola e no tot lo cercle del firmament. ⁂ 4. En aquest mon val més ymaginar mort que vida. ⁂ 5. Mala es ymaginació qui ymagina bellea sens bonea. ⁂ 6. Enans deu príncep ymaginar forques que corona. ⁂ 7. Ymaginació major concordança ha ab enteniment que ab voluntat. ⁂ 8. Sens moltiplicament de especia, ymaginació nos pogra[2] estendre en granea. ⁂ 9. Tota ymaginació es estrument de ymaginant e ymaginable. ⁂ 10. Per sobre ymaginar es la memoria malalta.[3]

5. *Dels proverbis de la flor humanal corporal*[4]

Vida dome està en concordança de les sues parts. ⁂ 2. Home peccador no ha dret en neguna cosa qui sia de Deu. ⁂ 3. Aquell home es del demoni qui ama més sí metex que Deu. ⁂ 4. Qui ama més Deu que sí metex, més tracta la honor de Deu que la sua ne que cella[5] de son fill. ⁂ 5. Molt es pus útil a home bon cogitar que bon sentir. ⁂ 6. A penes es negún home qui fa[6] ço per que es creat. ⁂ 7. Tots los homens qui han bona fama no son bons. ⁂ 8. Bona fama en mal home es hàbit de ypocresía. ⁂ 9. Aquell home val menys que lasen, qui vol més valer per lo cors que per la ànima. ⁂ 10. Aquell home qui ymagina sovén don es vengut, sab les carreres del día e de la nit.

6. *Dels proverbis de la flor humanal espiritual*[7]

Pregá la voluntat lenteniment que dixés a son amat que ella lamava més que sí metexa; e per açò lenteniment volc més entendre Deu que sí meteix, e la memoria més membrar Deu que sí metexa.[8] ⁂ 2. Si la voluntat hagués molt amat son amat, ja la memoria no lagra oblidat. ⁂ 3. En la una mà del amat viu[9] lenteniment una espasa e

1. B, ymaginatiua: P, *imaginatiua.*—2. A, pogren.—3 B, es memoria malauta.—4. A, e corporal.—5. B, ni sella.—6. B, fassa.—7. A, spiritual humanal.—8. A, meteix.—9. A, ueu *(passim).*

en laltra[1] una flor, e per açò dix a la voluntat que hagués paor e que a misericordia trametés esperança. ✻ 4. Tant amava la voluntat son amat, que no li abastava temps a amar sí metexa. ✻ 5. Membrà la memoria lamat e entèslo[2] lenteniment, e desirà la voluntat que ell fos honrat per tota gent. ✻ 6. Tramès la voluntat al amat esperança, per ço que dels peccadors hagués pietat e membrança. ✻ 7. Malalta jaía la voluntat per sobre amar, e sanavala[3] major membrar e entendre ab la bonea de son amat. ✻ 8. Memoria enteniment e voluntat ploraven[4] lurs peccats, e lamat tramèslos karitat e esperança. ✻ 9. La voluntat qui bé ama cull flors blanques, e la voluntat qui mal ama les cull negres. ✻ 10. Pujà la voluntat al amat e dixli quel mon, qui es seu, destrovexen mals homens.

7. *Dels proverbis de la flor moral virtual*

Justicia prudencia fortitudo e temprança colliren mèrits blancs per ço que ab blanques vestidures servissen lamat. ✻ 2. Plora fe e demana ajuda als seus homens,[5] e a penes es qui li respona. ✻ 3. Clamas karitat dels mals homens a justicia qui no la volen amar, e esperança membra misericordia. ✻ 4. Aquell home qui ha paor de justicia, ha defalliment de karitat. ✻ 5. Gran justicia no es tant temible com privació de gran esperança. ✻ 6. Aquell home es savi qui enans que parle membra veritat e prudencia. ✻ 7. Negún home es just qui de justicia no[6] ha esperança. ✻ 8. Més val força en prudencia que en fust ni en ferre. ✻ 9. Qui es vestit de virtuts no ha de res fretura. ✻ 10. Si Deus fallís a home virtuós, fora contra justicia karitat e esperança.[7]

8. *Dels proverbis de la flor vicional*

Clamás temprança de gola, e justicia poní fortitudo. ✻ 2. Qui cull colpes en amar, cull penes. ✻ 3. Per ço car

1. B, en altra.—2. A, entenlo.—3. B, sanaren la.—4. B, ploraren.—5. B, als homens.—6. A, manca *no*.—7. A, justicia speranca.

ergull es viciós, com cuyda pujar a ensús va a enjús.[1] ✱ 4. Aquell fill qui es començat en luxuria, ha pena per la colpa[2] de son pare. ✱ 5. Negún home avar ha esperança. ✱ 6. Home irat es pus luny a prudencia que altre home. ✱ 7. Per ço car enfre vici e Deu[3] no ha neguna semblança, no pot vici esser creatura. ✱ 8. Negún vici ha ab esser concordança. ✱ 9. Enfre vici e colpa no ha neguna differencia. ✱ 10. Pijor es un vici en lànima que mil en lo cors.

9. *Dels proverbis de la flor imperial*

En la justicia[4] del rey està la pau de son poble. ✱ 2. Pus bella es la justicia del rey que la sua corona. ✱ 3. En la desonor del rey es desonrat son poble. ✱ 4. Neguna gran servitut es durable. ✱ 5. Negún home sol se pot deffendre de mal príncep. ✱ 6. Negún home està segur en amistat de príncep. ✱ 7. Mal príncep el major demoni han feta companyía. ✱ 8. Poder de mal príncep es càrcer de saviea e de voluntat.[5] ✱ 9. Greu cosa es que príncep garnit sia humil. ✱ 10. En negún home es humilitat tan bella com en príncep.

10. *Dels proverbis de la flor apostolical: dels articles de la deytat.*[6]

Com ço qui es sia per ço car Deus es, si Deus no fos neguna cosa fora. ✱ 2. Si fossen molts Deus, infinitat res no fora. ✱ 3. Impossíbol es que dos pares sien infinits. ✱ 4. Per lo tocament de les divines raons neix Fill Deu de Deu lo Pare.[7] ✱ 5. Del encontrament del Pare e del Fill ix lo Sant Esperit. ✱ 6. Sil mon pogués esser eternal, pogra esser possibilitat sens possitivitat. ✱ 7. La recreació del mon ha doblada[8] la servitut dels homens. ✱ 8. Tot hom

---

1. A, puyar en sus ua en sus.—2. B, per colpa.—2. B, deu e uisci *(passim)*.—4. B, En iusticia.—5. B, es carcera de sauiea e de uolentat.—6. A, manca *dels* (B, e dels) *articles de la deytat.*—7. B, neys fill deu de deu pare.—8. B, del adoblada.

es creat a conèxer la gloria de Deu. ✱ 9. Negún ens pot desviar lo mon de la fi per que es creat. ✱ 10. Més pot Deus en sí meteix que en altre.

11. *Dels proverbis de la flor apostolical: dels[1] articles de la humanitat.*

Pus noble e pus bona es la concepció de Jesu Christ, que la recreació del mon. ✱ 2. Per ço car a Deu pertany mills produír grans coses bones que poques, pot mills nàxer de verge que crear lo mon. ✱ 3. Per la mort de Jesu Christ viu[2] lo gran amar dels bons homens. ✱ 4. Devallà Jesu Christ en infern per ço que pujàs al cel los sants homens. ✱ 5. La resurreció de Jesu Christ es mirall de la comuna resurrecció. ✱ 6. La fi de la humanitat de Christ està en les altees. ✱ 7. Granea de jutjar està en veritat de sentir e de entendre. ✱ 8. Qui desama Jesu Christ, desama la fi de tot quant es. ✱ 9. Negún nom es pus virtuós quel nom de Jesu Christ. ✱ 10. Neguns testimonis son pus vers quels articles de la fe.[3]

12. *Dels proverbis de la flor celestial*

Elementar es flor den Leo en Sol en dimenge.[4] ✱ 2. Vegetar es flor den Sagitarius en Jupiter en dijous. ✱ 3. Sentir es flor den Capricornus e en Saturnus en disabte. ✱ 4. Ymaginar es flor den Càncer e den Luna e den[5] diluns. ✱ 5. N Aries en Thaurus en Gemini escarnexen los homens qui dien que ells saben totes lurs natures. ✱ 6. Lo Sol e en Venus reptaren en Mercuri, qui fa musar los homens en largent viu qui neix en la Terra. ✱ 7. Qui es aquell qui pusca saber quantes vegades se son encontrats n Aries en Thaurus en Gemini ab en Saturnus en Jupiter e en Mercuri? ✱ 8. Més val largent en la borsa[6] que en Mercuri. ✱ 9. Aquell es heretge qui ha major paor den

1. B, e dels.—2. A, Car la mort de jhesu uju.—3. A, manca *de la fe*.—4. B, digmenge.—5. B, e en.—6. A, bossa (corregit de *possa)*.

Gemini en[1] Càncer que de Deu. ✠ 10. Lo poder saviea e voluntat de Deu han major amistat que en Capricorn en Març en disabte.

13. *Dels proverbis de la flor angelical*[2]

MAJOR es la gloria de sent Gabriel,[3] que son tot e ses parts. ✠ 2. Com lome fa peccat, a son bon àngel fa[4] vergonya. ✠ 3. Bon àngel consella ab entendre, e mal àngel ab ymaginació. ✠ 4. Mal àngel consella a enjús, e bon àngel a ensús. ✠ 5. Mal àngel consella ab falsía e maestría, e bon àngel ab maestría e lealtat. ✠ 6. Negún demoni en sí metex ha[5] concordança. ✠ 7. Enaxí està pena en demoni com moviment en cercle. ✠ 8. Cascún demoni turmenta sí meteix e altre. ✠ 9. Mal àngel es tot enversat en mal e peccat. ✠ 10. Negún demoni ha esperança ni pietat.

14. *Dels proverbis de la flor eviternal*

INFERN, dix paraís: què desirats?[6] – Paraís: que negún bé no hajats. ✠ 2. Infern: per que estàs[7] tan irat? – Paraís: car Christ[8] mà despullat. ✠ 3. Infern: per que fas mal a ton amic? – Paraís: car no ame[9] bé poblic. ✠ 4. Infern: has molt què beure e què menjar? – Paraís: los homens no fan mas peccar. ✠ 5. Infern: has beguda sanc de rey? – Paraís: tot nestic vermell. ✠ 6. Infern: què paga hom en ton hostal? – Paraís: desesperança e tot mal. ✠ 7. Infern: pot de tu null hom exir? – Paraís: en mi nos pot hom[10] penedir. ✠ 8. Infern: per que has tant home begut? – Paraís: car Christ no es amat ni temut. ✠ 9. Infern: per que és tant mal? – Paraís: car son desleal.[11] ✠ 10. Infern: de qui has haguda paor? – Paraís: de Christ perdonador.

---

1. B, den.—2. A, manca aquesta rúbrica, i el texte segueix, sense solució de continuitat, el de la anterior. —3. B, [miquel].—4. A, ha.—5. B, ha en si meteys.—6. B, dix paradis *(usual)* que disirats.—7. B, estats.—8. A, trist.—9. B, paradis (A, manca) car no ami (A, ama) ben publich.—10. B, pot null hom de tu exir. paradis en mi nos pot null hom.—11. B, perque est tan mal. paradis car son deslial.

15. *Dels proverbis de la flor maternal*

MAYRE, dix Christ: sots saludada?[1] – A, Fill: e tanta vegada! ✠ 2. Mayre: quèus díen li peccador?[2] – Fill: díen que vos sots perdonador. ✠ 3. Mayre: per que son tants peccadors? – Fill: car no son bons pastors. ✠ 4. Mayre: còm vos poría alegrar? – Fill: queus plagués molt perdonar. ✠ 5. Mayre: trop man les gents[3] oblidat! – Fill: hajatsne gran pietat. ✠ 6. Mayre: yo perdonaría quis volía. – Fill: mostrats als peccadors[4] la via. ✠ 7. Mayre: havets pietat? – Fill: e per que he tant plorat? ✠ 8. Mayre: e per quem pregats tan sovén? – Fill: car lo mon està en perdiment. ✠ 9. Mayre: tant hom me desama! – Fill: tant hom me reclama![5] ✠ 10. Mayre: per que amats tant perdó? – Fill: per ço car nom deíts[6] de no.

16. *Dels proverbis de la flor cristinal*

HUMANITAT amiga: e tant té honrada! – A, deitat ma dona: e tanta pena per vos he[7] portada! ✠ 2. A, humanitat! Tot lo mon té creat.[8] – A, deitat! Tot lo mon en mi has recreat. ✠ 3. A, humanitat! De mi not deus clamar. – A, deitat! Fem molt conèxer e honrar. ✠ 4. A, humanitat! Tu estàs en mi Deu. – A, deitat! Lo mon es per mi teu. ✠ 5. A, humanitat! E demana. – A, deitat! Ma mayre hom reclama. ✠ 6. A, humanitat! Gran bé té volgut. – A, deitat! Jherusalem es perdut. ✠ 7. A, humanitat! Molt has bell hostal. – A, deitat! Deffén[9] mos parents de mal. ✠ 8. A, humanitat! Tota estàs bella. – A, deitat![10] Mant home mapella. ✠ 9. A, humanitat! Molt est ben ornada. – A, deitat! Molt hom mà pregada. ✠ 10. A, humanitat! Tu és ma bella semblança. – A, deitat! Donats per mi perdonança.

---

1. A, saluada: P, *saluata*.—2. B, e ques dien li peccador (A, prehicador: P, *peccatores*).—3. B, les gens man trop.—4. B, al peccador.—5. B, reclamaua.—6. B, fill car nom diets.—7. B, e per uos.—8. A, te crea: P, *ad te est creatus*.—9. B, deffen dinfern.—10. B, a deytant.

17. *Dels proverbis de la flor divinal*

A, Fill Deu! E mon cor tant tama. – A, Deu Payre! Sant Esperit es flama. ⁂ 2. A, Payre e Fill infinit! – A, Sant Esperit damdós exit! ⁂ 3. A, generació infinida! – A, espiració complida! ⁂ 4. A, espiració eternal passiva! – A, espiració eternal activa! ⁂ 5. A, passió! Tu vols esser infinida. – A, acció! E tu vols esser complida! ⁂ 6. A Fill! Tu has noble Payre. – A, Payre! Tu has Fill sens mayre. ⁂ 7. A, Pare e Fill qui vos ve! – A, Sant Esperit tot ple. ⁂ 8. A, Payre e Fill, ma fontana! – A, flom qui res[1] no demana! ⁂ 9. A, Payre e Fill ab mi un Deu! – A, Sant Esperit, cascú de nos teu! ⁂ 10. A, Sant Esperit, qui nombre has[2] complit! – A, numerant, qui nombre has establit![3]

VII

Del fruyt del Arbre exemplifical[4]

1. *Del exempli del fruyt elemental*

RECONTAS que en lo anell del rey laur el maracde[5] se contrastaren, car laur deía quels elements eren més per ço que ell fos, que per lo maracde, car més de servís faía que lo maracde; el maracde dix que ell faía més de servís en lo rey, e laur en los mercaders. E laur dix al maracde que ell no sabía ço quel ferre havía dit al fust.[6] – E còm fo axò? dix lo maracde.

¶ Recontas, dix laur, que un rey vencé una batalla. Contrast[7] fo enfre lescut e lespasa del rey, car lescut deía

1. B, res pus.—2. B, es.—3. A, complit.—4. A, *afig:* Elemental: B, e primerament del elemental: (manca la rúbrica qui vé).—5. A, exmaracde: B, maragde *(usual)*.—6. A, manca *al fust*.—7. A, lo contrast.

que ell havía estort[1] lo rey que no era estat naffrat en la batalla, car ell havía soffert los colps de les lances e de les espases[2] qui volíen auciure lo rey, qui fora mort si ell no fos; e la espasa dix que ella havía vençuda la batalla, en quant havía morts e naffrats aquells qui volíen auciure lo rey. E adoncs lo maracde dix al aur que ell havía donat exempli contra sí meteix, car jatsia que ell sia bell en lescut del rey, no sería bo en lespasa qui naffra e auciu[3] los cavallers, los quals no pogra auciure si fos daur; e encara, que ell es donat als cavallers per ço quels cavallers hagen espases de ferre ab que guarden e deffenen lo rey e que aucíen[4] aquells quil rey volen auciure; e enaxí lespasa ha .ij. officis: la .j. que deffén lo rey, e laltre que auciu los enemics del rey; e lescut no ha mas[5] .j. offici tan solament. E adoncs hac vergonya laur com havía donat exempli contra sí metex, car bé conexía quel maracde guardava lo rey de metzines el cor del rey alegrava.

2. *Del exempli del fruyt vegetal*

RECONTAS que en la poma fo contrast de la potencia elementativa e de la potencia vegetativa, car la elementativa deía que la poma era son fruyt en quant era cors per los elements, e les qualitats que havía, havía per los elements; e la vegetativa allegava e deía a la elementativa que ella no havía[6] oít lo judici que un jutge havía donat enfre lo començament e la fi. – E còm fo axò? dix la elementativa.

¶ Recontas, dix la vegetativa, que la farina e laygua el forn feeren .j. pa, lo qual volc menjar .j. home per ço quen visqués; e laygua e la farina el forn digueren que no volíen que lome[7] menjàs lo pa, el home dix que ell volía menjar lo pa, pus que lo pa era fet per menjar e per viure. E adoncs vengren a .j. jutge quiy donà sentencia quel

1. P, *protexit*.— 2 B, sofferts los colps de les lances e de les espaes.— 3. B. espaa *(usual)* qui naffra e ociu (A, aucis).—4. B, lo rey qui ocien.—5. A, mas de.—6. A, manca *que ella no havia*.—7. B, quel homo.

home menjàs lo pa, pus que laygua e la farina el forn lo havíen fet per menjar e per viure, e puní laygua e la farina el forn en quant contrastaven a la fi per que eren.

3. *Del exempli del fruyt*[1] *sensual*

RECONTAS que un moliner nodría .j. porc a qui donava a menjar del blat que emblava als homens de qui era. Un dia sesdevenc quel moliner donà del blat al porc, e lase[2] volc menjar ab ell daquell blat; el moliner ferí ab un bastó lase per ço que no menjàs del blat. Molt se meravellà lo porc car lo moliner no volía que lase menjàs del blat, e demanà al ase per que lavía ferit son senyor. Ell dixli que son senyor era mal e ladre car ell portava lo blat, e faíali tort car no lin donava[3] a menjar. El porc dix al ase que en açò paría que son senyor amava més ell que lase e que ell era pus honrat, car no treballava en lo blat a portar ni en nulla cosa, e son senyor donavali a menjar del blat a la sua voluntat, e non volía donar al ase qui treballava en portar[4] lo blat; e lase dix al porc que mala havía vista la amistat de son senyor el seu honrament, car son senyor lavía crestat per ço que no feés fills, e que no treballàs per ço que fos gras, e com hauría molt menjat del blat e sería gras, darliía ab una maça al cap e auciuríalo, e puix[5] metríal en sal e menjarlía peça a peça. Molt desplac al porc ço que lase li havía dit, e dix que mala menjava lo blat, car per ço menjava que morís; e encara, que menjava lo blat emblat, don havía peccat, del qual per paor de mort hac consciencia; e per açò dix que iría fer penitencia de aquell peccat en una vinya[6] on havía molts de raíms,[7] e que null temps no menjaría blat emblat ni estaría[8] ab son senyor qui li havía feta gran honta e gran

1. A, del fruyt del arbre.—2. A, aze *(passim)*.—3. B, era home mal e ladre car ell portaua lo blat e fahia tort car no lin daua.—4. B, dar *(passim)* al ase qui treballaua en aportar.—5. B, e si era gras darli hia ab .i.ª massa al cap e auciurialo (A, auciria lo) e pux.—6. A, manca *en una vinya*.—7. B, molts rayms.—8. A, njstaua.

mal car lavía crestat; car no li era vijarès que fos de linatge[1] de les besties. E adoncs anà a la vinya e volc menjar dels raíms, los quals digueren al porc que ells eren fruyt[2] del senyor de la vinya e no dell qui no pensava de la vinya, de la qual pensava lome, e per açò faya peccat; e adoncs lo porc dix que ell no volía haver consciencia mas per paor de mort, e adoncs menjà dels rayms a la sua voluntat. Dementre quel porc menjava los raíms, un corb dix al porc que ell era fruyt del senyor de la vinya, pus que los seus raíms menjava, lo qual lauciría com sería ben gras;[3] e adoncs lo porc hac consciencia dels raíms que menjava, e exí de la vinya e fogí en .j. gran boscatge en lo qual dix que volía menjar per ço que no morís, e amava[4] més esser magre e viure longament, que esser gras e morir breument.

4. *Del exempli del fruyt ymaginal*

RECONTAS quel temps pretèrit el temps futur se contrastaren[5] sobre la ymaginació, car cascú deía que era sua. Lo temps pretèrit allegava que la ymaginació era sua per ço car ymaginava les coses passades; el temps futur deía que la ymaginació era sua per ço car ymaginava[6] les coses esdevenidores. Dementre que enaxí contrastaven, dix lo temps futur que elegissen un jutge qui partís lur contrast, e dix que fos jutge lo temps present qui estava en lo mig damdós. El temps pretèrit dix que veritat era quel temps present estava en lo mig damdós, mas no ho faía la sua voluntat, car més amava les coses esdevenidores que les passades, e dix que ell tenía per bo que lenteniment fos jutge qui estava[7] en lo mig en quant entén les coses passades e les esdevenidores; mas lo temps futur dix que no era jutge covinent lenteniment, car major proporció e

1. B, ueiares que fos del linyatge.—2. B, fruts.—3. B, lociuria quan seria gras ben.—4. B, ama.—5. B, sencontraren.—6. B, per so com *(passim)* esmaginaua.—7. B, era.

concordança havía ab la ymaginació en les coses passades, que en les esdevenidores. E adoncs no sen pogren avenir ni pogren atrobar jutge cominal, e combaterense abdós; e car la ymaginació amava més esser del temps pretèrit que del futur per raó de la memoria qui lan pregava,[1] fo vençut lo temps esdevenidor, e dix al temps present que mal faía car no li aydava pus que molt lo amava.[2]

5. *Del exempli del fruyt humanal*

RECONTAS quel cors e lànima se contrastaren sobre lome, car lo cors deía quel home era son fruyt, e lànima deía lo contrari. Allegava lo cors que home era lo seu fruyt per ço car ell era de més coses que la ànima, car ell era de .iiij. Arbres, ço es saber, del elemental vegetal sensual ymaginal, e lànima no era màs un arbre tan solament. E adoncs lànima dix al cors que ell no sabía què havía dit santedat[3] a honrament. – E còm fo axò? dix lo cors.

¶ Recontas, dix la ànima, que un bisbe estava en companyía de .x. canonges qui eren homens bons devots e de sancta vida e faíen molt bé lofficí de la esgleya.[4] Aquell bisbe hac gran desig que fos archebisbe,[5] per ço que fos pus honrat e que hagués més de canonges en sa senyoría. Aquell bisbe venc a cort e tractà que fos archebisbe, e com fo archebisbe los canonges daquell archebisbat, qui no eren homens bons ni de sancta vida, contrastaren al archebisbe quils castigava, e donarenli gran treball, e digueren que si ell no era de la lur manera, que ells lauciuríen. E adoncs larchebisbe dix que santedat fa prelat e no honrament, jatsíaço que santedat no men tantes besties per la carrera com fa honrament, e dix que volenter retría honrament per santedat si recobrar[6] lan podía. E adoncs dix santedat a honrament que ella valía més ab pau que

1. B, lon pregaua.—2. B, no li aiudaua pusque (A, per que) molt lamaua.—3. B, sanctitat *(usual)*.—4. B, glea.—5. B, arquebisbe *(usual)*.—6. A, trobar.

honrament ab treball. E encara, dix lànima al cors, que ella honrava més lome que ell, car ell posava en home la natura de les besties, e ella posava[1] en home la natura dels angels.

6. *Del exempli del fruyt moral*

RECONTAS que la virtut el mèrit se contrastaren sobre lArbre moral, car la virtut deía que ella era lo seu fruyt, el mèrit deía que ella no sabía què havía dit lo cavall al rey. – E còm fo axò? dix la virtut.

¶ Recontas, dix lo mèrit, que un rey havía un falcó qui ben prenía les grues. Esdevencse quel rey anà un dia caçar,[2] e près ab lo falcó una grua qui aquella devallà de les núus[3] del cel tro en la terra; e adoncs lo rey fo molt alegre daquell falcó qui tan bé havía morta aquella grua, e dix al falcó que ell molt lo amava. El cavall dix al rey que ell se meravellava car lo rey amava tant lo falcó, lo qual ço que faía no ho faía per ço quen feés[4] plaer al rey, mas per ço que pogués menjar. El rey dix al cavall que no lon creía, e dix que ell havía enveja; e adoncs ferí lo cavall dels esperons e feulo córrer longament. El cavall dix al rey que ell ço que deía[5] poría provar per esperiencia, car si dava a menjar al falcó, ja lo falcó per la sua amor no iría pendre les grues, car no va a elles sino com ha fam; e encara, quel rey lo devía creure per ço car ell portava en dejú e en dinat là on ell se volía; e com lo feria[6] ab los esperons, ell havía paciencia, la qual no hauría lo falcó si ell lo fería ab la mà. E adoncs lo rey conec quel cavall deía veritat, e dixli que ell havía mèrit guanyat, e quel volía més amar quel falcó qui ço que faía no faía[7] per la sua amor, mas per la sua necessitat, e com li faía son pesar, ell li fugía[8] e tornava per ço que li donàs a menjar.

---

1. A, e la possaua.—2. B, anaua .i. die cassar.—3. B, nus.—4. A, que fes.—5. B, desia.—6. B, lo portaua en deiu e en dinat on seuolia. E com lo feri.—7. B, no ho fahia.—8. B, ell fugia.

7. *Del exempli del fruyt*[1] *imperial*

Recontas que la corona del rey e la pau del poble se contrastaren sobre lArbre emperial, car la corona deía que ella era son fruyt, e la pau del poble[2] deía que ella era lo fruyt e no ho era la corona. Allegava la corona e deía que ella era lo fruyt per ço car estava en lo cap del rey, e la pau estava en lo poble qui seía als peus del rey; e la pau dix a la corona que ella no sabía ço que guerra havía dit al cavall del rey. – E còm fo axò? dix la corona.

¶ Recontas, dix la pau, que un rey havía un bell cavall qui era fort[3] e corría molt bé. Aquell cavall era sojornat e ben pensat, e menjava aytant com se volía e no traía negún mal, car lo rey havía pau en sa terra e ab sos veíns. Esdevencse un dia quel rey cavalcava lo cavall qui era gras e ergullós, e desijà mal fer als homens e als altres cavalls que menyspreava; e adoncs consellà al rey[4] que de tot en tot guerrejàs, per ço que fos fama que ell era bon cavaller e que havía bon cavall. El rey creec lo cavall e guerrejà ab un príncep, lo qual lo vencé en una[5] batalla e li tolc sa terra. El rey fogí en lo cavall e anà en una terra estranya, e hac a vendre la corona per ço que menjàs e estec pobrement; el cavall esdevenc molt magre, car poc havía que menjar, e jaía en lo soll[6] car no era qui escombràs lestable. E adoncs dix guerra al cavall, quel consell que havía donat al rey, havía donat contra la sua grassea[7] e contra la nedea del seu lit e la bellea de son pel el delit del seu sejorn.[8]

8. *Del exempli del fruyt apostolical*

Recontas que honrament e salvació de gents se contrastaren del Arbre apostolical, car cascú deía que era[9] lo fruyt

1. A, del fruyt del arbre.—2. A, pobre.—3. B, forts.—4. B, concella al rey que mal faya com no gerreiaua e concella al rey.—5. B, en la.—6. B, sol.—7. B, greyxea.—8 A, senyor.—9. B, quell era.

daquell Arbre. Allegava honrament e deía que ell era lo fruyt per ço car lo papa era pus honrat home que altre; allegava salvació e deía que ella era molt millor[1] a molts homens que honrament en un home, e per açò convenía que ço qui era[2] major e pus útil, cové que sia fruyt del Arbre apostolical, car si no ho fos, fi no estegra en les cimes del Arbre, lo qual no levara fruyt, pus que fi no estigués en les cimes, e estiguera començament en les cimes ab honrament e fi en la terra ab desonrament. E enaxí fora larbre enversat de bonea en malea e fora[3] mal fruyt, e de granea en poquea e fora poc fruyt, e de duració en corrupció el fruyt fora tost corromput, e de poder en frevoltat e per açò lo fruyt no pogra donar força a aquells quil menjassen. E encara, que fora enversat de saviea en ignorancia e no feera lum als homens qui anassen per dretes carreres e de dies; e encara, que fora enversada la sua voluntat de amabilitat en desamabilitat, e la sua virtut fora enversada en vici, e la sua veritat en falsetat, e la sua gloria en pena. E enaxí en tot lo mon no hagra tan mal arbre com fora lArbre apostolical si honrament estigués en les cimes e la fi del arbre en la terra al peu del arbre. E per açò, dix salvació de molts homens, que ella devía estar en les cimes per ço que lArbre estigués dret e fos lo major arbre del mon, e que honrament fos una de les flors don nasqués e exís fruyt don visquessen molts homens en vida eviternal e fugissen a mort perpetual.

9. *Del exempli del fruyt celestial*

Recontas que gran contrast fo enfre lo Sol el rey qui havía hagut .j. fill de sa muller, car lo Sol deía que era son fill raonablement,[4] axí com lome bo qui per raó de bontat fa bé; el rey deía que era son fill naturalment, axí

1. B, quell era pus millor.—2. B, couenia que so qui es.—3. B, feera (forma repetida en el membre següent).—4. B, dey que era son fill mouablament (corregida la primera síllaba).

com lo foc qui naturalment escalfa, e pare qui naturalment fa fill; e encara, que ell lo havía hagut de sa muller e lavía product en sa especia[1] humana, el Sol no ha muller ni es home. E per açò lo rey dix al Sol que ell no sabía lo judici que ell havía donat de un seu procurador. – E còm fo axò? dix lo Sol.

¶ Una vegada sesdevenc, dix lo rey, que un meu procurador estec longament en una ciutat per mí, qui li havía donada aquella ciutat a governar per ço que tractàs la mia honor en aquella[2] ciutat e la utilitat de les gents. El procurador tractà aytant com poc lo seu honrament e nol meu, e tant longament estec aquell procurador en aquella ciutat, que les gents lo teníen enaxí com a senyor e faíen aquell honrament a ell qui pertany fer a rey. Esdevencse que com yo venguí[3] en aquella ciutat, les gents nom feeren aquell honrament qui pertany esser fet a senyor e a rey,[4] e honraven aquell meu procurador enaxí com a rey, segons que havíen acostumat. E adoncs yo diguí[5] al procurador que exís daquella ciutat e que anàs cercar honrament de rey en ciutat qui fos sua, car no volía que en la mia ciutat ab mi ensems, hagués honrament de rey; car en una ciutat no estàn bé dos reys. E adoncs lo Sol dix al rey que ell no sabía ço que en Mercuri havía dit al * alquimista. – E còm fo axò? dix lo rey.

¶ Recontas, dix lo Sol, que un alquimià volía fer del argent viu argent, e volc del argent viu fer argent en lo foc.[6] En Mercuri dix al alquimista que largent viu era nat en la terra, e que ell lavía fet ab consell den Aries e den Thaurus e dels seus altres frares, e encara ab consell den Saturnus e dels seus altres amics, e que tots ensems havíen ordenat enans que argent viu fo[7] engenrat, que la

1. B, en especia.—2. A, e aquella.—3. B, quant yo uinc.—4. B, o a rey.—5. B, dyx.

* B, manca un fol, el 181.

6. P, *facere volebat in igne argentum de argento viuo, et de argento argentum viuum.*—7. P, *esset.*

terra fos mare del argent viu e ell fos son pare; e per ço ell no volía que son fill hagués altre pare ni altra mare, e a la sua[1] voluntat consentiren nAries en Thaurus en Gemini. E yo, dix lo Sol, e tots mos frares e totes mes germanes hi consentim.[2] E adoncs lalquimista no poc fer del argent viu argent pur, car nol podía fer sens nostra voluntat, ni sens voluntat de son primer pare ni de sa primera mare. E adoncs lo rey conec quel Sol, segons lexempli que havía donat, entenía a dir quel fill que ell havía hagut de sa muller, era fill del Sol en quant fill home general, e que era fill dell e de la regina en quant home especial.

10. *Del exempli del fruyt angelical*

RECONTAS que un ermità atrobà un àngel e un demoni quis contrastaven, car làngel deía que bon obrar era fruyt de estar; el demoni deía que estar era fruyt de mal obrar. Làngel allegava e deía que per ço era obrar fruyt[3] de estar, car bonea era major en lo membrar entendre e amar del àngel qui contempla Deu, que en la essencia del àngel; el demoni deía que bonea natural està mala per mal membrar entendre e amar. E per açò dix lermità que ells no sabíen ço que havía dit un grec a un latí e a un sarraí, car si ho sabessen no contrastaren de ço on se contrastaven. – E còm fo axò? digueren làngel el demoni.

¶ Recontas, dix lermità, que un latí e un sarraí sencontraren en una vinya on havía molts de raíms, e dementre menjaven dels raíms, dix lo latí al sarraí que dels raíms fa hom vi, el sarraí dix que non faía hom vi, mas quen faía hom nabit, qui es aytant a dir com vi en aràbic; e car lo crestià no entenía que volc dir nabit, nil sarraí no entenía que volía dir vi, negava cascú al altre ço que deía. E sobre açò estaven en gran baralla tro que venc un grec qui sabía

1. A, e la sua.—2. P, *consensimus.*— 3. P, *quod bonum agere erat fructus.*

lo lenguatge de cascú, e dix que vi e nabit signifiquen una cosa metexa segons realitat de nombre, mas no signifiquen una cosa metexa en un lenguatge meteix; e per açò la lur contrarietat estava per ço car no sentenſen. Açò dix lermità al àngel el demoni per ço que làngel entesés que ell deía veritat segons bon estament, el demoni atretal segons mal e pervers estament.

11. *Del exempli del fruyt eviternal*

Recontas que un home oí preicar de paraís e de infern. El preicador deía que los bons homens hauràn en paraís gloria eviternal, els mals homens hauràn en infern pena eviternal. Aprés lo sermó lome consirà molt en ço que oít havía dir al preicador de la gloria de paraís e de la pena dinfern, e sentí en sí meteix que ell havía major paor de les penes de infern, que desig de la gloria de paraís. E tan sovinment consirava les penes de infern e tant longament estec en aquell consirer, que quaix no li membrava de Deu ni de paraís; e la gran paor que havía lo faía languir e estar magre e malalt. E per açò dix a la sua ànima que la paor que havía lo faría morir; e adoncs proposà que oblidàs la pena dinfern e que desiràs la gloria de paraís, car desirar grans bens fan estar lo cors sà e gras, e lànima alegra. Mas car longament havía estat en consirar les penes dinfern e en oblidar paraís, no podía fer a sa guisa de sa memoria, car trop la havía acostumada en membrar les penes e en oblidar la gloria;[1] e per açò proposà que anàs a un seu amic qui era molt savi, al qual dix son estament per ço que li donàs consell e manera que pogués paraís membrar e infern oblidar, car per paor dinfern se sentía morir. E aquell seu amic dixli que la raó[2] per que ell elegía més membrar infern que paraís, era car amava sí meteix més que Deus; per que ell li consellava que amàs més

1. A, les penes les glories.—2. A, dix li la rao.

Deus que sí meteix, car aquelles coses que hom més ama, membra pus sovín, e més tem hom la desonor de aquelles, quel mal daquelles que hom tant no ama. E adoncs lome començà més amar Deus que sí meteix e membrà pus sovín la bondat de Deu que la sua metexa, e deía que aquella valía més que la sua; e ell qui ho volía deía que gran raó era, car la bondat de Deu es font[1] e fruyt on se cullen tots bens. Tan fortment sacostumà aquell hom en membrar la bontat de Deu, que ell no havía paor de les penes de infern ni havía quaix cura de sí meteix, car no amava honrament sojornament ni riquea, e erali aytant quil blastomava com quil loava, e quil menaçava com quil saludava, e com hom lo aontava el desonrava, no membrava venjança; mas car Deus era desonrat, que ell tant amava, estava en tristor e en malanança de la desonor que a Deus faíen, e deía[2] a les gents: – A, gents! Per que peccats? ni per que mon amat desonrats? car si sovén consiravets la membrança[3] quis segueix per peccat, en temps esdevendríets que de neguna res no hauríets alegrança.

12. *Del exempli del fruyt[4] maternal*

RECONTAS que un monge havía pres en costuma que loava nostra Dona, a la qual deía que ella era mare de recreació per ço que son Fill recobràs lo fruyt del mon, lo qual havía perdut per peccat original. E per açò deía a nostra Dona que ella era obligada a pregar son Fill per los peccadors, [car si peccadors no fossen], ella no fora mare de Deu. Longament estec lo monge en aytal oració. Esdevencse una nit, com los monges hagren dites matines e foren exits de la esgleya, el monge venc al altar a pregar[5] nostra Dona axí com havía acostumat, e viu nostra Dona qui seía sobre laltar e plorava dient aquestes paraules: – Aquells qui díen que peccat sia occasió del meu

1. A, e font.—2. A, dehien.—3. malanança (?): P, *dolorem et malum.* —4. A. del fruyt del arbre.—5. A, e pregar.

honrament, me díen gran vilanía, car peccat no pot esser occasió de negún bé, car si ho fos, no fora occasió de mal; e aquells díen de mi gran laor qui díen que yo só mare de Deu per ço car Deus volc esser home, e yo a aytals homens só obligada a pregar mon Fill, pus que per ells son molt loada:[1] e aquells qui díen que yo no fora mare de Deu si no fos peccat, díen que lo fruyt de ma maternitat no es mon fill Jesu Christ, enans ho es peccat: e per açò no saben ço que lenteniment dix a la voluntat. – E còm fo axò? dix lo monge a nostra Dona.

¶ Recontas, dix nostra Dona, que lenteniment dix que ell volía entendre la trinitat de Deu e la encarnació els altres articles de la fe cristiana; e dix la voluntat que ella no ho volía per ço que lenteniment hagués fe per la qual hagués gran mèrit, e per lo gran mèrit gran gloria, la qual no hauría sils articles de la fe entenía. E * lenteniment respòs e dix a la voluntat que segons ço que ella deía, se seguiría[2] que ell on menys entendría los articles, hauría major gloria, e axí ignorancia, qui es contrari de son entendre, sería occasió per la qual ell hauría gran gloria. Per que ell no volía creure la voluntat, e dix que enaxí com ella volía haver gran gloria per gran amar, la volía ell haver per gran entendre; e encara, reprès la voluntat e dix que ell era més creat per ço que entengués molt Deu, que per ço que ell hagués gran gloria, enaxí[3] com la voluntat qui era creada més per molt amar Deu, que per amar sí metexa; e encara dix que jas fos ço que ell entesès[4] la trinitat de Deu, que per tot ço nos seguía que ell perdés làbit de fe, car en lo començament havía la trinitat creeguda e en la fi proposava que com la oblidaría, que la estojàs en làbit de la fe, la qual la retenía e en qui ell

1. P, *sum laudata et honorata.*
* B, segueix al fol 182.
2. B, [se seguia].—3. B, E en axi.—4. B, Encara dix que ia fos so que ell entenes.

la atrobava com[1] entendre la volía. E per açò dix que la fe era consequencia del seu entendre, e que ell collía lo fruyt de la Trinitat en lentendre adoncs com la entenía, e en la fe adoncs com la creía per ço car entendre no la podía. E adoncs lo monge, per les paraules que nostra Dona dites li havía, dix a nostra Dona que ella era mare de Deu per ço car Deus volía esser home, e que ella era mare dels peccadors per raó de la consequencia de la recreació, sens la qual no pogren esser sos fills.

13. *Del exempli del fruyt cristinal*

RECONTAS que la voluntat tramés enteniment en un verger on havía molts de bells arbres e de bons, enfre los quals navía .j. qui era major e pus bell e faía millor fruyt[2] que negú dels altres; e dix al enteniment que li aportàs dels fruyts de aquells arbres, car ellan volía menjar. E lenteniment anà en aquell verger, e car era pereós[3] e havía major affany de pujar en los grans arbres que en los petits, aportà dels fruyts dels arbres petits a la voluntat, la qual noy trobà gran sabor, car de poc fruyt nos segueix gran sabor, e dix al enteniment que tornàs al verger e que li aportàs de[4] millors fruyts e de pus saborosos, car aquells no la podíen sadollar. E adoncs lenteniment hac a tornar al verger e hac a pujar als majors arbres on hac gran affany,[5] e aportà dels fruyts a la voluntat, dels quals la voluntat nos poc[6] sadollar, car major era lo seu appetit que la sabor daquells fruyts. E per açò dix al enteniment que tornàs al verger, car no li havía aportats de aquells fruyts qui son majors e pus saborosos, car siu hagués,[7] ella sen pogra sadollar. E adoncs lenteniment dix a la voluntat que ella era dona

1. B, que com la oblidaua que ella estigues en labit de la fe la qual li retenia (P, *quam retinuit)* e en qui ell la atrobaua com ell.—2. B, enfrels qual ni auia .i. que era maior e pus bell e faya maior e millor frut *(passim)*.—3. B, a aquell uerger e car era pereors.—4. A, quey tornas al uerger e que li aportas dels.—5. B, en los maiors arbres on hac gran afay.—6. B, pot.—7. B, que si o agues.

enujosa qui no plany[1] lo treball de sos servidors ni no li podía hom fer a sa guisa, ni havía grat a hom de servey que li feés, car ell li havía portat argent e aur e pedres precioses, pomes figues e cireres, cavalls e falcons, castells e ciutats, e honraments, belles fembres e bells fills, e belles vestidures,[2] e nos tenía per pagada de aquells fruyts que aportats li havía. E la voluntat dix al enteniment si havía romàs en lo verger negún arbre qui levàs major e millor fruyt que negú de aquells que ell li havía aportats; e lenteniment dix que un arbre hi havía en qui ell[3] no era pujat, qui faía major e millor fruyt que negú dels altres, mas en aquell ell no volía pujar car trop era gran affany a aquells qui en ell pujaven. E adoncs la voluntat dix al enteniment que a ell esdevendría enaxí com esdevenc a un home ric avar. – E còm fo axò? dix lenteniment.

¶ Recontas, dix la voluntat, que en una ciutat havía un home ric qui era molt avar, lo qual lo rey de aquella ciutat pregà[4] que li prestàs mil besants; e ell escusàs al rey e dix que nols li podía[5] prestar. El rey dix que ell los li podía prestar, car ell sabía que ell era gran ric hom; mas lo ric hom dix al rey que ell nols li podía prestar per ço car la sua voluntat no ho volía ni ell no podía[6] forçar la sua voluntat qui era de Deu. E adoncs lo rey dix que ell elegís de .iij. coses qual[7] se volgués, les quals li deía per ço car se tenía per desonrat, car tan vilanament li havía dit de no dels .M. besants: la una era que ell[8] degués menjar .l.[9] cebes crues en una hora del dia, o prengués .C. açots en un dia, o prestàs mil besants en aquell dia. Consirà lome avar que més li valía menjar les .l. cebes que pendre los .C. açots ni prestar los .M. besants; e adoncs començà a

1. B, dix lenteniment a la uoluntat que ella era dona enueiosa (corregit) que no planynia.—2. B, e peres precioses pomes figues cireres caualls falcons castells ciutats onraments belles (A, de les) fembres bells fills e bells uestimens.—3. B, que en aquell.—4. B, pregaua.—5. B, nols hi podia.—6. B, non podia.—7. B, cals.—8. B, de .M. bz. *(passim)* la .i. que ell.—9. A, manca *.l.*, aquí i més avall.

menjar les cebes, e com nac menjades .xx. non poc més menjar e gitàles totes per la boca e fo pres[1] de mort tot aquell día. Lendemà lo rey li tramès a dir si volía prestar mil besants o pendre .C. açots, e ell dix que volía pendre .C. açots enans que prestàs mil besants;[2] e adoncs com hac preses .xxx. açots, ell no ho poc més sofferre:[3] e adoncs dix que prestaría los .M. besants. E enaxí tu, enteniment, dix la voluntat, has hagut treball en pujar per tots los arbres, lo qual no hagueres hagut si primerament maguesses aportat del fruyt del major arbre e del millor, lo qual fruyt maporta[4] encontinent. E sapies que yo só de tu despagada en quant màs desonrada, per ço car màs aportades viandes de poca sabor e no màs aportades daquelles qui han gran sabor. E adoncs lenteniment anà al gran arbre, en lo qual pujà ab gran affany, e collí de les branques sotterranes[5] justicia e prudençia e les altres virtuts cardenals, e de les branques sobiranes, fe esperança e karitat, e de una altra branca qui era pus alta que totes, collí Jesu Christ, e tots los fruyts aportà a la voluntat, la qual menjà de les virtuts primerament, per ço que en amar Jesu Christ atrobàs major sabor; e on més de Jesu Christ amant menjava, pus sadolla se sentía e major sabor en menjar trobava. E per açò de menjar nos volía jaquir, e al enteniment dix[6] que ell devía oblidar son treball e ques devía alegrar per raó dels plaers que sa dona sentía en menjar.

14. *Del exempli del fruyt[7] divinal*

RECONTAS que un philosof qui era maestre en theología, havía en costum[8] que com era ujat destudiar, cavalcava en son palafrè e anavas deportar per los vergers e per los

1. B, prop.—2. B, .M. florins o bz.—3. B, nom poch mes soffrir.—4. A, del mayor arbre lo qual fruyt maporta (P, *mihi adducas*).—5. B, souranes=solranes (?) sociranes (?).—6. B, dix al enteniment.—7. A, del fruyt del arbre.—8. B, en teulogia auia en costuma.

prats qui eren prés de aquella ciutat.[1] Un dia sesdevenc que ell cavalcava per un prat e anava veer una bella fontana qui era dejós[2] un bell arbre qui era carregat de bells fruyts. Dementre que ell cavalcava[3] per lo prat, ell atrobà un bou qui menjava de la herba del prat e un altre bou qui jaía lo qual remugava la herba que menjada havía. E quant fo a la font e dejús larbre, consirà que la font significava sciencia, qui enaxí exía del enteniment en la voluntat, com faía laygua de la font en lo prat; e après consirà que ell era semblant a aquell bou qui menjava la herba, car tots jorns amava més saber e nos tenía per pagat de ço que sabía; e quant viu los fruyts en larbre, ell consirà quel fruyt[4] se seguía en ell de ço que sabía, pus que de ço que sabía nos tenía per pagat, e encara desirava més saber, e com negú ab ell se disputava, ell era ergullós per ço que sabía, e deía a les gents vilaníes e raonava moltes vegades errors contra veritat e doctrina, per ço que les gents no coneguessen quel seu enteniment fos vençut per negún altre enteniment. E dementre enaxí consirava, ell fo despagat de sí meteix e dix que poc li valía tot quant havía après, pus que no sen tenía per pagat ni havía collit lo fruyt de humilitat en ço que sabía. E enaxí despagat partís de la font; e quant fo prés del bou qui remugava la herba que menjada havía, ell consirà que la sciencia que sabía no era ben digesta e que altra vegada la volía retornar, e que volía estar en un loc[5] on hagués pau e que ab null hom no hagués contrast de ço que sabía, e que de tot en tot cercàs lo fruyt qui de sciencia se pot haver. E adoncs pujà en una alta montanya on feu una cambra, e en aquella ell[6] estudiava e lo fruyt de sciencia cercava, lo qual la voluntat amava e per tots los passes de sos libres on era passat[7] son enteniment, altra vegada passava. E com hac

1. B, prop *(passim)* de la ciutat.—2. B, de prop.—3. B, que caualcaua.—4. A, en larbre qual fruyt.—5. B, en algun loc.—6. B, manca *ell*.—7. B, posat.

passats tots lós los libres de philosofía, ell nos sentí sadoll de la sciencia, e passà als libres de theología; e com tots los hac retornats, ell se sentí sadoll, e conec que theología era lo fruyt de philosofía e philosofía era lo seu estrument. E adoncs pujà collir lo fruyt en la summa Trinitat, consirant la producció de les persones divines e la natura e les raons de aquella producció;[1] axí com lo Pare qui naturalment engenra lo Fill eternalment e infinida, per raó de granea enaxí infinit,[2] per raó de eternitat enaxí eternal, e per raó de bonea enaxí bo, com per raó de natura natural. E açò meteix considerà de les altres raons divines e de la producció del Sant Esperit. E enaxí ell estant cullent[3] lo fruyt longament e en la pus alta cima e del enteniment en la voluntat,[4] espirà e morí, e tots los passes que havía fets complí, e ab la summa Trinitat estec lo seu enteniment complit e la sua voluntat pagada. E a Deu sia gloria donada. Amen.[5]

1. B, e les naturals raons daquella (manca *producció):* P, *naturarum et rationes illius productionis.*—2. B, manca aquest membre.—3. A, stan cullen: B, estant cullen.—4. B, de la uoluntat; P, *et voluntatis.*—5. A, manca *Amen.*

INDEX*

---

* Com a l'INDEX del tom I, suprimim les rúbriques secundaries contengudes en les parts de cada Arbre, per no repetir la *Taula de rúbriques* que va al començament de dit tom I.

Pàgines

Del Arbre angelical

Del Arbre eviternal

Del Arbre maternal

Del Arbre de Jesu Christ

Del Arbre divinal

Del Arbre exemplifical

Lull, Ramón
Obres de Ramon Lull